

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
Τμήμα Διεθνών & Ευρωπαϊκών Σπουδών
Π.Μ.Σ. Διεθνείς Σχέσεις & Στρατηγικές Σπουδές

Η
ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΧΑΜΗΛΗΣ ΕΝΤΑΣΗΣ
ΩΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ
ΜΙΚΡΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ Ε. ΚΑΝΑΒΑΚΗΣ

Επιβλέπων
Αν. Καθηγητής
ΠΑΠΑΣΩΤΗΡΙΟΥ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ

A.M.: 1203 M 011

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ	9
ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ	16
ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ	30
Η ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΧΑΜΗΛΗΣ ΕΝΤΑΣΗΣ	48
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΜΙΚΡΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ	72
ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΤΗΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗΣ ΧΑΜΗΛΗΣ ΕΝΤΑΣΗΣ	81
ΝΙΚΑΡΑΓΟΥΑ, ΣΑΝΤΙΝΙΣΤΑΣ-ΚΟΝΤΡΑΣ	82
Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΦΘΟΡΑΣ, ΑΙΓΥΠΤΟΣ-ΙΣΡΑΗΛ 1967-1970	96
ΚΑΡΓΚΙΑ 1999, ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΧΑΜΗΛΗΣ ΕΝΤΑΣΗΣ ΙΝΔΙΑΣ-ΠΑΚΙΣΤΑΝ ΣΤΟ ΚΑΣΜΙΡ	122
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	
Η Σ.Χ.Ε. ΩΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΜΙΚΡΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ	142
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	149
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο πόλεμος είναι μια από τις αρχαιότερες μορφές επίλυσης διαφορών. Εκατοντάδες εκατομμύρια άνθρωποι έχασαν τη ζωή τους άμεσα ή έμμεσα από τον πόλεμο και τις συνέπειές του. Ένα κοινωνικό φαινόμενο που δεν είναι ανεξάρτητο από την ταυτότητα μιας κοινωνίας και τη συμπεριφορά μιας ομάδας ή ενός ατόμου.

Για ποιο λόγο διεξάγονται οι πόλεμοι από την αρχαιότητα έως σήμερα – τι είναι αυτό που ωθεί τους ανθρώπους σε μια καταστρεπτική διαδικασία; Με ποιο τρόπο διεξάγεται ο πόλεμος και ποια είναι η εξέλιξη που ακολούθησε μέχρι σήμερα; Με άλλα λόγια ποιος είναι ο πολιτισμός του πολέμου; «Όταν μιλάμε για πολιτισμό δεν εννοούμε βέβαια τις δραστηριότητες που διαχειρίζεται ένα ομώνυμο υπουργείο ούτε μόνο τις επιδόσεις στη μουσική, στην ποίηση, στη ζωγραφική ή σε όποια άλλη μορφή τέχνης. Πολιτισμός, πολύ ρεαλιστικά, είναι η ιεράρχηση των αναγκών – ποια ανάγκη πρωτεύει και ποια ακολουθεί»¹.

Ο πόλεμος αποτελεί μια κατάσταση κρίσης. Μετά από κάθε κρίση είτε επανερχόμαστε σε μια ανάλογη με την πρότερα κατάσταση, είτε σε ένα αρνητικό ή σε ένα θετικό επίπεδο. Το σίγουρο όμως είναι ότι κάθε κρίση σηματοδοτεί μια νέα αφετηρία από την οποία μια κοινωνία ξεκινάει την πορεία της. Ο πόλεμος θέτει τα νέα δεδομένα πάνω στα οποία και με βάση τα οποία θα πορευτεί ένας λαός στο μέλλον. Ο πόλεμος έχει τα δικά του μέσα διεξαγωγής, τον δικό του πολιτισμό, τη δική του τεχνολογία, την δική του ηθική υπόσταση και νομιμοποίηση.

Η ενασχόληση με τη διαλεκτική του πολέμου, με την τεχνολογία του και την υπόστασή του είναι στοιχείο αιμοσταγών, φιλοπόλεμων ανθρώπων που αδιαφορούν για την ανθρώπινη αξία. Το να ενασχολείσαι με τα ζητήματα του πολέμου δε σημαίνει ότι υποτιμάται η αξία της ζωής. Η μελέτη του πολέμου μας μαθαίνει πως να αποτρέπουμε τον πόλεμο ισχυροποιώντας την ειρήνη. Όταν οι Οθωμανοί έφτασαν έξω από την Βιέννη, οι Αυστριακοί σώθηκαν την τελευταία στιγμή. Είχαν να αντιμετωπίσουν έναν αντίπαλο για τον οποίο δε γνώριζαν σχεδόν τίποτα. Το ιστορικό αυτό γεγονός όμως αποτέλεσε την αφετηρία για την συστηματική μελέτη των Αταμάνων, σε όλους τους τομείς της ζωής τους. Μ' αυτό τον τρόπο δημιούργησαν και ειδική έδρα Οθωμανικών σπουδών στο πανεπιστήμιο της Βιέννης.

¹ Γιανναράς Χρήστος, *Ιχνηλασία Νοήματος, πολιτική-κοινωνία-παιδεία στην Ελλάδα σήμερα*, εκδόσεις Νέα Σύνορα – Λιβάνη, Αθήνα 1998, σελ 50

Μία μελέτη περί πολέμου αναφέρεται πέρα από τα αίτια και στους δρώντες, σ' αυτούς που διεξάγουν τον πόλεμο. Ποιοι είναι όμως αυτοί; Ποιές κοινωνίες αντιπροσωπεύουν; Πώς εξελίχθηκε ο μαχητής από την αρχαιότητα έως σήμερα; Ποιά ήταν τα μέσα του πολέμου; Πώς αυτά επηρέασαν τις τακτικές; Ποιά συμφέροντα εξυπηρετούσε ο κάθε πόλεμος; Κατά πόσο οι τεχνολογικές και κοινωνιολογικές μεταβολές του πολέμου και των μάχιμων μονάδων έκαναν εφικτούς νέους στόχους, παλιότερα απλησίαστους;

Από την άλλη πλευρά όμως σε μια μελέτη για τον πόλεμο, αν θέλουμε να είμαστε πιο ολοκληρωμένοι πρέπει να εξετάσουμε και τις συνέπειες του πολέμου. Τι μεταβολές επιφέρει στο διεθνές σύστημα και στην διεθνή κοινωνία, από τότε που αυτή άρχισε να υπάρχει.

Όλα αυτά τα χαρακτηριστικά, μαζί με πολλά άλλα, συνθέτουν την εικόνα του πολέμου. Είναι τα γνωρίσματά του, η ταυτότητά του.

Ένα από είδη πολέμου είναι και ο Πόλεμος Χαμηλής Έντασης ή η Σύγκρουση Χαμηλής Έντασης, όπως αναφέρεται συνήθως, μιας και ξεφεύγει από τον συνήθη ορισμό του πολέμου.. Αν θεωρήσουμε μια ευθεία γραμμή στο αριστερό άκρο της οποίας τοποθετήσουμε την κατάσταση της ειρήνης και στο δεξί άκρο την κατάσταση πολέμου, η σύγκρουση χαμηλής έντασης θα τοποθετούνταν στο φάσμα που βρίσκεται δεξιά του ειρηνικού ανταγωνισμού και αριστερά της πλήρους κατάστασης πολέμου. Μέχρι στιγμής στην βιβλιογραφία που ασχολείται με το είδος αυτό, έχουν παρουσιαστεί πολλοί και μη ακριβείς ορισμοί, κάτι το οποίο καταδεικνύει την δυσκολία που έχει το συγκεκριμένο θέμα και η οποία πηγάζει από την μη ύπαρξη ξεκάθαρων ορίων που να επιβεβαιώνουν το πότε περνούμε από την φάση της ειρήνης σε αυτή της Σ.Χ.Ε. και παραπέρα στην φάση του πολέμου.

Η Σ.Χ.Ε. είναι ένα είδος σύγκρουσης που έχει σαν κύριο σκοπό την επικράτηση έναντι του αντιπάλου με πολιτικής φύσης, κυρίως, μέσα. Είναι μια πολεμική διαδικασία για την επικράτηση στο μυαλό και στην ψυχή των ανθρώπων, οπότε και τα μέσα που χρησιμοποιούνται είναι τόσα ώστε να «καλυφθούν» οι λογικές που έχουν τα άτομα ή η κάθε κοινωνική ομάδα. Σε όρους Clausewitz η σύγκρουση χαμηλής έντασης ανήκει στους εκτός «τριάδας» (Clausewitzian trinity) πολέμους.²

Για το ζήτημα της σύγκρουσης χαμηλής έντασης υπάρχουν δύο προσεγγίσεις. Η πρώτη που είναι και αμερικανικής επινόησης θέλει τον πόλεμο αυτό να μην

² Heuser Beatrice, *Reading Clausewitz*, Pimlico publications, UK 2002, σελ. 54

εμφανίζεται ξαφνικά, αλλά να ακολουθεί μια διαδικασία εξέλιξης από την δεκαετία του 1940. Όμως, η δεκαετία του 1980 και πιο συγκεκριμένα η περίοδος διακυβέρνησης του προέδρου Ronald Reagan αποτέλεσαν σημείο καμπής στην εξέλιξή του. Τα αίτια ήταν οι ανάγκες της δεκαετίας αυτής (Νικαράγουα, Ελ Σαλβαδόρ, Αγκόλα, Φιλιππίνες κτλ) καθώς και οι θεσμικές αλλαγές που επέφερε η προεδρεία Reagan. Η δεύτερη προσέγγιση θέλει την σύγκρουση χαμηλής έντασης να αποτελεί όχι μια ολοκληρωμένη στρατηγική προσέγγιση όπως την εφάρμοσαν οι Ηνωμένες Πολιτείες, αλλά μια κατηγοριοποίηση των συγκρούσεων σε επίπεδα, με την Σ.Χ.Ε. να βρίσκεται κάτω από τον πόλεμο μέσης και πλήρους έντασης, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι η κάθε μία από τις προσεγγίσεις αναφέρεται σε κάτι το διαφορετικό.

Η εφαρμογή του ΠΧΕ ως στρατηγική των ΗΠΑ είχε καταλυτική σημασία καθώς οι Ηνωμένες Πολιτείες ως ένας από τους δύο πόλους του διεθνούς συστήματος, και αργότερα ως η μοναδική υπερδύναμη, έβαλαν την σφραγίδα τους σε αυτό το είδος σύγκρουσης.

Την περίοδο εκείνη ο Ψυχρός Πόλεμος συνεχιζόταν, η αποαποικιοποίηση που είχε ξεκινήσει αρκετά χρόνια πριν είχε επιφέρει σημαντικές αλλαγές στην κατανομή ισχύος στο εσωτερικό αρκετών κρατών και κατ' επέκταση αγώνα για την κατάληψη της εξουσίας (σημαντικός λόγος για τον οποίο ο Π.Χ.Ε. διεξήχθη κυρίως σε χώρες του Τρίτου Κόσμου), το σύνδρομο του Βιετνάμ είχε αφήσει βαθιά σημάδια στην αμερικανική κοινωνία που δεν ήθελε νέες επεμβάσεις φοβούμενη ότι θα κατέληγαν σε ένα νέο Βιετνάμ. Ταυτόχρονα, όμως, η ύπαρξη της ψυχροπολεμικής σύγκρουσης δεν άφηνε περιθώρια για μη παρεμβατισμό των ΗΠΑ ώστε να διαμορφώσει τις εξελίξεις στο εσωτερικό των κρατών αυτών. Άρα, αυτό που χρειαζόταν ήταν μια μορφή παρεμβατισμού που να μην προκαλέσει τα αντανεκλαστικά της κοινής γνώμης στο εσωτερικό των Ηνωμένων Πολιτειών και ταυτόχρονα να μην προκαλέσει την Σοβιετική Ένωση, αναγκάζοντάς την να επέμβει ή να κλιμακώσει την κρίση με κίνδυνο να φτάσει σε πυρηνικό όλεθρο.

Στο κείμενο, μέσω των υποθέσεων εργασίας, θα χρησιμοποιήσουμε και τις δύο προσεγγίσεις. Οι υποθέσεις που θα χρησιμοποιήσουμε καλύπτουν κάποιες από τις βαθμίδες ισχύος που συναντούμε στο διεθνές σύστημα, κάτι που μας βοηθάει να καταδείξουμε τις διάφορες χρήσεις που μπορεί να έχει αυτό το είδος πολέμου καθώς και τους περιορισμούς στους οποίους υπόκειται.

Ο σκοπός

Η Σύγκρουση Χαμηλής Έντασης έτυχε ευρείας εφαρμογής από το 1948 και έπειτα, σε αντίθεση με τον πλήρους κλίμακας πόλεμο, πόσο μάλλον με τον πυρηνικό. Από το 1948 μέχρι σήμερα έχουν διεξαχθεί πάνω από 120 πόλεμοι χαμηλής έντασης. Οι αλλαγές που επέφερε στο διεθνές σύστημα είναι τεράστιες, παρά την έντασή του. Η Γαλλία υπέστη απώλεια εδαφών χάνοντας την Ινδοκίνα και έπειτα την Αλγερία. Οι Ηνωμένες Πολιτείες υπέστησαν μια οδυνηρή εμπειρία στο Βιετνάμ όπως και η Σοβιετική Ένωση από την πλευρά της στο Αφγανιστάν. Το Ηνωμένο Βασίλειο έχασε την Ινδία, την Κύπρο, την Παλαιστίνη, την Κένυα. Το Βέλγιο έχασε το Κογκό, η Πορτογαλία την Μοζαμβίκη και την Αγκόλα. Οι ανθρώπινες απώλειες υπήρξαν τεράστιες. Ένα εκατομμύριο νεκροί στο Βιετνάμ από την εποχή της παρουσίας των Γάλλων και έπειτα των Αμερικανών. Άλλο ένα εκατομμύριο νεκροί στην υπόλοιπη Ινδοκίνα (Λάος και Καμπότζη), ένα εκατομμύριο νεκροί και πέντε εκατομμύρια πρόσφυγες στο Αφγανιστάν. Συνολικά υπολογίζεται ότι σε όλους τους πολέμους χαμηλής έντασης οι νεκροί ξεπερνούν τα είκοσι εκατομμύρια....και αυξάνονται.³

Παρ' όλ' αυτά ο πόλεμος χαμηλής έντασης δεν κατέχει την θέση που του αναλογεί στη διεθνή βιβλιογραφία. Οι περισσότερες μελέτες διεξάγονται για τα ζητήματα της πυρηνικής στρατηγικής, της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, της παγκόσμιας οικονομίας, των χρηματοπιστωτικών αγορών κτλ, ενώ όσες αναφέρονται στον πόλεμο χαμηλής έντασης το κάνουν επιφανειακά και συνοπτικά. Μόνο στις Ηνωμένες Πολιτείες και ειδικά κατά την δεκαετία του '80 έτυχε της δέουσας προσοχής από τους αναλυτές και τους συγγραφείς. Λογικό, μιας και αποτέλεσε την στρατηγική του προέδρου Ρέιγκαν συνοδευόμενη από θεσμικές αλλαγές, με μία από τις βασικότερες να είναι η δημιουργία θέσης υφυπουργού για θέματα ειδικών επιχειρήσεων και πολέμου χαμηλής έντασης. Δυστυχώς, αν και αναμενόμενο, οι μελέτες για τον πόλεμο αυτό ήταν από την σκοπιά των ΗΠΑ και τα παραδείγματα που χρησιμοποιούνταν ήταν από την εξωτερική πολιτική τους. Αυτομάτως αυτό περιορίζει το εύρος της μελέτης του φαινομένου. Δηλαδή, το βλέπουμε μόνο από την οπτική του ενός εκ των δύο ισχυρών πόλων σε μία περίοδο που έθετε συστημικούς περιορισμούς, όπως είναι η περίοδος του Ψυχρού Πολέμου.

³ Creveld, Martin van, *The transformation of war*, The Free Press Publications, New York, 1991, σελ. 18-25

Η πρόκληση που παρουσιάζεται είναι να μελετηθεί το φαινόμενο στις περιπτώσεις πολέμων χαμηλής έντασης μεταξύ μικρότερων κρατών (κρατών που υπόκεινται στου συστημικούς περιορισμούς και δεν τους θέτουν από μόνα τους) και σε χρονικές στιγμές μετά την παύση του ψυχροπολεμικού καθεστώτος, οπότε και άλλαξε το διεθνές σύστημα.

Η οργάνωση του κειμένου

Στο πρώτο κεφάλαιο θα γίνει μια μικρή εισαγωγική παρουσίαση της εξέλιξης του πολιτισμού του πολέμου, μέχρι σήμερα. Ποια τα αίτιά του, ποια τα είδη του, ποιο ρόλο παίζει η τεχνολογία και η πυρηνική επιλογή. Επίσης θα παρουσιαστούν οι απόψεις που εξέφρασαν ορισμένοι εκ των βασικότερων θεωρητικών των διεθνών σχέσεων και του πολέμου, όπως οι Martin Wight, Hedley Bull, Robert Gilpin, Marx, Clausewitz κτλ.

Αμέσως μετά, στο δεύτερο κεφάλαιο θα παρουσιαστούν τα βήματα που πρέπει να ακολουθηθούν προκειμένου να χαραχθεί στρατηγική και θα χρησιμοποιηθούν έννοιες όπως η ασφάλεια, τα ζωτικά συμφέροντα, η στρατηγική, η χάραξη στρατηγικής, το δόγμα, ο σχεδιασμός δύναμης με βάση τα σύγχρονα πρότυπα, οι πληροφορίες (intelligence) κτλ.

Στο τρίτο κεφάλαιο θα γίνει συνοπτική περιγραφή του διεθνούς συστήματος κατά την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, με αναφορά στα δόγματα των Ηνωμένων Πολιτειών, και κατά τη διάρκεια της περιόδου που ακολούθησε από την λήξη του Ψυχρού Πολέμου. Θα περιγραφεί, δηλαδή, το νέο διεθνές σύστημα ασφαλείας. Μέσα από αυτή την περιγραφή, στόχος μας είναι ο αναγνώστης να κατανοήσει ποιες είναι οι μεταβλητές. Θα δει ποιες ήταν οι συστημικές δομές και πιέσεις κατά την διάρκεια και μετά την λήξη του Ψυχροπολεμικού κλίματος.

Στο τέταρτο κεφάλαιο θα έρθουμε σε επαφή με τον Πόλεμο Χαμηλής Έντασης. Τι είναι πόλεμος χαμηλής έντασης, ποιοι ορισμοί έχουν δοθεί για αυτό το είδος του πολέμου, ποια είναι η ιστορική του εξέλιξη και ποιες ανάγκες ήρθε να καλύψει, πως διεξάγεται και υπό ποιες προϋποθέσεις.

Στο πέμπτο κεφάλαιο θα ασχοληθούμε την στρατηγική των μικρών δυνάμεων, ποιοι είναι οι παράγοντες που ασκούν περιορισμούς στην άσκηση της εξωτερικής πολιτικής των μικρών δυνάμεων και κατ' επέκταση ποιες είναι οι περιπτώσεις που οι δυνάμεις αυτές μπορούν να εφαρμόσουν την στρατηγική τους.

Στα κεφάλαια έξι έως οκτώ θα δούμε ορισμένες από τις περιπτώσεις εφαρμογής της σύγκρουσης χαμηλής έντασης. Πιο συγκεκριμένα θα παρουσιάσουμε το παράδειγμα της Νικαράγουα και πως αποτέλεσε οδηγό για την εφαρμογή σε άλλες περιοχές. Οι άλλες δύο υποθέσεις εργασίας προέρχονται από την σύγκρουση μεταξύ Αιγυπτίων και Ισραηλινών κατά τον πόλεμο της φθοράς στα τέλη της δεκαετίας του '60, και από την σύγκρουση Πακιστάν και Ινδίας στο Καργκίλ το 1999.

Τα συμπεράσματα του πονήματος αυτού θα παρουσιαστούν στο τελευταίο κεφάλαιο. Η τελική εικόνα θα είναι σύνθετη καθώς ο στόχος μας είναι να συνδυάσουμε τις γνώσεις μας στους τομείς της θεωρίας του πολέμου, της στρατηγικής, της θεωρίας της σύγκρουσης χαμηλής έντασης, της στρατηγικής των μικρών δυνάμεων, της θεωρίας του περιορισμένου πολέμου, για να αποδείξουμε ότι η σύγκρουση χαμηλής έντασης, υπό προϋποθέσεις και εφαρμοζόμενη εξ ολοκλήρου ή εν μέρει, μπορεί να αποτελέσει εναλλακτική στρατηγική για μικρές δυνάμεις.

Πιθανότητες λάθους

Σε κάθε επιστημονικό πείραμα καταγράφονται όλες οι παρατηρήσεις σε όλο το φάσμα των ενεργειών. Πρώτα καταγράφονται τα δεδομένα, περιγράφονται οι διαδικασίες που θα ακολουθηθούν, τα μέσα που θα χρησιμοποιηθούν. Έπειτα, καταγράφονται οι παρατηρήσεις και στο τέλος εξάγονται τα συμπεράσματα συνυπολογίζοντας πάντα τα ποσοστά λάθους σε κάθε φάση.

Έτσι και στην περίπτωση του παρόντος πονήματος θεωρούμε χρήσιμο να αναφέρουμε τα δεδομένα, τις πηγές μας και τις διαδικασίες που ακολουθούμε.

Η σύγκρουση χαμηλής έντασης είναι ένα φαινόμενο που δεν έχει προσελκύσει σε μεγάλο βαθμό το ενδιαφέρον των ακαδημαϊκών και λοιπών ερευνητών, όπως ήδη προαναφέρθηκε. Αυτό συνεπάγεται πολύ μικρό όγκο βιβλιογραφίας. Από τον συγκεκριμένο βιβλιογραφικό όγκο είχαμε δυστυχώς πρόσβαση σε πραγματικά ελάχιστα κείμενα κάτι που οφείλεται όχι μόνο στην προαναφερθείσα αιτία, αλλά και στην μη ύπαρξη αρκετών βιβλίων για το ζήτημα αυτό στις βιβλιοθήκες των πανεπιστημίων της χώρας μας, καθώς και στο γεγονός ότι πολλά από αυτά τα βιβλία έχουν εξαντληθεί από την αγορά του εξωτερικού. Η ύπαρξη αρκετών κειμένων στρατιωτικής – τεχνικής φύσης, όπως για παράδειγμα η ισχύς πυρός ή η αεροπορική ισχύς στην Σ.Χ.Ε., δεν είναι ικανά να μας προσφέρουν τις απαιτούμενες

πληροφορίες. Τα περισσότερα κείμενα στρατηγικής και ασφάλειας αναφέρουν επιφανειακά ή προσπερνούν το ζήτημα του πολέμου αυτού μη δίνοντας ιδιαίτερη σημασία.

Ένα άλλο σημαντικό πρόβλημα που αντιμετωπίσαμε κατά την διάρκεια της συγγραφής του κειμένου αυτού, άμεσα συναρτώμενο με την ύπαρξη φτωχής βιβλιογραφίας, είναι η μη αντιμετώπιση ή απάντηση, σε ικανοποιητικό βαθμό, σε βασικά ερωτήματα που δημιουργούνται. Ένα τέτοιο ερώτημα είναι η σχέση ανάμεσα στην σύγκρουση χαμηλής ένταξης, τον περιορισμένο πόλεμο και την ασυμμετρία αντιμετώπισης απειλών. Από τα κείμενα στα οποία είχαμε πρόσβαση μόνο σε ένα αναφερόταν ότι ο περιορισμένος πόλεμος εντάσσεται στην κατηγορία του Π.Χ.Ε.

Ένα επιπλέον πρόβλημα με την υπάρχουσα βιβλιογραφία και αρθρογραφία είναι αυτό της εγκυρότητας της πηγής. Στο Διαδίκτυο μπορούν να βρεθούν χιλιάδες αναφορές για το ζήτημα του πολέμου χαμηλής ένταξης, άγνωστης όμως επιστημονικής αξίας, άρα και δύσκολο να χρησιμοποιηθούν ως πηγές.

Κατά την διάρκεια της σύγκρουσης μεταξύ των Σαντινίστας και των Κόντρας στην Νικαράγουα, οι Ηνωμένες Πολιτείες χρησιμοποίησαν με έμμεσο τρόπο την Καθολική Εκκλησία η οποία έστειλε ιεραποστολές στην χώρα κηρύττοντας τον λόγο του Θεού, ο οποίος έρχεται σε αντίθεση με την μαρξιστική ιδεολογία των Σαντινίστας. Προσπαθώντας να εκχριστιανίσει τους κατοίκους της Νικαράγουα, είχε στόχο να στερήσει από τους μαρξιστές Σαντινίστας υποστηρικτές, οπαδούς, άτομα για στρατολόγηση, αλλά και να φέρει τους πολίτες αυτούς πιο κοντά στις ΗΠΑ. Αυτό σαν στοιχείο είναι γνωστό. Είναι πολύ δύσκολο, όμως, να αποδειχθεί ότι η ιεραποστολή είχε τον παραπάνω στόχο. Η CIA δημιούργησε εταιρείες-βιτρίνες μέσα από τις οποίες πολεμούσε την σύγκρουση χαμηλής ένταξης εναντίον των Σαντινίστας. Παρ' όλο που είναι γνωστή η πράξη αυτή είναι επίσης δύσκολο να βρεθούν αποδεικτικά στοιχεία.

Το ζήτημα της σύγκρουσης χαμηλής ένταξης υπό αυτές τις συνθήκες είναι δύσκολο να διαχειρισθεί. Παρ' όλ' αυτά θα προσπαθήσουμε να παραθέσουμε όλα εκείνα τα στοιχεία που είναι απαραίτητα για να κατανοηθεί η στρατηγική αυτή και πως μπορεί να αποτελέσει στρατηγική για μικρές δυνάμεις. Θα επιχειρήσουμε να δώσουμε απαντήσεις σε ερωτήματα που άλλα δεν έχουν απαντηθεί καθόλου και άλλα έχουν απαντηθεί μερικώς. Αυτός είναι και ο λόγος της ενασχόλησης με αυτό το θέμα. Να προσφέρουμε μια βάση για την περαιτέρω ανάπτυξη του θέματος σε θεωρητικά πλαίσια και σε πλαίσια πρότασης εξωτερικής πολιτικής.

«Οι φιλόφρονες λοιπόν ψυχές θα μπορούσαν να φανταστούν πως υπάρχει ένας τεχνητός τρόπος αποπλισμού και καταβολής του αντιπάλου χωρίς μεγάλες αιματοχυσίες, και πως σ' αυτό ακριβώς τείνει η αυθεντική τέχνη του πολέμου. όσο επιθυμητό κι αν φαίνεται αυτό, είναι ένα σφάλμα που πρέπει να εξαλειφθεί. Σε μια υπόθεση τόσο επικίνδυνη όσο ο πόλεμος, τα σφάλματα που οφείλονται στην ψυχική καλοσύνη είναι ακριβώς το χειρότερο των πραγμάτων. Καθώς η χρήση της φυσικής δύναμης στο σύνολό της δεν αποκλείει καθόλου τη συνεργασία της διάνοιας, εκείνος που χρησιμοποιεί χωρίς οίκτο αυτή τη δύναμη και δεν οπισθοχωρεί μπροστά σε καμιά αιματοχυσία θ' αποκτήσει ένα πλεονέκτημα επί του αντιπάλου του, αν εκείνος δε δράσει με τον ίδιο τρόπο. Εξαιτίας αυτού του γεγονότος, υπαγορεύει το νόμο του στον αντίπαλο τόσο, όσο ο καθένας ωθεί τον άλλο σε ακρότητες, στις οποίες μόνο το αντιστάθμισμα που υπάρχει από την άλλη πλευρά χαράζει όρια. Να πως πρέπει να θεωρήσουμε τα πράγματα. Το ν' αγνοήσουμε το στοιχείο της θηριωδίας, εξαιτίας της αποστροφής που εμπνέει, είναι διασπάθιση της δύναμης, για να μην πούμε σφάλμα.»

Καρλ φον Κλαούζεβιτς

ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ορισμός του πολέμου

Κατ' αρχάς πρέπει να ορίσουμε το τι είναι πόλεμος. Είναι έννοια συγκεκριμένη. Οι ορισμοί του πολέμου αντικατοπτρίζουν σε μεγάλο βαθμό την οργάνωση των κοινωνιών σε κάθε εποχή και κατ' επέκταση τους κύριους δρώντες της κάθε εποχής.

Με βάση ένα πρώτο ορισμό, πόλεμος είναι η ένοπλη και αιματηρή πάλη μεταξύ οργανωμένων συγκροτημάτων⁴. Σκοπίμως χρησιμοποιείται ο όρος οργανωμένο συγκρότημα, μιας και η οργάνωση της κοινωνίας διαφέρει σε κάθε χρονική περίοδο. Ένας δεύτερος ορισμός του πολέμου είναι αυτός του Carl von Clausewitz κατά τον οποίο «πόλεμος είναι μια πράξη βίας που αποσκοπεί στο να υποχρεώσει τον αντίπαλο να πράξει κατά τη δική μας βούληση»⁵. Η ειδοποιός διαφορά ανάμεσα στους δύο ορισμούς είναι η εκ μέρους του Clausewitz χρήση του όρου «βία». Εδώ τίθεται το ζήτημα του ορισμού της βίας και ποιος την ασκεί, καθώς και το ζήτημα του διαχωρισμού μεταξύ ειρήνης και πολέμου.

Σημαντική είναι η συμβολή του Hedley Bull μέσα από το βιβλίο του «Η Αναρχική Κοινωνία». Αναφέρει ότι «ο πόλεμος είναι οργανωμένη βία που διεξάγεται ανάμεσα σε πολιτικές μονάδες»⁶. Η βία που ασκεί μια πολιτική ομάδα ή η βία που ασκεί το κράτος δεν χαρακτηρίζεται ως πόλεμος. Το αμέσως επόμενο ζήτημα που τίθεται είναι το τι είναι πολιτική ομάδα. Αν θεωρήσουμε ως τέτοια την κάθε πολιτική οργάνωση εντός του κράτους, τότε πόλεμος είναι και η σύγκρουση ανάμεσα στις πολιτικές ομάδες εντός αυτού. Δηλαδή, ο εμφύλιος πόλεμος. Αντιθέτως, αν

⁴ Bouthoul Gaston, *Πραγματεία περί πολεμολογίας – Κοινωνιολογία των πολέμων*, Διεύθυνση Εκδόσεων ΓΕΣ, Αθήνα 1980, σελ 46

⁵ Clausewitz, Carl von, *On War*, (edited & translated by Howard Michael and Paret Peter), Princeton University Press, New Jersey 1989, σελ. 79

⁶ Bull Hedley, *Η άναρχη κοινωνία. Μελέτη της τάξης στην παγκόσμια πολιτική*, εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2001, σελ 238.

θεωρήσουμε ως πολιτική οργάνωση μόνο την κυρίαρχη μορφή οργάνωσης της κοινωνίας την δεδομένη περίοδο, τότε πόλεμος είναι η βία μεταξύ των κρατών.⁷ Ο Hedley Bull στο σημείο αυτό υποστηρίζει ότι ο πόλεμος διεξάγεται μεταξύ των κρατών τα οποία διατήρησαν αυτό το δικαίωμα της άσκησης βίας μεταξύ τους. Στην περίπτωση, όμως, του πολέμου χαμηλής έντασης είναι δύσκολο να καθορίσεις αυτά τα όρια. Αν λάβουμε υπόψη μας το παράδειγμα της Νικαράγουα και θεωρήσουμε ότι το κράτος ήταν οι Σαντινίστας, τότε ως τι θα θεωρήσουμε τους Κόντρας; Ως το μακρύ χέρι των ΗΠΑ ή ως μια αντεπαναστατική πολιτική οργάνωση; Αν τους θεωρήσουμε ως το μακρύ χέρι των ΗΠΑ τότε ίσως να μπορούμε να μιλήσουμε για πόλεμο, ενώ αν τους θεωρήσουμε ως μια πολιτική οργάνωση που έκανε αντεπανάσταση τότε μάλλον μιλάμε για βία «εσωτερικού ποινικού δικαίου», κατά τους ορισμούς του Bull. Στην πραγματικότητα, όμως, η σύγκρουση χαμηλής έντασης είναι ένας πόλεμος που διεξάγεται στα όρια αυτά.

Το δεύτερο ζήτημα που θέτει ο Hedley Bull είναι η διάκριση μεταξύ πολέμου και ειρήνης. Εδώ εισέρχονται στοιχεία του διεθνούς δικαίου, αλλά και υλικά τα οποία δημιουργούν και τις ανάλογες διαχωριστικές γραμμές. Με την νομική έννοια ο πόλεμος είναι εύκολα διακριτός καθώς υπεισέρχονται οι ανάλογοι κανόνες. Αν, όμως, μιλήσουμε για τον πόλεμο με υλικά μέσα τότε ο διαχωρισμός είναι πολύ δυσκολότερος. Στην κατηγορία αυτή εντάσσεται και ο πόλεμος χαμηλής έντασης, που τοποθετείται πάνω από το ειρηνικό επίπεδο ανταγωνισμού και κάτω απ' αυτό του πλήρους κλίμακας πολέμου.

Πριν κλείσουμε αυτό το τμήμα θα πρέπει φυσικά να αναφερθούμε στον ορισμό του πολέμου με βάση την μαρξιστική θεώρηση. Στον ορισμό αυτό το κράτος είναι ο αντίπαλος, και φυσικά πόλεμος δεν υπάρχει μόνο μεταξύ κρατικών οντοτήτων. Αυτό που βλέπουν οι μαρξιστές είναι κοινωνικές τάξεις οπότε και ο πόλεμος γι' αυτούς είναι ταξικός και ο μόνος τρόπος για να σταματήσει ο πόλεμος είναι να εξαφανιστούν οι κοινωνικές τάξεις. Θεωρούν τον πόλεμο κακό λόγω των επιπτώσεων που έχει. Παρ' όλ' αυτά, όμως, είναι, απαραίτητος, στοιχείο προοδευτισμού και νόμιμος όταν διεξάγεται από τους καταπιεσμένους, από τους σκλάβους, τους εργάτες κτλ, εναντίον των καταπιεστών, της πλουτοκρατίας, των καπιταλιστών κτλ.⁸

⁷ Κουσκουβέλης Ηλίας, *Εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις*, εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2004, σελ. 326-7

⁸ Vladimir Lenin, *Socialism and war*, στο Freedman Lawrence (editor), *War*, Oxford University Press, 1994, σελ. 95

Μέσα από αυτή την παράθεση εννοιών μεταξύ άλλων εμφανίζονται τα πρώτα στοιχεία δυσκολίας ορισμού και διαχείρισης του ζητήματος του πολέμου χαμηλής έντασης.

Τα αίτια του πολέμου

Το παρόν κείμενο ασχολείται με το ζήτημα του πολέμου. Αυτός είναι ο λόγος που στις αμέσως επόμενες γραμμές θα παρουσιάσουμε τα αίτια του πολέμου εν συντομία. Σκοπός δεν είναι να καινοτομήσουμε στο τμήμα αυτό, αλλά να δοθεί στον αναγνώστη ένα επιπλέον εργαλείο κατανόησης του πολέμου μιας και αυτό είναι το ουσιαστικό αντικείμενο της μελέτης.

Τα αίτια του πολέμου είναι ποικίλα, με άλλα να έχουν σχέση με τις αξίες και τις αντιλήψεις της κάθε εποχής και με άλλα να έχουν διαχρονική αξία. Η αναγνώριση και κατάδειξη των αιτιών του πολέμου αποτελούν την βάση για την μελέτη, αντιμετώπιση-πρόβλεψη και ελάττωση των πολέμων, καθώς θεωρούμε ότι ο πόλεμος, σε όλες του τις μορφές, δύσκολα θα εξαλειφθεί ως μέσο επίλυσης διαφορών. Κι αυτό γιατί δεν έχει καταδειχθεί η ικανότητα να δημιουργηθεί σε παγκόσμιο επίπεδο μια κεντρική αρχή, γιατί ο ανταγωνισμός είναι έντονος και τίθεται συχνά ζήτημα σχετικών κερδών, γιατί οι αρχές δικαίου δεν εφαρμόζονται, γιατί υπάρχει σύστημα κρατών και όχι διεθνής κοινωνία.

Σχετικά με το ζήτημα αυτό, της εξάλειψης του πολέμου, έχουν αναπτυχθεί διάφορα επιχειρήματα. Ότι ο πόλεμος μπορεί να εξαλειφθεί αν υπάρξει ανάπτυξη, εμπέδωση του κοσμοπολιτισμού, ισχυροποίηση του ΟΗΕ κτλ. Αυτή είναι η βάση του επιχειρήματος της δημοκρατικής ειρήνης που είχε αναπτύξει ο Kant. Αυτό δεν σημαίνει ότι απορρίπτει τον πόλεμο. Υπάρχει πόλεμος επειδή υπάρχουν μη δημοκρατικά κράτη και ένα κράτος μπορεί να προσφύγει στον πόλεμο όταν δέχεται επίθεση, όταν το κράτος αντιληφθεί ως απειλή τις πολεμικές προετοιμασίες ενός άλλου κράτους και όταν ένα άλλο επιτυγχάνει υψηλά επίπεδα ισχύος (ισορροπία ισχύος).⁹ Μια άλλη οπτική για την εξάλειψη του πολέμου προέρχεται από τον Γεώργιο Σκληρό, που θεωρεί ότι ο πόλεμος θα χάσει την υπόστασή του και θα είναι περιττός και βλαβερός όταν οι άνθρωποι τον εκτιμήσουν σε όρους ορθολογισμού,

⁹ Doyle, Michael W., *Ways of war and peace*, Norton publications, 1997, σελ. 255

εξετάζοντάς τον, δηλαδή, σε όρους κόστους-κέρδους. Πρόκειται για μια καθαρά ρεαλιστική οπτική.¹⁰

Πρώτο και βασικότερο αίτιο πολέμου είναι η άνιση ανάπτυξη. Η άνιση ανάπτυξη σε όλες τους τομείς, όπως για παράδειγμα η στρατιωτική και οικονομική ισχύς, η τεχνολογία, ο υπερπληθυσμός κτλ. Ένα δεύτερο αίτιο πολέμου είναι τα ζητήματα αναδιανομής, ελλείπει ενός συστήματος αναδιανεμητικής δικαιοσύνης. Τρίτη αιτία είναι τα διεθνικά φαινόμενα. Τέταρτη αιτία πολέμου είναι ο αναθεωρητισμός των ισχυρών, άμεσα συναρτώμενος με την άνιση ανάπτυξη, όπου ο ισχυρός προσπαθεί να επιβάλλει την θέλησή του. Ουσιαστικά πρόκειται για ηγεμονισμό.¹¹

Άλλα αίτια πολέμου είναι η ευκολία κατάκτησης μιας μεγάλης δύναμης σε μια περίοδο αδυναμίας της, όταν η αυτοάμυνα είναι δύσκολη οπότε και τα κράτη αναγκάζονται σε κάποιες περιπτώσεις να επεκταθούν, ενώ σε άλλες περιπτώσεις αυτή η ανασφάλεια μπορεί να οδηγήσει τα κράτη στο να έχουν πιο έντονες αντιδράσεις όταν ο αντίπαλός τους επεκτείνεται. Ακόμη, αιτία αποτελεί και η δυνατότητα πρώτου χτυπήματος που πιθανόν να διαθέτει ο αντίπαλος, τα παράθυρα ευκαιρίας, η υιοθέτηση λογικών τετελεσμένου γεγονότος, η αδυναμία διαπραγματεύσεων, ο παράγοντας παρανόησης και κακού υπολογισμού, καθώς η στρατιωτική και η εξωτερική πολιτική σχεδιάζονται μυστικά, και τέλος η κούρσα των εξοπλισμών.¹²

Ο πόλεμος υπό το πρίσμα των θεωρήσεων των διεθνών σχέσεων και της διεθνούς πολιτικής

Στο σημείο αυτό θα αναφερθούμε στο πως ερμηνεύεται ο πόλεμος μέσα από τις τρεις θεωρήσεις της διεθνούς πολιτικής του Martin Wight.

Οι Ρασιοναλιστές βασίζονται σε δύο αξιώματα όσον αφορά την φύση του πολέμου. Σύμφωνα με το πρώτο θεωρούν ότι «αντικείμενο του πολέμου είναι η ειρήνη. Η ειρήνη είναι η νόρμα και ο πόλεμος η παραβίαση ή η εξαίρεση». Το δεύτερο αξίωμά τους είναι ότι «ο πόλεμος είναι αναγκαίο κακό που πρέπει να ελαχιστοποιηθεί όσο είναι δυνατόν. Είναι αναγκαίο, επειδή είναι το μόνο μέσο

¹⁰ Σκληρός Γεώργιος, *Η φιλοσοφία του πολέμου και της ειρήνης*, εκδόσεις Ιωλκός, Αθήνα, 2003, σελ. 22

¹¹ Ήφαιστος Παναγιώτης, *Ο πόλεμος και τα αίτιά του – Τα πολλά πρόσωπα του ηγεμονισμού και της τρομοκρατίας*, εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2002, κεφ. 8, σελ 172-187

¹² Evera, Stephen van, *Offense, defense and the causes of war*, «*International Security*», Vol. 22, No 4 (Spring 1998), p. 5-6

επιβολής δικαιοσύνης όταν δεν υπάρχει καμιά ανώτερη πολιτική αρχή».¹³ Αυτή η αντίληψη περί δικαίου πολέμου είναι κεντρική στην ρασιοναλιστική θεώρηση. Η ισχύς της βέβαια δεν έχει πάντοτε εφαρμογή, ενώ ο όρος αυτός είναι τρόπος ευπρεπούς παρουσίασης των πολιτικών επιδιώξεων μιας μεγάλης δύναμης που επιδιώκει την εσωτερική και διεθνή νομιμοποίηση για τις δράσεις της.¹⁴

Οι Ρεαλιστές κατά τον Martin Wight εδράζουν την ιδεολογία τους σε τρεις απόψεις. Πρώτον, ότι δεν μπορούν να υπάρχουν κανόνες για την έναρξη του πολέμου. Δεύτερον, ο προληπτικός πόλεμος και η απεριόριστη χρήση δύναμης είναι αποδεκτά στοιχεία (σε αντίθεση με αυτά που πιστεύουν οι Ρασιοναλιστές περί οικονομίας στις μεθόδους). Τρίτη άποψη των Ρεαλιστών είναι η καταστροφή του αντιπάλου ως σκοπός του πολέμου. Δηλαδή, παράδοση άνευ όρων.¹⁵

Τέλος, οι Επαναστατικοί συνδυάζουν στοιχεία των Ρασιοναλιστών και των Ρεαλιστών. Χρησιμοποιούν την λογική του δικαίου πολέμου (ρασιοναλισμός) με τις μεθόδους του ρεαλισμού.¹⁶ Για τους Επαναστατικούς ο πόλεμος είναι ένα εργαλείο για να οδηγηθούμε σε ένα νέο κόσμο, όπως τον οραματίζονται αυτοί.

Υπό το πρίσμα των θεωρήσεων των διεθνών σχέσεων η κάθε μία (θεώρηση) έχει τις δικές τις θεωρίες για τον πόλεμο.¹⁷

Στον ρεαλισμό βασίζονται οι ακόλουθες θεωρίες (επιγραμματικά):

-για τον ανταγωνισμό της ισχύος (ο πόλεμος υπάρχει λόγω του ανταγωνισμού της ισχύος για τα σχετικά κέρδη)¹⁸

-για τον ιμπεριαλισμό (πρόκειται για τις επεκτατικές τάσεις των κρατών. Στην περίπτωση αυτή ο πόλεμος γίνεται όχι για προστασία της κυριαρχίας, αλλά για να αυξήσουν την ισχύ τους συνολικά και να διασφαλίσουν ηγεμονική θέση),

-για τον ηγεμονικό πόλεμο (ο ηγεμόνας χρησιμοποιεί τον πόλεμο προληπτικά για να διατηρήσει την θέση του στο διεθνές σύστημα. Σύμφωνα με την θεωρία ηγεμονικού πολέμου, «οι βασικές αλλαγές στο διεθνές σύστημα αποτελούν τους καθοριστικούς παράγοντες αυτών των πολέμων. Ένα σύστημα είναι σταθερό όταν μπορούν να

¹³ Wight Martin, *Διεθνής θεωρία – Τα τρία ρεύματα σκέψης*, εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 1998, σελ. 263-4.

¹⁴ ό.π. σελ. 276

¹⁵ ό.π. σελ. 280

¹⁶ ό.π. σελ. 282

¹⁷ Κουσκουβέλης Ηλίας, *Εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις*, εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2004, κεφ. 8, παραγρ. 4, 5.

¹⁸ Powell Robert, «Absolute and relative gains in international relations theory», στο Baldwin A. David (editor), *Neorealism and neoliberalism – The contemporary debate*, Columbia University Press, New York 1993, σελ. 210

γίνουν αλλαγές που δεν απειλούν τα ζωτικά συμφέροντα των κυρίαρχων δυνάμεων. Ασταθές είναι το σύστημα στο οποίο οι οικονομικές, τεχνολογικές και άλλες αλλαγές διαβρώνουν την διεθνή ιεραρχία και υποδαυλίζουν την θέση της ηγεμονικής δύναμης. Σε αυτή τη περίπτωση μπορούμε να οδηγηθούμε σε ηγεμονικό πόλεμο μεταξύ των κρατών του συστήματος. Το αποτέλεσμα είναι μια νέα διεθνής δομή.»¹⁹⁾

-για τον κύκλο της ισχύος (στη θεωρία αυτή δίνεται βάση στις διακυμάνσεις της ισχύος και στην φύση της, επιθετική ή αμυντική, με αποτέλεσμα να μεταβάλλεται και η στάση των κρατών. Τα ηγεμονικά κράτη όταν έχουν την ισχύ είναι πιο πιθανό να κάνουν πόλεμο για να επιβάλλουν την άποψή τους, ενώ όταν την έχουν τα αδύναμα, τότε είναι πιο πιθανό να προσπαθήσουν να επιβάλλουν τις δικές τους θέσεις)²⁰⁾,

-για τον συστημικό πόλεμο (ο πόλεμος που επιφέρει μια νέα ισορροπία μεταξύ των κύριων δυνάμεων ενός συστήματος, μέσα από την ανακατανομή των συντελεστών ισχύος)

-για την φύση του κράτους (στα αίτια του πολέμου συμβάλλει η φύση του κράτους ως οντότητα. Οι ρεαλιστές βλέπουν κράτη στην ανάλυσή τους.)

Επιπλέον, για την ερμηνεία του φαινομένου του πολέμου χρησιμοποιούνται και ορισμένες θεωρίες που ανήκουν στην πλουραλιστική θεώρηση. «Η μελέτη των εν λόγω θεωριών θα μπορούσε εύκολα να επιτρέψει σε κάποιον να ισχυρισθεί ότι πρόκειται μάλλον για αφορμές παρά για τις βαθύτερες αιτίες του πολέμου.»²¹⁾ Οι θεωρίες αυτές είναι οι εξής (επιγραμματικά)²²⁾:

-η ανθρώπινη φύση (ο πόλεμος είναι αποτέλεσμα της ανθρώπινης φύσης)

-η λήψη αποφάσεων (το πώς λήφθηκε μια απόφαση – γραφειοκρατία, ακόμα και λανθασμένη - παρανόηση, που οδήγησε στον πόλεμο. Σε αυτές συμπεριλαμβάνονται και οι θεωρίες που εξετάζουν την ψυχολογία του ηγέτη.)

-πολίτευμα και πόλεμος (σύμφωνα με την θεωρία αυτή οι αυταρχικοί ηγέτες είναι πολύ πιθανό να κάνουν ένα πόλεμο προκειμένου να συσπειρώσουν τον λαό στο εσωτερικό τους)

-ο οικονομικός φιλελευθερισμός και πόλεμος

¹⁹⁾ Gilpin Robert, "The theory of hegemonic war", *Journal of interdisciplinary history*, Vol. 18, No. 4, Spring 1988, σελ. 592

²⁰⁾ Powell Robert, *In the shadow of power – States and strategies in the international politics*, Princeton University Press, Princeton, 1999, σελ. 19

²¹⁾ Κουσκουβέλης Ηλίας, *Εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις*, εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2004, σελ 356

²²⁾ Ο.π. σελ 355, παραγρ. 5

-οι φεμινιστικές θεωρίες (τα αίτια πολέμου αποδόθηκαν σε όρους σχέσεων μεταξύ των δύο φύλων)

-οι θεωρίες συνωμοσίας

-το λάθος και τα τυχαία γεγονότα

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ

Στο παρόν κεφάλαιο θα παρουσιάσουμε βασικές έννοιες της στρατηγικής θεωρίας, με κύριο στόχο να διευκολυνθεί ο αναγνώστης στην κατανόηση της διαδικασίας ή αλλιώς του μηχανισμού σχεδίασης της στρατηγικής ενός κράτους ή ενός δρώντος του διεθνούς συστήματος. Που βασίζεται ή που θα πρέπει να βασίζεται η δημιουργία και η υλοποίηση δόγματος.

Ασφάλεια

Τι είναι όμως η ασφάλεια για την οποία αγωνίζονται όλα τα κράτη; "Ασφάλεια είναι η επιδίωξη ελευθερίας απέναντι στις απειλές και η ικανότητα των κρατών και των κοινωνιών να διατηρούν την ταυτότητά τους και την λειτουργική τους ακεραιότητα απέναντι σε δυνάμεις αλλαγής τις οποίες βλέπουν ως εχθρικές. Το έσχατο σημείο της ασφάλειας είναι η επιβίωση, αλλά περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα θεμάτων για τις συνθήκες ύπαρξης.

Η στρατιωτική ασφάλεια σχετίζεται με την σε δύο επίπεδα αλληλεπίδραση των ένοπλων επιθετικών και αμυντικών ικανοτήτων των κρατών, και τις αντιλήψεις αυτών για τις προθέσεις των άλλων. Η πολιτική ασφάλεια έχει να κάνει με την οργανωτική σταθερότητα των κρατών, των συστημάτων διακυβέρνησης, και των ιδεολογιών που παρέχουν νομιμοποίηση. Η οικονομική ασφάλεια αφορά την πρόσβαση στις πηγές πρώτων υλών, στους οικονομικούς πόρους και στις αγορές που είναι απαραίτητα για να διατηρήσουν αποδεκτά επίπεδα ευημερίας και κρατική ισχύος. Η κοινωνική ασφάλεια εμπλέκεται με την ικανότητα των κοινωνιών να αναπαράγουν τα πρότυπα της γλώσσας, του πολιτισμού, της συνεκτικότητας, και της θρησκευτικής, εθνικής και εθμικής ταυτότητας μέσα σε λογικά πλαίσια ανάπτυξης. Η περιβαλλοντική ασφάλεια αφορά την διατήρηση της τοπικής και της πλανητικής βιόσφαιρας ως το ουσιαστικό υποστηρικτικό σύστημα στο οποίο όλες οι ανθρώπινες δραστηριότητες βασίζονται. Αυτοί οι πέντε τομείς δεν λειτουργούν απομονωμένοι

μεταξύ τους. Ο καθένας καθορίζει ένα κύριο σημείο στην προβληματική της ασφάλειας, και ένα τρόπο ιεράρχησης των προτεραιοτήτων, αλλά όλα μαζί είναι αλληλοσυνδεόμενα."²³

Ο ορισμός αυτός είναι ο πυρήνας του προβλήματος. Όπως γίνεται κατανοητό αλλιώς αντιλαμβάνεται η Γαλλία την εθνική της ασφάλεια, αλλιώς το Ηνωμένο Βασίλειο, διαφορετικά οι ΗΠΑ, και επειδή ζούμε σε μια κοινωνία όχι απόλυτα κρατικο-κεντρική θα σημειώσουμε ότι με τον δικό τους τρόπο αντιλαμβάνονται την ασφάλεια και το εθνικό συμφέρον οι διάφορες οργανωμένες ομάδες (μη-κρατικοί δρώντες), εκφραζόμενες είτε δημοκρατικά ή με ένοπλο αγώνα.

Συμφέρον

"Τα ζωτικά συμφέροντα διαφέρουν από χώρα σε χώρα ανάλογα με την ισχύ της. Όταν ένα κράτος χαράσσει στρατηγική το πρώτο που πρέπει να κάνει είναι να καθορίσει ποια είναι τα ζωτικά του συμφέροντα;"²⁴

Επιπλέον, τα εθνικά συμφέροντα κατηγοριοποιούνται με βάση τις προτεραιότητες που τίθενται σε κάθε χρονική περίοδο. Η κατηγοριοποίηση αυτή είναι ευκολότερη στα απολυταρχικά καθεστώτα σε σχέση με τις ανοιχτές κοινωνίες, όπου θεωρητικά γίνεται διάλογος μεταξύ των διαφόρων κοινωνικών ομάδων. Σε γενικές όμως γραμμές τα συμφέροντα χωρίζονται σε 4 ομάδες.

Στο σημείο αυτό λοιπόν, θα παραθέσουμε την ιεράρχηση που γίνεται στα συμφέροντα:

1. **Συμφέρον της επιβίωσης** – αφορά την φυσική επιβίωση ενός κράτους όταν απειλείται με επίθεση ή όταν την υπόκειται, και έχει χαρακτήρα ανελαστικό.

2. **Ζωτικό συμφέρον** – όταν κινήσεις του αντιπάλου μπορούν να προκαλέσουν ζημιά, εκτός κι αν ληφθούν μέτρα. Π.χ. κίνδυνος στα ζωτικά συμφέροντα των ΗΠΑ ήταν η απειλή της Σοβιετικής Ένωσης στους Ευρωπαίους συμμάχους τους. Όμως, μερικές φορές τα ζωτικά συμφέροντα μπορούν να θέσουν σε κίνδυνο το συμφέρον της επιβίωσης. Για παράδειγμα, σε περίπτωση που η ΕΣΣΔ έκανε πυρηνική επίθεση εναντίον των Ευρωπαϊκών χωρών, τότε οι ΗΠΑ θα

²³ Buzan Barry, "New Patterns of Global Security in the Twenty-First Century", *International Affairs*, Volume 67, Issue 3, July 1991, pages 432-433.

²⁴ Walt Stephen, "The Case for Finite Containment: Analyzing U.S. Grand Strategy", *International Security*, Volume 4, Issue 1, Summer, 1989, σελ 11.

ανταπέδιδαν. Αυτή η κίνηση όμως, θα είχε σαν αποτέλεσμα την εκτόξευση πυρηνικών από τους Σοβιετικούς εναντίον της ενδοχώρας των ΗΠΑ.

3. **Μείζων συμφέρον** – στην θέση αυτή έχουμε τις περιπτώσεις εκείνες όπου θίγονται πολιτικά, οικονομικά και ευρύτερα κοινωνικά συμφέροντα, τα οποία όμως δεν χρήζουν στρατιωτικής απάντησης.

4. **Τα περιφερειακά συμφέροντα** είναι στην τελευταία κατηγορία. Αν θιγούν δεν δημιουργείται πρόβλημα στο ευρύτερο κρατικό σύνολο. Στην περίπτωση αυτή κατατάσσουμε την περίπτωση της Σομαλίας για τους Αμερικανούς. Τα συμφέροντα δεν ήταν τέτοια ώστε να δικαιολογούν την απώλεια 19 στρατιωτών.

Εθνική ισχύς

"Η εθνική ισχύς είναι μια συνάρτηση υλικών μέσων όπως το έδαφος, ο πληθυσμός, η στρατιωτική ισχύς, η βιομηχανική παραγωγή, και οι πηγές πρώτων υλών. Αυτοί οι παράγοντες είναι συχνά αλληλένδετοι (π.χ. η σύγχρονη στρατιωτική ισχύς βασίζεται πολύ στην βιομηχανική παραγωγή), και όλα αυτά μαζί καθορίζουν την ικανότητα μιας χώρας να αμυνθεί των συμφερόντων της που είναι σημαντικά. [...] Δεν υπάρχει συγκεκριμένος τύπος για να «ζυγιστούν» τα διαφορετικά στοιχεία της ισχύος, αλλά οι περισσότεροι συγγραφείς περί στρατηγικής συμφωνούν ότι η ισχύς έγκειται στις υλικές πηγές και ικανότητες."²⁵

Στο άρθρο αυτό (The Case for Finite Containment: Analyzing U.S. Grand Strategy) του Stephen Walt, αν και ο τελευταίος το έγραψε το 1989, παρατηρούμε ότι οι ΗΠΑ και οι λοιπές Μεγάλες Δυνάμεις, τους όποιους αντιπάλους έχουν να αντιμετωπίσουν δεν θα πρέπει να τους αναγνωρίζουν (identify) αναλύοντας τους παράγοντες ισχύος, αλλά αναλύοντας τις ιδεολογίες. Με απλά λόγια μας λέει ότι σημασία δεν έχει ποιος κρατάει το όπλο στα χέρια του, αλλά ποιος θέλει και είναι σε θέση να το χρησιμοποιήσει εναντίον μας.²⁶ Τέλος, το σύνολο της εθνικής ισχύος είναι αυτό που καθορίζει τι στόχους είναι ικανό να επιδιώξει ένα κράτος.

Είδαμε παραπάνω τι είναι η ασφάλεια, τι είναι ζωτικό συμφέρον και τι εθνική ισχύς. Η ασφάλεια περιλαμβάνει τα διάφορα συμφέροντα που ποικίλουν σε ένα φάσμα που στο ένα άκρο του έχει τα απλά συμφέροντα και στο άλλο τα ζωτικά.

²⁵ Walt Stephen, "The Case for Finite Containment: Analyzing U.S. Grand Strategy", *International Security*, Volume 4, Issue 1, Summer 1989, σελ 12-13.

²⁶ Την προσέγγιση αυτή περί ισορροπίας της απειλής χρησιμοποίησε ο Stephen Walt στο βιβλίο του Walt Stephen, *The origins of alliances*, Cornell University Press, 1989.

Κάπου μέσα σε όλα αυτά συναντούμε και τα στοιχεία που απαρτίζουν την εθνική ισχύ.

Υψηλή Στρατηγική

Πως θα συντονιστούν τα στοιχεία που αποτελούν την εθνική ισχύ ώστε να παράγουμε εθνική ασφάλεια; Σε ποια αναλογία θα μπουν; Πως θα κατανεμηθούν οι παράγοντες ισχύος ώστε να πετύχουμε την διατήρηση ή ενίσχυση των εθνικών συμφερόντων και κατ' επέκταση της ασφάλειας ή για να το θέσουμε διαφορετικά, πως θα παραχθεί ασφάλεια; Το πρόβλημα αυτό έρχεται να το λύσει η Στρατηγική που χαράσσει το κάθε έθνος ή κράτος. Αυτό με έναν όρο ονομάζεται υψηλή στρατηγική και είναι μια καθαρά πολιτική απόφαση γιατί αποτελείται από ένα σύνολο επιμέρους αποφάσεων δημόσιας πολιτικής.

Οι ορισμοί που έχουν δοθεί για το τι είναι υψηλή στρατηγική ποικίλουν. Τα δεδομένα της κάθε εποχής βάζουν την σφραγίδα τους στο τι είναι στρατηγική. Ο Κλαούζεβιτς όρισε την στρατηγική ως την χρήση μαχών για να επιτευχθεί ο στόχος του πολέμου, δίνοντας φυσικά τις τρεις διαστάσεις του (τον λαό, την κυβέρνηση και τις ένοπλες δυνάμεις). Αυτή η τριάδα είναι που καθορίζει τα όρια της στρατηγικής. Στην σημερινή εποχή η στρατηγική ξεπερνάει τα «επιχειρησιακά» όρια της εποχής του Ναπολέοντα.

Η υψηλή στρατηγική είναι μια διαδικασία στην οποία πρέπει να απαντηθούν τρία ερωτήματα. Ποια είναι τα ζωτικά συμφέροντα του κράτους, ποιες είναι οι απειλές σε αυτά και πως συνδυάζονται οι πολιτικοί, στρατιωτικοί και οικονομικοί παράγοντες για την προστασία αυτών των συμφερόντων; Το αποτέλεσμα είναι σίγουρο ότι θα έχει επηρεαστεί σημαντικά από τις απόψεις των πολιτικών για το πως λειτουργεί το διεθνές σύστημα. Άρα οι συζητήσεις περί υψηλής στρατηγικής είναι επίσης συζητήσεις περί θεωρίας διεθνών σχέσεων.²⁷

Η υψηλή στρατηγική, και η στρατηγική γενικότερα, δεν θα πρέπει να θεωρείται ως μονοδιάστατη διαδικασία, αλλά ως πολυδιάστατη και δυναμική. Η στρατηγική είναι μια διαδικασία διαπραγμάτευσης όχι σταθερού αλλά μεταβλητού αθροίσματος κερδών. Δηλαδή, τα κέρδη του ενός δεν είναι ίσα με τις απώλειες του

²⁷ Layne Christopher, "From preponderance to offshore balancing: America's future grand strategy", *International Security*, vol. 22, No 1 (Summer 1997), σελ 22.

αντιπάλου και η ικανότητα της μια πλευράς είναι σε μεγάλο βαθμό εξαρτώμενη από τις επιλογές ή τις αποφάσεις της άλλης πλευράς.²⁸

Η υψηλή στρατηγική στον πόλεμο έχει πέντε βασικές διαστάσεις, μέσα στις οποίες κινούνται οι εμπόλεμοι:

1. **Στρατιωτική στρατηγική** – χρήση ένοπλης βίας για την προώθηση των πολιτικών σκοπών των εμπολέμων

2. **Οικονομική διάσταση** – χρηματοδότηση των ενόπλων δυνάμεων για τη συνέχιση των επιχειρήσεων

3. **Εσωτερική πολιτική** – άντληση του μάξιμου ανθρώπινου δυναμικού, νομιμοποίησή του κλπ.

4. **Διεθνής νομιμοποίηση**

5. **Διπλωματία** – εξασφάλιση καλών διεθνών σχέσεων" ²⁹

Η αξιολόγηση μιας στρατηγικής γίνεται με τα εξής κριτήρια:

1. Καταλληλότητα

2. Εσωτερική συνοχή

3. Αποδοτικότητα

4. Συσχετισμός ικανοτήτων και στόχων

5. Αντοχή σε σφάλματα ³⁰

Στρατηγικοί διασυσχετισμοί ³¹

Τα συμφέροντα και οι αντικειμενικοί σκοποί δημιουργούν τις στρατηγικές απαιτήσεις

Οι στρατηγικές παρέχουν τους κανόνες για την επίτευξή τους

Οι διατιθέμενοι πόροι παρέχουν τα μέσα

Χάραξη στρατηγικής – Στρατιωτικό Δόγμα

Πως όμως χαράσσουμε στρατηγική και τα επιμέρους δόγματα;

²⁸ Schelling, Thomas C., *The strategy of conflict*, Harvard University Press, 1980, σελ. 5

²⁹ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική 6^{ος}-11^{ος} αιώνας*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2000, σελ 16-22

³⁰ ό.π., σελ 33-34.

³¹ Collins John M., *Grand Strategy Principles and Practices*, Naval Institute Press, Annapolis – Maryland, 1973, σελ 7.

Τι θα πρέπει να γίνει, τι μπορεί να γίνει και πως θα γίνει;

Το πρώτο πράγμα που θα πρέπει να σκεφτούμε είναι, στρατηγική για ποιο ζήτημα ή για ποιον αντίπαλο; Με άλλα λόγια πρέπει να γίνει αναγνώριση της απειλής.

Δεύτερο, θα πρέπει να καθοριστούν οι εθνικοί στόχοι.

Τρίτο, να αποφασιστεί η εθνική στρατηγική.

Τέταρτο, να υπάρξει εθνική στρατιωτική στρατηγική.

Πέμπτο, να χαραχθεί περιφερειακή στρατηγική.

Έκτο, θα πρέπει να συνυπολογιστεί σοβαρά ο χαρακτήρας του διεθνούς συστήματος την δεδομένη περίοδο (αν το διεθνές σύστημα ευνοεί την στρατηγική ή ειδικότερα, τα μέσα που θα χρησιμοποιηθούν).

Έβδομο, εκτίμηση των συγκυριών την δεδομένη χρονική στιγμή (συμμαχίες, συσπειρώσεις κτλ)

Ογδοο, γνώση της στρατηγικής του αντιπάλου

Ένατο, σταθερότητα στην πορεία επίτευξης της στρατηγικής, σε συνδυασμό πάντα, με τις συγκυρίες του διεθνούς συστήματος.

Αναγνώριση απειλής

Η πιο ευκολοδιάκριτη είναι η στρατιωτική απειλή. Στην εποχή μας όμως οι απειλές αυξάνονται. Κάθε κράτος αντιμετωπίζει ένα φάσμα απειλών που πηγάζουν τόσο από το εσωτερικό του όσο και από το εξωτερικό. Στην περίπτωση που οι απειλές είναι πολλαπλές, αυτό που πρέπει να κάνουν οι στρατηγιστές είναι να θέσουν προτεραιότητες.

Ικανότητες, προθέσεις και τρωτότητες

Στην αξιολόγηση της απειλής τρία στοιχεία πρέπει να αξιολογούνται:

1. Ικανότητες – τι ικανότητες έχει ο εχθρός ;
2. Προθέσεις – τι θα κάνει ο εχθρός ;
3. Τρωτότητες – ποια είναι τα πιο ασθενή σημεία του εχθρού ;

Οι στρατηγικές ικανότητες αποτελούν την δυνατότητα ενός κράτους να ανταποκριθεί στους στόχους τους ή να αποτρέψει αυτούς του αντιπάλου, σε δεδομένο τόπο και χρόνο, τόσο στην ειρήνη όσο και στον πόλεμο. Δίνουν την ευκαιρία στο κράτος να εκτελέσει τις δράσεις του χωρίς να διακινδυνεύει τα ζωτικά του συμφέροντα.

Οι ικανότητες είναι σχετικά σταθερές και σπανίως αλλάζουν γρήγορα. Μπορούν να ποσοτικοποιηθούν, να συγκριθούν, και να αναλυθούν αντικειμενικά. Χρειάζεται προσοχή όμως, όταν υπάρχουν αλλαγές στην πολιτική σκηνή, όπως κάποιο πραξικόπημα ή μια τραυματική εμπειρία (Ιμια για τους Έλληνες, Ντιεν Μπιεν Φου για τους Γάλλους κλπ.), τα οποία μπορούν να προκαλέσουν ξαφνικές μεταβολές στην ηγεσία, στο ηθικό ή σε άλλα στοιχεία της συνάρτησης.

Οι προθέσεις έχουν να κάνουν με την αποφασιστικότητα ενός κράτους να εκτελέσει ορισμένα σχέδια. Δεν είναι ευδιάκριτες, καθώς είναι περισσότερο καταστάσεις μυαλού και μπορούν να αποκρυφτούν εύκολα. Οι προθέσεις του αντιπάλου σχηματοποιούνται με τις εκτιμήσεις που κάνει η άλλη πλευρά. Όμως, αυτό είναι ρίσκο καθώς μπορεί να υπάρξει παρανόηση και να γίνουν λανθασμένες κινήσεις. Για να γίνουν κατανοητές οι προθέσεις του αντιπάλου χρησιμοποιούνται διάφοροι δείκτες όπως είναι οι δηλώσεις των ηγετών του και οι στρατιωτικές και πολιτικές αποφάσεις.

Η τρωτότητα έχει να κάνει με τις απώλειες που είναι έτοιμο να δεχτεί ένα κράτος. Αυτές καθορίζονται από μια πληθώρα στοιχείων. Μια χώρα με μικρό πληθυσμό και γεωγραφική έκταση, όπως η Ελλάδα και το Ισραήλ, δεν έχουν την πολυτέλεια να δεχτούν ισχυρά πλήγματα (π.χ. όπλα μαζικής καταστροφής ή μαζικές επιθέσεις). Οι απώλειες βρίσκονται σε άμεση συνάρτηση με τα ζωτικά συμφέροντα. Σε χώρες όμως όπως οι ΗΠΑ που εμπλέκονται σε συρράξεις σε όλο τον κόσμο, το αν θα δεχτούν απώλειες μεγάλες ή όχι εξαρτάται από το πόσο σημαντικό είναι το συμφέρον που υπερασπίζονται. Στην Σομαλία 19 νεκροί στρατιώτες ήταν αρκετοί για να αναγκάσουν τις ΗΠΑ να θεωρηθούν ηττημένες, ενώ οι πολλαπλάσιες απώλειες στις επιχειρήσεις στο Αφγανιστάν και στο Ιράκ δεν έχουν τον ίδιο αντίκτυπο.³²

³² John M. Collins, *Grand Strategy Principles and Practices*, Naval Institute Press, Annapolis – Maryland, 1973, σελ 8-13.

Στρατιωτικό Δόγμα

Για να πετύχει μια υψηλή στρατηγική θα πρέπει να έχουν σχεδιαστεί τα επιμέρους δόγματα που την απαρτίζουν. Στην παρούσα εργασία θα ασχοληθούμε περισσότερο με το στρατιωτικό σκέλος, όχι όμως απόλυτα καθώς στις νέες μορφές επιχειρήσεων η λύση δεν είναι πάντα η στρατιωτική ισχύς. Για τον ορισμό του στρατιωτικού δόγματος θα χρησιμοποιήσουμε τον ολοκληρωμένο ορισμό που δίνει ο Barry Posen στο βιβλίο του «*The sources of military doctrine – France, Britain and Germany between the world wars*».

"Το στρατιωτικό δόγμα είναι ένα από τα συστατικά της υψηλής στρατηγικής και αφορά αποκλειστικά τα στρατιωτικά μέσα. Δύο ερωτήματα πρέπει να απαντηθούν: Ποια μέσα θα πρέπει να χρησιμοποιηθούν και πως θα πρέπει να εφαρμοστούν. Μια σειρά εντολών θα πρέπει να δημιουργηθούν καθορίζοντας πως θα πρέπει να δομηθούν οι στρατιωτικές δυνάμεις και πως θα πρέπει να χρησιμοποιηθούν, για να ανταποκριθούν στις απειλές που έχουν αναγνωρισθεί και στις ευκαιρίες που εμφανίζονται.

Για ποιους στρατιωτικούς σκοπούς θα πρέπει να χρησιμοποιηθούν τα μέσα; Οι στρατιωτικές επιχειρήσεις μπορούν να διασπαστούν σε τρεις διαφορετικές κατηγορίες: επιθετικές, αμυντικές και αποτρεπτικές. Τα επιθετικά δόγματα έχουν σαν στόχο να αποπλίσουν κάποιον αντίπαλο – να καταστρέψουν τις ένοπλες δυνάμεις του. Τα αμυντικά δόγματα έχουν σαν στόχο να αρνηθούν στον επιτιθέμενο να πετύχει τους στόχους του. Τα αποτρεπτικά στοχεύουν να τιμωρήσουν έναν επιτιθέμενο – να ανεβάσουν το κόστος που θα έχει σε περίπτωση επίθεσης."³³

"Το στρατιωτικό δόγμα είναι σημαντικό για δύο λόγους. Πρώτον, τα δόγματα που έχουν τα κράτη μέσα σε ένα σύστημα επηρεάζουν την ποιότητα της διεθνούς πολιτικής ζωής. Με τον επιθετικό, αμυντικό ή αποτρεπτικό τους χαρακτήρα, τα δόγματα επηρεάζουν την πιθανότητα και ένταση της κούρσας εξοπλισμών και των πολέμων. Δεύτερον, με την πολιτική και στρατιωτική καταλληλότητα των μέσων που εφαρμόζονται, ένα στρατιωτικό δόγμα επηρεάζει την ασφάλεια του κράτους που το σχεδιάζει. Ένα στρατιωτικό δόγμα μπορεί να βλάψει τα συμφέροντα ασφαλείας του

³³ Posen Barry R., *The Sources of Military Doctrine – France, Britain and Germany Between the World Wars*, Cornell University Press, Cornell University, Ithaca, 1984, σελ 13-15.

κράτους αν δεν είναι ενσωματωμένο με τους πολιτικούς στόχους της υψηλής στρατηγικής του κράτους."³⁴

Τα δόγματα δεν είναι στατικά, και δεν πρέπει να είναι, αλλά θα πρέπει να μεταβάλλονται ώστε να αντιμετωπίζονται νέες απειλές ή οποιεσδήποτε άλλες μεταβολές. Ακόμη, η στρατιωτική ισχύς υπάρχει αλλά το αν θα χρησιμοποιηθεί εξαρτάται και από τον τρόπο σκέψης της κορυφής της πυραμίδας που λαμβάνει αποφάσεις, είτε είναι ένα άτομο ή μια ευρύτερη γραφειοκρατία. Για παράδειγμα η ελληνική κυβέρνηση των τελευταίων ετών βασίζεται περισσότερο στα διπλωματικά μέσα και λιγότερο στην στρατιωτική δύναμη.

Σχεδιασμός Δύναμης

Ένα βήμα που πρέπει να γίνει, είναι να σχεδιαστεί μια στρατιωτική δύναμη η οποία θα είναι ικανή να εφαρμόσει το δόγμα αντιμετωπίζοντας τις απειλές και να δημιουργήσει το κατάλληλο έδαφος προκειμένου να προωθηθεί η υψηλή στρατηγική του κράτους. Για να δημιουργηθεί όμως μια τέτοια δύναμη θα πρέπει να διατεθούν πόροι. Άνθρωποι, κεφάλαια και πρώτες ύλες. Ποια θα είναι η αναλογία στην οποία θα διατεθούν; Ποια είναι τα χρονοδιαγράμματα που θα επιτευχθούν;

Είναι δύσκολο να βάλουμε σειρά προτεραιότητας. Η στρατηγική, τα δόγματα και ο σχεδιασμός των δυνάμεων είναι μια διαδικασία στην οποία το ένα μέρος επιδρά επάνω στο άλλο. Είναι μια διαδικασία λήψης απόφασης όπου έχουμε να κάνουμε με στενότητα πόρων, και επιθυμούμε την μεγιστοποίηση του κέρδους με την ταυτόχρονη ελαχιστοποίηση του κόστους. Η στενότητα πόρων έχει να κάνει με το γεγονός ότι οι πόροι που δαπανώνται για την άμυνα θα μπορούσαν να διατεθούν κατά ένα μέρος σε άλλους τομείς της πολιτικής ζωής.

Σε χώρες με απολυταρχικά και στρατοκρατικά καθεστώτα είναι πιο εύκολη η απόφαση αυτή, σε σχέση με περισσότερο δημοκρατικές κοινωνίες, όπου της απόφασης προηγείται, θεωρητικά, δημόσια συζήτηση. Οι μεγάλες δυνάμεις που δεν αντιμετωπίζουν στενότητα πόρων, συνήθως ακολουθούν τον σχεδιασμό από επάνω προς τα κάτω. Δηλαδή, πρώτα καθορίζουν την στρατηγική και τέλος τις στρατιωτικές δυνάμεις που τις εξυπηρετούν. Για τις μικρότερες χώρες τα πράγματα είναι πιο

³⁴ Posen Barry R., *The Sources of Military Doctrine – France, Britain and Germany Between the World Wars*, Cornell University Press, Cornell University, Ithaca, 1984, σελ 16-17.

δύσκολα. Οι περιορισμένοι πόροι τις αναγκάζουν να επιδιώξουν μέρος μόνο των συμφερόντων τους και ο σχεδιασμός δεν είναι τόσο «τυποποιημένος».

Για κάποια κράτη οι αποφάσεις για την άμυνα είναι ανάλογες της σοβαρότητας του θέματος, ενώ για άλλα τα διατιθέμενα κονδύλια για την άμυνα είναι καθαρά ένα παζάρι.

Τι εννοούμε όταν λέμε δύναμη;

Δύναμη είναι το σύνολο της στρατιωτικής ή μαχητικής ικανότητας. Οι περισσότεροι «ειδικοί» αναλυτές θέτουν σαν κέντρο των πορισμάτων τους την απλή αριθμητική σύγκριση σε κύρια οπλικά συστήματα όπως είναι τα άρματα μάχης, τα αεροπλάνα, τα πλοία κλπ. Ξεχνούν σημαντικά στοιχεία όπως είναι η ετοιμότητα, η γεωγραφική τοποθέτηση των δυνάμεων, η εκπαίδευση, η ικανότητα συντήρησης, ο εκσυγχρονισμός, η δομή της δύναμης και μια σειρά άλλων ουσιαστικών για την ανάλυση ποιοτικών συντελεστών. Τα πρώτα τέσσερα στοιχεία έχουν χαρακτηριστεί ως οι πυλώνες της συνολικής μαχητικής ικανότητας.

Εξετάζοντας επιμέρους τα τέσσερα αυτά στοιχεία παρατηρούμε ότι:

- Η ετοιμότητα περιλαμβάνει τους ανθρώπους, την εκπαίδευση, τον εξοπλισμό και την συντήρηση που απαιτείται για να διατηρηθούν οι δυνάμεις έτοιμες να αναπτυχθούν.

- Η ικανότητα συντήρησης αφορά τα αποθέματα αναλώσιμων, που δίνουν την δυνατότητα στις δυνάμεις να διατηρούν την μαχητική τους ικανότητα.

- Ο εκσυγχρονισμός είναι ο εφοδιασμός των δυνάμεων με περισσότερο εξελιγμένα οπλικά συστήματα, τεχνολογικά ανώτερα.

- Η δομή της δύναμης αφορά τη σύνθεση των μάχιμων σχηματισμών των Ενόπλων Δυνάμεων.³⁵

Μια στρατιωτική δύναμη υπάρχει για να χρησιμοποιηθεί σε περίπτωση που αυτό είναι αναγκαίο. Οι χρήσεις της ποικίλουν ανάλογα με την περίπτωση. Οι ποικιλία των δυνάμεων που υπάρχουν στον οργανισμό που λέγεται Ένοπλες Δυνάμεις πρέπει και συνήθως είναι τέτοια, ώστε να μπορούν να ανταποκριθούν στις καταστάσεις που ποικίλουν από απλή στρατιωτική συνεργασία ή προβολή ισχύος μέχρι την έσχατη λύση που είναι ο ολοκληρωτικός πόλεμος.

³⁵ Naval War College - The Force Planning Faculty, *Fundamentals of Force Planning, Vol. 1 – Concepts*, Naval War College Press, Newport R.I., 1990, σελ 287-289.

Τρία ερωτήματα που απαντούν οι Αμερικανοί όταν σχεδιάζουν το στρατιωτικό τους δόγμα είναι τα ακόλουθα:

- ποιες είναι οι περιοχές που πρέπει να εστιάσουν για να προωθήσουν τον εκδημοκρατισμό, να αυξήσουν τις εμπορικές συναλλαγές και να αποτρέψουν τις συγκρούσεις;

- για την ισορροπία, ποια περιοχή του κόσμου αξίζει την κύρια προσπάθειά μας και γιατί;

- ποιες είναι οι στρατηγικές συνέπειες της απόφασης αυτής; ³⁶

Πληροφορίες (Intelligence)

Καμία στρατηγική, κανένα δόγμα και καμία στρατιωτική δύναμη δεν θα είχαν σχεδιαστεί αν δεν υπήρχαν οι κατάλληλες πληροφορίες προς αξιολόγηση. Το ζήτημα αυτό έρχεται να καλύψει ο πιο σημαντικός, ο πιο ζωτικός τομέας. Αυτός των πληροφοριών, των στρατηγικών πληροφοριών για το επίπεδο στο οποίο εργαζόμαστε.

"Η στρατηγική πληροφόρηση είναι σχεδιασμένη για να παρέχει τους αξιωματούχους με την «μεγάλη εικόνα» και τις μακροπρόθεσμες προβλέψεις που χρειάζονται για να σχεδιάσουν για το μέλλον.

Αυτό που ονομάζουμε σήμερα στρατηγική πληροφόρηση, είναι η ανάλυση που παράγεται σε μια διαδικασία, καθαρά διαχωρισμένη απ' αυτή που χρησιμοποιείται για να αναπτύξουμε πολιτική, βασιζόμενη σε συνδυασμένες πηγές πληροφόρησης, και έχει σαν στόχο να φτάσει πέρα από τις απλές περιγραφές της ανάπτυξης στρατιωτικών δυνάμεων ή πολιτικών γεγονότων."³⁷

Η διαδικασία των πληροφοριών γίνεται όλο και πιο περίπλοκη στην εποχή μας. Για παράδειγμα οι υπηρεσίες - πρόδρομοι της CIA είχαν τέσσερα τμήματα. Δυτικής Ευρώπης, Ανατολικής Ευρώπης και Σοβιετικής Ένωσης, Άπω Ανατολής και Μέσης Ανατολής. Η εικόνα που υπάρχει σήμερα είναι εξωπραγματική. Οι στόχοι είναι πολλαπλάσιοι σε σχέση με αυτούς του παρελθόντος, γιατί αυξήθηκαν τα κράτη και οι μη-κρατικοί δρώντες (non-state actors). Επιπλέον, τα συστήματα συλλογής πληροφοριών συλλέγουν τα στοιχεία με δέκα φορές μεγαλύτερη ταχύτητα. Αυτά

³⁶ ό.π., σελ 31.

³⁷ Berkowitz Bruce D., – Goodman Allan E., *Strategic Intelligence for American National Security*, Princeton University Press, Princeton – New Jersey, 1989, σελ. 4-6.

όμως θα είναι χρήσιμα αν οι υπεύθυνοι καταφέρουν να τα κατηγοριοποιήσουν και να τα αναλύσουν έγκαιρα.

Επίσης, κυρίως στις χώρες που είναι οι λεγόμενες μεγάλες δυνάμεις, οι καταναλωτές πληροφοριών έχουν πολλαπλασιαστεί. Σημαντικά ζητήματα δεν είναι μόνο οι στρατιωτικές δυνάμεις, αλλά και μια πληθώρα άλλων θεμάτων, ενώ στον λεγόμενο τομέα της εθνικής ασφάλειας εμπλέκονται όλο και περισσότερες υπηρεσίες του κράτους. (για παράδειγμα στην Ελλάδα την ασφάλεια των περιοχών κοντά στα σύνορα δεν την έχει αποκλειστικά και μόνο ο Στρατός αλλά και τα Τμήματα Συνοριοφυλακής).

Το πρόβλημα γίνεται εντονότερο με την ανάπτυξη της τεχνολογίας σε όλους τους τομείς μα κυρίως σ' αυτόν της ηλεκτρονικής, που σε συνδυασμό με το γεγονός ότι η τεχνολογία αυτή κυκλοφορεί ελεύθερα στην αγορά, κάνουν το έργο της συλλογής πληροφοριών εξαιρετικά δύσκολο, δεδομένου ότι ο αντίπαλος εφαρμόζει πάντα μεθόδους απόκρυψης και εξαπάτησης. Το μόνο θετικό στοιχείο είναι ότι οι αναπτυγμένες χώρες έχουν την πρωτοπορία στον τομέα της τεχνολογίας, τον έλεγχό της, και θα βρίσκονται πάντα, τουλάχιστον ένα βήμα μπροστά.

Ακόμη, οι μέθοδοι ανάλυσης έχουν αλλάξει δραματικά. Έχουν αναπτυχθεί ειδικά μοντέλα από διάφορες επιστήμες για να μπορέσουν οι αναλυτές να ποσοτικοποιήσουν τα διάφορα ποιοτικά χαρακτηριστικά των στόχων που αναλύουν. Σημαντικό ρόλο θα συνεχίζει να παίζει ο άνθρωπος, ο οποίος εμπλέκεται σε όλα τα στάδια της συλλογής και αξιολόγησης. Ταυτόχρονα αποτελεί και ένα από τα αδύναμα σημεία των πληροφοριών. Για παράδειγμα ένα ποτήρι με νερό μέχρι το μέσον του, είναι μισοάδειο ή μισογεμάτο;³⁸

Τέλος, στις μέρες μας είναι εξαιρετικά δύσκολο να κρατηθούν τα απόρρητα στοιχεία φυλαγμένα από τον δημόσιο βίο. Οι κοινωνίες άλλαξαν, και είναι εξαιρετικά δύσκολο να περιορίσεις βασικά δικαιώματα, όπως η ελευθερία του λόγου και η ελευθερία του Τύπου. Η διαδικασία της συλλογής και ανάλυσης είναι μέρος της κοινωνίας και το που σταματούν τα δικαιώματα, οι προσωπικές ελευθερίες και το που αρχίζει το φάσμα του απορρήτου είναι ένα θέμα για δημόσιο διάλογο.³⁹

³⁸ Betts Richard K., "Analysis, War and Decision: Why Intelligence Failures are Inevitable", *World Politics*, Vol. 31, No 1, October 1978, σελ. 62-65.

³⁹ Αναφερόμαστε στην περίπτωση κρατών όπως οι ΗΠΑ, η Γαλλία, το Ην. Βασίλειο κλπ., όπου το επίπεδο διαλόγου, συμμετοχής των πολιτών και σοβαρότητας των εμπλεκόμενων (ακαδημαϊκών, πολιτικών και άλλων) είναι σαφώς ανώτερο από το αντίστοιχο της Ελλάδας.

Σχεδιασμός της συλλογής και ανάλυση των πληροφοριών

Αυτό που αποκαλείται στα αγγλικά intelligence περιγράφεται σχηματικά ως ένας κύκλος ή μια διαδικασία που έχει τα ακόλουθα στάδια:

- καθορισμός των απαιτήσεων των ενδιαφερομένων πλευρών, ώστε να γίνει η κατάλληλη κατανομή εργασίας στα σωστά άτομα και με τα σωστά χρονοδιαγράμματα.

- συλλογή στοιχείων που χρειάζονται για την πληροφόρηση. Η συλλογή γίνεται με τρεις κατηγορίες μέσων. Τα συστήματα υποκλοπής σημάτων (SIGINT – SIGnal INTelligence), τα ανθρώπινα μέσα (HUMINT – HUMan INTelligence) και συλλογή πληροφοριών μέσω φωτογραφιών (IMINT – Imagery INTelligence)

- ανάλυση των στοιχείων και διασπορά του αποτελέσματος στους χρήστες-καταναλωτές. Στο σύστημα οργάνωσης των ξένων κρατικών υπηρεσιών, υπάρχουν μικρότερες υπηρεσίες ανάλυσης των πληροφοριών.⁴⁰ Για παράδειγμα τα Υπουργεία Δικαιοσύνης, Άμυνας, Εξωτερικών κλπ., έχουν τα δικά τους γραφεία συλλογής και ανάλυσης πληροφοριών. Αυτό γίνεται κυρίως γιατί διαθέτουν τους κατάλληλους ανθρώπους, με το απαιτούμενο υπόβαθρο για να αξιολογήσουν τις εισερχόμενες πληροφορίες. Για έναν αναλυτή πληροφοριών του Αμερικανικού Υπουργείου Εξωτερικών, το στοιχείο που αναφέρει ότι το Ιράν σχεδίασε ένα νέο άρμα μάχης θα αποτελέσει μια χαμηλής αξίας πληροφορία που πιθανόν δεν θα φτάσει ποτέ εκεί που πρέπει, ενώ η πληροφορία ότι ο Πρόεδρος του Ιράν πάσχει από ανίατη αρρώστια είναι άκρως σημαντική.

Η έγκαιρη και έγκυρη, συλλογή και ανάλυση των στοιχείων, αλλά και η έγκαιρη διασπορά τους στα κατάλληλα πρόσωπα είναι η ουσία της διαδικασίας του intelligence. Στην διαδικασία αυτή (Intelligence Process) θα βασιστεί μια χώρα που θέλει να εφαρμόσει το δόγμα του προληπτικού χτυπήματος. Το πιο επιθετικό δόγμα της πιο ισχυρής δύναμης δεν υπάρχει περίπτωση να μην βασιστεί, έστω και λίγο, στο στοιχείο του αιφνιδιασμού, είτε σε τακτικό ή σε στρατηγικό επίπεδο. Η παθολογία του intelligence ήταν αυτή που προκάλεσε το Περλ Χάρμπορ, η επιτυχία του ήταν αυτή που έσωσε το Ισραήλ πολλές φορές και ήταν αυτή που συνέβαλλε αρνητικά στην κρίση των Ιμίων.

⁴⁰ Berkowitz Bruce D. – Goodman Allan E., *Strategic Intelligence for American National Security*, Princeton University Press, Princeton – New Jersey, 1989, σελ. 30.

*Enemy soldiers did not cross the Fulda Gap,
but revolutions, insurgencies, hijackings, and narco-terrorism
cratered the politico-military landscape.*

James R. Locher, III
Assistant Secretary of Defense for
Special Operations and Low Intensity Conflict
U.S. Department of Defense

ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ

Στο κεφάλαιο αυτό θα κάνουμε μια περιγραφή του ψυχροπολεμικού και μεταψυχροπολεμικού διεθνούς συστήματος. Θα δούμε τα δόγματα των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ και πως αυτά διαμορφώθηκαν ως αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης που είχαν μεταξύ τους. Μία τεχνολογική εξέλιξη στο στρατόπεδο του αντιπάλου απαιτούσε αναθεώρηση του υφιστάμενου στρατιωτικού δόγματος αλλά κυρίως της πολιτικής. Ο Ψυχρός Πόλεμος είχε τις δικές του αρχές που δύσκολα κάποιος θα παραβίαζε. Ο τερματισμός του σήμαινε ανακατανομή ισχύος και συνεπώς νέα δεδομένα στο διεθνές σύστημα ασφαλείας. Αυτά θα πρέπει να τα έχουμε υπόψη μας και στα επόμενα κεφάλαια που θα δούμε την εξέλιξη της σύγκρουσης χαμηλής έντασης και στα δύο αυτά περιβάλλοντα ασφαλείας. Πως δηλαδή οι δύο πόλοι έφτασαν σε ένα επίπεδο κλιμάκωσης των εξοπλιστικών τους προγραμμάτων και κατ' επέκταση και των δογμάτων, που είχε σαν αποτέλεσμα να «μπλοκαριστούν». Έφτασαν έτσι να μεταφέρουν τον ανταγωνισμό τους σε ένα άλλο επίπεδο, αυτό της σύγκρουσης χαμηλής έντασης.

Το ψυχροπολεμικό διεθνές σύστημα - Δόγματα κατά τον Ψυχρό Πόλεμο

Η απάντηση των ΗΠΑ στην ποσοτική ανωτερότητα και στο τεχνολογικό προβάδισμα της ΕΣΣΔ, κατά την περίοδο 1947-1960, είχε να παρουσιάσει το δόγμα της Ανάσχεσης με τις διάφορες μορφές που έλαβε. Η στρατιωτική ισχύς δεν χρησίμευε για εδαφική επέκταση έξω απ' αυτό που οι Αμερικανοί ονόμαζαν «φυσικά» σύνορα. Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, ο κύριος στόχος των Αμερικανικών Ενόπλων Δυνάμεων ήταν να αποτρέψουν την εξάπλωση του κομμουνισμού με την ισχύ. Οι κύριες απειλές ήταν συμβατικές όπως για παράδειγμα οι βαριές τεθωρακισμένες δυνάμεις του Συμφώνου Βαρσοβίας στην Ευρώπη, οι κομμουνιστές επαναστάτες κυρίως σε χώρες του Τρίτου Κόσμου, το Σοβιετικό Ναυτικό, και – ειρωνικά – η αργοκίνητη τάση απομονωτισμού του Αμερικανικού λαού και των εκλεγμένων ηγετών τους.

Για την αντιμετώπιση της κατάστασης αυτής, οι υπεύθυνοι αντέταξαν μια σειρά από στρατηγικά μέτρα, τα οποία περιελάμβαναν τον σχηματισμό και την υπεράσπιση ενός δικτύου συμμαχιών, προωθημένες, βαριές δυνάμεις ως εγγυητές των υποχρεώσεων που ανέλαβαν οι ΗΠΑ για την άμυνα των συμμάχων, την ικανότητα να αυξήσουν τις προωθημένες δυνάμεις με ταχύτατη, υπερπόντια κινητοποίηση μεγάλων δυνάμεων εφεδρείας, αεροναυτική υπεροχή, διακλαδική συνεργασία με τις συμμαχικές δυνάμεις, αυξημένη πυρηνική αποτροπή, εμπιστοσύνη στην ποιοτική ανωτερότητα του εξοπλισμού, της τεχνολογίας, της εκπαίδευσης και του δόγματος ως αντίβαρο στην ποσοτική μειονεξία, σε περιοχές χαμηλών συμφερόντων, τη δημιουργία πελατειακών και αντιπροσωπευτικών σχέσεων, υποστήριξη για την αντιμετώπιση επαναστατικών – αντάρτικων κινήματων σε φίλιες κυβερνήσεις και το αντίθετο, και περιορισμένη χρήση του ενεργού τμήματος των Αμερικανικών Ενόπλων Δυνάμεων σε μη πολεμικές αποστολές.⁴¹

Την σημαντικότερη επιρροή για τη διαμόρφωση του Δόγματος της Ανάσχεσης την είχε ένας διπλωμάτης, πρώην Νο2 της Αμερικανικής Πρεσβείας στη Μόσχα από το 1944 έως το 1946, ειδικός σε Ρωσικά θέματα, και μετέπειτα επικεφαλής της Διεύθυνσης Σχεδιασμού Πολιτικής του Αμερικανικού Υπουργείου Εξωτερικών. Ο Τζωρτζ Κένναν.

Η πρώτη σκιαγράφηση του Δόγματος της Ανάσχεσης έγινε τον Νοέμβριο του 1948. Λίγο πιο πριν, το 1946, ο Κένναν στο Μακρύ Τηλεγράφημα (Long Telegram) που έστειλε σαν αναφορά από τη Μόσχα, είχε διαγνώσει τον ανταγωνισμό που θα αναπτυσσόταν μεταξύ Ανατολής και Δύσης. Είχε προβλέψει ότι η Σοβιετική κυβέρνηση και τα Κομμουνιστικά Κόμματα παγκοσμίως θα προσπαθούσαν: να υποσκάσουν τις πολιτικές και στρατιωτικές δυνατότητες των μεγάλων δυτικών δυνάμεων, σε ανεπίσημο επίπεδο να οργανώσουν βίαιες προσπάθειες για να αποδυναμώσουν την επιρροή των Δυτικών σε αποικίες ή άλλους εξαρτώμενους λαούς σε περίπτωση που κυβερνήσεις στέκονταν εμπόδιο στην Σοβιετική πολιτική, να ασκήσουν πίεση για την ανατροπή τους, οι κομμουνιστές σε ξένες χώρες θα δούλευαν για την εξάπλωση της ιδεολογίας τους, να στρέψουν τις Δυτικές δυνάμεις τη μία ενάντια στην άλλη και γενικά σε παγκόσμιο επίπεδο, θα προσπαθούσαν να

⁴¹ Metz Steven, *American Strategy: Issues and alternatives for the Quadrenial Defense Review*, National Defense University – Strategic Studies Institute, September 2000, Carlisle PA, σελ 5-6.

καταστρέψουν τις πηγές ισχύος του αντιπάλου που ήταν μακριά από τον Σοβιετικό έλεγχο.

Σε αυτό το κείμενο ο Κένναν παρουσίαζε τους κινδύνους, δεν συνιστούσε, όμως, κάποιο τρόπο δράσης. Με την επιστροφή του στην Ουάσιγκτον επιδόθηκε στην επιμόρφωση του κοινού. Τότε ήταν που έγραψε στην επιθεώρηση *Foreign Affairs* ένα άρθρο, κρατώντας την ανωνυμία του, με τον τίτλο «Οι πηγές της Σοβιετικής Συμπεριφοράς», το οποίο έμεινε γνωστό ως το Άρθρο X, μέσα στο οποίο σκιαγραφούσε αυτό που αργότερα έγινε γνωστό ως πολιτική της Ανάσχεσης.

Η ίδια πολιτική συνταγή εμφανίστηκε και στο NSC 20/4 που και αυτό συντάχθηκε από τον Κένναν με τελικό παραλήπτη τον Τρούμαν τον Νοέμβριο του 1948. Σε αυτό έγραφε ότι οι στόχοι των ΗΠΑ σε περίοδο ειρήνης και πολέμου θα πρέπει να είναι η μείωση της επιρροής της Σοβιετικής Ένωσης σε επίπεδο που να μην αποτελεί απειλή για το διεθνές σύστημα και την εθνική ανεξαρτησία. Αυτό θα μπορούσε να επιτευχθεί με την ενίσχυση των εθνικών συντελεστών ισχύος, με την στροφή των μη-Σοβιετικών κρατών προς τις ΗΠΑ κτλ.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει, όμως, και η σοβιετική άποψη από την στιγμή που μεταφράστηκε το κείμενο X από το Σοβιετικό υπουργείο εξωτερικών. Ενδεικτικά είναι τα σχόλια του Georgi M. Kornienko στο βιβλίο «*American Cold War strategy – Interpreting NSC 68*». Θεωρεί ότι το κείμενο χαρακτηρίζεται από σοβαρότητα και αναφέρει την πορεία που πρέπει να ακολουθήσει η αμερικανική εξωτερική πολιτική ξεκάθαρα. Παρ' όλ' αυτά έχει λάθος θεώρηση για τις πραγματικές δυνατότητες των Σοβιετικών στρατιωτικών δυνάμεων. Επίσης, η κομμουνιστική στροφή της Κίνας δεν συνεπαγόταν σε καμία περίπτωση επέκταση της ισχύος της Σοβιετικής Ένωσης και παρά το γεγονός του πολέμου της Κορέας. Μέσα από το NSC68 η ΕΣΣΔ παρουσιαζόταν ως πιθανόν η μόνη επεκτατική δύναμη. Οι διαθέσεις της ΕΣΣΔ ήταν τόσο επεκτατικές όσο ήταν και οι αντίστοιχες των ΗΠΑ που σαν μεγάλη δύναμη «δικαίως» ζητούσαν την επέκταση. Τέλος, θεωρεί ότι το κείμενο δεν άφηνε περιθώρια για οποιαδήποτε συνομιλία μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων και επίλυση των προβλημάτων μέσα από τον διάλογο προτού καταφύγουν στους εξοπλισμούς.⁴²

Από το 1947 έως το 1950 οι Αμερικανοί επαναπαυόμενοι στην μονοπωλιακή ισχύ τους αντιμετώπισαν όλα τα εξωτερικά τους προβλήματα με οικονομικά και

⁴² «Later officials' retrospects – Georgi M. Kornienko» βλέπε στο May, Ernest R., *American Cold War strategy: Interpreting NSC68*, Bedford Books of St. Martin's Press, 1993, σελ. 124-129. Για την ταυτότητα του Georgi M. Kornienko, ό.π. σελ 124

πολιτικά μέσα. Χαρακτηριστικότερα παραδείγματα το Σχέδιο Μάρσαλ, η οικονομική βοήθεια του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και άλλα πακέτα βοήθειας. Λίγη σημασία είχε δοθεί στην στρατιωτική ισχύ την δική τους και των άλλων.

Μια προσπάθεια για την αναβάθμιση της αμυντικής ισχύος των ευρωπαϊκών κρατών έγινε με το Σύμφωνο των Βρυξελλών, που δημιουργήθηκε από την Γαλλία, το Ηνωμένο Βασίλειο και τις Κάτω Χώρες, με προσκεκλημένη αντιπροσωπεία από τις ΗΠΑ. Σύμφωνα με εκτιμήσεις τους, θα απαιτούνταν 45δισ. δολάρια (ισοτιμίες 1949), ποσό τριπλάσιο του Σχεδίου Μάρσαλ, προκειμένου να δημιουργηθεί μια δύναμη ικανή να προβάλλει άμυνα στην περιοχή του Ρήνου, την στιγμή που ο Τρούμαν ήθελε να κρατήσει τον αμυντικό προϋπολογισμό στα 12,5 δις δολάρια.

Αρκετοί, όμως, σχεδιαστές της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ είχαν πειστεί ότι το πυρηνικό μονοπώλιο της χώρας τους και κατ' επέκταση η στρατηγική υπεροχή φθείρονταν. Για το λόγο αυτό θα έπρεπε να γίνει μια στροφή στα μέσα στήριξης της εξωτερικής πολιτικής από την αποκλειστική χρήση πυρηνικών σε συμβατικές δυνάμεις. Κάτι δύσκολο, όμως, καθώς μια τέτοια κίνηση θα έπρεπε να εναρμονιστεί με αντίστοιχο εκσυγχρονισμό και των ευρωπαϊκών δυνάμεων, σε σύντομο χρονικό διάστημα.⁴³ Τελικά αυτό που έγινε αργότερα, στη δεκαετία του 1950, ήταν η αύξηση του αμυντικού προϋπολογισμού από τον Πρόεδρο Τρούμαν, αφού έλαβε τα απαραίτητα μέτρα στη φορολογία και στη διαχείριση των πρώτων υλών.

«Το κείμενο-κλειδί της περιόδου, το NSC-68, θεωρούσε ότι η βόμβα υδρογόνου θα διατηρούσε το Αμερικανικό προβάδισμα για αρκετά χρόνια μέσα στη δεκαετία του 1950, αλλά αναγνώριζε ότι αυτό το πλεονέκτημα θα εξασθενούσε όσο η Σοβιετική Ένωση θα αναπτυσσόταν στον τομέα αυτό, όπως έκανε και με τα σχάσιμα όπλα. Άρα, το πλεονέκτημα αυτό θα χρησίμευε καλύτερα ως ασπίδα, παρέχοντας κάλυψη καθώς η διαδικασία συμβατικού εξοπλισμού είχε τεθεί σε λειτουργία».⁴⁴

Η δεύτερη εκδοχή της Ανάσχεσης παρουσιάζεται στο κείμενο NSC-68 του Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας, στα μέσα της δεκαετίας του 1950. Στοιχεία τα οποία επηρέασαν την ουσία του κειμένου αυτού ήταν, η άνοδος του Μάο στην ηγεσία της Κίνας και η δημιουργία του πυρηνικού οπλοστασίου από την Σοβιετική Ένωση.

⁴³ May Ernest R., *Introduction στο American Cold War Strategy: Interpreting NSC 68*, Bedford Books of St. Martin's Press, 1993, σελ 104-107

⁴⁴ Freedman Lawrence, «The first two generations of nuclear strategists», στο Pare Peter (editor) *Makers of modern strategy, from Machiavelli to the Nuclear Age*, Princeton University Press, 1986, σελ 738

Διευθυντής την περίοδο αυτή του Επιτελείου Πολιτικού Σχεδιασμού του Αμερικανικού ΥΠΕΞ ήταν ο Πουλ Νίτσε.

Παρά την διάθεση περισσότερων κονδυλίων για την αύξηση των συμβατικών δυνάμεων, το γεγονός ήταν ότι αυτές κόστιζαν ακριβά. Για να μην ξαναέρθουν οι Δυτικές δυνάμεις σε ένα πόλεμο τύπου Κορέας, με υψηλό κόστος σε έμπυχο δυναμικό και μέσα, και για να μην εξασθενήσουν οικονομικά πληρώνοντας για συμβατικές δυνάμεις, η μόνη λύση ήταν η συνέχιση της παραγωγής πυρηνικών, ατομικών και όπλων υδρογόνου.⁴⁵

Με βάση αυτά τα συμπεράσματα κινήθηκε η νέα κυβέρνηση του Αϊζενχάουερ. Οι ΗΠΑ έθεσαν τα πυρηνικά όπλα στο επίκεντρο του δόγματός τους. «Τον Ιανουάριο του 1954, σε έναν από τους γόνιμους λόγους της πυρηνικής εποχής, ο Αμερικανός Υπουργός Εξωτερικών Τζων Φόστερ Ντάλλες ανακοίνωσε ότι οι ΗΠΑ είχαν την μελλοντική πρόθεση να αποτρέψουν την επιθετικότητα βασιζόμενες πρωτίστως στην μεγάλη δυνατότητα να ανταποδώσουν, άμεσα, με μέσα και σε τόπο της δικής τους επιλογής. Η πολιτική αυτή έγινε γνωστή με το όνομα “μαζικά αντίποινα”».⁴⁶

«Η “New Look” πολιτική όπως αποκαλέστηκε, έδωσε την πρωταρχική ώθηση στις δυνάμεις του έθνους να μετακινηθούν από τις υψηλές σε κόστος συμβατικές δυνάμεις εδάφους, σε πυρηνικές δυνάμεις με προεξέχουσα την Στρατηγική Διοίκηση της Αμερικανικής Πολεμικής Αεροπορίας⁴⁷. Ο Αϊζενχάουερ είχε την αίσθηση ότι τα πυρηνικά όπλα θα επέτρεπαν στις Ηνωμένες Πολιτείες να εξισορροπήσουν αποτελεσματικά την αριθμητική υπεροχή σε προσωπικό του Συμφώνου της Βαρσοβίας και ταυτόχρονα να ελαφρώσει την Αμερικανική οικονομία από την πίεση του να διατηρεί μεγάλες συμβατικές δυνάμεις.»⁴⁸

Όσον αφορά τον Dulles, τον Υπουργό Εξωτερικών της κυβέρνησης του Αϊζενχάουερ, το δόγμα των μαζικών αντιποίνων ήταν η στρατηγική που θα έδινε ξανά στην ελεύθερη κοινωνία (Δυτικό κόσμο) να αποκτήσει ξανά το πλεονέκτημα και να μην βασίζεται σε απλές κινήσεις αντίδρασης.

⁴⁵ ό.π. σελ 739-740

* US Airforce Strategic Command

⁴⁶ Freedman Lawrence, «The first two generations of nuclear strategists», στο Peter Paret (editor) *Makers of modern strategy, from Machiavelli to the Nuclear Age*, Princeton University Press, 1986., σελ 740

⁴⁷ US Airforce Strategic Command

⁴⁸ Kedzior Richard W., *Evolution and endurance – the US Army division in the 20th century*, RAND, Santa Monica, CA, 2000, σελ 23

Η πολιτική αυτή δημιούργησε αντιδράσεις σε εσωτερικό αλλά και στο εξωτερικό. Οι Δημοκράτες διαμαρτύρονταν ότι οι ΗΠΑ τέθηκαν στην εξαιρετικά δύσκολη θέση να πρέπει να επιλέγουν κάθε φορά ανάμεσα στον ολοκληρωτικό πυρηνικό πόλεμο και στην αποδοχή περιορισμένης Κομμουνιστικής επιθετικότητας. Οι Σύμμαχοι από την πλευρά τους, φοβόντουσαν ότι θα έπρεπε να συρθούν σε έναν μεγάλο πόλεμο μαχόμενοι για περιορισμένης αξίας στόχους. «Στρατηγικοί αναλυτές εκτός κυβέρνησης υποστήριζαν ότι ήταν ανόητο να αναμένεται οι ΗΠΑ να υπερασπισθούν την Δυτική Ευρώπη, χτυπώντας την Σοβιετική Ένωση με ατομικά όπλα, καθώς αυτό θα προκαλούσε παρόμοια αντίποινα ενάντια στις πόλεις τους.»⁴⁹

Σημείο καμπής στη δεκαετία του 1950 θεωρείται η εκτόξευση του διαστημοπλοίου Σπούτνικ. Η εκτόξευσή του έγινε με πύραυλο, κάτι που σήμαινε ότι η Σοβιετική Ένωση μπήκε στην πυραυλική εποχή, αποκτώντας πλεονέκτημα έναντι των ΗΠΑ, στη μεταφορά των πυρηνικών κεφαλών. Το 1957 είναι η αφετηρία χρήσης των Διηπειρωτικών Βαλλιστικών Πυραύλων – ICBM.

Το γεγονός αυτό είχε αντίκτυπο σε επίπεδο δόγματος και σε επίπεδο τακτικών εφαρμογών. Το δόγμα μαζικών αντιποίνων του Αϊζενχάουερ κατέστη ξεπερασμένο, ενώ σε τακτικό επίπεδο αντιπαράθεσης τα νέα βεληνεκή έθεσαν τις βάσεις (τις ανάγκες) για νέες υποδομές και νέες τακτικές στο πεδίο της μάχης. Η υπερβολική στήριξη στα τακτικά πυρηνικά όπλα, ειδικά στον Ευρωπαϊκό χώρο, ήταν μια πολιτική με πολύ υψηλό ρίσκο, καθώς δεν άφηνε περιθώρια επιλογών στην κλιμάκωση μιας κρίσης.

Η αποτροπή στην οποία βασίζονταν οι Αμερικανοί μπορούσε να αποτύχει και να κλιμακωθεί σε έναν ολοκληρωτικό πυρηνικό πόλεμο. Σε μία τέτοια περίπτωση θα ήταν δύσκολο να διακριθούν τα όρια ανάμεσα σε τακτικά και στρατηγικά όπλα (μια διάκριση στην οποία βασιζόταν το δόγμα των ΗΠΑ). Το δεύτερο πρόβλημα που θα καλούνταν πλέον να αντιμετωπίσουν ήταν των ολοένα και αυξανόμενων αντάρτικων κινημάτων στην Ασία, την Αφρική και την Λατινική Αμερική, που δεν ήταν δυνατό να αντιμετωπιστούν με πυρηνικά όπλα. Ο Κομμουνισμός εξαπλωνόταν και η Σοβιετική Ένωση έδινε την βοήθειά της σε ένα μεγάλο αριθμό χωρών με εσωτερικές επαναστάσεις.

Με αυτά τα δεδομένα πορεύθηκε στην αρχή η προεδρία Κέννεντυ. Το πρώτο πράγμα που έγινε ήταν η απελευθέρωση κονδυλίων για την άμυνα. Δεν θα γινόταν

⁴⁹ Wells Samuel F. Jr., "The origins of massive retaliation", *Political Science Quarterly*, Vol 96, Issue 1 (Spring 1981), σελ 33

σχεδιασμός δυνάμεων με βάση τα χρήματα που διατίθεντο, αλλά με βάση τις ανάγκες που είχαν οι Ένοπλες Δυνάμεις. Το λάθος στην όλη κατάσταση ήταν το γεγονός ότι δεν υπήρχε κεντρικός σχεδιασμός στην ανάπτυξη των κλάδων των Ε.Δ. Αυτό έγινε αργότερα αφού ήδη η Αεροπορία είχε στραφεί προς την ανάπτυξη δυνάμεων που θα εφαρμόζαν πυρηνικά αντίποινα για μια μικρή περίοδο συγκρούσεων, ενώ ο Στρατός είχε στραφεί προς τη δημιουργία μεγάλων συμβατικών δυνάμεων και αποθεμάτων για μεγάλης διάρκειας συμβατικό πόλεμο. Το Ναυτικό από την πλευρά του την περίοδο εκείνη απέκτησε υποβρύχια που είχαν την δυνατότητα βολής πυραύλων με πυρηνικές κεφαλές ενώ ήταν σε κατάδυση. Αυτό σήμαινε ότι οι ΗΠΑ είχαν την ικανότητα να διατηρήσουν μια ικανή δύναμη να δώσει δεύτερο χτύπημα (second strike capability), κάτι που αργότερα απέκτησε και η Σοβιετική Ένωση.

Η αλλαγή ήρθε μετά από κάποιο διάστημα, όταν ο Κέννεντυ ζήτησε από τον Υπουργό Άμυνας Μακναμάρα να σχεδιάσει και να αναπτύξει τις δυνάμεις χωρίς περιορισμό στην οροφή των κονδυλίων. Στην αρχή ο Μακναμάρα, όπως και οι προκάτοχοί του στην προηγούμενη προεδρία, δεν πίστευε ότι χρειάζονταν νέα συμβατικά όπλα. Η κρίση όμως του Βερολίνου (1961-1962) τον έπεισε για το αντίθετο, όχι ως μέσο λύσης αλλά ως μέσο κλιμάκωσης της κρίσης.⁵⁰

Έτσι έφτασαν στο δόγμα της Ευέλικτης Ανταπόδοσης το οποίο έδινε περισσότερες επιλογές στην κλιμάκωση μιας μη πυρηνικής κρίσης και στην απάντηση που θα έδιναν οι Ηνωμένες Πολιτείες ανάλογα με το πλήγμα που θα δεχόντουσαν, δίνοντας βάρος στις συμβατικές δυνάμεις. Μ' αυτό τον τρόπο θεωρούνταν ότι η Αποτροπή θα ήταν πιο αξιόπιστη, κάνοντας την πυρηνική σύγκρουση το τελευταίο σενάριο στην κλίμακα της αποτροπής. Αυτό που είναι άξιο παρατήρησης είναι και η αύξηση των δυνάμεων ειδικών επιχειρήσεων με σκοπό να εμπλακούν σε πολέμους χαμηλής έντασης. Η ανάπτυξη αυτή έφτασε σε τέτοιο επίπεδο που πολλοί κατέληξαν στο σημείο να λένε ότι οι ΗΠΑ ήταν ικανές να πολεμήσουν 2,5 πολέμους.

Ο πόλεμος του Βιετνάμ, που ήταν καθαρά ένας πόλεμος μιας συμβατικής δύναμης εναντίον μιας δύναμης που διεξήγαγε ανταρτοπόλεμο, δημιούργησε αρνητική κριτική για το κατά πόσο το ευρύτερο δόγμα της Ανάσχεσης που είχε

⁵⁰ Gaddis John Lewis, *Strategies of containment: A critical appraisal of postwar american national security*, Oxford University Press, 1982

υιοθετηθεί από το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου ήταν σε επαφή με την πραγματικότητα.⁵¹

Οι αλλαγές αυτές υποχρέωσαν τις ΗΠΑ να αναθεωρήσουν για άλλη μια φορά τη στρατιωτική τους πολιτική, που καθορίζονταν από το στρατηγικό και το συμβατικό περιβάλλον δράσης.

Το πρώτο βήμα που έγινε οφειλόταν σε αυτό που προαναφέραμε, την δυνατότητα δηλαδή και από τις δύο πλευρές να επιφέρουν δεύτερο χτύπημα (second strike) αλλά και στο γεγονός ότι και οι δύο δυνάμεις είχαν αυξήσει υπερβολικά το οπλοστάσιό τους. Έτσι οδηγήθηκαν στην αρχή από μια σειρά συμφωνιών περιορισμού των πυρηνικών όπλων (Συνθήκες SALT – Strategic Arms Limitation Treaty), αφού με τον έλεγχο των εξοπλισμών δημιουργούνταν βάσεις για την οικοδόμηση εμπιστοσύνης και αποτροπής.

Η νέα κυβέρνηση Νίξον που είχε έρθει στην εξουσία, δεν ήταν διατιθέμενη να αφήσει στην Σοβιετική Ένωση να γίνει κυρίαρχη πυρηνική δύναμη. Για το λόγο αυτό υιοθέτησε το δόγμα της Στρατηγικής Επάρκειας. Το δόγμα αυτό προϋπέθετε ορισμένα στοιχεία για να μπορέσει να υπάρξει η επιθυμητή ισορροπία με την ΕΣΣΔ. Τα στοιχεία αυτά είναι η βέβαιη καταστροφή, οι ευέλικτες πυρηνικές επιλογές, η σταθερότητα κρίσεως και η αντιλαμβανόμενη ισότητα.

Ο πόλεμος στο Βιετνάμ επέφερε και ένα άλλο πρόβλημα. Οι ΗΠΑ πέρα από το ότι απέδειξαν έμπρακτα ότι δεν είναι απόλυτα ισχυρές ενάντια στην εξάπλωση του Κομμουνισμού, αναγκάστηκαν την περίοδο εκείνη να αφήσουν ακάλυπτη την Ευρώπη μιας και οι Αμερικανικές στρατιωτικές δυνάμεις υπό ΝΑΤΟϊκή οργάνωση μειώθηκαν λόγω των αυξημένων αναγκών σε προσωπικό στην Ινδοκίνα. Αυτό το κενό ήταν από τα πρώτα που κάλυψε η κυβέρνηση Νίξον, παρά την γενικότερη μείωση στις στρατιωτικές δυνάμεις κατά το ήμισυ περίπου.

Ο πρόεδρος Νίξον σε ομιλία του τον Ιούλιο του 1969 στη νήσο Γκούαμ έθεσε τις βασικές αρχές του δόγματος που θα ακολουθούσε. Σε γενικές γραμμές ανέφερε ότι οι ΗΠΑ θα τηρούσαν όλες τις συμφωνίες που υπέγραψαν, δεύτερον, θα παρείχαν

⁵¹ Στον πόλεμο του Βιετνάμ οι μόνες δυνάμεις που ήταν πραγματικά αξιόπιστες και ικανές όσον αφορά τις απώλειες που προκαλούσαν στον αντίπαλο, σε αναλογία και με τον αριθμό τους, ήταν οι ειδικές δυνάμεις και οι ειδικές ομάδες της CIA που ήταν οι μόνες που κατανόησαν ότι ο εχθρός δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζεται με στατιστικές αναλύσεις του τύπου «πόσοι Βιετκόνγκ σκοτώθηκαν μια δεδομένη χρονική στιγμή». Χτύπησαν ακριβώς στο κέντρο βάρους του αντιπάλου που ήταν η πολιτική του κυριαρχία στην ύπαιθρο. Ενώ οι μονάδες του Στρατού κунηγούσαν εχθρικά στρατεύματα, οι ειδικές μονάδες, κυρίως αυτές της CIA, μέσω του προγράμματος Phoenix χτυπούσαν τους πολιτικούς άρχοντες που διέθετε ο αντίπαλος στα χωριά και οι οποίοι μέρα με την μέρα κέρδιζαν τις ψυχές και το μυαλό του λαού του Βιετνάμ.

ασπίδα προστασίας αν ένα κράτος με πυρηνικά όπλα απειλούσε ένα άλλο, φίλια προσκείμενο προς την Αμερική ή η ασφάλεια του οποίου ήταν ζωτική για το εθνικό συμφέρον της, και τρίτον, σε περιπτώσεις όπου υπήρχε άλλη μορφή επιθετικότητας θα παρείχαν (οι ΗΠΑ) στρατιωτική και οικονομική βοήθεια όταν αυτό απαιτούνταν, σε συμφωνία πάντα με τις συνθήκες. Σε ειδικές περιπτώσεις μόνο θα παρείχαν και στρατιωτικό προσωπικό ως βοήθεια.

Αυτό στο οποίο υπολόγιζαν οι Αμερικανοί ήταν η αποτρεπτική πυρηνική ικανότητα των στρατηγικών και τακτικών τους δυνάμεων έναντι των Σοβιετικών και των Κινέζων.

Στην επόμενη διακυβέρνηση, του Προέδρου Τζ. Φορντ με υπουργό άμυνας τον Σλέσινγκερ, τέθηκαν οι βάσεις για ένα νέο δόγμα, το οποίο όμως συστηματοποιήθηκε από τον επόμενο Υπ. Άμυνας Χάρολντ Μπράουν (1977-1981, προεδρία Κάρτερ). Πρώτ' απ' όλα συμφωνούσε με τον Σλέσινγκερ στην ανάγκη ανάπτυξης των Αμερικανικών δυνάμεων και στην συλλογική ασφάλεια, αλλά με περισσότερη αφοσίωση στον έλεγχο των εξοπλισμών. Πίστευε δηλαδή στην ουσιαστική ισοτιμία (essential equivalence) στον πυρηνικό ανταγωνισμό με την ΕΣΣΔ.⁵²

Ο Χ. Μπράουν έδωσε έμφαση και σε αυτό που αποκαλέστηκε ως Δόγμα Τριάδας (Triad Doctrine)⁵³, την διατήρηση δηλαδή τριών όπλων, των ICBM, SLBM και των στρατηγικών βομβαρδιστικών Επιπλέον στήριξε την παραγωγή των πυραύλων MX που μέσα στη δεκαετία του 1980 θα αντικαθιστούσαν τους ευπαθής Minuteman και Titan (ICBMs). Για την ακόμα μεγαλύτερη επιβιωσιμότητα των πυραύλων MX, ο Χ. Μπράουν υιοθέτησε μια ακριβή αλλά αναγκαία λύση. Θα

⁵² www.defenselink.mil/specials/secdef_histories/bio/brown.htm, ημερομηνία 26/7/2003

«Αυτό σήμαινε ότι, οι Σοβιετικές στρατηγικές πυρηνικές δυνάμεις, δεν αποτελούν εργαλεία πολιτικού κέρδους, διπλωματικού εξαναγκασμού ή στρατιωτικής ανωτερότητας» η πυρηνική σταθερότητα, ειδικά σε περίοδο κρίσεων, διατηρείται με τον ακόλουθο τρόπο, κάθε πλεονέκτημα σε χαρακτηριστικά ισχύος που απολαμβάνουν οι Σοβιετικοί αντισταθμίζονται από αντίστοιχα Αμερικανικά σε άλλους τομείς, και η Αμερικανική θέση δεν είναι, και δεν εκλαμβάνεται ως υποδεέστερη σε απόδοση σε σχέση με τις στρατηγικές πυρηνικές δυνάμεις της Σοβιετικής Ένωσης»

⁵³ Το Δόγμα Τριάδας έχει την λογική του βάση στην Ευέλικτη Ανταπόδοση. Η βασική του ιδέα ήταν ότι το κάθε ένα από τα μέρη του (ICBM, SLBM, στρατηγικά βομβαρδιστικά) θα μπορούσαν ανεξάρτητα το καθένα να επιφέρουν πλήγματα υψηλού κόστους στην ΕΣΣΔ. Ακόμα κι αν τα δύο απ' αυτά ετίθεντο εκτός λειτουργίας το τρίτο θα μπορούσε να επιφέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα. Το κάθε ένα είχε τα θετικά και αρνητικά του στοιχεία. Τα στρατηγικά βομβαρδιστικά ήταν ευάλωτα όσο ήταν στο έδαφος αλλά μπορούσαν να ανακληθούν, τα ICBM ήταν πιο ασφαλή αλλά τα σιλό τους δεν άντεχαν απευθείας πυρηνικό πλήγμα. Τα πιο ασφαλή όλων είναι τα SLBM αλλά δεν ήταν τόσο ακριβή και η επικοινωνία μαζί τους ήταν δύσκολη (με τα υποβρύχια-φορείς). Πηγή: Gaddis John Lewis, Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment: A Critical Appraisal of Postwar American National Security*, Oxford University Press, 1982

παραγόντουσαν συνολικά 200 πύραυλοι MX. Για τον καθένα θα αντιστοιχούσαν 23 υπόγεια καταφύγια, τα οποία θα κατασκευάζονταν στην Γιούτα και την Νεβάδα, κατά μήκος οδικών αρτηριών. Έτσι θα υπήρχαν μικρές πιθανότητες να εντοπίσει ο αντίπαλος σε ποια από τα 4600 καταφύγια κρύβονται οι 200 MX. Τέλος, όσον αφορά το ναυτικό σκέλος (SLBM), επιταχύνθηκε η ανάπτυξη των μεγαλύτερων πυρηνικών υποβρυχίων, των Trident, και η μετατροπή των υποβρυχίων Poseidon ώστε να έχουν την δυνατότητα βολής πυραύλων Πολλαπλών Κεφαλών Ανεξάρτητης Εισόδου – MIRV.

Στις αρχές του 1979 ο Μπράουν και το επιτελείο του είχαν αναπτύξει την Αντισταθμιστική Στρατηγική (Countervailing Strategy). Παρόλο που ο Μπράουν δεν απέκλεισε την προσέγγιση της Βέβαιης Καταστροφής πίστευε ότι μια τέτοια καταστροφή δεν πρέπει να είναι αυτόματη και ανεξάρτητη από μια επίθεση του αντιπάλου. Δεν θα χρειαζόταν δηλαδή να προχωρήσουν στην Βέβαιη Καταστροφή στην περίπτωση που η αποτροπή αποτύγχανε. Με άλλα λόγια οι ΗΠΑ προσπάθησαν να καταστήσουν σαφές, σε επίπεδο δόγματος αλλά και σε επίπεδο εξοπλισμών, στους Σοβιετικούς, ότι αν επέλεγαν ένα ενδιάμεσο επίπεδο επιθετικότητας, θα απαντούσαν με μεγάλες (αλλά και πάλι σε επίπεδο κατώτερο του μέγιστου) πυρηνικές επιθέσεις, σε τομείς που η Σοβιετική ηγεσία θεωρούσε τα πιο σημαντικά, όπως τον πολιτικό και στρατιωτικό έλεγχο, τις στρατιωτικές συμβατικές και πυρηνικές δυνάμεις, και την βιομηχανική υποδομή που θα μπορούσε να συντηρήσει ένα πόλεμο. Στον σχεδιασμό τους οι ΗΠΑ, δεν αμέλησαν το «πρόβλημα» του τερματισμού του πολέμου, ούτε θα το αγνοούσαν σε περίπτωση που γινόταν ένας πόλεμος. Για το λόγο αυτό έχουν και θα διατηρήσουν ικανότητες για να επιτεθούν στο πλήρες φάσμα των στόχων που έχουν θέσει, συμπεριλαμβανομένης της Σοβιετικής οικονομικής βάσης, αν αυτό αποτελεί την κατάλληλη απάντηση σε ένα Σοβιετικό χτύπημα.⁵⁴

Ένας άλλος τομέας που έδωσε βάση ο Μπράουν ήταν η συλλογική ασφάλεια, όπως προαναφέραμε. Στα πλαίσια αυτά ενίσχυσε τον ρόλο και την υπόσταση του NATO. Για το σκοπό αυτό σχεδιάστηκαν 10 βήματα που αφορούσαν τους εξής τομείς: αυξημένη ετοιμότητα, ταχεία ενίσχυση, ισχυρότερες Ευρωπαϊκές δυνάμεις εφεδρείας, ηλεκτρονικός πόλεμος, εκλογικευμένες διαδικασίες για συνεργασία στους εξοπλισμούς, συντονισμός εφοδιασμού και αυξημένα αποθέματα πολέμου, εκσυγχρονισμός στις ναυτικές δυνάμεις, ολοκληρωμένη αεράμυνα, αποτελεσματική

⁵⁴ ό.π. υπ. 54

διοίκηση, έλεγχος και πληροφορίες, και εκσυγχρονισμός των τακτικών πυρηνικών δυνάμεων. Ενίσχυση των συμμαχιών δεν έγινε μόνο με τα μέλη του NATO αλλά και με την Ιαπωνία και την Ν. Κορέα.⁵⁵

Ο Κάρτερ στις επιλογές του στην εξωτερική πολιτική προτίμησε την διαπραγμάτευση από την σύγκρουση. Στην Μέση Ανατολή επιτυχία θεωρείται που έφερε σε συμφωνία την Αίγυπτο και το Ισραήλ. Είχε επίσης σαν στόχο να δώσει στην Αμερική ενεργειακή αυτάρκεια και να μην εξαρτάται από τον OPEC που μπορούσε να χρησιμοποιήσει τις τιμές του πετρελαίου σαν όπλο. Τα όποια όμως, προγράμματα ενεργειακής αυτονομίας ναυάγησαν από τις κυβερνήσεις Ρέιγκαν και Μπους που προτίμησαν την εισαγωγή φτηνού πετρελαίου από τις αραβικές χώρες και την ταυτόχρονη μεταστάθμευση αμερικανικών στρατευμάτων στην περιοχή της Μέσης Ανατολής και την στήριξη καταπιεστικών-δικτατορικών εύκολα ελεγχόμενων καθεστώτων στις χώρες αυτές.

«Την περί ισόρροπης "ισοτιμίας" αμφισβήτησε στη δεκαετία του 1980 η κυβέρνηση του Προέδρου Ρέιγκαν. Ο Πρόεδρος και οι συνεργάτες του υποστήριξαν ότι η ΕΣΣΔ είχε πετύχει την υπεροχή σε κρίσιμους τομείς του στρατηγικού οπλοστασίου. Συνέπεια αυτής της άποψης ήταν να ξεκινήσουν οι ΗΠΑ ένα πολυέξοδο πρόγραμμα επιθετικών όπλων και, στη συνέχεια, να εξαγγείλουν τη στρατηγική της "επικράτησης" (prevailing).

Η κυβέρνηση Ρέιγκαν επιζητούσε κατά την "οδηγία για την άμυνα" του 1982, μια "νικηφόρα" στρατηγική. Τούτο σήμαινε ότι χρειαζόταν μια πυρηνική δύναμη που θα μπορούσε να επιβιώσει [...]. Επρόκειτο για μια στρατηγική επιλογή που επιζητούσε την αύξηση της πυρηνικής ισχύος των ΗΠΑ, γεγονός που είχε εξαγγελθεί ως νέο πυραυλικό πρόγραμμα από τον Πρόεδρο των ΗΠΑ.»⁵⁶

Σημαντικότερη αλλαγή, όσον αφορά το θέμα της εργασίας αυτής, δεν είναι μόνο στις πυρηνικές δυνάμεις, αλλά στην απόφαση του Ρέιγκαν να στηρίξει τα διάφορα επαναστατικά και αντεπαναστατικά κινήματα, που δρούσαν κατά κύριο λόγο στις χώρες του Τρίτου Κόσμου, ως αντίμετρο στον Σοβιετικό επεκτατισμό στις χώρες αυτές. Η πολιτική αυτή γνώρισε μεγάλη «άνθιση» επί προεδρίας Ρέιγκαν και ειδικά την οκταετία της διακυβέρνησής του συναντούμε τα περισσότερα παραδείγματα

⁵⁵ www.defenselink.mil/specials/secdef_historics/bio/brown.htm, ημερομηνία 26/7/2003

⁵⁶ Κουσκουβέλης Ηλίας, *Πυρηνική Αποτροπή και Στρατηγική στον Ψυχρό Πόλεμο*, εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2000, σελ. 164-165

στήριξης τέτοιων κινημάτων. Μια πολιτική την οποία θα ακολουθούσαν και οι επόμενοι πρόεδροι.

Το «Δόγμα Ρέιγκαν» ήρθε στην επιφάνεια σε λόγο του, τον Φεβρουάριο του 1985 όπου διαβεβαίωσε ότι «Πρέπει να έχουμε πίστη σε αυτούς που διακινδυνεύουν τις ζωές τους – σε κάθε ήπειρο από το Αφγανιστάν στην Νικαράγουα – αψηφώντας την Σοβιετική επιθετικότητα και διασφαλίζουν δικαιώματα που τα θεωρούμε σίγουρα από τη γέννησή μας. Στήριξη στους μαχητές της ελευθερίας είναι αυτοάμυνα». Προχωρώντας ακόμα παραπέρα σε άλλη δήλωσή του επανέλαβε την συγγένεια που υπάρχει μεταξύ των ΗΠΑ και των αντι-κομμουνιστικών απελευθερωτικών κινημάτων... "ξανά και ξανά βοηθήσαμε αυτούς που σε όλο τον κόσμο μάχονται για ελευθερία, δημοκρατία, ανεξαρτησία και απελευθέρωση από την τυραννία... Τον 19^ο αιώνα στηρίξαμε τον Σιμών Μπολιβάρ, τον μεγάλο απελευθερωτή. Υποστηρίξαμε τους Πολωνούς πατριώτες, την Γαλλική Αντίσταση και άλλους που αναζητούν την ελευθερία. Δεν είναι μέρος της Αμερικανικής παράδοσης να αποστρέφει το βλέμμα της".⁵⁷ Το Δόγμα Ρέιγκαν ήταν το αντίβαρο του Δόγματος Μπρέζνιεφ, που σύμφωνα με τα λόγια του Γ. Γ. του Κ.Κ. της Σοβιετικής Ένωσης, κάθε νίκη του κομμουνισμού ήταν μη αναστρέψιμη.

Οι αξιωματούχοι της κυβέρνησης Ρέιγκαν θίγουν συνεχώς ένα θέμα σχετικά με τα αίτια της διάβρωσης του Αμερικανικού ελέγχου σε διάφορες χώρες του Τρίτου Κόσμου. Ο Υπ. Άμυνας Caspar Weinberger, σε ομιλία του το 1986, αποδείκνυε ότι το θέμα είναι αυταπόδεικτο: «*Απόψε*», είπε «*μία στις τέσσερις χώρες σε όλο τον κόσμο είναι σε πόλεμο. Στην πραγματικότητα πίσω από κάθε μάσκα είναι η Σοβιετική Ένωση και αυτοί που είναι τα πειθήνια όργανά της.*» Ο Υπ. Εξωτερικών George Shultz υποστηρίζει ότι η Σοβιετική Ένωση όντας πολύ αδύναμη να αντιμετωπίσει τις ΗΠΑ σε συμβατικό ή πυρηνικό πόλεμο, έχει καταφύγει στον πόλεμο χαμηλής έντασης σε χώρες του Τρίτου Κόσμου: «*μια υπερκερωτική κίνηση, στη στρατιωτική ορολογία.*»⁵⁸

Βέβαια οι αυξήσεις στις αμυντικές δαπάνες της διακυβέρνησης Ρέιγκαν είχαν να αντιμετωπίσουν τις αντίθετες κριτικές σε επίπεδο τακτικού δόγματος. Το πρόβλημα εστιαζόταν στο γεγονός ότι υπήρχαν όπλα υψηλής τεχνολογίας και ένα ρευστό δόγμα. Αυτό αντικατοπτριζόταν στην τακτική της προωθημένης άμυνας από

⁵⁷ Carpenter Ted, "U.S. Aid to Anti-Communist Rebels: The "Reagan Doctrine" and Its Pitfalls", CATO Institute Policy Analysis No 74, June 24, 1986

⁵⁸ Hippler Jochen, "Low-Intensity Warfare: Key Strategy for the Third World Theater", *MERIP – Middle East Report*, Volume 0, Issue 144, The Middle East: Living by the Sword, January-February 1987, page 33

την πλευρά του NATO, που σχεδίαζε την εμπλοκή με τις δυνάμεις του Συμφώνου της Βαρσοβίας, σε μεγάλες μάχες φθοράς κατά μήκος των γερμανικών συνόρων. Η λύση που προτεινόταν ήταν η εφαρμογή του πολέμου των ελιγμών.⁵⁹ Η βασική πολιτική που ακολούθησε η διακυβέρνηση του Ρέιγκαν ήταν της έμμεσης επέμβασης στις εσωτερικές εξελίξεις διαφόρων κρατών-στόχων, με στόχο να μην προκληθεί η ΕΣΣΔ.

Μεταψυχροπολεμική εποχή

Με την πτώση του Σοβιετικού καθεστώτος και των αντίστοιχων κυβερνήσεων στις χώρες του Συμφώνου της Βαρσοβίας ο τομέας της ασφάλειας πήρε άλλη μορφή. Το πεδίο αντιπαράθεσης έπαψε να είναι γραμμικό κι αυτό γιατί μια τα στοιχεία που περιελάμβανε ο όρος «ασφάλεια» αυξήθηκαν. Η αντίληψη της ασφάλειας με ψυχροπολεμικούς όρους, δηλαδή υλική-γεωγραφική ασφάλεια, αντικαταστάθηκε από τα όσα εμπεριέχει ο κατά πολύ ευρύτερος ορισμός της ασφάλειας, ενώ ο διαχωρισμός μεταξύ εξωτερικής και εσωτερικής ασφάλειας γίνεται όλο και περισσότερο δυσδιάκριτος. Η αυτονόμηση του Κοσσυφοπεδίου δεν είναι μόνο ένα ανθρωπιστικό ζήτημα ή ζήτημα παρεμβατισμού, αλλά ως θέμα εθνικής ασφάλειας για της ΗΠΑ και τις λοιπές μεγάλες δυνάμεις είναι ζήτημα ασφάλειας λόγω του ότι η υπανάπτυξη αποτελεί πιθανή αιτία πολέμου και κρατικές μορφές με χαμηλό επίπεδο κυριαρχίας και συνοχής είναι ιδανικές εστίες έδρασης και ανάπτυξης τρομοκρατικών δικτύων.

Το πρόβλημα δεν ήταν κομμουνισμός ή μη-κομμουνισμός. Οι εθνικές και άλλες ομάδες αναδύθηκαν νικήτριες αφού μπορούσαν πλέον να διεκδικήσουν τα δικαιώματά τους σε ολόένα και μια πιο ανοιχτή κοινωνία, σε μια κοινωνία των πολιτών, με τις διάφορες έννοιες που της δίνει ο καθένας ανάλογα με τα συμφέροντά του, μειώνοντας κατ' αυτό τον τρόπο την ισχύ του κρατικο-κεντρικού διεθνούς συστήματος. "Η θεώρηση ότι τα κράτη είναι λογικά σκεφτόμενοι δρώντες μπορεί να μας οδηγήσει σε λάθος κατευθύνσεις γιατί περιθωριοποιεί πολλές περιπτώσεις στις οποίες αυτοί (οι δρώντες) δεν ήταν αυτόνομοι".⁶⁰ Τα μη-στρατιωτικά ζητήματα έγιναν πρώτα θέματα στην ατζέντα της διεθνούς ασφάλειας.

Οι ΗΠΑ παρέμειναν η μόνη υπερδύναμη στον κόσμο, με διάφορες περιφερειακές συμμαχίες και περιφερειακές δυνάμεις που συμβαδίζουν με τα

⁵⁹ Mearsheimer John J., "Maneuver, Mobile Defense, and the NATO Central Front", *International Security*, Volume 6, Issue 3, Winter 1981-1982, pages 104-105

⁶⁰ Krasner Stephen, "Compromising Westphalia", *International Security*, Volume 20, Issue 3, Winter 1995-1996, page 115

συμφέροντά τους να συνθέτουν το ψηφιδωτό συνεργασίας και ασφάλειας, ενάντια στις νέες απειλές που προβάλλουν και στα κράτη που υποστηρίζουν και υποθάλπουν τις αντίπαλες δυνάμεις.

Η διαφοροποίηση μεταξύ Πρώτου, Δεύτερου και Τρίτου Κόσμου έπαψε να υπάρχει. Από τη στιγμή που δεν υπάρχει ο Δεύτερος Κόσμος, η Σοβιετική Ένωση δηλαδή, πως μπορεί να υπάρχει Τρίτος; Όπως επίσης αδόκιμος καταντάει ο γεωγραφικός διαχωρισμός μεταξύ αναπτυγμένου Βορρά και υπανάπτυκτου Νότου. Που θα εντάξουμε την Αυστραλία; Ενώ αν προσπαθήσουμε να διαχωρίσουμε τις χώρες με βάση συγκεκριμένα κριτήρια αξιολόγησης σε υπανάπτυκτη ή αναπτυσσόμενη Ανατολή και αναπτυγμένη ή βιομηχανική Δύση, που θα εντάξουμε την Ιαπωνία ή την Νότια Κορέα; Ο Barry Buzan προτείνει ένα περισσότερο σχηματικό-διαγραμματικό διαχωρισμό. Μια διαφοροποίηση με κέντρο και περιφέρειες. Στο πυρήνα εντάσσονται οι παγκόσμιες, κυρίαρχες, καπιταλιστικές δυνάμεις, στην πρώτη στοιβάδα τοποθετούνται οι βιομηχανικά, οικονομικά και πολιτικά αδύναμες χώρες που λειτουργούν με βάση ένα πλέγμα σχέσεων καθοριζόμενο από τον πυρήνα.⁶¹

Σε γενικές γραμμές τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν από εδώ και πέρα κυρίως οι ΗΠΑ και σε μικρότερο βαθμό οι άλλες μεγάλες δυνάμεις είναι η περιφερειακή αστάθεια (περιορισμένοι και χαμηλής έντασης πόλεμοι), η διασπορά των πυρηνικών και λοιπών όπλων μαζικής καταστροφής, υπερεθνικοί κίνδυνοι (διεθνής τρομοκρατία, εμπόριο ναρκωτικών, ανθρώπων, παράνομων υλών κλπ) και η εμπέδωση και εμβάθυνση της δημοκρατίας στις διάφορες χώρες (εκδημοκρατισμός, οικονομία της αγοράς κυρίως στις χώρες του πρώην Ανατολικού Μπλοκ και του Τρίτου Κόσμου). Ο πρόεδρος George Bush (πρεσβύτερος), αμέσως μετά την πτώση του Τείχους του Βερολίνου και ό,τι αυτό αποτελούσε, ρωτήθηκε για το που βρίσκεται η απειλή τώρα, για να απαντήσει πως «ο εχθρός είναι αστάθεια, ο εχθρός είναι η αβεβαιότητα»⁶².

Η Ανάσχεση στην μεταψυχροπολεμική περίοδο έγινε ακόμα δυσκολότερη. Από τη μια πλευρά γιατί το πεδίο αντιπαράθεσης δεν είναι γραμμικό, ο αντίπαλος δεν είναι «προσωποποιημένος» πάντοτε (στη μορφή ενός κράτους), ενώ οι συμμαχίες που

⁶¹ Buzan Barry, "New Patterns of Global Security in the Twenty-First Century", *International Affairs*, Volume 67, Issue 3, July 1991, pages 432

⁶² Locher, James R., «Low intensity conflict and the changing nature of warfare», *Infantry*, September-October 1991, σελ 11

υπήρχαν κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου απελευθερώθηκαν από την πίεση του κοινού εχθρού, του Κομμουνισμού και οι μεγάλες δυνάμεις μπορούν να ακολουθήσουν τον δρόμο των συμφερόντων τους με περισσότερη ελευθερία (όχι όμως πλήρη).

Αυτό που ενδιαφέρει τις Ηνωμένες Πολιτείες είναι να διατηρήσουν ασφαλή τα συμφέροντά τους σε όλο τον κόσμο ενισχύοντας έτσι την ασφάλειά τους, να εμφυσήσουν τα ιδεώδη της δημοκρατίας και του φιλελευθερισμού στα διάφορα κράτη, ώστε να δημιουργηθούν κοινές αξίες, κοινά συμφέροντα και περισσότερη αλληλεξάρτηση. Στην προσπάθεια αυτή συμπαραστάτες υπάρχουν αρκετοί. Παρ' όλο που οι συμμαχίες συγκροτούνται πλέον ad hoc ανάλογα με την απειλή που πρέπει να αντιμετωπιστεί κάθε φορά, είναι σχεδόν σίγουρο ότι οι ΗΠΑ θα διαθέτουν πάντοτε την στήριξη από άλλες δυνάμεις. Ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας κατέδειξε πως τα διάφορα συμφέροντα μπορούν να οδηγήσουν στην συσπείρωση κρατών.

"Πρέπει να θέσουμε στο περιθώριο τους άνετους τρόπους σκέψης και σχεδιασμού, αναλάβετε ρίσκα και δοκιμάστε νέα πράγματα ώστε να προετοιμάσουμε τις δυνάμεις μας να αποτρέψουν και να νικήσουν τους αντιπάλους που δεν έχουν ακόμα αναδυθεί ώστε να μας προκαλέσουν" ⁶³

Υπ. Άμυνας - ΗΠΑ *Ντόλαντ Ράμσφελντ*

Η παραίνεση αυτή του Αμερικανού υπουργού Άμυνας αποτελεί το πλαίσιο αντιμετώπισης της στρατηγικής του χάους που εφαρμόζουν και αναγκάζονται να εφαρμόσουν, δεδομένης της ανισορροπίας ισχύος εναντίον τους, οι αντίπαλοι των ΗΠΑ. Η στρατηγική αυτή εφαρμόστηκε κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου σε πολλές περιφερειακές συγκρούσεις και εφαρμόζεται κατά κόρο στη μετα-Ψυχροπολεμική εποχή δεδομένης της έλλειψης «αντίπαλου δέους» όπως ήταν η Σοβιετική Ένωση.

Οι αντίπαλοι των ΗΠΑ και γενικά των Μεγάλων Δυνάμεων που ρισκάρουν να εμπλέξουν την στρατιωτική ισχύ των δυνάμεων αυτών, πρέπει να χρησιμοποιήσουν τακτικές που εκμεταλλεύονται τις κοινωνικές διαστάσεις της στρατηγικής, για να εξισορροπήσουν τις αδυναμίες τους στην τεχνολογική διάσταση. Ένας τέτοιος αντίπαλος, σοφά σκεπτόμενος, θα στόχευε την διαδικασία λήψης αποφάσεων στον

⁶³ Williams Thomas J., *Strategic Leader Readiness and Competencies for Assymmetric Warfare*, Parameters, US Army War College, Carlisle PA, Summer 2003, page 19.

πολιτικό τομέα (κοινωνικός τομέας), παρά τις στρατιωτικές δυνάμεις (τεχνική διάσταση). Στην προσπάθειά του να προκαλέσει πραγματική αναστάτωση θα πρέπει να αποφύγει να μπει στον χώρο των ζωτικών συμφερόντων. Λειτουργεί καλύτερα στη σκιά, πίσω από τις κουρτίνες, πίσω από τη σκηνή.

Στο πεδίο δράσης που μόλις αναφέραμε τοποθετείται ο πόλεμος χαμηλής έντασης. Αυτό το είδος πολέμου δεν απειλεί την επιβίωση ενός έθνους, αλλά απειλεί και καταφέρνει πλήγματα στα ζωτικά συμφέροντα των κρατών, εντός ή εκτός των συνόρων τους. Σωρευτικά, όμως, τα πλήγματα στα συμφέροντα αυτά μπορούν να έχουν τραγικές συνέπειες. Η παραδοσιακή αποτροπή που γνωρίσαμε επί Ψυχρού Πολέμου, αλλά και η αποτροπή συμβατικών δυνάμεων είναι εξαιρετικά δύσκολο να αντιμετωπίσουν την πρόκληση των απειλών του πολέμου χαμηλής έντασης, κυρίως γιατί στον πόλεμο χαμηλής έντασης ο εχθρός δεν είναι ένα κράτος, δηλαδή ένας εύκολα αναγνωρίσιμος στόχος και δεν κινείται με βάση τις νομικές αρχές του πολέμου. Παρ' όλ' αυτά καμία από τις προκλήσεις δεν θα πρέπει να μείνει αναπάντητη. Ο πρώην υφυπουργός Άμυνας των ΗΠΑ για θέματα ειδικών επιχειρήσεων και πολέμου χαμηλής έντασης James R. Locher, παρουσιάζει με γλαφυρό τρόπο τα αποτελέσματα της αδυναμίας απάντησης στις νέες απειλές: «Μία συνέχεια αναπάντητων προκλήσεων χαμηλής έντασης καταδεικνύει Αμερικανική ανικανότητα και αποσταθεροποιεί την διεθνή τάξη...Είναι χρήσιμο να θέσουμε το ερώτημα: Πότε ξεκίνησαν οι λάθος υπολογισμοί του Σαντάμ Χουσέιν για το ζήτημα της εισβολής στο Ιράκ; Άρχισε με την αδύναμη υποστήριξη των ΗΠΑ προς τον Σάχη του Ιράν; Με την κατάληψη της πρεσβείας στην Τεχεράνη; Με την ανατίναξη του στρατοπέδου των Πεζοναυτών στη Βηρυτό ή με την αποτυχία τους να απελευθερώσουν τους ομήρους στον Λίβανο;»⁶⁴

Τα προβλήματα αυτού του είδους πρόκειται να αντιμετωπίσουν πολλές από τις χώρες σε όλο τον κόσμο. Η 11^η Σεπτεμβρίου είναι σημείο καμπής στην σύγχρονη ιστορία. Για τις ΗΠΑ ήταν η πρώτη φορά που από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου δέχθηκαν ένα τόσο ισχυρό πλήγμα εντός των συνόρων τους. Για την ανθρωπότητα η ημερομηνία αυτή είναι ορόσημο καθώς η τρομοκρατία και ο πόλεμος εναντίον της λαμβάνει τεράστιες διαστάσεις. Δεν αντιμετωπίζεται ως έγκλημα διεθνούς βεληνεκούς όπως το εμπόριο ναρκωτικών ή όπλων, αλλά είναι πόλεμος σε συμβατικό και μη επίπεδο, εξαιρουμένου του πυρηνικού φάσματος. Χαρακτηρίζεται

⁶⁴ Locher, James R., «Low intensity conflict and the changing nature of warfare», *Infantry*, September-October 1991, σελ. 11

από ασυμμετρία σε όλα τα επίπεδα, εμπεριέχει τα στοιχεία του πολέμου χαμηλής έντασης και μας δείχνει ξεκάθαρα τις απειλές και τα διλήμματα ασφάλειας που τα κράτη θα αντιμετωπίζουν για τα επόμενα χρόνια.

Μέσα σ' ένα τέτοιο περιβάλλον φόρτισης και πόλωσης καλούνται οι μικρές χώρες να μεγιστοποιήσουν το εθνικό τους συμφέρον. Τα δεδομένα θέτουν νέα διλήμματα και λεπτές ισορροπίες, καθώς θα είναι δύσκολο να παραληφθεί η ισχύς των μεγάλων δυνάμεων, αλλά ταυτόχρονα είναι δύσκολο για μια μικρή χώρα να σταθεί εναντίον της τρομοκρατίας. Αυτό είναι ουσιαστικά το θέμα της παρούσας μελέτης. Το αν μπορεί μια μικρή δύναμη να επιτύχει τους στόχους της μέσω και της στρατηγικής χαμηλής έντασης.

The summer's buzz phrase was "low-intensity conflict". We learned that the interventions of the 1990s had taught the Marines a lesson: "low-intensity conflict" was not "combat light". The unspoken assumption among earlier groups of officers was that a platoon that trained to attack a fortified position knew how to hand out MREs. A platoon that ran a good ambush patrol could figure out how to build a school. We had grown tired of attacking wooded hilltops, The world, we knew, was more than Quantico-like terrain.

Low-intensity conflict put special demands on young officers and their Marines. We learned about the concept of the "three-block war." In this model, Marines could be passing out rice in one city block, patrolling to keep the peace in the next, and engaged in a full-scale firefight in the third. A second concept we labored over was the "strategic corporal". Twenty-first-century warfare places massive destructive power in the hands of even the junior-most Marine and then beams his image in real time to living rooms around the world. A single Marine's actions could have strategic repercussions, good or bad. With no major conflict looming, we trained to do riot control and humanitarian missions and to work with the media.

Nathaniel FICK

"One bullet away – The making of a Marine officer"

LIC....death by thousands of cuts

Η ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΧΑΜΗΛΗΣ ΕΝΤΑΣΗΣ

Στο κεφάλαιο αυτό θα προσπαθήσουμε να ορίσουμε τι είναι σύγκρουση χαμηλής έντασης, ποιες είναι οι αρχές της, από ποιους διεξάγεται, τι προβλήματα λύνει και ποια είναι τα κενά της. Στο δεύτερο μέρος αυτού του κεφαλαίου θα αναφέρουμε ορισμένα εισαγωγικά χαρακτηριστικά για τον περιορισμένο πόλεμο (limited conflict), ο οποίος είναι μια από τις μορφές της Σ.Χ.Ε., λόγω του ότι θα χρησιμοποιήσουμε υποθέσεις εργασίας από περιορισμένους πολέμους.

Α) Σύγκρουση Χαμηλής Έντασης

Ορισμοί

Μέχρι σήμερα δεν έχει δοθεί ένας ολοκληρωμένος και λεπτομέρης, όσο αυτό είναι εφικτό, ορισμός για το τι είναι σύγκρουση χαμηλής έντασης. Παρακάτω θα δούμε μερικούς από τους σημαντικότερους. Αυτό που θα πρέπει να καταλάβουμε είναι ότι η σύγκρουση χαμηλής έντασης είναι ένα περιβάλλον που μπορεί να λάβει ποικίλες μορφές, γι' αυτό και είναι δύσκολο να το ορίσουμε σε μερικές προτάσεις.

«Ανάμεσα στον πόλεμο και στην ειρήνη είναι το διαφορούμενο περιβάλλον που έχει ονομαστεί σύγκρουση χαμηλής έντασης. Στην Σ.Χ.Ε., η συμβολή της στρατιωτικής δύναμης για την επίτευξη του στρατηγικού στόχου είναι έμμεση. Δηλαδή, οι στρατιωτικές επιχειρήσεις υποστηρίζουν τις μη στρατιωτικές δράσεις που εγκαθιδρύουν τις προϋποθέσεις κάτω από τις οποίες μπορεί να πραγματοποιηθεί ο στρατηγικός στόχος. Συχνά, αυτές οι επιχειρήσεις και δράσεις, υποβοηθούν φίλιες κυβερνήσεις και αντιστασιακές ομάδες. [...]

Η σύγκρουση χαμηλής έντασης είναι μια πολιτικο-στρατιωτική αντιπαράθεση μεταξύ αντίπαλων κρατών ή ομάδων, κάτω από το επίπεδο του συμβατικού πολέμου και πάνω από το επίπεδο του ειρηνικού ανταγωνισμού μεταξύ των κρατών. Συχνά περιλαμβάνει παρατεταμένες συγκρούσεις ανταγωνιζόμενων αρχών και ιδεολογιών. Η σύγκρουση χαμηλής έντασης ανήκει σε ένα μεγάλο φάσμα, από την ανατροπή έως

την χρήση ενόπλων δυνάμεων. Διεξάγεται από ένα συνδυασμό μέσων, χρησιμοποιώντας πολιτικά, οικονομικά, πληροφοριακά και στρατιωτικά εργαλεία. Οι συγκρούσεις χαμηλής έντασης είναι συχνά τοπικές, συνήθως στον Τρίτο Κόσμο, αλλά εμπεριέχουν περιφερειακές και παγκόσμιας επιπλοκές στα ζητήματα ασφαλείας.»⁶⁵

«Η επιτυχία στην Σ.Χ.Ε. απαιτεί σχεδιασμό και διεξαγωγή των επιχειρήσεων βασισμένη επάνω σε 5 αρχές:

1. **Πολιτική κυριαρχία** – Στον συμβατικό πόλεμο οι πολιτικοί στόχοι επηρεάζουν τις στρατιωτικές επιχειρήσεις. Στην Σ.Χ.Ε. οι πολιτικοί στόχοι καθοδηγούν τις στρατιωτικές αποφάσεις σε κάθε επίπεδο, από το στρατηγικό έως το τακτικό.
2. **Ενότητα της προσπάθειας** – Οι στρατιωτικοί ηγέτες πρέπει να ενσωματώνουν τις προσπάθειές τους με τις στρατιωτικούς και πολιτικούς οργανισμούς της χώρας τους και της χώρας στην οποία δρουν. Θα πρέπει να σκέφτονται πώς οι δράσεις τους συμβάλλουν στις πρωτοβουλίες που είναι πολιτικές, οικονομικές και ψυχολογικές στην φύση τους.
3. **Προσαρμοστικότητα** – Απαιτείται προσαρμοστικότητα προκειμένου να μπορούν να μεταβάλλονται οι δομές και οι μέθοδοι ανάλογα με τις περιστάσεις
4. **Νομιμοποίηση** – Η νομιμοποίηση είναι το κύριο μέλημα όλων των πλευρών που εμπλέκονται άμεσα σε μια σύγκρουση. Είναι δύσκολο να ποσοτικοποιηθεί, αλλά είναι άκρως σημαντική για να διακυβερνηθεί ένα κράτος.
5. **Επιμονή** – Οι Σ.Χ.Ε. σπανίως έχουν ξεκάθαρα όρια αρχής και τέλους, που προσδιορίζονται με αποφασιστικές δράσεις. Είναι επιμηκυμένες συγκρούσεις. Η επιμονή είναι σημαντική γιατί πάντα απαιτείται η κατάλληλη χρονική στιγμή και ο κατάλληλος τόπος για να αναληφθεί δράση. Η επιμονή βοηθάει τους διοικητές να απορρίπτουν μικρής σημασίας, βραχυπρόθεσμες επιτυχίες για χάρη των μακροχρόνιων στόχων.»⁶⁶

Είναι φανερό ότι οι ορισμοί για την ΣΧΕ είναι πολύ γενικοί. Περιλαμβάνουν ένα τεράστιο μέγεθος δράσεων. Επιπλέον είναι δύσκολο να διακρίνει κανείς πότε μια δράση διεξάγεται στα πλαίσια του ειρηνικού ανταγωνισμού και όχι στα πλαίσια μιας ευρύτερης πολιτικής πολεμικού χαρακτήρα. Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελούν οι

⁶⁵ FM 100-20 / AFP 3-20, *Military operations in low intensity conflict*, Headquarters – Department of the Army and Air Force, Washington DC, 12/05/1990

⁶⁶ FM 7-98, *Operations in a low-intensity conflict*, Headquarters – Department of the Army, Washington DC, 19/10/1992

ψυχολογικές επιχειρήσεις, που είναι και ένα από τα βασικά «όπλα» της ΣΧΕ. Τα όρια είναι πολύ θολά.

«Ωστόσο, ο Συνταγματάρχης Χάρρυ Σάμερς (Harry G. Summers) του αμερικανικού Στρατού, ένας εξέχων σύγχρονος στρατηγιστής, υποστήριξε ότι ο ορισμός του ΓΕΕΘΑ⁶⁷ (ο οποίος είναι και από τους πλέον συχνά χρησιμοποιούμενους) είναι πολύ γενικός και δεν ξεκαθαρίζει το αν αυτές οι επιχειρήσεις διεξάγονται σε πολεμική ή σε ειρηνική περίοδο. Χαρακτήρισε τις παραμέτρους της ΣΧΕ ως «μη πυρηνικές καταστάσεις που επεκτείνονται από την τρομοκρατία και την κρίση έως τις επαναστάσεις και τις αντεπαναστάσεις, απαιτώντας σχεδιασμένες για την περίπτωση συνδυασμένες πολιτικο-οικονομικο-στρατιωτικές και άλλες απαντήσεις για την υποστήριξη των συμμάχων, χωρίς να απαιτούν άμεση αποστολή αμερικανικών μάχιμων δυνάμεων.»⁶⁸

Ο πιο εύστοχος ορισμός της σύγκρουσης χαμηλής έντασης από όλους όσους συναντήσαμε κατά τη διάρκεια της έρευνας είναι του Αντισυνταγματάρχη του Ινδικού Στρατού Vivek Chadha, ο οποίος αναφέρει: «Σύγκρουση χαμηλής έντασης ορίζεται μια πολιτικο-στρατιωτική πάλη, με μεγάλη διάρκεια και λαμβάνουσα χώρα σε μια περιορισμένη γεωγραφική περιοχή. Ο αγώνας γίνεται για την επίτευξη ενός πολιτικού, ιδεολογικού, οικονομικού ή ψυχολογικού στόχου. Ο αγώνας διεξάγεται με μέσα που ποικίλουν από την απόλυτη μη-βία μέχρι την μεγάλης κλίμακας χρήση μέσων μαζικής καταστροφής, πριν το σημείο της κύρηξης ανοιχτού πολέμου. Ο αγώνας μπορεί να είναι εντός των γεωγραφικών ορίων μιας χώρας ή εκτός αυτής μεταξύ ομάδων και της κυβέρνησης μιας άλλης χώρας ή μεταξύ δύο χωρών.»⁶⁹

Το σημαντικότερο στοιχείο που θα πρέπει να αποκομίσουμε είναι ότι δεν υπάρχει ένας ολοκληρωμένος ορισμός της σύγκρουσης χαμηλής έντασης καθώς αποτελεί ένα πολύπλευρο περιβάλλον. Αυτό που θα πρέπει να προσέξουμε σε αυτό το είδος σύγκρουσης, είναι ότι η κάθε περίπτωση θα πρέπει να θεωρείται ως ξεχωριστή, με τους δικούς της εσωτερικούς και εξωτερικούς παράγοντες.

⁶⁷ Ορισμός ΓΕΕΘΑ: «Η ΣΧΕ είναι μια περιορισμένη πολιτικο-στρατιωτική σύγκρουση για την επίτευξη πολιτικών, κοινωνικών, οικονομικών ή ψυχολογικών στόχων. Είναι μεγάλη σε διάρκεια και έχει ποικίλες μορφές όπως η διπλωματική, η οικονομική και η ψυχοκοινωνική πίεση, η τρομοκρατία και οι αντάρτικες επιχειρήσεις. Η ΣΧΕ είναι περιορισμένη σε μια γεωγραφική περιοχή και χαρακτηρίζεται από περιορισμούς στα είδη των οπλικών συστημάτων, στις τακτικές και στο επίπεδο της βίας» στο Thompson, Loren B., *Low intensity conflict – the pattern of warfare in the modern world*, The Georgetown International Security Studies Series, Lexington Books, N.Y., 1989, σελ. 3

⁶⁸ ό.π. σελ 17

⁶⁹ Chadha Vivek, *Low intensity conflicts in India – An analysis*, United Service Institution of India & Sage Publications, India 2005, σελ 25

Οι αρχές της σύγκρουσης χαμηλής έντασης

Η ΣΧΕ είναι μια πολυδιάστατη στρατηγική που περιλαμβάνει κεκαλυμμένες και μη επιχειρήσεις. Μπορεί να αποτελέσει εναλλακτική επιλογή όταν δεν είναι δυνατή η άμεση επέμβαση λόγω έλλειψης αντίδρασης εσωτερικής ή του διεθνούς συστήματος ή εξαιτίας άλλων περιοριστικών παραγόντων. Ταυτόχρονα, όμως, η στρατηγική αυτή μπορεί να εκμεταλλευτεί τους περιοριστικούς παράγοντες του διεθνούς συστήματος.

Όταν, δηλαδή, οι ΗΠΑ εφάρμοσαν αυτή την στρατηγική έλαβαν υπόψη τους τις εσωτερικές αντιδράσεις και την Σοβιετική Ένωση που θα προκαλούνταν από μια άμεση επέμβαση. Στον αντίποδα, όταν η Αίγυπτος ξεκίνησε τον Πόλεμο της Φθοράς εναντίον του Ισραήλ ή όταν το Πακιστάν ξεκίνησε τις επιχειρήσεις στο Καργκίλ, ο στόχος ήταν να λάβει δημοσιότητα το θέμα και να προκληθεί η διεθνής κοινότητα να μεσολαβήσει υπέρ μιας εκ των δύο πλευρών που δεν ήταν ευχαριστημένες με την υπάρχουσα κατάσταση. Στις περιπτώσεις μας οι δυσαρεστημένες ήταν η Αίγυπτος και το Πακιστάν. Αντιθέτως θα λέγαμε ότι είναι δύσκολο να ισχυριστούμε ότι η ΕΣΣΔ χρησιμοποίησε τα επαναστατικά κινήματα για να επεκταθεί, κυρίως, στον Τρίτο Κόσμο χωρίς να προκαλέσει πυρηνικά αντίποινα από τις ΗΠΑ. Πολλές από τις επαναστάσεις και τα αντάρτικα κινήματα ήταν αποτέλεσμα των αιτιών πολέμου και πιο συγκεκριμένα της υπανάπτυξης και όχι αποτέλεσμα μιας σοβιετικής στρατηγικής που ξεκινούσε από μηδενική βάση στηριζόμενη αποκλειστικά στην επέκταση του κομμουνισμού.

Τα ποιοτικά χαρακτηριστικά των συγκρούσεων χαμηλής έντασης μπορούμε να πούμε ότι είναι τα εξής⁷⁰:

α) Οι ΣΧΕ δεν μπορούν να είναι επιτυχείς μέσω της χρήσης μαζικής ισχύς πυρός, αλλά απαιτούν πολιτικο-στρατιωτικές γνώσεις,

β) οι ΣΧΕ σπανίως εμπλέκουν επίσημες στρατιωτικές δυνάμεις μεταξύ τους, με σαφή όρια μετώπου. Η σύγκρουση αυτή δεν έχει ενιαίο μέτωπο,

γ) ο κύριος στόχος των αντιμαχομένων πλευρών είναι να επηρεάσουν τις αντιλήψεις και την εμπιστοσύνη του πληθυσμού, κάτι που επιτυγχάνεται πάντα σε

⁷⁰ Thompson, Loren B., «*Low intensity conflict: An overview*», στο Thompson Loren B., *Low-intensity conflict – The pattern of warfare in the modern world*, The Georgetown international security studies series, Lexington Books, 1989, σελ. 3

συνάρτηση με την ταυτόχρονη απονομιμοποίηση του αντιπάλου στα μάτια του λαού. Ο λαός είναι η βασικότερη πρώτη ύλη (αυτό αποτελεί και σημαντική διαφορά σε σχέση με τους λοιπούς συμβατικούς πολέμους)⁷¹

δ) με βάση τα λόγια του Edward Luttwak, «οι πόλεμοι χαμηλής έντασης είναι όλοι διαφορετικοί, και ο καθένας απαιτεί ad hoc διαδικασίες επιχειρήσεων.» Άρα για να επιτευχθεί η νίκη έναντι των αντίπαλων δυνάμεων πρέπει να αναπτυχθεί μια μέθοδος και τακτική αποκλειστικά για την περίπτωση,

ε) στην ΣΧΕ οι στρατιωτικές δυνάμεις παίζουν, συνήθως, λιγότερο σημαντικό ρόλο απ' ό,τι οι πολιτικοί οργανωτές, το ιατρικό προσωπικό, η αστυνομία και το λοιπό πολιτικό προσωπικό, στον καθορισμό του αποτελέσματος της σύγκρουσης,

στ) οι ΣΧΕ χαρακτηρίζονται από ασυμμετρία σε όλους τους τομείς της αντιπαράθεσης⁷²

ζ) ο χρόνος στις συγκρούσεις αυτές είναι σημαντικός και λειτουργεί συνήθως υπέρ της πλευράς που θέλει να φέρει την ανατροπή. Αυτό ισχύει επειδή ο αντίπαλος έχει σαν στόχο τον άνθρωπο, οπότε και όσο πιο πολύ διαρκεί η σύγκρουση τόσο μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού εμπλέκεται, με τα ανάλογα γι' αυτό αποτελέσματα.⁷³

Πάνω απ' όλα η ΣΧΕ εμφανίστηκε ως επιλογή που δεν περιλαμβάνει κινητοποίηση της οικονομίας, απαιτεί ελάχιστα, αν όχι καθόλου, στρατεύματα και λίγες απώλειες γιατί η στρατιωτική επιτυχία παρά το γεγονός ότι είναι ευπρόσδεκτη δεν αποτελεί τον αυτοσκοπό. Ο κυρίαρχος στόχος είναι να προκαλέσει απονομιμοποίηση και πλήγμα στην πολιτική συνοχή του αντιπάλου. Το πρόβλημα που εμφανίζεται απορρέει είναι η μη ύπαρξη διαχωρισμού μεταξύ πολιτικών και στρατιωτικών στόχων, ενώ στην ΣΧΕ οι πολίτες δεν προστατεύονται από καμία διεθνή συνθήκη.

⁷¹ Fulton, John S. (US Army), "The debate about low-intensity conflict", «*Military Review*», February 1986, σελ. 64

⁷² Hobbs, Richard A. (USMC), *The role of the Marine Amphibious Unit, Special Operations Capable in Low-Intensity Conflict*, Thesis presented to the faculty of the U.S. Army Command and General Staff College for the degree "Master of Military Arts and Science", U.S. Army Combined Arms Center, Fort Leavenworth, Kansas, 1988, σελ. 49

⁷³ Fulton, John S. (US Army), "The debate about low-intensity conflict", «*Military Review*», February 1986, σελ. 64

Οι διαστάσεις της σύγκρουσης χαμηλής έντασης

Όπως προαναφέραμε και όπως φάνηκε και μέσα από τους υπάρχοντες ορισμούς η ΣΧΕ λαμβάνει χώρα στις ακόλουθες διαστάσεις:

1. Πολιτική / Ψυχολογική διάσταση – Ο Κλαούζεβιτς επιβεβαιώνεται στο επίπεδο αυτό με την ρήση ότι ο πόλεμος είναι η συνέχιση της πολιτικής με άλλα μέσα. Οι πολιτικοί στόχοι της ΣΧΕ είναι να αφαιρέσει την βάση στήριξης της αντίπαλης κυβέρνησης ή επαναστατικής ομάδας που είναι ο λαός. Ταυτόχρονα επιδιώκεται να απομονωθεί ο αντίπαλος από τους συμμάχους του προκειμένου να μην μπορεί να λαμβάνει βοήθεια οποιασδήποτε μορφής. Η ΣΧΕ, και ειδικά η πολιτική/ψυχολογική διάσταση, δεν διεξάγονται μόνο εναντίον του αντιπάλου στο εξωτερικό. Υπάρχει πάντα η ανάγκη για στήριξη από το εσωτερικό που, όμως, δεν είναι πάντα υπαρκτή. Απαιτείται, λοιπόν, ενημέρωση των πολιτών προκειμένου να πεισθούν ότι πρέπει να στηρίξουν την προσπάθεια της κυβέρνησης. Η διάσταση αυτή μπορεί να υλοποιηθεί με ποικίλους τρόπους. Από μια απλή προβολή ισχύος μέχρι τον στρατηγικό ψυχολογικό πόλεμο⁷⁴.

2. Οικονομική διάσταση – Η χρήση της οικονομικής δράσης έναντι του αντιπάλου έχει σαν σκοπό να μειώσει την αξιοπιστία του στα μάτια του λαού, να τον αποδυναμώσει και τέλος, να ενισχύσει τις δυνάμεις που μάχονται εναντίον του. Οι οικονομικές κυρώσεις, το εμπάργκο, η μη χορήγηση πιστώσεων από διεθνείς οργανισμούς είναι μερικοί από τους τρόπους υλοποίησης της τακτικής αυτής. Πολύ συχνά παρατηρούμε το φαινόμενο μιας κυβέρνησης που δέχεται επίθεση από αντάρτες να προχωρά σε μεταρρυθμίσεις κυρίως στον αγροτικό τομέα για να μειώσει την πολιτική ισχύ των ανταρτών, αποδομώντας μία βασική αιτία για την οποία πολεμούν συνήθως.

3. Στρατιωτική διάσταση – Η χρήση στρατιωτικής ισχύος και η στρατιωτική νίκη δεν είναι ο αυτοσκοπός της ΣΧΕ. Οι στρατιωτικές δυνάμεις χρησιμοποιούνται για να υποβοηθήσουν όπου απαιτηθεί τον πολιτικό στόχο και τις λοιπές δυνάμεις-υπηρεσίες που συμμετέχουν στην διεξαγωγή της ΣΧΕ. Οι στρατιωτικές δυνάμεις χρησιμοποιούνται σε ρόλο συμβούλων και εκπαιδευτών των δυνάμεων που πολεμούν έναντι του αντιπάλου. Κεκαλυμμένα υπάρχει πάντα η δυνατότητα να πολεμήσουν

⁷⁴ ΕΕ 125-1, Ψυχολογικές Επιχειρήσεις, Ανωτάτη Σχολή Πολέμου, Γραφείο Μελετών – Ερευνών

φίλιες δυνάμεις κατά του αντιπάλου. Αυτή είναι η περίπτωση των μισθοφόρων και των ιδιωτικών εταιρειών του τομέα της άμυνας.

4. Ιδιωτική και διεθνής διάσταση – Στο πλαίσιο αυτό εντάσσονται οι διάφοροι ιδιωτικοί φορείς που συμμετέχουν στην άσκηση της εξωτερικής πολιτικής. Η κυβέρνηση Ρέιγκαν είχε συμπαραστάτες στην άσκηση της πολιτικής της τις διάφορες θρησκευτικές, οικονομικές, παραστρατιωτικές, εργατικές οργανώσεις. Οι οργανώσεις αυτές προσφέρουν άριστη κάλυψη για τις δραστηριότητες της κυβέρνησης. Συμμερίζονται τους στόχους της αλλά είναι εξαιρετικά δύσκολο έως αδύνατο να αποδειχθεί η σχέση την οποία έχουν. Στην σημερινή εποχή των μη-κυβερνητικών οργανώσεων υπάρχει ένα χάος στον τομέα αυτό και η οποιαδήποτε απονομιμοποίηση των ΜΚΟ οφείλεται στο στοιχείο αυτό.

5. Ιδιοποίηση των στόχων – Η κυβέρνηση Ρέιγκαν, λαμβάνοντας υπόψη τα ανάλογα παραδείγματα, δεν έστειλε δικές τις δυνάμεις να πολεμήσουν εναντίον των Σαντινίστας. Αντιθέτως, ενίσχυσε με ποικίλους τρόπους τους Κόντρας. Ο στόχος ήταν να γίνει η ανατροπή των Σαντινίστας στόχος των Νικαραγουανών και όχι του αμερικανικού στρατού, κάτι που έγινε με τραγικά αποτελέσματα στο Βιετνάμ. Οι Κόντρας ως κάτοικοι της Νικαράγουα θα είχαν περισσότερη νομιμοποίηση από τον λαό τον οποίον θα προσπαθούσαν να πάρουν με το μέρος τους. Τρίτον, δεν θα προκαλούνταν η Σοβιετική Ένωση και τέταρτον, δεν θα αντιμετώπιζαν πρόβλημα απωλειών που δεν θα δικαιολογούνταν από την αμερικανική κοινή γνώμη. Ίδια λογική ακολουθήθηκε και στην περίπτωση του Κοσσυφοπεδίου, όπου για τις επιχειρήσεις στηρίχθηκαν οι αντάρτες του UCK και όχι ξένα στρατεύματα, και στην περίπτωση των συγκρούσεων μεταξύ Ινδίας και Πακιστάν, όπου οι δεύτεροι χρησιμοποιούσαν τους μουσουλμάνους και τις διάφορες αντάρτικες ομάδες προκειμένου να αποσταθεροποιήσουν την περιοχή του Κασμίρ σε βάρος της Ινδίας.

Οι επιχειρήσεις που συμπεριλαμβάνονται στην ΣΧΕ κατηγοριοποιούνται σε έξι κύριες κατηγορίες⁷⁵:

-Βοήθεια προερχόμενη από το εξωτερικό για την αντιμετώπιση του εσωτερικού κινδύνου (*foreign internal defense*). Σκοπός αυτών των επιχειρήσεων είναι να παρασχεθεί βοήθεια από τις πολιτικές και στρατιωτικές υπηρεσίες ενός κράτους, στις προσπάθειες που κάνει ένα άλλο κράτος προκειμένου να αποφευχθεί η νίκη εχθρικών

⁷⁵ Klare, Michael T. «The interventionist impulse: U.S. military doctrine for low-intensity warfare» στο Klare, Michael T. & Kornbluh Peter (eds), *Low intensity warfare – Counterinsurgency, proinsurgency and antiterrorism in the eighties*, Pantheon, New York, 1988, σελ. 55

ομάδων εντός του πολιτικού συστήματος της τελευταίας. Οι επιχειρήσεις που λαμβάνουν χώρα σε αυτή την περίπτωση είναι :

α) Πολιτικο-στρατιωτικές δράσεις. Δηλαδή, στρατιωτικές μονάδες, κυρίως των τοπικών στρατιωτικών δυνάμεων, παρέχουν αναπτυξιακή βοήθεια στις μη-αστικές περιοχές.

β) Ψυχολογικές επιχειρήσεις. Αυτές έχουν σαν στόχο, όπως και οι πολιτικο-στρατιωτικές, να ενισχύσουν το κοινωνικό προφίλ της κυβέρνησης και να απονομιμοποιήσουν τις αντίπαλες αντάρτικες ομάδες.

γ) Συλλογή στρατιωτικών πληροφοριών. Οι πληροφορίες είναι απαραίτητες προκειμένου να εντοπισθούν τα δρομολόγια, οι περιοχές βάσης κτλ των αντίπαλων ομάδων.

δ) Πολεμικές επιχειρήσεις. Στον αντιαντάρτικο αγώνα έχουν σαν στόχο να εξουδετερώσουν τις δυνάμεις και τις υποδομές των ανταρτών και να εξασφαλίσουν ένα ασφαλές περιβάλλον προκειμένου να οργανωθούν οι αναπτυξιακές δράσεις.

-Στρατιωτικές επιχειρήσεις κατά την ειρηνική περίοδο. Σε αυτή την κατηγορία περιλαμβάνονται οι επιχειρήσεις απελευθέρωσης ομήρων, διάσωσης, προβολής ισχύος ή στα πλαίσια αντιποίνων (όπως ο βομβαρδισμός της Λιβύης από αμερικανικά αεροσκάφη).

-Αντιτρομοκρατικές επιχειρήσεις, αμυντικού ή επιθετικού χαρακτήρα.

-Επιχειρήσεις εναντίον των καρτέλ ναρκωτικών.

-Επιχειρήσεις επιβολής και διατήρησης της ειρήνης.

Το ζήτημα των διαστάσεων ή του φάσματος του πολέμου αποτελεί θέμα δημόσιου διαλόγου της επιστημονικής/στρατιωτικής κοινότητας. Η προσέγγιση του φάσματος θεωρεί τον πόλεμο ως ένα ενιαίο πεδίο. Ο διαχωρισμός γίνεται με βάση τις διάφορες κατηγορίες έντασης ή με βάση το αν είναι μη-συμβατικοί, συμβατικοί ή πυρηνικοί. Οι διαστάσεις που παίρνει ο πόλεμος σε όλο το φάσμα του με βάση την ένταση είναι α) χαμηλή ένταση, β) μεσαία ένταση και γ) υψηλή ένταση. Κάποιοι ειδικοί προσθέτουν και την πυρηνική ως τέταρτη διάσταση.

Το ζήτημα του φάσματος του πολέμου είναι σε άμεση συνάρτηση με την δημιουργία δόγματος. Είδαμε σε ένα από τα εισαγωγικά κεφάλαια το πως οικοδομείται ένα δόγμα. Αυτό που πράττουν πολλές χώρες είναι να δημιουργήσουν ένα δόγμα και μια δύναμη στρατιωτική η οποία είναι συνάρτηση του αντιπάλου. Αυτή η θεώρηση των πραγμάτων δεν είναι αρκετή για να επιφέρει επίτευξη των στόχων που θέτονται. Τα τυποποιημένα δόγματα και οι στείρες αντιλήψεις

ξεπερνιούνται εύκολα από τον αντίπαλο. Το να προετοιμάζουμε δυνάμεις οι οποίες θα χτυπήσουν τον αντίπαλο στρατιωτικά καταστρέφοντας στρατιωτικούς στόχους, καθιστούν την αποτροπή περιορισμένη. Κατ' αυτό το τρόπο οι επιλογές που θα έχει ένα κράτος είναι δύο, είτε να απαντήσει σε μια επίθεση του εχθρού ή να κάνει ένα προληπτικό χτύπημα. Σε καμία όμως περίπτωση δεν θα έρθει ένα μακροχρόνιο πολιτικό αποτέλεσμα. Παράδειγμα τέτοιου σφάλματος ήταν ο πόλεμος στο Βιετνάμ. «Ο αμερικανικός λαός και ο πρόεδρός τους απέτυχαν να κατανοήσουν ότι οποιαδήποτε εμπλοκή με έναν αποφασισμένο αλλά αδύναμο εχθρό, είναι πιο πιθανό να οδηγήσει σε μια άσχημη κατάσταση. Και αυτή είναι η περίεργη φύση της ΣΧΕ. Ενθαρρύνει τις δυτικές κοινωνίες να αναμένουν θετικά αποτελέσματα σε άμεση αναλογία με την δαπάνη πόρων. Η στρατηγική που απλά εξαφανίζει την βία, που σταματάει τους σκοτωμούς και τους βομβαρδισμούς, είναι μια μη λογική αναστροφή των στόχων και των μέσων. Ελλείπει ξεκάθαρων στόχων δεν αντιληφθήκαμε σωστά τα μέσα που απαιτούνται για τον στρατηγικό στόχο του πολέμου και αποτύχαμε να καταλάβουμε ότι ο Αμερικανικός λαός και ο στρατός ήταν μακριά ο ένας από τον άλλο με ό,τι σήμαινε αυτό για την διεξαγωγή του πολέμου».⁷⁶

Η πλέον σύγχρονη αντίληψη στα ζητήματα της στρατηγικής έρχεται από τα παλιά. Είναι ο δικτυοκεντρικός (network centric warfare) πόλεμος ως μέρος των Επιχειρήσεων Βασιζόμενων στα Αποτελέσματα - E.B.A. (Effects Based Operations). Σαν όρος οι EBA είναι κάτι καινούριο, αλλά στην πραγματικότητα είναι αυτό που κάθε ορθά σκεπτόμενος ηγέτης ή στρατηγός έπραττε εδώ και χιλιάδες χρόνια και που ο Σουν Τζου αναφέρει ως επιδεξιότητα του ηγέτη, να υποτάσσει τα τμήματα του εχθρού χωρίς να δώσει καμία μάχη.⁷⁷

Οι EBA στοχεύουν στο να ελέγχουν την διάρκεια και την ένταση της σύγκρουσης ώστε το κράτος να επιτύχει στρατηγικούς στόχους με αποδεκτό κόστος. Οι προσπάθειες αυτές διεξάγονται με γνώμονα τον διπλό αντικειμενικό σκοπό της επιχειρησιακής αποδοτικότητας και της πολιτικής δραστηριότητας. Στόχος είναι η νίκη μέσω της χειραγώγησης, απειλής και καταστροφής των κέντρων βάρους του

⁷⁶ Fulton, John S., "The debate about low-intensity conflict", «*Military Review*», February 1986, σελ. 66

⁷⁷ Zu Sun, *Η τέχνη του πολέμου*, Εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1995, σελ. 31

αντιπάλου σε αντίθεση με την εμπλοκή σε υψηλού κόστους ανταγωνισμούς φθοράς, όπου η νίκη είναι συνάρτηση ποσοτικών κριτηρίων κερδών και απωλειών.⁷⁸

Παρατηρούμε στον ορισμό την κατηγοριοποίηση των επιχειρήσεων σε αυτές που βασίζονται στην φθορά του αντιπάλου (Attrition-based) και σε αυτές που βασίζονται στα αποτελέσματα (Effects based). Οι πρώτες στοχεύουν στα μέσα του εχθρού και οι δεύτερες στην θέληση και την συμπεριφορά. Τα αποτελέσματα από τα πλήγματα στα μέσα του αντιπάλου (Attrition-based) είναι και ψυχολογικού χαρακτήρα. Αυτό, όμως, θεωρείται ότι είναι ένα δευτερεύων αποτέλεσμα και όχι ο βασικός στόχος.

Ένα επιπλέον στοιχείο που θα πρέπει να θεωρήσουμε είναι το γεγονός ότι επειδή οι επιχειρήσεις φθοράς εμπλέκουν την εφαρμογή φυσικής καταστροφής στις δυνάμεις του αντιπάλου, περιορίζονται στις περιόδους πολέμου ή στις μη πολεμικές στρατιωτικές επιχειρήσεις. Με άλλα λόγια απαιτείται μια μορφή εχθροπραξιών για να μπορέσουν αυτές να λάβουν χώρα. Αν κάτι τέτοιο δεν ισχύει η μία πλευρά μπορεί να ακυρώσει την στρατιωτική ισχύ της άλλης. Το ίδιο ισχύει και για την αποτροπή που βασίζεται στην φθορά. Όπως προείπαμε, όταν στόχος είναι η καταστροφή φυσικών στόχων της αντίπαλης πλευράς, τότε οι δυνάμεις μπαίνουν σε μια λογική ανταπόδοσης ή προληπτικού πλήγματος. Όμως, και οι δύο επιλογές έχουν μεγάλο πολιτικό κόστος και ρίσκο καθώς μπορούν να στρέψουν την διεθνή κοινή γνώμη εναντίον της μίας πλευράς.⁷⁹

Τα χαρακτηριστικά αυτά έρχονται σε αντίθεση με την προσέγγιση των EBA που επικεντρώνονται στην θέληση και την συμπεριφορά του στόχου. Άρα χρειάζεται «επώδυνο» αποτέλεσμα το οποίο δεν θα περιορίζεται στις στρατιωτικές επιχειρήσεις, αλλά μπορεί να περιλαμβάνεται στο φάσμα μεταξύ ειρήνης και πολέμου (μη συμπεριλαμβανομένου του πολέμου).⁸⁰

Η κάθε μία από τις δυνάμεις είναι μέρος του δικτύου (network). Οι διπλωματικές, οι στρατιωτικές, οι αστυνομικές, οι οικονομικές, οι δικαστικές κτλ αρχές συνιστούν ένα δίκτυο που θα πρέπει να χρησιμοποιηθεί για να αντιμετωπιστεί η επιθετικότητα του αντιπάλου σε όλο το φάσμα της. Εξειδικεύοντας την αρχή αυτή μπαίνουμε στην επιμέρους οργάνωση των κρατικών αρχών που προαναφέραμε. Αν

⁷⁸ Saunders-Newton Desmond & Frank Aaron, "Effects-based operations: Building the analytic tools", «Defense Horizons», Center for Security and National Security Policy, National Defense University, No 19, October 2002, σελ 1-2

⁷⁹ Smith, Edward A., *Effects-based operations - Applying network centric warfare in peace, crisis and war*, Department of Defense - Command and Control Research Program, November 2002, σελ. 42-43

⁸⁰ ό.π. σελ. 44-45

πάρουμε το παράδειγμα των Ενόπλων Δυνάμεων που λειτουργούν δικτυοκεντρικά σε ένα περιβάλλον ΕΒΑ, θα πρέπει να έχουν όλες εκείνες τις δυνάμεις που απαιτούνται για να φέρουν εις πέρας, στο κομμάτι που τους αναλογεί, τις αποστολές αυτού του χαρακτήρα. Θα πρέπει να είναι έτοιμες για όλα τα πιθανά σενάρια που θα αντιμετωπίσουν.

Η χρήση του δικτυοκεντρικού πολέμου ως μέρος μιας στρατηγικής ΕΒΑ είναι το ζητούμενο που ταυτόχρονα αποτελεί Επανάσταση στα Στρατιωτικά Ζητήματα - ΕΣΖ (RMA - Revolution in Military Affairs). Δηλαδή, τα δίκτυα που αποτελούν ένα νέο «όπλο» θα πρέπει να ενταχθούν σε μια νέα στρατηγική, φέρνοντας έτσι την ΕΣΖ. Θα πρέπει να ξεχωρίζουμε την Επανάσταση στα Στρατιωτικά Ζητήματα, από την Στρατιωτική Τεχνολογική Επανάσταση - ΣΤΕ (MTR - Military Technical Revolution). Για παράδειγμα ο ασύρματος αποτελεί μια ΣΤΕ όταν εντάσσεται στη λειτουργία ενός Στρατού. Όταν όμως ο ασύρματος χρησιμοποιηθεί ως μέρος μιας στρατηγικής τότε επιφέρει ΕΣΖ. Μια ομάδα ειδικών επιχειρήσεων που χρησιμοποιεί τον ασύρματο για να καλεί πυρά αεροπορικά ή πυροβολικού στα μετόπισθεν της εχθρικής διάταξης, ουσιαστικά φέρει στα νώτα του αντιπάλου ένα τεράστιο όγκο πυρός. Ιστορικά ΕΣΖ αποτέλεσε η ένταξη των τεθωρακισμένων δυνάμεων στη στρατηγική του Κεραυνοβόλου Πολέμου που εφάρμοσαν οι Γερμανοί στον Β' Π.Π.

Οι δυνάμεις και οι υπηρεσίες

Για την διεξαγωγή της ΣΧΕ απαιτούνται ειδικής σύνθεσης υπηρεσίες πολιτικές και στρατιωτικές.

Οι καταλληλότερες στρατιωτικές δυνάμεις είναι οι δυνάμεις ειδικών επιχειρήσεων και οι ειδικές δυνάμεις. Διακρίνονται από υψηλό βαθμό ευελιξίας και προσαρμοστικότητας, δεν έχουν ανάγκη από πολύπλοκα συστήματα Διοικητικής Μέριμνας (Logistics) και είναι εκπαιδευμένες να δρουν μακριά από την βάση τους για μεγάλα χρονικά διαστήματα. Οι τακτικές που χρησιμοποιούν είναι αντίστοιχες με αυτές των ανταρτών, οπότε μπορούν να τους αντιμετωπίσουν καλύτερα απ' όλους. Την περίοδο της διακυβέρνησης του Ρέιγκαν είχε δοθεί μεγάλη έμφαση στις δυνάμεις αυτές.

Δυνάμεις για τέτοιου είδους εφαρμογές είχαν και υπηρεσίες όπως η CIA. Οι μέθοδοί τους ήταν ακόμα πιο ακραίες καθότι είχαν τη δυνατότητα να καλύπτονται πίσω από το απόρρητο της δουλειάς τους. Χαρακτηριστική είναι η συμμετοχή στο

πρόγραμμα Phoenix στο Βιετνάμ των ειδικών τμημάτων κεκαλυμμένων επιχειρήσεων (clandestine operations) της υπηρεσίας αυτής. Στα πλαίσια της δράσης τους εκτελούσαν τους τοπικούς ηγέτες του Κομμουνιστικού Κόμματος το Βορείου Βιετνάμ ή άλλα σημαντικά στελέχη του αντιπάλου, τους αποκεφάλιζαν για να βρουν οι κάτοικοι το κεφάλι καρφωμένο σε πάσσαλο και βαμμένο, αφήνοντας να πλανάται η εντύπωση ότι ήταν έργο κάποιου δαίμονα. Πολλές φορές στελέχη της CIA παραιτούνταν από την υπηρεσία προκειμένου να συμμετέχουν σε τέτοιες επιχειρήσεις άλλοτε ως μισθοφόροι και άλλοτε ως πιλότοι ελικοπτέρων ή αεροσκαφών, και μετά το τέλος τους επανερχόντουσαν στην υπηρεσία. Τέλος, συχνό ήταν το φαινόμενο δημιουργίας εταιρειών-βιτρίνα της CIA που στην πραγματικότητα εκτελούσαν εντολές της. Μία από αυτές ήταν και η Air America που αποτέλεσε και κινηματογραφική έμπνευση. Αυτή η αεροπορική εταιρεία εκτελούσε μεταφορές σε διάφορες περιοχές, αλλά ανάμεσα στα φορτία της συμπεριλαμβάνονταν ναρκωτικά, όπλα και άλλα «παράνομα» υλικά.

Άλλες υπηρεσίες που συμμετείχαν στην ΣΧΕ ήταν η United States Information Agency (USIA) με ευθύνη την διεξαγωγή προπαγάνδας, και η United States Agency for International Development (USAID) που ήταν υπεύθυνη για την αναπτυξιακή βοήθεια των ΗΠΑ σε υπανάπτυκτες χώρες.

Αρωγοί στην κυβερνητική προσπάθεια στάθηκαν και πολλές ιδιωτικές εταιρείες⁸¹ που είχαν συμφέροντα στις περιοχές αυτές, πολλές μη-κυβερνητικές οργανώσεις κτλ. Η Εκκλησία δεν έμεινε αμέτοχη συμμετέχοντας με τις ιεραποστολές της στην καταπολέμηση του αθεϊστικού κομμουνισμού.

Οι απόψεις για την ταυτότητα της ΣΧΕ

Υπάρχουν δύο απόψεις σχετικά με το τι αποτελεί σύγκρουση χαμηλής έντασης. Η πρώτη άποψη θέλει την ΣΧΕ να είναι απλά και μόνο ένας τρόπος ένταξης των πολέμων σε βαθμίδες έντασης. Στο ανώτατο επίπεδο είναι ο πυρηνικός πόλεμος, έπειτα είναι ο ολοκληρωτικός πόλεμος, μετά ακολουθεί ο πόλεμος μεσαίας έντασης και στο τελευταίο επίπεδο τοποθετείται ο πόλεμος χαμηλής έντασης. Η κατηγοριοποίηση σε αυτές τις κλίμακες γίνεται, μεταξύ άλλων, με βάση το μέγεθος των δυνάμεων, τον αριθμό και το είδος των μέσων που χρησιμοποιούνται κτλ. Αυτή η

⁸¹ Κλασικό παράδειγμα είναι η εταιρεία ITT που συνεργάστηκε με την κυβέρνηση Νίξον προκειμένου να ανατρέψουν τον Αλιέντε στην Χιλή.

άποψη έχει ένα αδύναμο σημείο. Είναι δύσκολο να καθορίσουμε τα σημεία καμπής τα οποία αν ξεπεράσουμε περνάμε από το ένα επίπεδο πολέμου στο επόμενο. Εδώ να τονίσουμε ότι για κάποιους μελετητές η διαφορά μεταξύ της σύγκρουσης χαμηλής έντασης και του πολέμου χαμηλής έντασης είναι ότι μπαίνουμε στο φάσμα του δευτέρου την στιγμή που θα υπάρξουν νεκροί σε πολεμικές επιχειρήσεις, ενώ για άλλους δεν υπάρχει ουσιαστική διαφορά και η χρήση του όρου «πόλεμος» γίνεται για ψυχολογικούς λόγους (να δοθεί η αίσθηση της κινητοποίησης). Άλλοι, όμως, ερευνητές προτιμούν την προσέγγιση που θέλει όλους τους πολέμους, στις βαθμίδες που ήδη προαναφέραμε, να αναφέρονται ως συγκρούσεις και ο ουσιαστικός διαχωρισμός να είναι ανάμεσα σε βίαιες (αιματηρές συγκρούσεις) και μη βίαιες συγκρούσεις (μη αιματηρές συγκρούσεις, όπως η ανατροπή μιας κυβέρνησης).⁸²

Η δεύτερη άποψη για το τι είναι ΣΧΕ είναι αμερικανικής «προέλευσης» και εντός αυτής υπάρχουν δύο επιπλέον θεωρήσεις. Η μία πλευρά θεωρεί ότι είναι απλά ένας πόλεμος εναντίον ανταρτών (counterinsurgency warfare) και τίποτε παραπάνω. Είναι δηλαδή μια συνέχεια της πολιτικής της διακυβέρνησης του J. F. Kennedy μέχρι και την περίοδο του Carter ενάντια στα επαναστατικά κινήματα των χωρών του Τρίτου Κόσμου.

Η άλλη πλευρά θεωρεί ότι κάτι άλλαξε με την πολιτική του προέδρου Ronald Reagan. Ότι ο πόλεμος χαμηλής έντασης δεν είναι απλά μια πολιτική ενάντια στα επαναστατικά κινήματα. Είναι μια ευρύτερη στρατηγική, θεσμοθετημένη, κομμάτι της ευρύτερης πολιτικής παρεμβατισμού της Ανάσχεσης που ξεκίνησε το 1947 με το κείμενο του Kennan. Η κυβέρνηση Reagan οφείλει την εκλογή της σε μεγάλο μέρος στην στήριξη των ομάδων πίεσης⁸³ που ήταν υπέρ της πολιτικής παρεμβατισμού και οι οποίες είχαν χάσει την ισχύ τους τα προηγούμενα χρόνια.

Στην πρώτη θεώρηση, του τι είναι σύγκρουση χαμηλής έντασης, χρεώνουν οι υποστηρικτές της δεύτερης τις αποτυχίες και την μη σωστή αντίληψη της πραγματικότητας που αποτελούσαν τα επαναστατικά κινήματα του Τρίτου Κόσμου.

Οι δύο διαφορετικές απόψεις ήταν ορατές και στην διαμόρφωση του στρατιωτικού δόγματος από την περίοδο της λήξης του πολέμου του Βιετνάμ και έπειτα. Η μία πλευρά πίστευε ότι ο πόλεμος του Βιετνάμ θα έπρεπε να πολεμηθεί ως

⁸² Chadha Vivek, *Low intensity conflicts in India – An analysis*, United Service Institution of India & Sage Publications, India 2005, σελ 25

⁸³ Με τον όρο «ομάδα πίεσης» εννοούμε αυτό που στην αγγλική ορολογία ονομάζεται «lobby».

ένας πόλεμος ολοκληρωτικός (all out warfare), αφού υπήρχε εχθρός⁸⁴ και υπήρχε υποδομή εφοδιασμού του, και το κομμάτι των αντιαντάρτικων επιχειρήσεων (counterinsurgency operations) θα έπρεπε να το αναλάβουν οι Νοτιοβιετναμέζοι. Η άλλη πλευρά πίστευε ότι θα έπρεπε να υπάρξει νίκη σε επίπεδο πολιτικό, θεωρώντας ως αχίλλειο πτέρνα του αντιπάλου την ιδεολογία και τους πολίτες που αποτελούν την βάση του κάθε πολιτικού συστήματος. Με την άνοδο του Ρέιγκαν η δεύτερη οπτική άρχισε να κερδίζει έδαφος μέχρι την στιγμή που εδραιώθηκε. Χρονολογικά τοποθετούν αυτή τη στιγμή το 1987 όταν πλέον ήταν ορατό ότι η στρατηγική της σύγκρουσης χαμηλής έντασης έγινε ενεργητική στρατηγική αντιμετώπισης των προβλημάτων που αντιμετώπιζε η αμερικανική εξωτερική πολιτική και όχι μια στρατηγική αντίδρασης (reactionary strategy) στις καταστάσεις που ανέκυπταν.

Από τα παραπάνω και από τα όσα αναφέραμε για τις διαστάσεις της ΣΧΕ προκύπτουν και οι διαφορές μεταξύ αυτής και του ανταρτοπολέμου. Δηλαδή, η ΣΧΕ αποτελεί μια ευρύτερη στρατηγική προσέγγιση, ιδιαίτερα για τις ΗΠΑ, που πέραν των άλλων εμπεριέχει και τον ανταρτοπόλεμο. Είναι ένα μείγμα παλαιών και νέων στοιχείων. Τα στοιχεία αυτά εμφανίζονταν ως μέρος στρατιωτικών επιχειρήσεων, αλλά με τον καιρό και ειδικότερα επί Ρέιγκαν, απέκτησαν συνοχή με αποτέλεσμα να έχει δημιουργηθεί ένα νέο είδος σύγκρουσης με πολιτικο-ψυχολογικούς στόχους να καθορίζουν την έκβαση.

Λύση σε ποια προβλήματα;

Τα προβλήματα που αντιμετώπισαν οι Ηνωμένες Πολιτείες, οι οποίες και έδωσαν στην στρατηγική αυτή την κύρια μορφή της και το όνομα «Σύγκρουση Χαμηλής Έντασης», αλλά και τα αντίστοιχα εμπόδια που είχαν οι διάφορες χώρες που εφάρμοσαν την στρατηγική αυτή, οριοθετούν τα όρια της ΣΧΕ.

Είδαμε νωρίτερα ότι οι διαστάσεις της είναι η πολιτικο-ψυχολογική, η οικονομική, η στρατιωτική, η ιδιωτική και διεθνής, και η ιδιοποίηση των στόχων. Προκύπτει, έτσι, ότι η ΣΧΕ είναι μια στρατηγική που δίνει λύση σε μια πληθώρα προβλημάτων που μπορεί να αντιμετωπίσει μια χώρα και τα οποία δεν χρήζουν πλήρους στρατιωτικής αντιμετώπισης. Επιπλέον, είναι επιλογή που ξεπερνάει τους περιοριστικούς παράγοντες του διεθνούς συστήματος καθώς δεν προκαλεί τους

⁸⁴ Δηλαδή, ο εχθρός ήταν εύκολα αναγνωρίσιμος, σε αντίθεση με τον αντάρτη που είναι δύσκολο να διαχωρισθεί από τον απλό πολίτη.

αντιπάλους ή τις μεγάλες δυνάμεις και γενικά δεν προκαλεί ξεπερνώντας τα όποια όρια τίθενται, ενώ μπορεί να ενεργοποιήσει τους περιοριστικούς παράγοντες προς όφελος κάποιας πλευράς. Στόχος της είναι να μην οδηγήσει σε κλιμάκωση, επιτυγχάνοντας έτσι τη μη κινητοποίηση της εθνικής οικονομίας, ενώ δεν θέτει μεγάλη ανάγκη στρατευμάτων καθώς όπως προείπαμε οι στόχοι είναι κυρίως πολιτικοί.

Τα όρια και το παράδοξο της στρατηγικής

Τα όσα έχουμε παρουσιάσει μέχρι τώρα για την ΣΧΕ δείχνουν και τα όρια της στρατηγικής αυτής.

Όπως θα δούμε και στις υποθέσεις εργασίας που θα μελετήσουμε οι Ηνωμένες Πολιτείες, κυρίως, αλλά και όσες άλλες δυνάμεις προσπάθησαν να ανατρέψουν καθεστώτα/κυβερνήσεις σε μια άλλη χώρα με άλλα, φίλια προσκείμενα, είχαν να αντιμετωπίσουν ένα σοβαρό πρόβλημα, που ουσιαστικά ήταν η ίδια η στρατηγική της ΣΧΕ.

Στην Νικαράγουα, στην Αγκόλα και σε άλλες περιπτώσεις, προκειμένου να χτυπηθούν οι επαναστάτες ή η αντίπαλη κυβέρνηση, καταστρέφονταν χωριά, υποδομές, εκτελούνταν στελέχη της αντίθετης πλευράς. Αυτά διόγκωναν το πρόβλημα της υπανάπτυξης, της καχυποψίας και γενικά πόλωναν το πολιτικό κλίμα με αποτέλεσμα ακόμα κι αν τελικά επιτυγχάνονταν ο αρχικός στόχος, το μέλλον έμελλε να μην είναι τόσο αισιόδοξο και με τον φόβο ότι όλα μπορούσαν να ανατραπούν να επισκιάζει τα πάντα.

Οι ΗΠΑ αναγκάστηκαν να στηρίξουν φίλιες κυβερνήσεις που κατέλαβαν άνομα την εξουσία, ιδιαίτερα στην Λατινική Αμερική, που για να διατηρηθούν σε αυτή οδηγούνταν στην λήψη απάνθρωπων μέτρων. Χρησιμοποιούσαν δηλαδή κλασσικά ιμπεριαλιστικά μοντέλα στις διεθνείς σχέσεις, σε ένα μετα-ιμπεριαλιστικό κόσμο, και αυτά πάντα με την κατάλληλη προπαγάνδα στο εσωτερικό τους. Εξάλλου μην ξεχνάμε ότι η στρατηγική της ΣΧΕ είναι μια στρατηγική που διεξάγεται με ελάχιστη ή και καθόλου στήριξη του λαού, σε περίπτωση που δεν είναι εφικτή η συμφωνία των πολιτών. Αυτό το σημείο, της λαϊκής στήριξης, θέτει ένα βασικό ερώτημα που πάντα θα πρέπει να πλανάται στη σκέψη όλων μας. Αν μπορεί ένα

κράτος και ειδικότερα μια μεγάλη δύναμη να παραμείνει μια «Δημοκρατία» στον βούρκο των διεθνών σχέσεων.⁸⁵

Ο μεγαλύτερος αντίπαλος της στρατηγικής της σύγκρουσης χαμηλής έντασης μπορεί να γίνει ο ίδιος της ο εαυτός.

Διεθνές δίκαιο και ΣΧΕ

Το διεθνές δίκαιο είναι θεωρητικά ένας περιοριστικός παράγοντας στην διεξαγωγή ενός πολέμου, ασχέτως αν δεν έχει γίνει αποδεκτό μέχρι σήμερα σε ικανοποιητικό βαθμό. Θέτει, όμως, τα όρια στον τρόπο διεξαγωγής του και στα μέσα, ενώ λαμβάνει υπόψη του τον ανθρώπινο παράγοντα και πως μπορεί να προστατευθεί με τον καλύτερο τρόπο.

Παρ' όλ' αυτά η στρατηγική της σύγκρουσης χαμηλής έντασης καταφέρνει να ξεπεράσει το «εμπόδιο» του διεθνούς δικαίου. Στο διεθνές δίκαιο, όπως αναφέραμε σε προηγούμενο κεφάλαιο, υπάρχει το πλαίσιο του τι είναι πόλεμος, τότε ξεκινάει, ενώ το Άρθρο 51 του καταστατικού χάρτη του ΟΗΕ δίνει το δικαίωμα αυτοάμυνας. Το πρόβλημα είναι ότι δεν καθορίζεται ποια δράση είναι επιτρεπτή στο φάσμα της αυτοάμυνας και δεν καθορίζεται ποιο είναι το οριακό σημείο που καθορίζει τι είναι ένοπλη επίθεση.⁸⁶

Η μορφή, όμως, της ΣΧΕ είναι τέτοια που δεν μπορεί να ελεγχθεί από το διεθνές δίκαιο. Αντιθέτως χώρες που αντιμετωπίζουν προβλήματα από μορφές σύγκρουσης χαμηλής έντασης βρίσκονται αντιμέτωπες με το διεθνές δίκαιο ή κατηγορούνται ότι το παραβιάζουν ή ότι η αντίδρασή τους είναι δυσανάλογη στο πλήγμα, όταν απαντούν στην επίθεση ή τις επιθέσεις που δέχονται.⁸⁷

Για παράδειγμα ήταν παράνομη η είσοδος αμερικανικών στρατευμάτων στην Καμπότζη, την περίοδο του πολέμου στο Βιετνάμ, τη στιγμή που ήταν γνωστό ότι η χώρα αυτή αποτελούσε βάση ανταρτών; Στην περίπτωση του Κοσσυφοπεδίου η

⁸⁵ Barnett, Richard J., «The costs and perils of intervention», στο Klare, Michael T. & Kornbluh Peter (eds), *Low intensity warfare – Counterinsurgency, proinsurgency and antiterrorism in the eighties*, Pantheon, New York, 1988, σελ. 216-220.

⁸⁶ Goldie L.F.E., «Low-intensity maritime conflict and the definition of aggression», στο Moore, John Norton (ed.), *Deception and deterrence in «wars of national liberation» - State sponsored terrorism and other forms of secret warfare*, Carolina Academic Press, Durham NC, 1997, σελ. 187.

⁸⁷ Moore, John Norton, «Low-intensity conflict and the international legal system», στο Moore, John Norton (ed.), *Deception and deterrence in «wars of national liberation» - State sponsored terrorism and other forms of secret warfare*, Carolina Academic Press, Durham NC, 1997, σελ. 139.

προσοχή του διεθνούς δικαίου εστιάστηκε στην απάντηση των Σερβικών δυνάμεων εναντίων των Αλβανοφώνων και όχι στις αποσχιστικές τους τάσεις που ήταν πρόβλημα για την εθνική ασφάλεια της Σερβίας. Με την σειρά της η Αίγυπτος στον Πόλεμο Φθοράς αποσκοπούσε ακριβώς σε αυτό, να στρέψει την διεθνή κοινότητα εναντίον του Ισραήλ και να το θέσει ως υπαίτιο της συγκρουσιακής κατάστασης.

Το διεθνές δίκαιο καταδικάζει μόνο τις επιθέσεις που είναι αρκετά ξεκάθαρες ως προς το στόχο τους. Όταν για παράδειγμα υπάρξει εισβολή μιας χώρας σε μια άλλη με τις στρατιωτικές τις δυνάμεις. Με άλλα λόγια καταδικάζει τις πολεμικές ενέργειες που εντάσσονται στους πολέμους υψηλής έντασης. Για την ακρίβεια υπάρχει περισσότερη ομοφωνία όταν τα όρια, μεταξύ επίθεσης ή μη-επίθεσης, είναι ξεκαθαρισμένα. Η σύγκρουση χαμηλής έντασης και το σκεπτικό περί κατηγοριοποιήσεως των πολέμων με βάση την έντασή τους – οι οποίοι θεωρούνται και πάλι πόλεμοι – καταρρίπτουν από την πλευρά τους το επιχείρημα της δημοκρατικής ειρήνης. Ανάμεσα σε όλα τα άλλα, το επιχείρημα αυτό δεν ξεκαθαρίζει τι θεωρεί ως πόλεμο. Οι υποστηρικτές του εντάσσουν στοιχεία της Σ.Χ.Ε., όπως η τρομοκρατία, στο πλαίσιο της σύγκρουσης μεταξύ δημοκρατικών και μη-δημοκρατικών κρατών, οδηγούμενοι στα ανάλογα συμπεράσματα, δεν λαμβάνουν υπόψη τους άλλα στοιχεία όπως η προπαγάνδα, οι ψυχολογικές επιχειρήσεις, η βίαιη και μη-βίαιη ανατροπή κυβερνήσεων κτλ. Με άλλα λόγια δεν υπάρχει πρόνοια στο επιχείρημα της δημοκρατικής ειρήνης να συμπεριληφθούν ως πόλεμοι οι συγκρούσεις χαμηλής έντασης. Το ήδη σαθρό επιχείρημα που θέλει τις δημοκρατίες να μην πολεμούν μεταξύ τους αποδυναμώνεται ακόμη περισσότερο.

Η καταδίκη και η αντιμετώπιση των περιπτώσεων επίθεσης που εντάσσονται στο φάσμα της σύγκρουσης χαμηλής έντασης θα πρέπει να γίνει μέρος του διεθνούς δικαίου και να συγκεντρώσει την προσοχή της διεθνούς κοινότητας. Ζήτημα δύσκολο τη στιγμή που το πρόβλημα υπάρχει λόγω της αδυναμίας του διεθνούς δικαίου και της μη βούλησης της διεθνούς κοινότητας να αντιμετωπίσει τέτοια φαινόμενα.

Β) Σύγκρουση Χαμηλής Έντασης και Περιορισμένος Πόλεμος⁸⁸

Ιστορική εξέλιξη

Το ζήτημα των περιορισμένων πολέμων άρχισε να αναπτύσσεται από την εποχή που οι ΗΠΑ απέκτησαν την δυνατότητα να παράγουν θερμοπυρηνικά όπλα, μικρά σε μέγεθος ώστε να μεταφέρονται από αεροσκάφη και φτηνά ώστε να τα κατασκευάζουν σε μεγάλες ποσότητες. Το κομμάτι αυτό της στρατηγικής στην αρχή της ανάπτυξής τους αφορούσε σχεδόν αποκλειστικά τις δύο μεγάλες δυνάμεις, την Σοβιετική Ένωση και τις ΗΠΑ, καθώς ήταν αυτές που διέθεταν πυρηνικά όπλα και ουσιαστικά δημιουργούσαν τις εξελίξεις στα πυρηνικά και συμβατικά δόγματα.

Κάποιες πρώτες βασικές σκέψεις αναπτύχθηκαν με την παραγωγή των όπλων αυτών. Πιο συγκεκριμένα, οι ΗΠΑ μπορούσαν να έχουν τις ίδιες δυνατότητες με την ΕΣΣΔ, τα επιθετικά δόγματα απέκτησαν πλέον προβάδισμα σε σχέση με τα αμυντικά αλλά ταυτόχρονα οι καταστροφικές δυνατότητες των θερμοπυρηνικών όπλων θα καθιστούσαν μια νίκη κάτι το εντελώς σχετικό, άρα η δυνατότητα να εξαπολύσει κάποιος θερμοπυρηνικό πόλεμο ήταν περισσότερο αποτρεπτικό στοιχείο.⁸⁹

Παρ' όλ' αυτά η στρατηγική σκέψη στο ζήτημα του περιορισμένου πολέμου συνέχισε να εξελίσσεται σε συνάρτηση με τις εξελίξεις στην τεχνολογία και τις πολεμικές εμπειρίες των δύο πόλων. Ο πόλεμος της Κορέας σήμανε την αφετηρία από το σημείο όπου ο πόλεμος καθίστατο περιορισμένος αποκλειστικά και μόνο λόγω των περιορισμένων συντελεστών ισχύος του κράτους. Οι απώλειες που υπέστησαν οι δυνάμεις κατέδειξε δύο πράγματα, α) ότι οι σύγχρονοι πόλεμοι δεν είναι αναγκαίο να είναι ολοκληρωτικοί και β) την αναγκαιότητα να υπάρξουν αντικειμενικοί σκοποί που θα επιτρέπουν τον συμβιβασμό με τον αντίπαλο και την δυνατότητα να υπάρχει περιθώριο επαφής και διαπραγματεύσεων με αυτόν.

Επιπλέον, αν η απειλή μαζικών αντιποίνων δεν ήταν δυνατόν να αποτρέψει μικρού μεγέθους επιθετικότητα, η απάντηση θα έπρεπε να είναι δυσανάλογη (μαζικά αντίποινα), πράγμα απαγορευτικού σε πολιτικούς και ηθικούς όρους, με αποτέλεσμα η στρατηγική των μαζικών αντιποίνων να καθίσταται αναξιόπιστη.⁹⁰

⁸⁸ Περιορισμένος πόλεμος - Limited conflict

⁸⁹ Brodie Bernard, "More about limited war", «*World Politics*», Vol. 10, No. 1, (Oct., 1957), σελ. 112

⁹⁰ Knorr Klaus & Read Thornton (eds), *Limited strategic war*, CIS Princeton University - Praeger Frederick Publications, New York, 1962, σελ. 6

Ο πρώτος που μίλησε για περιορισμένα αντίποινα ήταν ο καθηγητής πυρηνικής φυσικής Leo Szilard. Πρότεινε οι δύο πόλοι να καθορίσουν εξ αρχής τις αντιστοιχίες σε αξία για διάφορους πιθανούς στόχους. Για παράδειγμα αν η Σοβιετική Ένωση εισέβαλε σε μία χώρα του Δυτικού συνασπισμού, οι ΗΠΑ θα κατέστρεφαν κάποιον αντίστοιχο σε αξία σοβιετικό στόχο κατόπιν επαρκούς προειδοποίησης προκειμένου να υπάρξει εκκένωσή του από τους πολίτες. Αυτό όμως ήταν δύσκολο δεδομένου ότι δεν υπήρχαν σταθερές που να καθορίζουν την αξία αυτών των στόχων, με αποτέλεσμα η ιδέα αυτή να μην βρει στήριξη.

Εντούτοις ο Szilard είχε θέσει τις βάσεις για την ανάπτυξη της ιδέας του περιορισμένου πολέμου. Οι δύο κύριες απόψεις που αναπτύχθηκαν στην συνέχεια ήταν η μία του Herman Kahn (στρατηγιστής και θεωρητικός συστημάτων) και η άλλη των Kaplan, Schelling και Snyder. Ο πρώτος έκανε λόγο για «ελεγχόμενο γενικευμένο πόλεμο» όπου θα χρησιμοποιούνταν τακτικά πυρηνικά για να προκαλέσουν φθορά στις δυνάμεις αντιπάλων της αντίπαλης πλευράς. Οι δεύτεροι ήταν υποστηρικτές της στρατηγικής του περιορισμένου πολέμου που θα έδινε έμφαση στην μείωση της καταστροφής των στρατιωτικών και πολιτικών στόχων και στον εξαναγκασμό του εχθρού σε διαπραγματεύσεις μέσω της φθοράς στην αποφασιστικότητα του.

Στην παρούσα περίοδο το γενικό χαρακτηριστικό του περιορισμένου πολέμου είναι η προσπάθεια να εξαναγκαστεί ο αντίπαλος να μεταβάλει την συμπεριφορά του υφιστάμενος πιέσεις. Αυτές μπορούν να λάβουν την μορφή ξεκάθαρου λεκτικού μηνύματος ή την μορφή έμμεσου μηνύματος που αποτελεί μια περιορισμένου στρατηγικού χαρακτήρα επίθεση. Κάτι αντίστοιχο συνέβη κατά την διάρκεια της τελευταίας περιόδου του πολέμου της Κορέας, όταν ενώ διεξάγονταν συνομιλίες διεξαγόntonταν και επιθέσεις που στόχο είχαν να επηρεάσουν τις επαφές μεταξύ των δύο πλευρών.

Ορισμός

«Για να θεωρηθεί ένας πόλεμος περιορισμένος, πρέπει να υπάρχουν περιορισμοί τουλάχιστον σε μία από τις παρακάτω εκφάνσεις: τους στόχους του πολέμου, τα στρατιωτικά μέσα που χρησιμοποιούνται, στον γεωγραφικό περιορισμό του πεδίου της μάχης, του στόχους που δέχονται επιθέσεις (κυρίως στρατιωτικοί),

στους συμμετέχοντες και τα σχετικά.»⁹¹ Η ύπαρξη των περιορισμών αυτών δεν συνεπάγεται ότι οι δυνάμεις που τον διεξάγουν δεν έχουν την δυνατότητα να διεξάγουν έναν πλήρους κλίμακας πόλεμο. Αντιθέτως, αποτελεί απόφασή τους, συνειδητή ή επιβαλλόμενη από μία μεγάλη δύναμη, να πολεμήσουν υπ' αυτούς τους περιορισμούς. Στην εποχή μας ο ορισμός αυτό χρησιμοποιείται συχνά για τους πολέμους όπου δεν εμπλέκονται μεγάλες δυνάμεις.

Οι περιορισμοί

Όπως προαναφέραμε υπάρχουν οι περιορισμοί στην διεξαγωγή ενός «περιορισμένου πολέμου» που επιβάλλονται είτε από εξωτερικούς παράγοντες είτε με την θέληση των δρώντων που θεωρούν ότι τα συμφέροντά τους εξυπηρετούνται καλύτερα με τον τρόπο αυτό. Οι επιμέρους κατηγορίες των περιοριστικών παραγόντων είναι οι εξής⁹²:

α) Εξωτερικοί πολιτικοί περιορισμοί: Οι μεγάλες δυνάμεις χρησιμοποιώντας τα μέσα που έχουν στη διάθεσή τους θέτουν τους περιορισμούς είτε στην σύμμαχη χώρα τους είτε στον αντίπαλό της, περιορίζοντας τους πολιτικούς σκοπούς που θέτει σαν στόχο ή/και τα στρατιωτικά μέσα που χρησιμοποιεί. Τα μέσα των μεγάλων δυνάμεων μπορούν να είναι το εμπόριο όπλων, η στήριξη σε διεθνείς οργανισμούς, οι απειλές, η προβολή ισχύος κτλ.

β) Εσωτερικοί πολιτικοί περιορισμοί: Η κάθε κυβέρνηση για να υλοποιήσει τους στόχους της χρειάζεται την συγκατάθεση όλων των πλευρών που συνιστούν την ελίτ που λαμβάνει τις αποφάσεις. Επιπλέον, για να διεξάγει πόλεμο απαιτείται και η λαϊκή κινητοποίηση. Αν δεν υπάρχει κλίμα συναπόφασης από τις ελίτ και λαϊκής υποστήριξης είναι δύσκολο να ληφθεί απόφαση για πόλεμο. Από την άλλη όμως, αυτοί οι παράγοντες μπορούν να είναι οι αιτίες για την συνέχιση ενός πολέμου.

γ) Περιορισμοί λόγω περιορισμένων στρατιωτικών ικανοτήτων ή πόρων για την διεξαγωγή του πολέμου: Ο πόλεμος μπορεί να περιοριστεί λόγω της πεπερασμένης φύσης των μέσων διεξαγωγής του ή επειδή δεν συμφέρει σε μια εμπόλεμη χώρα να τους εξαντλήσει.

⁹¹ Bar-Siman-Tov Yacov, *The Israeli-Egyptian War of Attrition 1969-1970*, Columbia University Press, New York 1980, σελ. 6

⁹² Bar-Siman-Tov Yacov, *The Israeli-Egyptian War of Attrition 1969-1970*, Columbia University Press, New York 1980, σελ. 7-11

- δ) Η μία εκ των πλευρών θέτει περιορισμούς στην συμπεριφορά της θεωρώντας ότι:
- δα) ο αντίπαλος έχει τη δυνατότητα αντιποίνων με στρατιωτικά μέσα,
 - δβ) Υπάρχει φόβος ως προς την πιθανότητα αντιποίνων ή άλλων αντιδράσεων από την υπερδύναμη που είναι φίλια προσκείμενη στον αντίπαλο ή από συμμάχους του αντιπάλου σε περιπτώσεις που αυτός δεν έχει επαρκείς στρατιωτικές ικανότητες,
 - δγ) υπάρχει επιθυμία από την υπερδύναμη που πατρωνάει τον αντίπαλο να του παρέχει πολιτική, στρατιωτική και οικονομική στήριξη,
 - δδ) ο φόβος για κλιμάκωση της σύγκρουσης θα οδηγήσει τις υπερδυνάμεις να επιβάλλουν πολιτικό ή/και στρατιωτικό τερματισμό της σύγκρουσης που θα είναι αντίθετη προς τα συμφέροντά της,
 - δε) η «αποστολή» σήματος στο αντίπαλο ότι θέλει να κρατήσει τον πόλεμο περιορισμένο, θα τον οδηγήσει να πράξει το ίδιο.
- ε) Συναινετικοί περιορισμοί: Στην περίπτωση αυτή και οι δύο πλευρές επιδιώκουν να θέσουν περιορισμούς στις δράσεις τους και να διατηρήσουν επικοινωνία μεταξύ τους, ακόμα κι αν αναμετρίονται πολεμικά, φοβούμενες κλιμάκωσή του και επέκταση του πολέμου πέρα από τους στόχους τους.
- στ) Μη-συναινετικοί περιορισμοί: Είναι οι περιορισμοί που υιοθετούνται και από τις δύο πλευρές χωρίς να υπάρχει κάποια κοινή απόφαση. Η κάθε μία οδηγείται σε αυτή την απόφαση ανεξάρτητα. Οι λόγοι που οδηγούνται σε κάτι τέτοιο μπορεί να οφείλονται σε λάθος αντίληψη των γεγονότων, σε λάθος ερμηνεία τους ή μη κατανόησή τους.

Με την σειρά τους οι περιορισμοί εμφανίζονται, όπως ήδη αναφέρθηκε, στους αντικειμενικούς σκοπούς, στα στρατιωτικά μέσα, στην γεωγραφία, στους στόχους και στους συμμετέχοντες. Με βάση αυτά τα δεδομένα οι αντιμαχόμενες πλευρές μπορούν να οδεύσουν σε διαπραγμάτευση. Η σχέση μεταξύ των αντιμαχομένων δυνάμεων και μεταξύ αυτών και των υπερδυνάμεων (patron-client relationship) μας δίνει τις πιθανές «ομάδες» διαπραγματεύσεων. Δηλαδή, μπορούμε να έχουμε διαπραγμάτευση μεταξύ⁹³:

- α) των δύο αντιμαχομένων πλευρών α και β.

(Στην περίπτωση αυτή η πιθανότητα της μιας πλευράς να χάσει ή να κερδίσει είναι περιορισμένη λόγω της περιορισμένης δυνατότητας των δύο πλευρών αλλά και της αντίστοιχης των δύο υπερδυνάμεων.)

⁹³ Bar-Siman-Tov Yacov, *The Israeli-Egyptian War of Attrition 1969-1970*, Columbia University Press, New York 1980, σελ. 17-20

β) της πλευράς α και της υπερδύναμης που την στηρίζει Α και το αντίθετο.

(Στην περίπτωση αυτή η δύναμη α ή β δεν μπορεί να έχει πλήρη έλεγχο της διαδικασίας. Παρ' όλ' αυτά μπορεί να ισοσκελίσει την περιορισμένη ισχύ σ' ένα τομέα μέσω της στήριξης που θα παρέχει η φίλια υπερδύναμη Α ή Β αντίστοιχα.)

γ) της πλευράς α και της υπερδύναμης Β και το αντίθετο

(Στην περίπτωση αυτή οι υπερδυνάμεις προσπαθούν να μην τεθεί η σύγκρουση εκτός ελέγχου, στηρίζοντας την φίλια πλευρά και ασκώντας πίεση στην αντίπαλη πλευρά α ή β.)

δ) των δύο υπερδυνάμεων Α και Β

(Στην περίπτωση αυτή οι δύο υπερδυνάμεις έχουν συγκρουόμενα συμφέροντα. Από τη μία πλευρά θέλουν η πλευρά που στηρίζουν να νικήσει ή έστω να μην χάσει, γι' αυτό και της παρέχουν βοήθεια κάθε είδους. Από την άλλη πλευρά όμως, επιθυμούν να μην κλιμακωθεί η σύγκρουση σε σημείο που να φτάσουν να αναμετρηθούν άμεσα. Γι' αυτό άλλωστε χρησιμοποιούν πέρα από την υποστήριξη και τις πιέσεις για αποκλιμάκωση της σύγκρουσης.)

Η προσπάθεια να κρατηθεί ο πόλεμος περιορισμένος δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχει η πιθανότητα να ξεφύγει εκτός ορίων. Αυτό μπορεί να γίνει όταν⁹⁴:

α) μία εκ των πλευρών αποφασίσει ότι για να διασφαλίσει τους στόχους της θα πρέπει να αυξήσει το επίπεδο της βίας

β) η μία πλευρά θεωρήσει ότι πρέπει να σταματήσει τον αντίπαλο «τώρα» απ' ότι αργότερα που θα είναι πιο ισχυρός χάρη στην στήριξη της υπερδύναμης

γ) η μία πλευρά θεωρήσει ότι χάνει τον πόλεμο τότε είναι πιο εύκολο να οδηγηθεί σε λύσεις εκτός «περιορισμών»

δ) οι ακραίες λύσεις που προτείνονται για την επίλυση της σύγκρουσης είναι δύσκολο να γίνουν αποδεκτές με αποτέλεσμα ο περιορισμένος πόλεμος να επιμηκύνεται

ε) οι λήπτες αποφάσεων λόγω προσωπικού οφέλους θεωρούν ότι χρειάζονται μια νίκη για να παραμείνουν στην εξουσία

⁹⁴ Bar-Siman-Tov Yacov, *The Israeli-Egyptian War of Attrition 1969-1970*, Columbia University Press, New York 1980, σελ. 22-23

Περιορισμένος πόλεμος και Πόλεμος φθοράς

Ο πόλεμος φθοράς μπορεί να υπάρχει σε δύο μορφές. Ως πολιτικο-στρατιωτική στρατηγική που υιοθετήθηκε εξ αρχής ή ως στρατηγική που «επιβλήθηκε» εκ των πραγμάτων απουσία κάποιας καλύτερης επιλογής. Στην ιστορία δεν συναντούμε πολλές περιπτώσεις όπου ο πόλεμος φθοράς ήταν επιλογή εξ αρχής. Ο πόλεμος φθοράς μεταξύ Ισραήλ και Αιγύπτου, που αποτελεί και αντικείμενο μελέτης μας, είναι ένα τέτοιο παράδειγμα. Στην δεύτερη περίπτωση χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος, όταν τα δύο αντίπαλα στρατόπεδα κατέληξαν στον στατικού χαρακτήρα πόλεμο χαρακωμάτων με υψηλό επίπεδο απωλειών.

Ο πόλεμος φθοράς ως πολιτικο-στρατιωτική στρατηγική υιοθετείται από μια πλευρά που δεν έχει δυνατότητες ανάλογες του αντιπάλου. Είναι χαρακτηριστικό ότι η πλευρά που ξεκινάει ένα τέτοιο πόλεμο δεν έχει τη δυνατότητα να αναπτύξει μια ολοκληρωμένη στρατιωτική στρατηγική και αποδέχεται ότι ο αντίπαλος έχει μεγαλύτερες δυνατότητες στον πολιτικό τομέα (στήριξη υπερδύναμης, μεταξύ άλλων). Αυτό που επιθυμεί η πλευρά που ξεκινάει ένα πόλεμο φθοράς (περιορισμένος πόλεμος) είναι να μην αναγκάσει τον ισχυρό αντίπαλο να χρησιμοποιήσει όλο το φάσμα της ισχύος του ώστε να πολεμήσει ένα πόλεμο που είναι αντίθετος προς τις στρατιωτικές του αρχές/τακτικές. Σε πολιτικό επίπεδο η αδύναμη πλευρά θεωρεί ότι ο αντίπαλος δεν έχει κανένα σκοπό να αλλάξει το υπάρχον καθεστώς, οπότε και δεν θα προβεί σε κλιμάκωση χρησιμοποιώντας όλες του τις στρατιωτικές δυνάμεις, τις στρατιωτικές του στρατηγικές (μηχανοκίνητο πόλεμο, προληπτικό πόλεμο κτλ). Ο ρόλος των μεγάλων δυνάμεων, όταν διακυβεύονται τα συμφέροντά τους είναι καταλυτικός. Αν ο παράγοντας αυτός διαχειριστεί σωστά μπορεί να λειτουργήσει υπέρ της αδύναμης πλευράς δεδομένου ότι οι μεγάλες δυνάμεις θα επιδιώξουν μια γρήγορη λύση στο πρόβλημα.

Η στρατηγική της φθοράς έχει μία μεγάλη αδυναμία. Προϋποθέτει ότι ο αντίπαλος δεν θα χρησιμοποιήσει την μεγαλύτερη στρατιωτική του ισχύ και ότι γενικά όλοι οι περιορισμοί που θέτει η πλευρά που τον ξεκινάει θα γίνουν αποδεκτοί και από την άλλη. Αν η τελευταία πράξει το αντίθετο τότε όλη αυτή η στρατηγική καταρρέει. Για να επιτύχει η στρατηγική της φθοράς η πλευρά που την ξεκινάει πρέπει να πείσει την άλλη ότι είναι προς όφελος και των δύο να διατηρηθούν οι περιορισμοί. Αυτό μπορεί να γίνει μέσω απειλής κλιμάκωσης του πολέμου σε

ολοκληρωτικό πόλεμο με συμμετοχή και των μεγάλων δυνάμεων. Το «πρόβλημα» είναι ότι ενώ ο πόλεμος φθοράς είναι ένας περιορισμένος πόλεμος, η πλευρά που τον εκκινεί το κάνει λόγω αδυναμίας εφαρμογής κάποιας άλλης στρατηγικής και γιατί συνήθως δεν έχει τις δυνατότητες σε σχέση με τον αντίπαλο να εφαρμόσει κάτι διαφορετικό.

Όσο μεγαλύτερες απώλειες προκαλεί ο πόλεμος φθοράς τόσο πιο γρήγορα μπορεί να τερματιστεί, αλλά ταυτόχρονα είναι και πιο πιθανό να κλιμακωθεί από την πλευρά που υφίσταται τις απώλειες προκειμένου να θέσει ένα τέλος. Συμπεραίνουμε ότι ο πόλεμος φθοράς πρέπει να περιορίζεται σε αυστηρά χρονικά όρια πέρα από τα χάνει τον χαρακτήρα του. Ο μόνος τρόπος για να διασφαλιστεί ότι θα διεξαχθεί μόνο πόλεμος φθοράς είναι η πλευρά που τον εκκινεί να δηλώσει από την αρχή τις προθέσεις της και τους στόχους της, και ταυτόχρονα να διατηρήσει ανοιχτά τα κανάλια επικοινωνίας με τον αντίπαλο ώστε να καταφέρει να οδηγηθεί σε μια λύση. Η επικοινωνία συνήθως είναι έμμεση. Ουσιαστικά οι πράξεις της πρώτης πλευράς αποτελούν κώδικα επικοινωνίας. Η πλευρά που δέχεται τα πλήγματα είναι πιθανό να συνεχίσει τον πόλεμο φθοράς ως περιορισμένο πόλεμο, αλλά με τους δικούς της όρους αναλαμβάνοντας την πρωτοβουλία ή για να το θέσουμε διαφορετικά εφαρμόζοντας μια αντι-στρατηγική φθοράς (counterstrategy of attrition).

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΜΙΚΡΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

Στο κεφάλαιο αυτό θα παρουσιάσουμε την θεωρία που υπάρχει σχετικά με την στρατηγική των μικρών δυνάμεων. Για ποιο λόγο αυτές οι χώρες ονομάζονται έτσι, ποια είναι τα χαρακτηριστικά τους, τι δυνατότητες έχουν κτλ. Στόχος αυτού του κεφαλαίου είναι να χρησιμεύσει ως εργαλείο για την συνέχεια της μελέτης.

Στρατηγική μικρών δυνάμεων

Στο τμήμα αυτό θα ασχοληθούμε με το ζήτημα της στρατηγικής των μικρών δυνάμεων. Θα παρουσιάσουμε τις διάφορες οπτικές που υπάρχουν σχετικά με το τι είναι μικρή δύναμη, πως διαβαθμίζονται οι χώρες με βάση την ισχύ τους στο διεθνές σύστημα και με βάση ποια χαρακτηριστικά. Έτσι θα κατανοήσουμε ποιους στόχους μπορούν να επιδιώξουν και σε ποια χρονική συγκυρία. Αυτά είναι δύο από τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μικρές δυνάμεις. Το πως θα μπορέσουν να επιδιώξουν τους στόχους τους που πολλές φορές είναι αντίθετοι στα συμφέροντα των μεγάλων δυνάμεων.

Χαρακτηριστικά

Είναι δύσκολο να δοθεί ένας συγκεκριμένος ορισμός για το τι είναι μεγάλη, μεσαία ή μικρή δύναμη. Στην βιβλιογραφία και αρθρογραφία συναντήσαμε πολλούς ορισμούς. Τα όρια δεν είναι απόλυτα διαχωρισμένα. Υπήρξαν προσπάθειες να καθορισθούν διαχωριστικές γραμμές για την κάθε βαθμίδα μέσω της ποσοτικοποίησης των συντελεστών ισχύος οι οποίοι ήταν το μέγεθος του πληθυσμού, το ΑΕΠ, η εδαφική έκταση που συνεπάγεται και δυνατότητα δεύτερου χτυπήματος (second strike capability), ο αριθμός των Ενόπλων Δυνάμεων, η κατοχή πυρηνικών όπλων, τα αποθέματα των πηγών ενέργειας. Άλλες προσπάθειες καθορισμού

διαχωριστικών ορίων ήταν ακόμα πιο λεπτομερείς και περιελάμβαναν την κατοχή ή μη συγκεκριμένων πηγών ενέργειας ή στρατηγικών ορυκτών (ουράνιο, χάλυβας κτλ) με βάση τον όγκο τους.

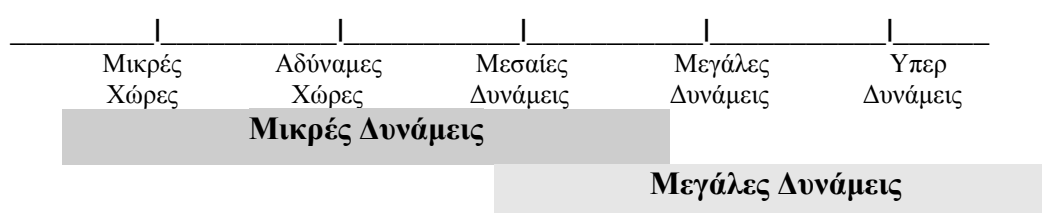
Από την πλευρά μας θεωρούμε ότι είναι εξαιρετικά δύσκολο να γίνει εύκολα ο διαχωρισμός με βάση ποσοτικοποιημένα στοιχεία ισχύος, υιοθετώντας, δηλαδή, την άποψη ότι μεγάλη δύναμη είναι μια χώρα που έχει πληθυσμό πάνω από 200 εκατομμύρια κατοίκους ή ότι το ΑΕΠ της πρέπει να είναι πάνω από κάποιο επίπεδο κτλ. Η Ινδονησία έχει πληθυσμό περίπου 242εκ. αλλά δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως μεγάλη δύναμη.

Αξια μνείας είναι η ύπαρξη ουδέτερων κρατών, όπως η Ελβετία, η Σουηδία, η κτλ. Τα κράτη αυτά επέλεξαν να απέχουν από πολέμους και συνασπισμούς ισχύος και επέλεξαν να συμμετέχουν σε ειρηνευτικές προσπάθειες. Παρ' όλ' αυτά δεν παραγνώρισαν το ζήτημα της στρατιωτικής ισχύος με αποτέλεσμα οι Ένοπλες Δυνάμεις τους να θεωρούνται από τις καλύτερες σε παγκόσμιο επίπεδο, όπως επίσης και η αμυντική τους βιομηχανία.

Φυσικά δεν θα πρέπει να ξεχνάμε την μεταβαλλόμενη φύση ενός τέτοιου ζητήματος. Κάποτε η ισχύς μετριούνταν σε όρους κινητοποίησης μεγάλων στρατιωτικών σχηματισμών. Με την εμφάνιση της πυρηνικής ενέργειας αυτό άλλαξε, ενώ η ανάπτυξη της διαστημικής τεχνολογίας έθεσε τα νέα όρια. Σήμερα ο καθορισμός των ορίων είναι πιο δύσκολος από ποτέ. Το νέο διεθνές σύστημα ασφάλειας δίνει την δυνατότητα σε πολλά κράτη με μικρό πληθυσμό ή με μικρή στρατιωτική ισχύ να παίζουν πρωταγωνιστικό ρόλο σε πολλές εξελίξεις και ταυτόχρονα να εξασφαλίζουν τα συμφέροντά τους. Επιπροσθέτως, μία μικρή δύναμη του σήμερα, σε κάποιο χρονικό σημείο στο μέλλον μπορεί να είναι μεσαία ή μεγάλη. Άρα δεν μπορούμε να ομιλούμε για ισχύ σε απόλυτα μεγέθη, αλλά σε σχετικά.

Η ισχύς ενός κράτους στο διεθνές σύστημα είναι εξαρτώμενη από δύο παράγοντες. Από τους εσωτερικούς και τους εξωτερικούς παράγοντες ισχύος. Στους εσωτερικούς συμπεριλαμβάνονται α) η γεωγραφική θέση, β) η υλική κατάσταση (πλουτοπαραγωγικές πηγές, τεχνολογία, βιομηχανία κτλ), γ) το ανθρώπινο δυναμικό ή αυτό που αποκαλεί ο Raymond Aron η συλλογική ικανότητα δράσης (μέγεθος πληθυσμού, εθνικό φρόνημα, ομοιογένεια κτλ) και δ) η οργάνωση του κράτους (δημόσια διοίκηση, θεσμοί, ετοιμότητα για πόλεμο κτλ). Στους εξωτερικούς παράγοντες περιλαμβάνονται α) η συμμετοχή σε διεθνείς οργανισμούς, β) οι συμμαχίες με άλλες δυνάμεις (μικρές, μεσαίες ή μεγάλες) και γ) οι «πελατειακές»

σχέσεις με κάποια μεγάλη δύναμη. Διαγραμματικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι η συνολική ισχύς μιας χώρας είναι το άθροισμα της εσωτερικής και εξωτερικής δύναμης, πραγματικής ή εν δυνάμει. Για τον λόγο αυτό τα κράτη όταν έχουν να αντιμετωπίσουν έναν αντίπαλο είτε καταφεύγουν στις συμμαχίες τους (εξωτερική εξισορρόπηση), είτε στην εσωτερική αύξηση της δύναμής τους (εσωτερική εξισορρόπηση) ή σε συνδυασμό και των δύο. Κυρίαρχη άποψη, πάντως, στο άναρχο διεθνές σύστημα είναι η εφαρμογή της αρχής της αυτοβοήθειας, δηλαδή η εσωτερική εξισορρόπηση.

*Γράφημα 1*⁹⁵

Το παραπάνω διάγραμμα δείχνει σχηματικά τον τρόπο με τον οποίο κατηγοριοποιούνται οι διάφορες δυνάμεις. Στην εργασία αυτή θα ασχοληθούμε με τις δυνάμεις στην αριστερή πλευρά του γραφήματος.

Ορισμοί

Όπως γίνεται κατανοητό από τα παραπάνω είναι δύσκολο να δοθεί ορισμός για το τι είναι μεγάλη, μικρή ή μεσαία δύναμη. Σε γενικές γραμμές αυτό που μπορούμε να πούμε είναι ότι μια μεγάλη δύναμη είναι αυτή που έχει την δυνατότητα να διαμορφώσει το διεθνές σύστημα σε όλες τις χρονικές στιγμές (και όχι όταν το επιτρέπουν οι συγκυρίες). Είναι μια δύναμη που διαθέτει σε υψηλό βαθμό όλους τους συντελεστές ισχύος που προαναφέραμε και είναι σε θέση να παράγει ασφάλεια.

Αντιθέτως, μικρή δύναμη είναι αυτή που διαθέτει περιορισμένους συντελεστές ισχύος και σε μικρό μέγεθος. Δηλαδή, διαθέτει ορισμένους απ' αυτούς και σε μικρό όγκο. Δύναται να επηρεάσει τις εξελίξεις σε συστημικό επίπεδο σε συγκεκριμένες περιπτώσεις. Για την ασφάλειά της στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στην

⁹⁵ Handel Michael, *Weak states in the international system*, Frank Cass publications, 1990 – 2nd edition, σελ. 10

εξωτερική εξισορρόπηση (ως αποτέλεσμα των περιορισμών στους συντελεστές ισχύος) και θεωρείται ως καταναλωτής ασφάλειας. Τυχόν δυνατότητα να επηρεάζει εξελίξεις ακόμα και όταν δεν διατρέχει κάποια συγκυρία, πηγάζει από το/τα συγκριτικό/-ά πλεονέκτημα/-κτήματα που ίσως διαθέτει.

Όσον αφορά την στρατιωτική διάσταση της ισχύος μιας μικρής δύναμης, είναι αναγκασμένη να πολεμά όλους τους πολέμους ως ολοκληρωτικούς. Μια μεγάλη δύναμη μπορεί να ξεκινήσει έναν πόλεμο με μερική κινητοποίηση των δυνάμεών της. Δεν συμβαίνει το ίδιο με μια μικρότερη. Αυτό, όμως, συνεπάγεται ότι για την μικρή δύναμη η οικονομία της δοκιμάζεται σε μεγαλύτερο βαθμό. Ακόμα και μια κρίση, που θα οδηγήσει ένα μικρό κράτος σε πλήρη κινητοποίηση για την αντιμετώπιση του χειρότερου σεναρίου που είναι ο πόλεμος, μπορεί να επιφέρει την καταστροφή χωρίς καν να έχουν αρχίσει οι εχθροπραξίες. Επιτυχία σε στρατιωτικό επίπεδο μπορεί να υπάρξει όταν η μικρή δύναμη νικήσει ένα πόλεμο ή όταν καταφέρει να δημιουργήσει μια εικόνα ισχύος που αυξάνει την αποτρεπτική της ικανότητα. Αυτό το τελευταίο είναι συνήθως αποτέλεσμα μιας νικηφόρου έκβασης ενός πολέμου.

Το τι θεωρείται μεσαίου επιπέδου δύναμη είναι ακόμα πιο δύσκολο να ορισθεί. Απλά θα περιοριστούμε στο να πούμε ότι μια μεσαίου επιπέδου δύναμη έχει τη δυνατότητα να επηρεάζει τις εξελίξεις, ακόμα και όταν δεν διατρέχουν προνομιακές συγκυρίες, σε περιφερειακό επίπεδο και ενίοτε σε παγκόσμιο.⁹⁶

Η ουσία όλων αυτών είναι πως όταν μιλάμε για μεγάλη, μεσαία ή μικρή δύναμη, θα πρέπει να αναρωτιόμαστε «σε σχέση με ποια πλευρά ;». Μόνο έτσι μπορεί να δοθεί απάντηση σε ένα διανυσματικής φύσης μέγεθος.

Δυνατότητες επιλογών για τις μικρές δυνάμεις

Με βάση τις παραπάνω αρχές μπορούμε να θεωρήσουμε κάποια μοντέλα συμπεριφοράς των μικρών δυνάμεων σε δεδομένες χρονικές στιγμές. Οι περιπτώσεις σύγκρουσης μεταξύ μεγάλων δυνάμεων δεν θα μας απασχολήσουν σε αυτό το

⁹⁶ Θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε ως τέτοιες δυνάμεις την Γαλλία, την Γερμανία κτλ, οι οποίες μπορούν να επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό τα τεκταινόμενα στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Η Ρωσία είναι μια ιδιαίτερη περίπτωση. Διαθέτει τα περισσότερα από τα στοιχεία μιας μεγάλης δύναμης, αλλά υπολείπεται από το να θεωρείται ως τέτοια. Έχει την δυνατότητα και την βούληση να προβάλλει την ισχύ της στην περιφέρειά της και για να προστατεύσει τα άμεσα συμφέροντα. Πέρα απ' αυτό δεν δύναται να πράξει τίποτε άλλο, τουλάχιστον για το άμεσο μέλλον. Θα την τοποθετούσαμε, λοιπόν, σε ένα επίπεδο μεταξύ της μεσαίας και της μεγάλης δύναμης.

κεφάλαιο. Αυτό που μας ενδιαφέρει είναι να δούμε τις επιλογές που έχει μία μικρή δύναμη όταν έχει να αντιμετωπίσει μια μεγαλύτερη.

Όπως προαναφέραμε οι γενικές στρατηγικές επιλογές είναι δύο. Η εσωτερική και η εξωτερική εξισορρόπηση. Δεδομένου, όμως, ότι τα μικρά κράτη χαρακτηρίζονται από έλλειψη συντελεστών ισχύος σε απόλυτες και σχετικές τιμές⁹⁷ είναι αναγκασμένα να ακολουθούν την στρατηγική της εξωτερικής εξισορρόπησης είτε δημιουργώντας ένα πλέγμα συμμαχιών με άλλες μικρότερες χώρες, είτε δημιουργώντας συμμαχίες με ισχυρότερες δυνάμεις αντίθετες προς τον αντίπαλό τους, είτε εντάσσονται σε οργανισμούς περιφερειακής οικονομικής ή στρατιωτικής ασφάλειας ή σε οργανισμούς υπερεθνικής ολοκλήρωσης, είτε ακολουθώντας τακτικές σύμπλευσης (bandwagoning) με τον αντίπαλο. Το ζήτημα των συμμαχιών και της αλληλεξάρτησης γίνεται ολοένα και πιο σημαντικό στην σημερινή εποχή. Οι ερευνητές της λειτουργίας των συμμαχιών θεωρούν ότι αυτές αποτελούν ουσιαστικό στοιχείο μεταβολής της σχετικής θέσης ισχύος μιας μικρής ή μεσαίας δύναμης. Ο Rothstein Robert θεωρεί ότι μια μικρή δύναμη θα πρέπει να επιδιώκει πολυμερείς, μεικτές συμμαχίες όταν δεν υπάρχει άμεσος κίνδυνος στην ασφάλειά τους, ενώ θα πρέπει να συμμαχούν με μεγάλες δυνάμεις όταν ο κίνδυνος είναι ορατός.⁹⁸

Οι παραπάνω στρατηγικές, πλην της σύμπλευσης, είναι μέρος της αποτρεπτικής ικανότητας που προσπαθούν να δημιουργήσουν τα κράτη. Με άλλα λόγια, στόχος είναι να αυξήσουν το κόστος στον ισχυρότερο αντίπαλο. Επίσης, οι προαναφερθείσες στρατηγικές δίνουν την υψηλής αξίας δυνατότητα ελιγμών στις μικρές δυνάμεις. Δηλαδή, τα μικρά κράτη με την ένταξή τους σε διάφορους οργανισμούς, με την εσωτερική εξισορρόπηση ή την ένταξή τους σε κάποιο συνασπισμό, λειτουργούν άλλοτε σε ένα σύστημα ισορροπίας ισχύος ή σε ένα διπολικό ή σε ένα σύστημα του βέτο.⁹⁹

Σε ένα σύστημα ισορροπίας οι μικρές δυνάμεις υπάρχουν χάρη σε αυτό. Είναι δύσκολο να κατακτηθούν από έναν ισχυρότερο αντίπαλο καθώς αυτό θα προκαλούσε αντίδραση εκ μέρους των άλλων δυνάμεων. Αυτό ισχύει και στην περίπτωση του διπολικού συστήματος. Και στις δύο αυτές περιπτώσεις ο βαθμός πόλωσης όσο

⁹⁷ Για λόγους ευκολίας χαρακτηρίζουμε ως απόλυτες τιμές συντελεστών ισχύος τους συντελεστές αυτούς καθεαυτούς. Δηλαδή, τον αριθμό των συντελεστών. Ως σχετικές τιμές αναφέρουμε τον όγκο-ποσοτικό μέγεθος του κάθε συντελεστή ξεχωριστά.

⁹⁸ Keohane, Robert O., 'Lilliputians' dilemmas: small states in international politics', «*International Organization*», Vol. 23, No. 2 (Spring 1969), σελ. 301

⁹⁹ Handel Michael, *Weak states in the international system*, Frank Cass publications, 1990 – 2nd edition, σελ. 175

μικρός κι αν είναι, είναι πάντοτε τόσο ισχυρός ώστε να μην αφήνει τη δυνατότητα σε μικρές και μεσαίες δυνάμεις να ακολουθήσουν εύκολα τα συμφέροντά τους. Παρ' όλ' αυτά οι μικρές δυνάμεις έχουν τη δυνατότητα να επιτύχουν τους στόχους τους υπό τις ακόλουθες προϋποθέσεις: «α) όταν η κατανομή ισχύος μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων είναι περίπου ισόποση ή το σύστημα βρίσκεται σε σύγκρουση, η σημασία των μικρών δυνάμεων αυξάνεται [...], β) όταν το σύστημα έχει σκοπό να διατηρήσει την υπάρχουσα κατάσταση ή υπάρχει ασυμφωνία μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων τότε πάλι αυξάνεται η ισχύς των μικρών δυνάμεων. Αν όμως, υπάρξει συμφωνία μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων, τότε είναι πιθανό να λειτουργήσει αυτό εις βάρος της μικρής δύναμης. γ) οι μικρές δυνάμεις αποσταθεροποιούν το σύστημα ισορροπίας προσθέτοντας το βάρος τους στην ισχυρότερη πλευρά.»¹⁰⁰ Όσον αφορά την περίπτωση του διπολικού συστήματος οι ηγεμονικές δυνάμεις είναι σε θέση να πληρώσουν ένα μεγάλο τίμημα για να αποκτήσουν το «οριακό όφελος» (marginal benefit). Η μόνη περίπτωση όπου παρατηρήθηκε χαλάρωση σε διπολικό σύστημα ήταν κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου όταν οι βαλλιστικοί πύραυλοι προσέφεραν τέτοια βεληνεκή που οι μικρές χώρες που συνόρευαν με την Σοβιετική Ένωση έχασαν μέρος της αξίας τους καθώς δεν ήταν τόσο απαραίτητες για την στάθμευση πυρηνικών συστημάτων.

Το σύστημα του βέτο, με πολύ απλά λόγια, είναι ένα σύστημα στο οποίο μια δύναμη, πέρα από τις μεγάλες δυνάμεις, έχει τη δυνατότητα να μπλοκάρει την διαδικασία αποφάσεων. Διαθέτει ισχύ η οποία πηγάζει από τον μηχανισμό¹⁰¹ στον οποίο είναι μέλος. Τέτοιο παράδειγμα είναι η απόκτηση πυρηνικών όπλων από χώρες όπως η Ινδία, το Πακιστάν. Αυτή είναι η περίπτωση του πυρηνικού βέτο. Άλλο παράδειγμα είναι αυτό της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις περιπτώσεις που απαιτείται ομοφωνία στην λήψη αποφάσεων. Εκεί ακόμα και μια χώρα όπως η Κύπρος ή το Λουξεμβούργο έχουν τη δυνατότητα να σταματήσουν μια διαδικασία απόφασης. Η απόκτηση πυρηνικών όπλων από δυνάμεις διαφορετικές από τις μεγάλες ή τις ηγεμονικές έχει πολύ μεγάλο ενδιαφέρον. Οι χώρες αυτές αύξησαν την αποτρεπτική τους ικανότητα. Από την πλευρά, όμως, των μεγάλων δυνάμεων η θέληση ή ακόμα και η ανάγκη για παρεμβατισμό δεν εξέλειψε. Σε πολλές περιπτώσεις παραμένει αναγκαία. Μόνο και μόνο το γεγονός ότι η κατοχή πυρηνικών όπλων από άλλες

¹⁰⁰ Handel Michael, *Weak states in the international system*, Frank Cass publications, 1990 – 2nd edition, σελ. 187

¹⁰¹ Ο μηχανισμός μπορεί να είναι ένας οργανισμός ή να είναι ένα στοιχείο ισχύος του διεθνούς συστήματος.

δυνάμεις δημιουργεί ζήτημα μείωσης της σχετικής ισχύος των μεγάλων δυνάμεων που αναγκάζονται να επιζητήσουν την αύξηση της δικής τους ισχύος σε σχετικά μεγέθη, είναι ενδεικτικό της κρισιμότητας μιας τέτοιας επιλογής από μια μικρή ή μεσαία δύναμη. Το ζήτημα δεν έχει φυσικά μόνο τις στρατιωτικές τους διαστάσεις. Έχει οικονομικές και κοινωνικές που σε αρκετές περιπτώσεις είναι εξίσου σημαντικές για το διεθνές σύστημα ασφάλειας. Έτσι σε ένα πολυπολικό, όπως είναι το σημερινό, ή σε ένα διπολικό, όπως ήταν αυτό του Ψυχρού Πολέμου, σύστημα ασφάλειας τίθεται ζήτημα παρεμβατισμού με μηχανισμούς και μέσα τα οποία δεν θα προκαλέσουν αντίδραση εκ μέρους άλλων δυνάμεων. Αυτή ήταν η φιλοσοφία πάνω στην οποία αναπτύχθηκε ο πόλεμος χαμηλής έντασης.

Το ζήτημα των συμμαχιών είναι ένα πολύ σημαντικό μέρος των διεθνών σχέσεων και είναι δύσκολο να προβούμε σε προεξόφληση της συμπεριφοράς των μελών μιας συμμαχίας. Δεν θα προχωρήσουμε σε παραπέρα ανάλυση λόγω της πολυπλοκότητας και ευρύτητας του ζητήματος.

Έναρξη πολέμου από μία μικρή δύναμη

Είναι ενδιαφέρον το γεγονός ότι μια μικρή δύναμη μπορεί να ξεκινήσει ένα πόλεμο, σε αντίθεση με αυτό που ίσως περίμενε κάποιος, ότι δηλαδή οι μικρές δυνάμεις δεν έχουν μεγάλα περιθώρια δράσης στο διεθνές σύστημα, όσο χαλαρό κι αν είναι αυτό.

Για να υπάρξει πόλεμος από την πλευρά μιας μικρής δύναμης πρέπει να συντρέχουν οι εξής λόγοι: «α) η ύπαρξη σοβαρής διαφωνίας ή σύγκρουσης συμφερόντων, β) η μικρή δύναμη ή η αδύναμη πλευρά προσδοκά μεγαλύτερα οφέλη με την επιλογή του πολέμου, γ) η αδύναμη πλευρά δεν είναι ικανοποιημένη με την υπάρχουσα κατάσταση και δ) η αδύναμη πλευρά αναμένει χειροτέρευση, ή καθόλου, αλλαγή της υπάρχουσας κατάστασης.»¹⁰²

Ο λόγος ή οι λόγοι για τους οποίους θα υπάρξει έναρξη πολέμου από μία μικρή δύναμη βασίζεται σε τέσσερις μεταβλητές: α) την πολιτικο-στρατιωτική στρατηγική, β) την κατοχή επιθετικών όπλων, γ) την υποστήριξη από μια μεγάλη δύναμη και δ) τις μεταβολές στην εσωτερική πολιτική δομή.¹⁰³ Όλοι αυτοί οι λόγοι

¹⁰² Paul T.V., *Assymetric conflicts: War initiation by weaker power*, Cambridge Studies in International Series, Cambridge University Press, 1994, σελ. 16

¹⁰³ ό.π. σελ 20.

συνδέονται μεταξύ τους από το δίλημμα της καταλληλότητας της στιγμής. Από το αν υπάρχει δηλαδή παράθυρο ευκαιρίας.

Άρα, βλέπουμε ότι μια μικρή δύναμη έχει την ευκαιρία να ξεκινήσει ένα πόλεμο εναντίον του αντιπάλου της. Ο T.V. Paul στο βιβλίο του «Assymmetric conflicts: War initiation by weaker power» αναφέρει τις περιπτώσεις συμβατικών πολέμων, όπως είναι ο κεραυνοβόλος πόλεμος, ο πόλεμος φθοράς και ο περιορισμένος πόλεμος (limited warfare).

....”I bet we keep moving around, making promises we can’t keep, and then the normal people will start to see us as occupiers instead of liberators.” Chaffin was fair-skinned with reddish hair. His complexion darkened as he spoke. “Pretty soon, no one will want us here, and then the fucking liberals at home will start to bitch, and pretty soon we’ll be back in Vietnam. Only instead of reading about it in a book, we’ll be living it.”

“I guess I’m more optimistic than that,” I answered. “This isn’t Vietnam – the guys we’re fighting have no superpower support, no sanctuary next door.”

“Sir, I’m gonna pull your punk card,” Espera interrupted. “With all due respect, I think you’re wrong.” He leaned close and pointed his thin cigar. “Guerilla wars aren’t fought from sanctuaries with support from sugar mama countries. That’s political scientist bullshit. They’re fought from the mind.” He tapped his temple with the cigar. “If these people don’t want for themselves what we want for them, then this will be Vietnam. We’ll get our pride and our credibility involved, and then we’ll keep throwing money and men down the pit long after everybody else know we’re fucked. We’ll leave, and Iraq will be even worse than the shit hole it was a month ago when we kicked down the door”.

“Who will give us the most trouble?” I asked.

“Guys our age”, Espera said. “They hate us. They want to kill us. I can see it in their eyes.”

I agreed with him. During the first week of the war, there were definite trends in the welcome we received. Everyone under eighteen was happy to see us. The women all cheered for us. The older men, over fifty-five or so, flashed the thumbs-up.

But young men, the guys in their twenties and thirties, stared silently.

“Why is that, Espera?” I asked. For evaluating motivations on the street, my sixteen years of school weren’t worth two weeks as a repo man in L.A., and I knew it.

“Shit, sir, we emasculated them. Cut off their balls and held ‘em up for the wives and kids to see. We did for them what they know they should have done for themselves.”

“But they had twelve years to do it.”

“Don’t go getting all academic on me, sir. I’m explaining why they feel that way. I’m not saying they’re right.”

Nathaniel FICK
“One bullet away – The making of a Marine officer”

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΤΗΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗΣ ΧΑΜΗΛΗΣ ΕΝΤΑΣΗΣ

Στα επόμενα κεφάλαια θα παρουσιάσουμε τις υποθέσεις εργασίας. Θα μπορούσαμε να παρουσιάσουμε μία υπόθεση εργασίας για την εφαρμογή της στρατηγικής του πολέμου χαμηλής έντασης ανάμεσα σε δύο μεγάλες δυνάμεις, ανάμεσα σε δύο μικρές δυνάμεις ή την περίπτωση που μια μικρή δύναμη τον εφαρμόζει εναντίον μιας μεγαλύτερης ή το αντίστροφο. Οι υποθέσεις εργασίας που μπορούν να χρησιμοποιηθούν είναι πραγματικά πολλές και μπορούν να οδηγήσουν σε μια πληθώρα συμπερασμάτων, ανάλογα με το τι προσπαθεί να αποδείξει ο ερευνητής.

Στην περίπτωσή μας θα παρουσιάσουμε τις υποθέσεις εργασίας με βάση τον συστημικό περιοριστικό παράγοντα που αποτελούσε ο Ψυχρός Πόλεμος. Δύο υποθέσεις εργασίας θα είναι από την ψυχροπολεμική περίοδο και οι επόμενες δύο από την μεταψυχροπολεμική. Η εφαρμογή της σύγκρουσης χαμηλής έντασης στην Νικαράγουα και ο Πόλεμος Φθοράς ανήκουν στην πρώτη κατηγορία, ενώ η σύγκρουση στο Καργκίλ το 1999 ανήκει στην δεύτερη.

ΝΙΚΑΡΑΓΟΥΑ ΣΑΝΤΙΝΙΣΤΑΣ - ΚΟΝΤΡΑΣ

Η Νικαράγουα είναι περίπτωση μικρής δύναμης που έγινε εστία σύγκρουσης χαμηλής έντασης με τον ένα εκ των δύο πόλων του διεθνούς συστήματος της εποχής, τις ΗΠΑ, να εφαρμόζει την στρατηγική σε όλο το φάσμα της. Η χώρα αυτή της Λατινικής Αμερικής είχε όλα τα προβλήματα μιας μικρής δύναμης. Μόλις είχε εξέλθει από ένα εμφύλιο πόλεμο, με την οικονομία της και τις κοινωνικές δομές να είναι σε πολύ χαμηλά επίπεδα. Πέραν αυτών των δυσκολιών, έγινε και στόχος της αμερικανικής στρατηγικής της σύγκρουσης χαμηλής έντασης, χωρίς να έχει ισχυρούς συμμάχους για να καταφέρει να αντισταθεί αποτελεσματικά.

Η άνοδος των Σαντινίστας στην εξουσία – Ιστορικά στοιχεία¹⁰⁴

Η Νικαράγουα από την ανεξαρτησία της από τους Ισπανούς (1821 - έτος ανεξαρτησίας, 1838 – έτος εγκαθίδρυσης ανεξάρτητης κυβέρνησης) κυριαρχούταν από τις Ηνωμένες Πολιτείες. Το 1909 οι ΗΠΑ απέστειλαν 400 πεζοναύτες στην χώρα ως αντίμετρα στην προσπάθεια της κυβέρνησης της Νικαράγουα να προσελκύσει ξένες επενδύσεις από την Ευρώπη και την Ιαπωνία. Τη δεκαετία του 1920 ξεκίνησε ο ανταρτοπόλεμος του Augusto Cesar Sandino οπότε και οι ΗΠΑ δημιούργησαν την Εθνοφυλακή της Νικαράγουα με αρχηγό της τον Anastasio Somoza Garcia ο οποίος απέκτησε πολιτική εξουσία, και έπειτα από την εντολή του για την δολοφονία του Sandino εξέλεξε τον εαυτό του πρόεδρο. Μετά την δολοφονία και του ίδιου το 1956, η εξουσία πέρασε στους δύο γιους του, τους Luis και Anastasio Somoza.

Το 1961 δημιουργείται το FSLN – Frente Sandinistas de Liberacion Nacional, ως μια πολιτικο-στρατιωτική οργάνωση, που κύριο στόχο είχε την δίωξη του

¹⁰⁴ Scott, James M., *Deciding to intervene – The Reagan Doctrine and American foreign policy*, Duke University Press, Durham & London 1996, σελ. 153-192

Sandino, την ανεξαρτησία έναντι μιας εισβολής των αμερικανικών στρατευμάτων, τον εκδημοκρατισμό και την πρόοδο της Νικαράγουα. Δημιουργοί του FSLN ήταν μεταξύ άλλων οι Carlos Fonseca, Francisco Buitrago, Jorge Navarro, Silvio Mayorga, Pablo Ubeda, Germán Pomares και Tomas Borge. Την περίοδο εκείνη με την καθοδήγηση του κύριου συντονιστή της οργάνωσης, του Carlos Fonseca, ξεκινάει η αντάρτικη δράση σε ορεινή περιοχή, κοντά στα σύνορα με την Ονδούρα, όπου και χάνουν την ζωή τους αρκετοί από τους ιδρυτές της. Η δεύτερη μεγάλη περίοδος αντάρτικων επιχειρήσεων ξεκινάει το 1967 όπου οι επαναστάτες λόγω των απωλειών τους καταφεύγουν στις ορεινές περιοχές. Το 1969 το FSLN δημοσιοποιεί το πρόγραμμά του, που περιλαμβάνει 14 σημεία που στόχο έχουν να οδηγήσουν την χώρα στην ανάπτυξη και τον εκδημοκρατισμό.¹⁰⁵

Η απολυταρχική και διεφθαρμένη διακυβέρνηση της χώρας είχε δημιουργήσει μεγάλες ανισότητες ανάμεσα στους πολίτες. Ο Σομόζα υποστηριζόταν από τις ΗΠΑ και γύρω του είχε συσπειρώσει τις διάφορες ελίτ της χώρας. Το 1978 δολοφονήθηκε ο Pedro Joaquín Chamorro, εκδότης της αντικυβερνητικής εφημερίδας La Prensa. Η κίνηση αυτή δημιούργησε μεγάλη αναστάτωση στην πολιτική ζωή της χώρας. Οι μεγάλες απεργίες σε συνδυασμό με τον ένοπλο αγώνα στην ύπαιθρο, που χρησιμοποιούσε την Ονδούρα και την Κόστα Ρίκα, οδήγησε τον Σομόζα να καταφύγει εκτός της χώρας. Οι προσπάθειες του Κάρτερ να κρατήσει το FSLN μακριά από την εξουσία ανεβάζοντας μια εκτελεστική επιτροπή στην εξουσία και προσπαθώντας να δημιουργήσει μια ειρηνευτική δύναμη από χώρες μέλη του Οργανισμού Αμερικανικών Κρατών, δεν βοήθησαν. Λίγες ημέρες μετά την φυγή του, οι Σαντινίστας εισήλθαν στην πρωτεύουσα Μανάγκουα όπου έγιναν δεκτοί από τον λαό ως απελευθερωτές. Σχημάτισαν κυβέρνηση εθνικής ανοικοδόμησης που ανέλαβε να βγάλει την χώρα από την οικονομική καταστροφή που είχε επιφέρει η διακυβέρνηση του Σομόζα όλα αυτά τα χρόνια. Πράγματι πέτυχαν αξιοζήλευτα αποτελέσματα. Για παράδειγμα μέσα σε 6 μήνες κατάφεραν να ρίξουν το επίπεδο αναλφαβητισμού από το 50% στο 13% περίπου. Παρά την μαρξιστική του ιδεολογία τα μέτρα που υιοθετήθηκαν ήταν ένα μείγμα κρατικού ελέγχου και ελεύθερης αγοράς, συμπεριλαμβάνοντας ελεγχόμενα επίπεδα κοινωνίας των πολιτών και πολιτικής κοινωνίας.

¹⁰⁵ <http://www.fsln-nicaragua.com/quienes/index.html>

Στα ενδιάμεσα χρόνια, μέχρι το 1990, οι Σαντινίστας παρέμειναν στην εξουσία. Λόγω της μαρξιστικής τους ιδεολογίας και των σχέσεών τους με χώρες όπως η Σοβιετική Ένωση, η Κούβα, η Λιβύη και η Αλγερία, και η προσπάθειά τους μαζί με την Κούβα να εξάγουν την επανάστασή τους και σε άλλες χώρες της Λατινικής Αμερικής, όπως το Ελ Σαλβαδόρ, θεωρήθηκαν απειλή για τα συμφέροντα των ΗΠΑ.

Το 1981 ο πρόεδρος Ρέιγκαν εξουσιοδότησε την CIA να ξεκινήσει ενέργειες στήριξης των αντιπάλων των Σαντινίστας, των Κόντρας. Τότε ήταν που άρχισε ένας εμφύλιος πόλεμος μεταξύ των Κόντρας¹⁰⁶ και των Σαντινίστας, με τους πρώτους να στηρίζονται από τις ΗΠΑ. Οι Σαντινίστας έφυγαν από την εξουσία το 1990, όταν έχασαν στις εκλογές. Αυτό θα μπορούσε να είχε γίνει νωρίτερα αν η αμερικανική εξωτερική πολιτική είχε αξιολογήσει ορθότερα τα δεδομένα της κατάστασης. Για παράδειγμα η κυβέρνηση επέμενε ότι η ΕΣΣΔ κρυβόταν πίσω από τους Σαντινίστας και προσπαθούσε να επεκτείνει τον έλεγχό της και στην Λατινική Αμερική. Αυτό έχει αποδειχθεί ότι είναι λάθος επειδή α) η Σοβιετική Ένωση είχε δείξει ότι δεν επιθυμούσε να υιοθετήσει ένα ακόμα κράτος στον άξονά της, β) με βάση στοιχεία η βοήθειά της προς τους Σαντινίστας ήταν κατά κύριο λόγο πολιτική και όχι στρατιωτική, γ) η ΕΣΣΔ πίεζε το καθεστώς της Νικαράγουα να διαπραγματευτεί μια λύση. Επιπλέον, η εισβολή των Αμερικανών στη Γρενάδα κλόνησε το ηθικό των Σαντινίστας που φοβόντουσαν μια ανάλογη κατάσταση. Τέλος, στις εκλογές του 1984 οι ΗΠΑ στήριξαν το μποϋκοτάρισμα των Κόντρας. Το αποτέλεσμα ήταν να επανεκλεγούν με μόλις 63% των ψήφων και η αντιπολίτευση να πάρει τις 35 από τις 96 έδρες.¹⁰⁷

Το πολιτικό πλαίσιο

Τα ζητήματα της Λατινικής Αμερικής για την ασφάλεια των ΗΠΑ είναι ζωτικής σημασίας. Κυριότερα απ' αυτά, κυρίως κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, η εδαφική ακεραιότητα. Σε περίπτωση που η Νικαράγουα «έπεφτε» στα χέρια της Σοβιετικής Ένωσης θα αποτελούσε, κατά πάσα πιθανότητα, βάση της τελευταίας, θέτοντας τη στρατιωτική της ισχύ εγγύτερα του αμερικανικού εδάφους.

¹⁰⁶ Οι Κόντρας αποτελούνταν από πρώην στελέχη του στρατού της Νικαράγουα που στήριζε τον Σομόζα και από διάφορες άλλες παραστρατιωτικές / αντάρτικες ομάδες που ήταν αντίθετες προς τους Σαντινίστας.

¹⁰⁷ Scott, James M., *Deciding to intervene - The Reagan doctrine and American foreign policy*, Duke University Press, Durham and London 1996, σελ. 191

Με άλλα λόγια θα είχαμε καταστάσεις τύπου Κούβας. Άλλα συμφέροντα των ΗΠΑ στη Λατινική Αμερική ήταν η ασφάλεια της διώρυγας του Παναμά, η πρόσβαση σε πρώτες ύλες, η επενδυτικές ευκαιρίες, η ασφάλεια των νοτίων συνόρων τους κτλ.

Η πολιτική που ακολούθησε η κυβέρνηση Ρέιγκαν στο ζήτημα της Νικαράγουα ξεκινάει πριν ακόμα αυτή αναλάβει την εξουσία. Είχε ζητήσει την καταδίκη των Μαρξιστών Σαντινίστας που κατέλαβαν την εξουσία και την σταμάτημα της οικονομικής βοήθειας προς την χώρα. Όταν ανέλαβε την εξουσία το θέμα αποτέλεσε κεντρικό ζήτημα της εξωτερικής πολιτικής του προέδρου. Απειλίσσε ότι θα περικόψει κάθε βοήθεια αν συνεχιζόταν η αποστολή όπλων και γενικότερα η στήριξη των ανταρτών στο Ελ Σαλβαδόρ που προσπαθούσαν να ανατρέψουν την τοπική κυβέρνηση.

Η πολιτική / ψυχολογική διάσταση¹⁰⁸

Από το 1981 είχαν ήδη ξεκινήσει οι προσπάθειες δημιουργίας αντεπαναστατικού στρατού στην Λατινική Αμερική, αλλά και στο Αφγανιστάν, το Λάος, την Καμπότζη, την Γρενάδα, το Ιράν, την Λιβύη και την Κούβα, κατόπιν προτάσεως του αρχηγού της CIA, μέσω της στήριξης των φιλοαμερικανικών δυνάμεων.

Στην περίπτωση της Νικαράγουα, οι προσπάθειες ανατροπής του καθεστώτος ξεκίνησαν με τις επαφές Αμερικανών πρακτόρων στην Φλόριντα και την Λατινική Αμερική γενικότερα. Τον Αύγουστο του 1981 δημιουργήθηκε η Δημοκρατική Δύναμη της Νικαράγουα – Nicaraguan Democratic Force (FDN), από την συνένωση της September 15 Legion και της Nicaraguan Democratic Union υπό την αρχηγία των αξιωματούχων της πρώην Εθνικής Φρουράς (National Guard) του Σομόζα. Τον Νοέμβριο του ιδίου έτους ο πρόεδρος Ρέιγκαν υπέγραψε την Οδηγία Εθνικής Ασφάλειας No. 17 (National Security Decision Directive No. 17) με την οποία η CIA θα λάμβανε 19,5 εκ. δολάρια για να δημιουργήσει παραστρατιωτικές αντάρτικες δυνάμεις για την διεξαγωγή επιθέσεων εντός της Νικαράγουα. Ταυτόχρονα με την απόφαση αυτή, δεκάδες πράκτορες μεταστάθμευσαν σε χώρες όπως η Αργεντινή και

¹⁰⁸ Kornbluh Peter, «Nicaragua: U.S. proinsurgency warfare against the sandinistas», στο Klare, Michael T. & Kornbluh Peter (eds), *Low intensity warfare – Counterinsurgency, proinsurgency and antiterrorism in the eighties*, Pantheon, New York, 1988

η Ονδούρα, όπου θα δημιουργούσαν ασφαλείς βάσεις, κρυσφήγετα και κέντρα εκπαίδευσης των ανταρτών.

Η προσπάθεια της αμερικανικής κυβέρνησης στόχευε στο να παρουσιάσει την κυβέρνηση των Σαντινίστας ως υποκινούμενη από τους Σοβιετικούς. Για τον λόγο αυτό είχε ξεκινήσει μια εκστρατεία από την αμερικανική διπλωματία, την USIA και τους άλλους μηχανισμούς οι οποίοι παρουσίασαν τους Σαντινίστας όχι μόνο ως τους «κακούς» μαρξιστές αλλά και ως υποστηρικτές της τρομοκρατίας σε παγκόσμιο επίπεδο. Ταυτόχρονα, όπου ήταν δυνατόν πίεζαν και ξένες κυβερνήσεις να διακόψουν τις σχέσεις τους με το καθεστώς αυτό.

Αντιθέτως, για να στηρίξει τους Κόντρας η CIA επιχείρησε να δημιουργήσει μια δημοκρατική εικόνα, αναφέροντάς τους σε αναφορές της ως «όχι ιδιαίτερα αποτελεσματική ομάδα Νικαραγουανών αντιφρονούντων». Για να μην χαρακτηριστεί το FSN ως μια οργάνωση που αποτελούνταν αποκλειστικά από πρώην στελέχη της κυβέρνησης Σομόζα, η CIA προώθησε στην αρχηγία του έξι πρώην στελέχη με ιστορικό δράσεων εναντίον του Σομόζα. Επιπλέον, για την βελτίωση της εικόνας των Κόντρας η Κεντρική Υπηρεσία Πληροφοριών των ΗΠΑ προσέλαβε ιδιωτική εταιρεία δημοσίων σχέσεων (\$ 600.000 το έτος) που θα αναλάμβανε να παρουσιάσει τη σημασία του FDN σε συγκεκριμένες χώρες μέσω άρθρων σε έντυπα Μέσα.

Όπως ήδη προαναφέραμε, στόχος δεν ήταν μόνο η κοινή γνώμη εκτός Ηνωμένων Πολιτειών, αλλά και η αμερικανική κοινή γνώμη. Οι διάφορες παραστρατιωτικές και εκκλησιαστικές οργανώσεις συνεχώς στόχευαν στα πατριωτικά και αντισοβιετικά αισθήματα του αμερικανικού λαού. Οι Σαντινίστας παρουσιάζονταν και ως βλάσφημοι εναντίον του Πάπα, κάτι που απέφερε υποστήριξη από πολλές εκκλησιαστικές οργανώσεις. Τα MME συμμετείχαν και αυτά μαζί με φιλοκυβερνητικά ινστιτούτα, όπως το Heritage Foundation, προωθώντας την άποψη ότι οι ΗΠΑ πρέπει να αντισταθούν στον κομμουνιστικό κίνδυνο και την τρομοκρατία που προσπαθούσε να εγκαθιδρυθεί κοντά στα σύνορά τους. Δεν έλλειψαν, όμως, οι αντιδράσεις στο εσωτερικό. Αρκετά συχνά άνθρωποι των MME διεξήγαγαν τις δικές τους έρευνες και έφερναν στο φως της δημοσιότητας στοιχεία που έδειχναν ότι πράγματι υπήρχε αμερικανική εμπλοκή στην Νικαράγουα προκαλώντας αναστάτωση στην κοινή γνώμη.

Η κυβέρνηση Ρέιγκαν συνέταξε το πρόγραμμα Δημόσιας Διπλωματίας (Public Diplomacy) και αργότερα υπέγραψε την απόρρητη Απόφαση Εθνικής Ασφάλειας Νο. 77 (National Security Decision Directive) με τίτλο «Διαχείριση της δημόσιας

διπλωματίας αναφορικά με την εθνική ασφάλεια». Στόχος ήταν η δημιουργία κλίματος θετικού για τις δράσεις που ήθελε να αναλάβει η κυβέρνηση εναντίον της Νικαράγουα. Την απόφαση αυτή ανέλαβαν να φέρουν εις πέρας ομάδα εργασίας του Λευκού Οίκου (The White House Outreach Working Group on Central America), το γραφείο Δημόσιας Διπλωματίας (Office of Public Diplomacy) και η Επιτροπή Κίσσινγκερ (Kissinger Commission). Το πλαίσιο μέσα στο οποίο θα δρούσαν θεωρούσε ότι α) η Νικαράγουα ήταν πηγή ανατροπών στην περιοχή, β) οι στρατιωτικοί εξοπλισμοί της είχαν επιθετική φύση και θα οδηγούσαν σε εισβολή εις βάρος των γειτόνων της, γ) οι Σαντινίστας μετέτρεψαν την Νικαράγουα σε εστία απολυταρχισμού και δ) οι ΗΠΑ ήταν δύναμη ειρήνης στην περιοχή και υποστήριζαν μια λύση που θα προερχόταν μέσω διαπραγματεύσεων.

Μία από τις αποκαλύψεις ήταν και το γνωστό σκάνδαλο Ιράν-Κόντρας γνωστό και ως Irangate. Οι Αμερικανοί σε μια προσπάθεια να απελευθερώσουν πολίτες τους που κρατούνταν όμηροι στον Λίβανο από την σιιτική οργάνωση Χεζμπολλάχ πούλησαν αντιαεροπορικούς και αντιαρματικούς πυραύλους στο Ιράν, το οποίο βρισκόταν σε πόλεμο με το Ιράκ, προκειμένου να μεσολαβήσει να απελευθερωθούν οι όμηροι. Τα λεφτά από την πώληση των όπλων κατευθύνθηκαν ως βοήθεια στους Κόντρας. Αυτή η διαδικασία ήταν παράνομη σε όλο της το φάσμα. Η αποκάλυψη του σκανδάλου ήταν σοβαρό πλήγμα στην πολιτική της κυβέρνησης Ρέιγκαν. Παρ' όλ' αυτά ο πρόεδρος κατάφερε να βγει αλώβητος, ανακτώντας την δημοτικότητά του μέσα σε λίγους μήνες.

Εντός της Νικαράγουα η αμερικανική κυβέρνηση είχε με το μέρος της την Εκκλησία την οποία και χρησιμοποίησε ως μεσάζων για την εξεύρεση λύσης μεταξύ των Σαντινίστας και των Κόντρας, παρουσιάζοντας τους Κόντρας ως την γνήσια δύναμη αντίστασης της Νικαράγουα. Η εικόνα των Σαντινίστας επλήγη όταν μέλη της Εκκλησίας και της μεσαιάς κοινωνικής τάξης παρουσιάστηκαν ως η δημοκρατική ειρηνική αντιπολίτευση, μέλη της οποίας ήταν και στελέχη των Σαντινίστας. Στον πόλεμο της προπαγάνδας οι ΗΠΑ εκμεταλλεύτηκαν εξόριστους στο Μαϊάμι Νικαραγουανούς, καθώς και διάφορες εργατικές ενώσεις.

Στις στρατιωτικές επιχειρήσεις τους οι Κόντρας δεν κατάφεραν να αποφύγουν τις ακρότητες με αποτέλεσμα να θεωρούνται ένοχοι για τις απαγωγές και δολοφονίες χιλιάδων πολιτών. Για την βελτίωση της εικόνας τους η CIA εξέδωσε εγχειρίδιο προκειμένου να τους καθοδηγήσει ορθά και να τους βοηθήσει να αποκτήσουν μια σωστή εικόνα στο εσωτερικό της χώρας. Πιο συγκεκριμένα τους συμβούλεψε να

δουλεύουν δίπλα δίπλα με τους πολίτες χτίζοντας, ψαρεύοντας, κατασκευάζοντας...και χρησιμοποιώντας μόνο επιλεκτική βία. Σε αυτό το είδος βίας συμπεριλαμβάνονταν οι δικαστές, δημόσιοι υπάλληλοι, αστυνομικοί και στελέχη ασφαλείας της κυβέρνησης, γιατροί, καθηγητές, υπεύθυνοι αγροτικών συνεταιρισμών και γενικά πρόσωπα σημαντικά για την ζωή στις επαρχίες. Ο στόχος δεν ήταν άλλος από το να αποδιοργανώσουν το σύστημα οικονομικής και κοινωνικής διακυβέρνησης των Σαντινίστας.

Οικονομική διάσταση

Τα οικονομικά μέτρα που έλαβαν οι ΗΠΑ κατά των Σαντινίστας έφεραν σε εξαιρετικά δύσκολη κατάσταση όλη την Νικαράγουα, που ήταν ήδη σε κακή κατάσταση από τον εμφύλιο πόλεμο που διεξαγόταν τα προηγούμενα χρόνια, και τους ίδιους τους Σαντινίστας που δυσκολεύονταν όλο και περισσότερο να διεξάγουν τις επιχειρήσεις τους. Τα μέτρα αυτά περιελάμβαναν οικονομική βοήθεια στις φιλοαμερικανικές δυνάμεις, οικονομικό και εμπορικό αποκλεισμό, τερματισμό των διμερών οικονομικών σχέσεων, αποκλεισμό από τις διεθνείς οικονομικές σχέσεις και ενέργειες δολιοφθορών προκειμένου να δημιουργηθεί ανεργία και ελλείψεις σε βασικά είδη διαβίωσης.

Όσον αφορά την οικονομική βοήθεια σε διμερές επίπεδο, η κυβέρνηση Ρέιγκαν σταμάτησε την οικονομική ενίσχυση προς την Νικαράγουα όταν ανακαλύφθηκε ότι οι Σαντινίστας εφοδιάζαν με όπλα τους αντάρτες στο Ελ Σαλβαδόρ. Μέσω της Αμερικανικής Εμπορική Τράπεζας Εισαγωγών-Εξαγωγών απαγορεύθηκε η χρήση πιστώσεων που ήταν απαραίτητες για την εισαγωγή προϊόντων υψηλού κόστους από τις ΗΠΑ. Τον Σεπτέμβριο του 1981 σταμάτησε κάθε άλλη οικονομική βοήθεια που υπήρχε, λόγω της συνέχισης, σύμφωνα με τις ΗΠΑ, της πώλησης όπλων στο Ελ Σαλβαδόρ.¹⁰⁹ Έχασαν κατ' αυτό το τρόπο τα εναπομείναντα 15εκ. δολάρια από το πρόγραμμα οικονομικής βοήθειας του Κάρτερ, αποκλείστηκαν από πρόγραμμα ανάπτυξης της Καραϊβικής (Caribbean Basin Initiative) ύψους 350εκ. δολλαρίων, καθώς επίσης και από το «Σχέδιο Μάρσαλ» για την Λατινική Αμερική που ανήγγειλε ο H. Kissinger το 1984.

¹⁰⁹ Molloy Ivan, *Rolling back revolution*, Pluto Press, Sterling Virginia 2001, σελ. 115

Ακόμη απαγορεύθηκε η εξαγωγή πρώτων υλών λόγω της υποψίας ότι πωλούνται στην Κούβα. Το 1983 δόθηκε εντολή να κλείσουν όλα τα προξενία της Νικαράγουα στις Ηνωμένες Πολιτείες δυσχεραίνοντας ακόμα περισσότερο τις οικονομικές συναλλαγές των επιχειρηματιών της με τις ΗΠΑ. Την ίδια χρονιά αποφασίστηκε να μειωθεί η εισαγωγή ζάχαρης από τη Μανάγκουα κατά 90%, ποσό που ήταν καταστρεπτικό δεδομένης της υψηλής τιμής πώλησης που επιτυγχανόταν στην αμερικανική αγορά. Δύο χρόνια αργότερα λήφθηκε η απόφαση από τον Ρείγκαν να απαγορευθεί κάθε εξαγωγή προς την Νικαράγουα και κάθε εισαγωγή από αυτή. Με βάση τα στοιχεία η κυβέρνηση των Σαντινίστας έχασε 58εκ. δολάρια σε εξαγωγές προς τις ΗΠΑ και 110εκ. δολάρια εισαγωγές πρώτων υλών και μηχανολογικού εξοπλισμού άκρως απαραίτητου για την γεωργική ανάπτυξη και την οικονομία του ιδιωτικού τομέα.

Σε διεθνές επίπεδο, η κυβέρνηση Ρείγκαν άσκησε πίεση και στην Παγκόσμια Τράπεζα, στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, στην Παναμερικανική Τράπεζα Ανάπτυξης να μην απελευθερωθούν δάνεια προς την Νικαράγουα. Σε πολλές περιπτώσεις οι ΗΠΑ άσκησαν βέτο για να μην απελευθερωθούν πόροι. Από το 1979 μέχρι το 1982 η Νικαράγουα έλαβε μόνο το 34% της εξωτερικής οικονομικής βοήθειας (σε κεφάλαια), ενώ από το 1983 και μετά η χώρα δεν έλαβε σχεδόν καμία οικονομική ενίσχυση από το εξωτερικό. Μόνη εξαίρεση ήταν η μικρή σε μέγεθος βοήθεια από κάποια Σκανδιναβικά και Δυτικοευρωπαϊκά κράτη, και η βοήθεια από το Μεξικό. Το 1983 επιβλήθηκε εμπάργκο σε όλους τους τομείς από τις ΗΠΑ.

Οι επιθέσεις σε λιμενικές υποδομές συνεχίζονταν κανονικά. Στόχο αποτέλεσε όλο το σύστημα παραγωγής. Πέρα από τα λιμάνια καταστρέφονταν από τους Κόντρας και τις αμερικανικές υπηρεσίες, οι αποθήκες τροφίμων, τα χωράφια, οι δρόμοι, οι γέφυρες, τα τρακτέρ και τα λοιπά γεωργικά μηχανήματα, τα φορτηγά κτλ. Μέρος της στρατηγικής αυτής ήταν και η τρομοκρατία εις βάρος των χωρικών. Όταν έπεσε ο Somoza η Νικαράγουα είχε 2δισ δολάρια χρέος και μέχρι το 1985 αυτό έφτασε τα 4δισ δολάρια. Όση οικονομική δραστηριότητα δεν είχε καταστραφεί στην χώρα ήταν στα χέρια ιδιωτών που ήταν φίλια προσκείμενοι προς τους Κόντρας.

Στρατιωτική διάσταση

Στα πλαίσια της στρατιωτικής διάστασης η Ουάσιγκτον χρησιμοποίησε την προβολή ισχύος ή με άλλα λόγια την «διπλωματία των κανονιοφόρων». Διεξήγαγε αεροναυτικές ασκήσεις κοντά στις ακτές της Νικαράγουα και χερσαίες στην Ονδούρα, πιέζοντας ψυχολογικά τους Σαντινίστας, οι οποίοι πιστεύοντας ότι επίκειται απόβαση των αμερικανών, δεδομένου ότι παλιότερα είχαν προηγηθεί αμερικανικές επεμβάσεις, απέσυραν δυνάμεις από το μέτωπο με τους Κόντρας για να ενισχύσουν άλλες θέσεις τους.¹¹⁰ Οι μεγαλύτερες ασκήσεις έγιναν στην Ονδούρα, είχαν διάρκεια 6 μηνών και πρόκειται για την μεγαλύτερη προσπάθεια ψυχολογικού πολέμου που έγινε ποτέ με στόχο να επιφέρουν παράνοια στην ηγεσία των Σαντινίστας. Σύμφωνα με τα λόγια του πρέσβη των ΗΠΑ στον ΟΗΕ «η εποικοδομητική αμφιβολία (constructive ambiguity) είναι ένα ισχυρό όπλο στην αμερικανική εξωτερική πολιτική». Οι Σαντινίστας οδηγήθηκαν δύο φορές στην απόφαση να κινητοποιήσουν τον κρατικό τους μηχανισμό (στρατιωτικές και πολιτικές υπηρεσίες) ώστε να προετοιμαστούν για την υποτιθέμενη αμερικανική εισβολή. Οι πολίτες σταμάτησαν να εργάζονται και έσκαβαν χαρακώματα στις αυλές των σπιτιών τους και τους λοιπούς δημόσιους χώρους. Η οικονομική παραγωγή σταμάτησε, οι γεωργικές καλλιέργειες αφέθηκαν στο έλεός τους. Χωρίς να πέσει ούτε μία σφαίρα στο στάδιο αυτό η χώρα παρέλυσε.

Επιγραμματικά οι ασκήσεις αυτές ήταν (με βάση την σειρά διεξαγωγής τους) οι: Halcon Vista (διάρκεια 3 ημέρες - 1981), Combined Movement (2 εβδομάδες - 1982), Big Pine 1 (8 ημέρες - 1983. Συμμετείχαν 4000 Ονδουρανοί και 1600 Αμερικανοί στρατιώτες), Big Pine 2 (6 μήνες - 1983. Συμμετείχαν 12000 Αμερικανοί στρατιώτες και πλήθος οπλικών συστημάτων και μέσων), Grenadero 1 (3 μήνες - 1984), Big Pine 3 (4 μήνες - 4500 στρατιώτες), Universal Trek 85 (1 μήνας - 1985) και η Solid Shield (1987 - Συμμετοχή 50000 Αμερικανών).¹¹¹

Η στήριξη των Αμερικανικού στρατού και της CIA ήταν τεράστια σε μέγεθος. Με επιπλέον χρηματικά ποσά που και προσωπικό που διατέθηκε στην Νότια Διοίκηση του Αμερικανικού Στρατού (USSOUTHCOM) δημιουργήθηκε ένα δίκτυο βάσεων στην Ονδούρα. Μέχρι το 1985 είχαν εκσυγχρονιστεί και κατασκευαστεί 8

¹¹⁰ Molloy Ivan, *Rolling back revolution*, Pluto Press, Sterling Virginia 2001, σελ. 113

¹¹¹ Dougherty Kevin (US Army), "The indirect application of military power: US policy toward Nicaragua", *Military Review*, October 1994, σελ. 54

διάδρομοι από/προσγειώσεων, 2 σταθμοί ραντάρ, 4 στρατιωτικές βάσεις και οχυρωματικά έργα. Τα έργα αυτά και τα 100εκ. δολάρια που κόστισαν δικαιολογήθηκαν στο Κογκρέσσο, από το Υπουργείο Άμυνας, ως έργα μη μόνιμου χαρακτήρα, τα οποία κατασκευάστηκαν για τους σκοπούς των ασκήσεων των αμερικανικών δυνάμεων στην Ονδούρα. Παρά την αποκάλυψη του σκανδάλου μέσω αναφοράς του Γενικού Λογιστηρίου (GAO - General Accounting Office) ο Αμερικανικός Στρατός προχώρησε σε επιπλέον έργα, όπως η κατασκευή προκεχωρημένων αποθηκών πυρομαχικών. Σύμφωνα με στρατιωτικούς οι αμερικανικές δυνάμεις απέκτησαν από κάποιο σημείο κι έπειτα την δυνατότητα να αναλάβουν πολεμικές αποστολές εντός της Νικαράγουα. Η δυνατότητα αυτή δημοσιοποιήθηκε και ο πρόεδρος Ρέιγκαν προετοίμασε την αμερικανική κοινή γνώμη για αυτό το ενδεχόμενο, σε περίπτωση που αποτύγχαναν όλα τα άλλα μέτρα.

Η CIA λειτούργησε συμπληρωματικά στην δράση των Κόντρας αναλαμβάνοντας «αυτόνομες» δράσεις. Η Υπηρεσία Πληροφοριών των ΗΠΑ οργάνωνε τις επιχειρήσεις με δικά της μέσα και προσωπικό αλλά αυτοί που πιστώνονταν τις επιθέσεις και αυτοί που τις εκτελούσαν ήταν πράκτορες με σύμβαση προερχόμενοι από χώρες της Λατινικής Αμερικής. Οι δολιοφθορές, έτσι, ήταν συχνό φαινόμενο. Οι Κόντρας κατέστρεφαν γέφυρες και λοιπές οικονομικής φύσης υποδομές προκειμένου να καταστεί αδύνατο στους Σαντινίστας να διεξάγουν επιχειρήσεις, να προκαλέσουν προβλήματα στον πληθυσμό με επακόλουθο να στραφεί εναντίων των τελευταίων, αλλά και να δείξουν στους πολίτες ότι είχαν μεγάλη ισχύ. Στις αποστολές αυτές συμμετείχαν και οι αμερικανοί σύμβουλοι, είτε μαζί με τους Κόντρας είτε μόνοι τους. Μία άλλη τακτική ήταν η καταστροφή οποιουδήποτε κοινωνικού έργου έφτιαχναν οι Σαντινίστας για να τους αποτρέψουν από το να αποκτήσουν την λαϊκή στήριξη. Η στρατηγική αυτή δεν πέτυχε επειδή οι Κόντρας στην προσπάθεια αυτή διέπραξαν πολλά και σοβαρά εγκλήματα κατά των κατοίκων.

Σημαντικό ρόλο έπαιξε και το γεγονός ότι οι Κόντρας είχαν εφοδιαστεί με αμερικανικό εξοπλισμό και ειδικά με στολές σύγχρονες, δείχνοντας μια εικόνα συγκροτημένου και πειθαρχημένου στρατού, σε αντίθεση με τους Σαντινίστας που φορούσαν μια ποικιλία στολών με αρκετές από αυτές να είναι φθαρμένες.

Επίσης, η CIA σχεδίαζε επιχειρήσεις των Κόντρας μέσα από το έδαφος γειτονικών κρατών. Με αυτή την τακτική ήθελαν να παρασύρουν τους Σαντινίστας εντός το έδαφος των γειτονικών χωρών, ώστε να δημιουργηθεί δυσарέσκεια εκ

μέρους αυτών για την παραβίαση των συνόρων τους, η οποία με τη σειρά της θα τους οδηγούσε στην συλλογική λήψη μέτρων μέσω του Οργανισμού Αμερικανικών Κρατών.

Ακόμη, οι ομάδες των Κόντρας προσπάθησαν να αποκόψουν τους Σαντινίστας από τον εφοδιασμό τους από το εξωτερικό. Για την επιτυχία αυτής της τακτικής χτύπησαν στόχους όπως λιμάνια τα οποία και ναρκοθέτησαν, δεξαμενές καυσίμων, αποθήκες τροφίμων, εμπορικά πλοία κτλ. Οι ναρκοθετήσεις των λιμανιών και οι ανατινάξεις πλοιαρίων ακόμα και αλιευτικών σκαφών προκάλεσε κόστος 10εκ δολλαρίων στους Σαντινίστας. Όλες αυτές οι καταδρομικές επιχειρήσεις διεξάγονταν από μητρικά σκάφη που ανήκαν στην CIA. Η συγκεκριμένη δράση (ναρκοθετήσεις) προκάλεσε πολιτικό σκάνδαλο στην Ουάσινγκτον με αποτέλεσμα να κοπεί η χρηματοδότηση του Κογκρέσου προς τους Κόντρας για δύο χρόνια, μέχρι τη στιγμή που η απόφαση ανακλήθηκε. Παρ' όλ' αυτά προκλήθηκε ζημία στον αγώνα κατά των Σαντινίστας μιας και ο κεκαλυμμένος πόλεμος έχασε την ορμή του.

Μεγάλη συμμετοχή στις επιχειρήσεις εναντίον των Σαντινίστας υπήρξε και από πολλούς Λατινοαμερικάνους που ζούσαν στις ΗΠΑ ή σε άλλες χώρες όπως η Κόστα Ρίκα, το Ελ Σαλβαδόρ κτλ. Άξια μνείας είναι και η βοήθεια που παρείχαν άλλες χώρες όπως η Αργεντινή (η οποία διέκοψε την συνεργασία μετά την στήριξη που παρείχαν οι ΗΠΑ στην Βρετανία για το ζήτημα των Φώκλαντς), η Ιαπωνία, το Ισραήλ, η Νότια Κορέα, η Ταϊβάν, η Σαουδική Αραβία, ο Παναμάς, το Ελ Σαλβαδόρ, η Γουατεμάλα και η Ονδούρα. Αυτή η βοήθεια είχε να κάνει με ευρύτερους γεωπολιτικούς και διπλωματικούς στόχους των κρατών αυτών.

Συμπεράσματα για την Νικαράγουα

Μετά από την παρουσίαση της περίπτωσης της Νικαράγουα μπορούμε να εξάγουμε κάποια βασικά συμπεράσματα για την σύγκρουση χαμηλής έντασης αλλά ταυτόχρονα να δούμε πόσα από τα στοιχεία που αναφέραμε στο προηγούμενο κεφάλαια επαληθεύονται.

Είπαμε νωρίτερα ότι η ΣΧΕ διεξάγεται προκειμένου να μην προκληθούν άλλοι βασικοί δρώντες του διεθνούς συστήματος. Στην περίοδο που εξετάσαμε (Νικαράγουα) ο δεύτερος κύριος δρων του διεθνούς συστήματος ήταν ο Σοβιετική Ένωση. Εκ του αποτελέσματος βλέπουμε ότι πράγματι δεν προκλήθηκε.

Ένα δεύτερο στοιχείο είναι ότι η ΣΧΕ είναι σχεδιασμένη έτσι, ώστε να μην οδηγεί σε κλιμάκωση, χωρίς αυτό να αποκλείεται από άλλους παράγοντες. Όντως, ο πόλεμος χαμηλής έντασης στην Νικαράγουα δεν κλιμακώθηκε σε συμβατικό πόλεμο, πόσο μάλλον σε πυρηνικό. Δεν χρειάστηκε να σταλούν μονάδες του αμερικανικού στρατού προκειμένου να υποστηρίξουν άμεσα την προσπάθεια των Κόντρας. Κάτι τέτοιο βέβαια είναι αποτέλεσμα της όλης συνδυασμένης μαχητικής προσπάθειας των τελευταίων μαζί με τις αμερικανικές υπηρεσίες.

Τρίτο στοιχείο είναι το γεγονός ότι δεν απαιτήθηκε να κινητοποιηθεί όλος ο αμερικανικός κρατικός μηχανισμός για να αντιμετωπιστούν οι Σαντινίστας. Επιτεύχθηκε οικονομία πόρων και κατ' επέκταση συντελεστών ισχύος, ενώ δεν διαταράχθηκε η ισορροπία ισχύος σε σχέση με την Σοβιετική Ένωση, όπως είχε γίνει στην περίπτωση του Βιετνάμ όταν αναγκάστηκαν να αποσύρουν στρατεύματα από το ευρωπαϊκό θέατρο επιχειρήσεων. Ένα συμπέρασμα που προκύπτει από το δεδομένο αυτό, είναι ότι η ΣΧΕ χαρακτηρίζεται από ασυμμετρία μέσων και σε αρκετές περιπτώσεις και ασυμμετρία στόχων. Η ΣΧΕ που για μια μεγάλη δύναμη είναι μια πολεμικής φύσης δραστηριότητα μικρής έντασης, για την χώρα στην οποία διεξάγεται είναι συνήθως ολοκληρωτικός πόλεμος.

Τέταρτο στοιχείο είναι η μη κινητοποίηση του λαού ενάντια στον πολιτικό στόχο, όπως έγινε κατά την διάρκεια του πολέμου του Βιετνάμ. Υπήρξαν βέβαια αντιδράσεις που προήλθαν από την αποκάλυψη εκ μέρους των δημοσιογράφων, στοιχείων για τον παρεμβατισμό των ΗΠΑ στην Νικαράγουα. Σε καμία περίπτωση, όμως, δεν ήταν οργανωμένα στο επίπεδο που ήταν οργανωμένες οι διαδηλώσεις κατά τον πόλεμο στο Βιετνάμ, με αποτέλεσμα να μην υπάρξει μακρόχρονη απονομιμοποίηση της κυβέρνησης Ρέιγκαν. Η κυβέρνηση κατάφερε να παραπληροφορήσει όλα τα επίπεδα της αμερικανικής κοινωνίας, ακόμα και το ίδιο το Κογκρέσο. Ουσιαστικό ρόλο στην επιτυχία στο σκέλος που αφορά την αμερικανική κοινή γνώμη και την φοβία της από την εμπειρία του Βιετνάμ οφείλεται στο ότι τον πόλεμο ανέλαβαν να τον διεξάγουν οι Κόντρας. Δηλαδή, οι ίδιοι οι πολίτες της Νικαράγουα διατηρώντας σε διάφορα επίπεδα την νομιμοποίηση που απαιτείται. Η ύπαρξη των Κόντρας στην περίπτωση της χώρας αυτής, και γενικά η ύπαρξη εντός του κράτους δυνάμεων που είναι αντίθετες προς την αντίπαλη πολιτική δύναμη είναι στοιχείο ουσιαστικό για την διεξαγωγή της ΣΧΕ.

Η εμπλοκή στη Νικαράγουα επαλήθευσε και το στοιχείο της επιμήκυνσης του πολέμου. Είδαμε ότι οι Αμερικανικές δυνάμεις δημιούργησαν ή εκσυγχρόνισαν

βάσεις στο έδαφος της Ονδούρας, που δικαιολογήθηκαν στο Κογκρέσο ως έργα που θα στήριζαν τις στρατιωτικές ασκήσεις που διεξήγαγαν. Στην πραγματικότητα τα έργα αυτά ήταν μέρος σχεδίου δημιουργίας δικτύου βάσεων που θα παρείχε την δυνατότητα στις Ηνωμένες Πολιτείες την δυνατότητα να επέμβουν με χερσαίες δυνάμεις και ταυτόχρονα να διαθέτουν αεροπορική υποστήριξη. Σε καμία περίπτωση οι ενέργειες αυτές δεν δείχνουν βούληση της κυβέρνησης Ρέιγκαν να αποσυρθεί σύντομα από την συγκεκριμένη περιοχή και την Λατινική Αμερική γενικότερα.

Ο αγώνας κρατήθηκε σε πολιτικά επίπεδα από την αρχή έως το τέλος του. Οι δυνάμεις ακολούθησαν τους κανόνες της σύγκρουσης χαμηλής έντασης, δηλαδή, την πολιτική κυριαρχία στις επιχειρήσεις, την ενότητα στην προσπάθεια, την προσαρμοστικότητα, την νομιμοποίηση και την επιμονή ως προς τον σκοπό.

Ταυτόχρονα, όμως, υπάρχουν και κάποιες γενικές παρατηρήσεις για το ζήτημα της σύγκρουσης μεταξύ Σαντινίστας και Κόντρας. Η αμερικανική εξωτερική πολιτική ποτέ δεν ξεκαθάρισε ποτέ τι θα αποτελούσε νίκη. Δηλαδή, στόχος ήταν να φύγουν οι Σαντινίστας από την εξουσία, να βρεθούν σε μια κατάσταση ομαλής πολιτικής συνύπαρξης με τους Κόντρας, να εκδημοκρατιστούν ή κάτι άλλο; Οι διακηρύξεις του προέδρου Ρέιγκαν ότι θα υποστηρίξει σε όλο τον κόσμο του πολεμιστές της ελευθερίας (freedom fighters) δεν ισχύουν για την περίπτωση της Νικαράγουα. Σε άλλες περιπτώσεις (π.χ. Αφγανιστάν, Καμπότζη) οι ΗΠΑ στήριξαν τις ομάδες αυτές για να πολεμήσουν ένα εξωτερικό αντίπαλο. Αντιθέτως, στήριξαν τους Κόντρας για να πολεμήσουν τους κομμουνιστές Σαντινίστας που «προωθούσαν» τα σχέδια της Σοβιετικής Ένωσης. Αυτό με τη σειρά του ακυρώνεται από το γεγονός ότι η ΕΣΣΔ από το 1980 και έπειτα είχε λάβει ξεκάθαρη στάση που βασιζόταν σε τρία στοιχεία, την πολιτική στήριξη στη Νικαράγουα, την περιορισμένη οικονομική βοήθεια και στρατιωτική βοήθεια όποτε απαιτούνταν για την αποτροπή της βίαιης εκδίωξης του καθεστώτος, ενώ πίεζε τους Σαντινίστας να διαπραγματευτούν. Τα στοιχεία του Stockholm International Peace Research Institute δείχνουν την περιορισμένη βοήθεια της ΕΣΣΔ. Η επιθετική στάση των ΗΠΑ είχε σαν αποτέλεσμα να βαθαίνει την ρήξη και να ωθεί όλο και περισσότερο την κυβέρνηση των Σαντινίστας στην βοήθεια της Σοβιετικής Ένωσης και της Κούβας.¹¹²

Με την μείωση της αμερικανικής βοήθειας προς τους Κόντρας κατέστη εφικτή η δυνατότητα των κρατών της Κεντρικής Αμερικής να φτάσουν σε μία λύση

¹¹² Scott, James M., *Deciding to intervene - The Reagan doctrine and American foreign policy*, Duke University Press, Durham and London 1996, σελ. 187-190

και κατάπαυση πυρός, κυρίως, χάρη στις προσπάθειες του προέδρου της Κόστα Ρίκα Oscar Arias. Θα ήταν αρκετά πιθανό να είχε βρεθεί λύση από τα πρώτα χρόνια της σύγκρουσης, ακόμα και προς όφελος των ΗΠΑ, αλλά η επιμονή της να παρέχει βοήθεια στους Κόντρας, επιμηκύνοντας την κρίση κατέστησε κάτι τέτοιο ανεδαφικό.¹¹³

Η εφαρμογή της σύγκρουσης χαμηλής έντασης είχε κόστος για τις Ηνωμένες Πολιτείες σε τρεις τομείς. Πρώτα απ' όλα, η κυβέρνηση Ρέιγκαν λόγω της διαφωνίας του Κογκρέσου, όσον αφορά την συνέχιση παροχής βοήθειας στους Κόντρας, οδηγήθηκε στην απόφαση να το παρακάμψει και να συνεχίσει την παροχή βοήθειας παράνομα. Δεύτερο, οι ναρκοθετήσεις καταδικάστηκαν από τη διεθνή κοινότητα και αποδυναμώνοντας το επιχείρημα των ΗΠΑ ότι θα στηρίξουν την διεθνή νομιμότητα. Τρίτο, η στήριξη των Κόντρας που διέπραξαν φρικτά εγκλήματα κατά των πολιτών της Νικαράγουα, το υψηλό κόστος σε ζωές και η καταδίκη της χώρας σε υπανάπτυξη λόγω των μεγάλων καταστροφών στις υποδομές, εξέθεσαν ανεπανόρθωτα τις Ηνωμένες Πολιτείες. Εν τούτοις η επιτυχία της σύγκρουσης χαμηλής έντασης στο να χάσουν οι Σαντινίστας τις εκλογές, και οι συνεχιζόμενες ανάγκες παρεμβατισμού, αποτέλεσαν οδηγό για την εφαρμογή της και στην περίπτωση του Ελ Σαλβαδόρ, αλλά και άλλων κρατών της Λατινικής και Νότιας Αμερικής.

Η επιτυχία της οφείλεται και στην ανυπαρξία συστημικών αντιμέτρων από την Νικαράγουα. Σαν μικρή δύναμη που αντιμετωπίζει τον ένα πόλο του διεθνούς συστήματος, θα έπρεπε με βάση την θεωρία, να επιλέξει να συμμαχήσει με την ΕΣΣΔ, είτε να συμμαχήσει με ένα μεγάλο αριθμό διαφόρων κρατών, προκειμένου να εξισορροπήσει την αμερικανική ισχύ. Η ισχύς της Νικαράγουα ήταν τέτοια που σε καμία περίπτωση δεν θα μπορούσε από μόνη της να ανταπεξέλθει πλήρως σε μια στρατηγική εξισορρόπησης έναντι των ΗΠΑ. Αυτό που τελικά έπραξε ήταν να διατηρήσει την συμμαχία της, κυρίως με την φίλια προσκείμενη στην Σοβιετική Ένωση, Κούβα, η οποία (συμμαχία) δεν ήταν αρκετή για να φέρει ένα θετικό αποτέλεσμα στην σύγκρουση.

¹¹³ ό.π. σελ. 191

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΦΘΟΡΑΣ

ΑΙΓΥΠΤΟΣ - ΙΣΡΑΗΛ 1967-1970

Το Ισραήλ από την ημέρα της ανεξαρτησίας, στις 14 Μαΐου 1948, βρίσκεται σε εμπόλεμη κατάσταση. Την περίοδο 1948-1949 έλαβε χώρα ο Πόλεμος της Ανεξαρτησίας, το 1956 η Εκστρατεία στο Σινά, το 1967 ο Πόλεμος των Έξι Ημερών, το 1967-1970 ο Πόλεμος Φθοράς, το 1973 ο Πόλεμος του Γιομ Κιπούρ και από το 1972 και έπειτα εγκαινιάζεται η περίοδος της τρομοκρατίας που μεταξύ άλλων οδήγησε και στην εισβολή του Ισραήλ στο έδαφος του Λιβάνου το 1981. Η εποχή της τρομοκρατίας, όπως ονομάζεται, και που συνεχίζεται μέχρι σήμερα, ο Πόλεμος της Φθοράς και δύο Ιντιφάντα είναι οι συγκρούσεις χαμηλής έντασης που καλείται να αντιμετωπίσει το Ισραήλ. Το κόστος μέχρι στιγμής είναι μεγάλο για τις δύο πλευρές και λαμβάνει διεθνείς διαστάσεις. Σύμφωνα με στοιχεία οι νεκροί Ισραηλινοί από τις επιθέσεις αυτοκτονίας, στο διάστημα 1967-2005 ανέρχονται σε 1842. Από την άλλη πλευρά οι νεκροί Παλαιστίνιοι την περίοδο της Ιντιφάντα του ΑΙ-Αqsa (Σεπτέμβριος 2004 - Δεκέμβριος 2005) ανέρχονται σε 3572. Τα μέτρα που λαμβάνει το Ισραήλ δεν είναι μόνο στρατιωτικά, αλλά και πολιτικο-οικονομικά και περιλαμβάνουν κατεδαφίσεις σπιτιών των οικογενειών των βομβιστών, αποκλεισμός των Παλαιστινιακών περιοχών, απαγόρευση εισόδου στις Ισραηλινές περιοχές των εργαζόμενων Παλαιστινίων κτλ. Με λίγα λόγια τα αίτια του πολέμου αναπαράγονται μέσα από την σύγκρουση των δύο πλευρών και όλα μοιάζουν να είναι ένας φαύλος κύκλος.

Ο Πόλεμος Φθοράς μεταξύ της Αιγύπτου και του Ισραήλ που θα παρουσιάσουμε στη συνέχεια είναι μια περίπτωση πολέμου χαμηλής έντασης. Σε αρκετά σημεία «ξεφεύγει» από την έννοια της Σ.Χ.Ε. όπως αυτή αναπτύχθηκε στις ΗΠΑ. Προσεγγίζει στην κατηγοριοποίηση των πολέμων με βάση τα τρία επίπεδα έντασης που αναφέραμε σε προηγούμενο κεφάλαιο. Πιο συγκεκριμένα είναι ένας

περιορισμένος πόλεμος (limited warfare) που περιλαμβάνει την συμμετοχή των μεγάλων δυνάμεων, της Σοβιετικής Ένωσης και των Ηνωμένων Πολιτειών.

Ιστορικό πλαίσιο

Ο Πόλεμος των Έξι Ημερών είχε αλλάξει τα πάντα στην Μέση Ανατολή. Ένα νέο Ισραήλ είχε δημιουργηθεί. Ο χάρτης είχε αλλάξει, οι κατανομή του πληθυσμού το ίδιο, οι ιδέες των Ισραηλινών το ίδιο, οι απόψεις τους για το μέλλον ήταν πλέον διαφορετικές. Στο Ισραήλ επικρατούσε κλίμα ευφορίας και οι πολίτες τους έσπευδαν να επισκεφθούν τις περιοχές της Υπεριορδανίας που πλέον αποτελούσαν την σαμαρείτικη Ιουδαία. Η Ιεριχώ, η Χεβρώνα και πολλές άλλες περιοχές ήταν για τους Ισραηλινούς τα ιερά εδάφη της βιβλικής Ερετς-Ισραέλ που το 1948 είχαν περιέλθει στους Ιορδανούς, ενώ για άλλους ήταν τα μέρη που είχαν ζήσει οι γονείς τους ή ακόμα και οι ίδιοι. Η κατάκτηση της Ιερουσαλήμ ήταν η επαλήθευση των προφητειών.¹¹⁴

Το Ισραήλ τετραπλασίασε τα εδάφη του. Στον βορρά κατέκτησε τα υψώματα του Γκολάν σε βάθος 32 χιλιομέτρων περίπου απομακρύνοντας έτσι την απειλή του συριακού πυροβολικού που είχε σε απόσταση βολής τα ισραηλινά χωριά και θέτοντας υπό τον έλεγχο του μία από τις τρεις πηγές του Ιορδάνη ποταμού. Στα ανατολικά πέρα από την κατάληψη της Ιερουσαλήμ, η δυτική όχθη του Ιορδάνη έγινε το φυσικό σύνορο με την Ιορδανία. Το Τελ-Αβίβ ήταν πλέον εκτός απόστασης βολής από τους Άραβες. Το Χασεμίτικο Βασίλειο σε περίπτωση πολέμου αν ήθελε να εισβάλει στο έδαφος του Ισραήλ, θα έπρεπε να λάβει υπόψη τις δυσκολίες που συνιστούσαν ο Ιορδάνης και το ανηφορικό έδαφος των υψωμάτων της Ιουδαίας (υψομετρική διαφορά 1000 μέτρων σε μήκος 65 χλμ.) με τα πολλά περάσματα, πριν καταφέρει να φτάσει κοντά σε οποιοδήποτε μεγάλο αστικό κέντρο. Στα νότια είχε περιέλθει στην κατοχή του η Χερσόνησος του Σινά με το στρατηγικό πέρασμα των Στενών του Τιράν, στην είσοδο του Κόλπου της Άκαμπα. Η Έρημος του Σινά ήταν σημαντική και για τις πετρελαιοπηγές της και το βασικότερο απ' όλα ήταν ότι αποτελούσε ένα είδος νεκρής ζώνης που παρείχε έγκαιρη προειδοποίηση και χρόνο προετοιμασίας σε περίπτωση επίθεσης από την Αίγυπτο. Είναι χαρακτηριστικό ότι σε επίπεδο

¹¹⁴ Γκραϊλσαμερ Ιλάν, *Η νέα ιστορία του Ισραήλ*, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2000, σελ. 373-374

αεροπορικών επιχειρήσεων η χρόνος αντίδρασης των Ισραηλινών είχε τετραπλασιαστεί, φτάνοντας τα 16 λεπτά.¹¹⁵

Πέρα από το γενικό κλίμα ευφορίας που οφειλόταν στις νέες κατακτήσεις, οι Ισραηλινοί πίστευαν ότι ο Στρατός τους και ειδικά η Πολεμική Αεροπορία του ήταν ανίκητοι. Αρχισαν να διακατέχονται από μια αθωότητα ότι οι πόλεμοι με τους Άραβες γείτονές τους θα τερματίζονταν και ότι θα μπορούσαν να ζήσουν αρμονικά όλοι μαζί. Το Ισραήλ ήταν πλέον έτοιμο να διαπραγματευτεί μια ειρήνη από θέση ισχύος. Η εικόνα των Ισραηλινών για το 1,5 εκατομμύριο Παλαιστίνιων που ζούσαν πλέον εντός της χώρας, στην περιοχή της Υπεριορδανίας, ήταν ότι πρόκειται για φοβισμένους ανθρώπους και πως η κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη, το ελεύθερο εμπόριο και η ελεύθερη κυκλοφορία τους θα αρκούσε για να συνεχίσει να υπάρχει αυτό το κλίμα ηρεμίας. Με το πέρασμα του χρόνου αυτό που τελικά έβλεπαν ήταν ότι οι Παλαιστίνιοι, αντίθετα με τα όσα πίστευαν, ήταν μια ανεπτυγμένη κοινωνία, με την οργάνωσή της, τους ηγέτες της, τους μορφωμένους και κοινωνικά καταξιωμένους ανθρώπους. Οι εικόνες του 1949 ήταν παρελθόν.

Μόνο που αυτή τη φορά οι Παλαιστίνιοι δεν έφυγαν σε τόσο μεγάλο ποσοστό από τις εστίες τους, όπως το 1948 που οι περισσότεροι κατέφυγαν στην Ιορδανία. Με τους ηγέτες αυτής της κοινωνίας θα έπρεπε να διαπραγματευτούν οι Ισραηλινοί τα ζητήματα του λαού αυτού. Ο υπουργός Άμυνας του Ισραήλ Μοσέ Νταγιάν πίστευε ότι η χώρα του θα κρατούσε αυτά τα εδάφη για πολλά χρόνια. Συνεπώς θα έπρεπε να υπάρξει μια φιλελεύθερου χαρακτήρα κατοχή των περιοχών ώστε να αποφευχθούν οι αναταραχές στο μέλλον. Ήταν ο πατέρας της στρατιωτικής διοίκησης των κατεχόμενων εδαφών. Ο Νταγιάν επεδίωκε την ηρεμία ώστε να αποφύγει μια διεθνή παρέμβαση ή έστω και μια απλή συγκέντρωση της προσοχής της διεθνούς κοινότητας στα ζητήματα που άπτονταν με τα νέα εδάφη.

Ο Μοσέ Νταγιάν ήταν αυτός που εμπόδισε την πρόκληση της ιουδαϊκής θρησκείας, απαγορεύοντας τις προσευχές των Εβραίων στο όρος του Ναού. Έκανε τα πάντα για να διασφαλίσει την ελεύθερη εκτέλεση των θρησκευτικών καθηκόντων των Μουσουλμάνων. Άφησε τις γέφυρες στον Ιορδάνη ποταμό ανοιχτές για να μετακινούνται ελεύθερα οι άνθρωποι και τα εμπορεύματα. Επέτρεψε και στους κατοίκους των κατεχόμενων να εργαστούν στην ισραηλινή αγορά, η οποία έτσι να αυξάνονται τα φθηνά εργατικά χέρια. Έδινε ελευθερίες στους κατοίκους των εδαφών,

¹¹⁵ Herzog Chaim, *The Arab-Israeli Wars - War and peace in the Middle East from the War of Independence through Lebanon*, Vintage Books, 1982, σελ. 195

σεβόμενος τις θρησκευτικές και πολιτιστικές ιδιαιτερότητές τους, με τον όρο πάντα ότι το Ισραήλ δεν θα έκανε παραχώρηση στο ζήτημα της πολιτικής και της αστυνομίας. Αν για οποιοδήποτε λόγο διαταρασσόταν αυτό το κλίμα, τότε ο Ισραηλινός Στρατός θα απέκλειε τα εδάφη και θα απαγόρευε την κυκλοφορία, προκειμένου να συλληφθούν οι υπαίτιοι. Σε κάθε τέτοια περίπτωση οι Άραβες θα είχαν να ζυγίσουν τα υπέρ και τα κατά από την δημιουργία αναταραχών.¹¹⁶

Η περίοδος αυτή ήταν η αρχή προβλημάτων για το Ισραήλ. Η άνοδος των τρομοκρατικών επιθέσεων, εντός αλλά κυρίως εναντίον ισραηλινών στόχων στο εξωτερικό, ανάγκασε τους Ισραηλινούς να επιτεθούν στο αεροδρόμιο της Βηρυτού (1968) με αποτέλεσμα η Γαλλία να θέσει τέλος στην πώληση στρατιωτικού εξοπλισμού. Η στήριξη από ξένες κυβερνήσεις, που απολάμβαναν οι Ισραηλινοί όλα αυτά τα χρόνια, άρχισε να χάνεται. Η προσάρτηση εδαφών με πόλεμο ήταν μια μη αποδεκτή πρακτική. Το Ισραήλ το γνώριζε και γι' αυτό προσάρτησε αμέσως την Ανατολική Ιερουσαλήμ. Ο Δαβίδ δεν ήταν πλέον τόσο μικρός, ιδιαίτερα μετά την τελευταία στρατιωτική νίκη. Την θέση του Δαβίδ άρχισαν να έχουν οι Παλαιστίνιοι με το ζήτημά τους να αρχίζει να λαμβάνει διεθνείς διαστάσεις. Παρ' όλ' αυτά το Ισραήλ ήλεγχε την κατάσταση στα κατεχόμενα και θα συνέχιζε να έχει τον έλεγχο για τα επόμενα είκοσι χρόνια.

Το μέλλον των κατεχόμενων εδαφών άρχισε να απασχολεί έντονα την ισραηλινή κοινή γνώμη, η οποία έφτασε στο σημείο να διχαστεί επάνω στο ζήτημα αυτό. Η μία πλευρά τα θεωρούσε κατεχόμενα ή διοικούμενα και η άλλη απελευθερωμένα... Την μεγαλύτερη ρήξη προκάλεσε ο Νταβίντ Μπεν Γκουριόν που δήλωσε αμέσως μετά τον Πόλεμο των Έξι Ημερών πως τα εδάφη θα έπρεπε να επιστραφούν με αντάλλαγμα μια διαρκή ειρήνη. Η πόλωση εντός του Ισραήλ άρχισε να δημιουργείται. Τότε ήταν που άρχισε και η δημιουργία των πρώτων μεγάλων εποικισμών στα κατεχόμενα εδάφη. Λίγο αργότερα την διακυβέρνηση της χώρας ανέλαβε η πρώην υπουργός εξωτερικών (1956-1965) Γκόλντα Μείρ, απουσία κάποιου άλλου αποδεκτού υποψηφίου για το Εργατικό Κόμμα, μετά τον θάνατο του Λεβί Εσκόλ, με Υπουργό Άμυνας τον Μοσέ Νταγιάν. Τρίτο σημαντικότερο πρόσωπο στην νέα κυβέρνηση ήταν ένας πρώην στρατιωτικός, από τους μεγαλύτερους ηγέτες του Πολέμου της Ανεξαρτησίας, ο Ισραήλ Γκαλίλι, υπουργός άνευ χαρτοφυλακίου. Η

¹¹⁶ Γκραϊλσαμερ Ιλάν, *Η νέα ιστορία του Ισραήλ*, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2000, σελ. 383

νέα κυβέρνηση άρχισε να εκφράζει την πλευρά που ήθελε ένταξη των κατεχόμενων στο Ισραήλ. Ήταν τα γεράκια της πολιτικής σκηνής του Ισραήλ.

Με αποφάσεις της Κνεσέτ αρχίζει ο εποικισμός των εδαφών σε μεγαλύτερη κλίμακα. Ο υπουργός Εσωτερικών αποκτά το δικαίωμα να επεκτείνει το νόμο του Ισραήλ όπου θεωρεί απαραίτητο. Ήταν τότε που προσαρτήθηκε η Ανατολική Ιερουσαλήμ. Οι επεκτάσεις των οικισμών δεν έγιναν με την καθοδήγηση της κυβέρνησης. Δημιουργήθηκαν από απλές πρωτοβουλίες των πολιτών και οργανώσεων που μάχονταν υπέρ της προσάρτησης των απελευθερωμένων εδαφών. Το κίνημα των κιμπούτς έπαιξε καθοριστικό ρόλο. Στα υψίπεδα του Γκολάν δημιουργήθηκαν ταλμουδικές ακαδημίες και κιμπούτς στην θέση των μέχρι πριν λίγο καιρό στρατιωτικών εγκαταστάσεων. Στόχος ήταν να μην επιστρέψουν ξανά οι Σύριοι. Το επιχείρημα πίσω από την δημιουργία των κιμπούτς ήταν ότι παρείχαν ασφάλεια. Ήταν δηλαδή τα φυλάκια-οχυρά απέναντι στους Άραβες. Σε κάποιες περιπτώσεις που τα κιμπούτς ήταν κοντά στα σύνορα το επιχείρημα αυτό είχε βάση. Οι κρατικές αρχές βρέθηκαν προ τετελεσμένων γεγονότων και τελικά αναγκάστηκαν να τα ενσωματώσουν.¹¹⁷

Ο Πόλεμος Φθοράς ξεκινάει¹¹⁸

Τρεις εβδομάδες μετά την λήξη του Πολέμου των Έξι Ημερών συνέβη το πρώτο σημαντικό γεγονός που σηματοδότησε την έναρξη του Πολέμου Φθοράς. Την 1^η Ιουλίου του 1967, μια ισραηλινή περίπολος άρχισε να δέχεται πυρά από ενέδρα των Αιγυπτίων, σε σημείο της διώρυγας του Σουέζ, με αποτέλεσμα να ξεκινήσει συμπλοκή με θύμα τον επικεφαλής αξιωματικό του ισραηλινού λόχου. Το φαινόμενο αυτό ήταν συχνό. Ισραηλινές περίπολοι δέχονταν πυρά από την απέναντι όχθη της διώρυγας, με το σύνολο των όπλων που διέθεταν οι εκεί αιγυπτιακές μονάδες. Αρκετά συχνά η σύγκρουση γινόταν μεταξύ μονάδων του πυροβολικού, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις συμμετείχαν και οι αεροπορικές δυνάμεις. Σε μια από αυτές τις τελευταίες περιπτώσεις 120 Αιγύπτιοι καταδρομείς προσπάθησαν να περάσουν με βάρκες τη διώρυγα, αλλά αποθήθηκαν από τις ισραηλινές δυνάμεις. Στη μάχη που ξέσπασε ενεπλάκησαν και μικρός αριθμός ναυτικών δυνάμεων.

¹¹⁷ Γκραϊλσαμερ Ιλάν, *Η νέα ιστορία του Ισραήλ*, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2000, σελ. 394-398

¹¹⁸ Herzog Chaim, *The Arab-Israeli Wars - War and peace in the Middle East from the War of Independence through Lebanon*, Vintage Books, 1982, σελ 195-223.

Στις 11 Ιουλίου οι δύο χώρες συμφώνησαν στην εγκατάσταση παρατηρητηρίων του ΟΗΕ και στις δύο όχθες τις διώρυγας. Το Ισραήλ επέμενε η γραμμή κατάπαυσης του πυρός να βρίσκεται στην μέση της διώρυγας. Τρεις μέρες αργότερα οι Ισραηλινοί κατέβασαν φουσκωτές βάρκες στις δυτική όχθη της διώρυγας θέλοντας να δοκιμάσουν το κατά πόσο οι Αιγύπτιοι θα σεβόντουσαν την ισραηλινή βούληση για την ακριβή τοποθεσία της γραμμής κατάπαυσης του πυρός. Οι Αιγύπτιοι άνοιξαν πυρ και αμέσως ξέσπασαν μάχες μεταξύ μονάδων αρμάτων και πυροβολικού. Σε σύντομο χρονικό διάστημα ενεπλάκησαν και αεροσκάφη με αποτέλεσμα η Αιγυπτιακή Πολεμική Αεροπορία να χάσει 7 αεροσκάφη. Η φάση αυτή έληξε στα μέσα Ιουλίου.

Ο πόλεμος Φθοράς ήταν καινοτόμος σε τεχνολογικό επίπεδο. Ήταν η πρώτη φορά που η αντιαεροπορική άμυνα της Σοβιετικής Ένωσης θα δοκιμαζόταν από οπτικά συστήματα και όπλα της Δύσης. Γενικότερα, τα τεχνολογικά επιτεύγματα των δύο πόλων θα αξιολογούνταν. Σημαντικό γεγονός ήταν η βύθιση του αντιτορπιλικού Εϊλάτ του Ισραηλινού ναυτικού, από βλήματα επιφανείας-επιφανείας Styx (σοβιετικής κατασκευής) που εκτοξεύτηκαν από περιπολικό κατευθυνόμενων βλημάτων του αιγυπτιακού ναυτικού. Ήταν η πρώτη ναυτική επίθεση με πύραυλο σε όλο τον κόσμο. Η απάντηση από τους Ισραηλινούς ήρθε άμεσα. Ενώ οι Αιγύπτιοι ετοιμάζονταν για μια απάντηση των αντιπάλων τους στην περιοχή του Πορτ Σαΐντ, αυτοί χτύπησαν με μπαράζ πυροβολικού τα διυλιστήρια, τις δεξαμενές πετρελαίου και άλλες εγκαταστάσεις πετροχημικών στα νότια της διώρυγας του Σουέζ. Επί 4 ημέρες ήταν αδύνατο να σβήσουν οι φωτιές που κατέστρεφαν τα πάντα. Το οικονομικό κόστος για την Αίγυπτο υπολογιζόταν σε 100 εκατομμύρια δολάρια μαζί με 11 νεκρούς και 92 τραυματίες. Η κυβέρνηση του Καΐρου θεώρησε το πλήγμα και το συνεπαγόμενο κόστος πολύ υψηλό, οπότε και ακολούθησε μια περίοδος ηρεμίας, αν εξαιρέσει κανείς κάποια σποραδικά επεισόδια μεταξύ περιπόλων και μεμονωμένων μονάδων πυροβολικών. Στόχοι των συγκρούσεων αποτέλεσαν όχι μόνο οι στρατιωτικές δυνάμεις αλλά και τα αστικά κέντρα κατά μήκος της Διώρυγας, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί πρόβλημα εσωτερικής μετανάστευσης στην Αίγυπτο με 750.000 ανθρώπους να αναζητούν ασφάλεια στο εσωτερικό της χώρας.

Έτσι με αυτό το τρόπο τον Σεπτέμβριο του 1968 έληξε η πρώτη φάση του πολέμου φθοράς, γνωστή και ως «αμυντική επανόρθωση» (defensive rehabilitation). Η φάση αυτή προήλθε έπειτα από απόφαση για κοινή πολιτική στάση όλων των Αραβικών κρατών στη Σύνοδο του Χαρτούμ, τον Σεπτέμβριο του 1967. Το κοινό

ψήφισμά τους βασιζόταν στα τρία όχι. Όχι στην αναγνώριση του Ισραήλ, όχι στις διαπραγματεύσεις με το Ισραήλ και όχι ειρήνη με το Ισραήλ. Στην Λαϊκή Συνέλευση στο Κάιρο, ο πρόεδρος Νάσερ προσέθεσε και ένα ακόμα «όχι», το όχι υποχωρήσεις στα νόμιμα δικαιώματα του Παλαιστινιακού λαού. Παρουσίασε επίσης και τις τρεις φάσεις της στρατιωτικής στρατηγικής που θα ακολουθούσε. Η πρώτη ήταν η αμυντική επανόρθωση (defensive rehabilitation), η δεύτερη η αμυντική και τρίτη η φάση της απελευθέρωσης. Έκανε ξεκάθαρο σε όλους ότι η ηρεμία κατά μήκος της Διώρυγας ήταν προσωρινή και οι εχθροπραξίες θα συνεχίζονταν όταν θα ήταν συμφέρον για την Αίγυπτο.

Όλο αυτό το διάστημα ο Νάσερ κατάφερε να εξοπλίσει τις Αιγυπτιακές Ένοπλες Δυνάμεις χάρη στην στρατιωτική βοήθεια που παρείχε η Σοβιετική Ένωση. Η Αίγυπτος κατάφερε να επανεξοπλιστεί και να φτάσει τις οροφές των οπλικών συστημάτων που είχε πριν την έναρξη του πολέμου των Έξι Ημερών, μόνο που αυτή τη φορά διέθετε περισσότερο εξελιγμένα όπλα. Η στρατιωτική βοήθεια δεν περιορίστηκε μόνο σε υλικά. Στην Αίγυπτο αφίχθησαν χιλιάδες Σοβιετικοί στρατιωτικοί σύμβουλοι. Στην αρχή είχαν αναλάβει απλά τα ζητήματα της οργάνωσης και της εκπαίδευσης, αλλά σε βάθος χρόνου ενεπλάκησαν και στο επιχειρησιακό σκέλος. Ο πρόεδρος της Αιγύπτου γνώριζε τις αδυναμίες των ενόπλων δυνάμεων της χώρας του οπότε και ζήτησε να αναλάβει την διοίκηση της Αιγυπτιακής Αεροπορίας ανώτατος Σοβιετικός αξιωματικός. Οι Σοβιετικοί, όμως, λαμβάνοντας υπόψη τους τις επιπλοκές που θα δημιουργούσε κάτι τέτοιο σε διεθνές επίπεδο, απέρριψαν την πρόταση. Πέρα από την στρατιωτική βοήθεια της ΕΣΣΔ, ο Νάσερ λάμβανε κάθε χρόνο \$250 εκατομμύρια από τις πλούσιες πετρελαιοπαραγωγικές αραβικές χώρες. Η στρατιωτική ισορροπία ισχύος έγερνε εις βάρος τους Ισραήλ που αντιμετώπιζε προβλήματα στις παραγγελίες όπλων. Οι ΗΠΑ δεν δεχόντουσαν να παρέχουν τα νέα αεροσκάφη F-4 Phantom και η Γαλλία είχε σταματήσει τις εξαγωγές οπλικών συστημάτων.

Με τα νέα δεδομένα και την αποκατάσταση της στρατιωτικής ισορροπίας υπέρ της, η Αίγυπτος ξεκινάει την δεύτερη φάση της στρατιωτικής στρατηγικής τον Σεπτέμβριο του 1968. Κάπου 150.000 Αιγυπτιακά στρατεύματα είχαν συγκεντρωθεί κατά μήκος της Διώρυγας. Οι Σοβιετικοί σύμβουλοι και οι Αιγύπτιοι αξιωματικοί πίστευαν ότι είχε έρθει η ώρα να αναληφθεί δράση και να εξυψωθεί το ηθικό όχι μόνο των Ενόπλων Δυνάμεων αλλά και όλου του λαού.

Στις 8 Σεπτεμβρίου 1968 μια ισραηλινή περίπολος βρήκε μια νάρκη στα νότια του Σινά την οποία και ανατίναξε. Αυτό ήταν το έναυσμα για να αρχίσει μαπαράζ βολών πυροβολικού, τεθωρακισμένων και βαρέων όπλων πεζικού. Οι ισραηλινές απώλειες ανήλθαν σε 28 άτομα. Οι πολίτες στην αιγυπτιακή πλευρά είχαν ειδοποιηθεί, εγκαίρως, να βρουν κάλυψη στα καταφύγια. Παρ' όλ' αυτά η Αίγυπτος δήλωσε επίσημα 26 νεκρούς και πάνω από 100 τραυματίες. Αυτή η επιθετική ενέργεια συνδυάστηκε με επιχείρηση προπαγάνδας από τους Αιγύπτιους που το παρουσίασαν ως σημαντική νίκη. Η επιθετικότητα συνεχίστηκε μετά από μερικές εβδομάδες όταν οι Αιγύπτιοι άνοιξαν και πάλι μαπαράζ πυροβολικού σε όλο το μήκος του Καναλιού, με ταυτόχρονη διάσχιση του από καταδρομείς και εμπλοκή τους με τις ισραηλινές δυνάμεις. Αυτή τη φορά οι Ισραηλινοί είχαν 48 νεκρούς και τα αιγυπτιακά ΜΜΕ το παρουσίασαν ως μια μεγάλη νίκη των Ενόπλων Δυνάμεών τους. Οι δυνάμεις του Ισραήλ στην περιοχή ήταν υποδεέστερες σε αριθμό των αιγυπτιακών και στο κρίσιμο τομέα του πυροβολικού και αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι δεν έδιναν έμφαση στο όπλο του Πυροβολικού.

Η ισραηλινή απάντηση ήρθε στο τέλος του Οκτωβρίου. Ισραηλινοί καταδρομείς διείσδυσαν νύχτα με ελικόπτερα 220 μίλια εντός του αιγυπτιακού εδάφους και επιτέθηκαν σε τρεις στόχους. Κατέστρεψαν δύο γέφυρες στον Νείλο και ένα ηλεκτρικό μετασχηματιστή. Η επιτυχία της επίθεσης κατέδειξε τις αδυναμίες της αιγυπτιακής άμυνας. Την επόμενη μέρα το Κάιρο εξέδωσε διαταγή δημιουργίας μονάδων πολιτοφυλακής σε περιοχές κρίσιμες.

Η ηρεμία που ακολούθησε έδωσε στο Ισραήλ τον χρόνο να προετοιμάσει την άμυνά του κατά μήκος της διώρυγας. Σε αυτό το σημείο αναπτύχθηκε ένας διάλογος εντός του Ισραηλινού ΓΕΣ, όταν ο Αρχηγός Chaim Bar-Lev ζήτησε από τους επιτελείς του να του ετοιμάσουν σχέδιο για την δημιουργία αμυντικού συστήματος στην περιοχή του Σινά. Η μία πλευρά ήθελε τις δυνάμεις να βρίσκονται αρκετά πιο πίσω από την όχθη της διώρυγας και η άλλη πλευρά στήριζε την κατασκευή αμυντικής γραμμής με ενισχυμένα παρατηρητήρια κατά μήκος της διώρυγας. Όταν το σχέδιο έφτασε στο Γενικό Επιτελείο για έγκριση ο υποστράτηγος Αριέλ Σαρόν και ο υποστράτηγος Ισραέλ Ταλ (που θεωρείται ένας από τους πατέρες των τεθωρακισμένων και υποστηρικτής του πολέμου ελιγμών) ήταν αυτοί που αντιτέθηκαν στην κατασκευή του. Προτιμούσαν την ύπαρξη τεθωρακισμένων μονάδων, σε απόσταση από την όχθη, που θα εξέπεμπαν περιπόλους για την φρούρησή του. Θεωρούσαν ότι τα οχυρά θα ήταν σταθεροί στόχοι για τα πυρά των

Αιγυπτίων. Αυτό όμως που επιζητούσε η άλλη πλευρά ήταν να υπάρχουν τα καταφύγια ως ένα σύστημα έγκαιρης προειδοποίησης και επιβραδυντικού αγώνα σε περίπτωση πολέμου, ενώ σε περίοδο ειρήνης θα ήταν απλά παρατηρητήρια. Γι' αυτό εξάλλου και προτεινόταν να επανδρώνονται από ολιγομελείς ομάδες. Το κάθε παρατηρητήριο θα είχε απόσταση 7 μιλίων με το αμέσως επόμενο. Το ενδιάμεσο διάστημα θα καλυπτόταν με περιπόλους τεθωρακισμένων ή θωρακισμένων οχημάτων που θα είχαν υποστήριξη από την Πολεμική Αεροπορία, το Πυροβολικό και τα άλλα αντιαεροπορικά μέσα. Τέλος, θα κατασκευαζόταν ένα ψηλό τείχος από χώμα στην δυτική όχθη του Σουέζ, που θα παρείχε κάλυψη στις ισραηλινές δυνάμεις. Ακόμα, όμως, και κάτι τέτοιο ο Ισραήλ Ταλ το θεωρούσε δύσκολο δεδομένης της έλλειψης σε πυροβόλα. Οι αντιρρήσεις του Ταλ ίσως είχαν να κάνουν και με το πνεύμα των τεθωρακισμένων που δεν επιδίδονται σε στατική άμυνα αλλά σε ταχείς ελιγμούς στο πεδίο της μάχης. Σίγουρα ένας ανώτατος αξιωματικός των τεθωρακισμένων δύσκολα θα μπορούσε να ενεργήσει με πνεύμα διαφορετικό από αυτό του μηχανοκίνητου πολέμου.

Τελικά ξεκίνησε η κατασκευή της αμυντικής γραμμής που ονομάστηκε «Γραμμή Bar-Lev». Ήταν το μεγαλύτερο κατασκευαστικό έργο στο Ισραήλ. Οι Αιγύπτιοι κατανοώντας την σπουδαιότητά της παρενόχλησαν με κάθε τρόπο τους μηχανικούς κατασκευής της είτε τοποθετώντας νάρκες, είτε πυροβολώντας τους εργάτες κτλ. Τον Μάρτιο του 1969 ο Νάσερ δήλωσε δημόσια την εκκίνηση της φάσης της «απελευθέρωσης».

Την ίδια χρονική περίοδο που λάμβαναν χώρα τα γεγονότα στη Χερσόνησο του Σινά, ανάλογες εξελίξεις υπήρχαν και στα σύνορα με την Ιορδανία. Οι μισές από τις ενέργειες κατά του Ισραήλ την περίοδο 1968-1969, ξεκίνησαν από το ιορδανικό έδαφος. Η έντονη δραστηριότητα στο μέτωπο αυτό από τη μια μεριά και η αδράνεια των Αιγυπτίων στο Σινά, δημιούργησαν προβλήματα στις σχέσεις μεταξύ των τελευταίων και των λοιπών αραβικών κρατών που τους πίεζαν να αναλάβουν δράση. Κύριος φορέας των επιθετικών ενεργειών κατά του Ισραήλ στα ανατολικά σύνορα ήταν η ΟΑΠ (Οργάνωση για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης).

Οι Παλαιστίνιοι πίστευαν ότι μετά τον Πόλεμο των Έξι Ημερών ήταν σε πλεονεκτική θέση καθώς 750.000 ομοεθνείς τους είχαν παραμείνει εντός του Ισραήλ, πλέον. Θεωρούσαν ότι θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν τους Άραβες κατοίκους των κατεχόμενων περιοχών ως βάση τους για την διενέργεια επιθέσεων κατά των Ισραηλινών, με απώτερο στόχο την δημιουργία εξέγερσης εναντίον τους. Το Ισραήλ,

χάρη στα μέτρα που είχε λάβει, και ιδιαίτερα χάρη στις πρωτοβουλίες του Moshe Dayan, δημιούργησε τις κατάλληλες συνθήκες για να μην μπορέσει η ΟΑΠ να εγκαθιδρύσει τις βάσεις της στην περιοχή. Τελικά η Οργάνωση για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης εγκατέστησε βάσεις της στην ανατολική όχθη του Ιορδάνη απ' όπου και οργάνωνε τις επιθέσεις της. Οι επιχειρήσεις τους περιελάμβαναν εμπλοκές με ισραηλινές περιπόλους, σε συνδυασμό όλο και πιο συχνά με βολές πυροβολικού που στόχο είχαν όχι μόνο τους στρατιώτες του ισραηλινού στρατού αλλά χωριά και αγρότες που δούλευαν στα κτήματά τους. Το Μάρτιο του 1968 έπειτα από την ανατίναξη σχολικού λεωφορείου, οι Ένοπλες Δυνάμεις του Ισραήλ αποφάσισαν να αναλάβουν δράση εναντίον της ΟΑΠ. Πρώτο σημαντικό στόχο αποτέλεσε το χωριό Καράμεχ κοντά στα σύνορα. Οι κάτοικοί του είχαν φύγει και τώρα πλέον κατοικούνταν από Παλαιστίνιους μαχητές. Μετά από έφοδο των ισραηλινών δυνάμεων οι αντάρτες απωθήθηκαν. Μια δεύτερη επιχείρηση λάμβανε χώρα στην νότια πλευρά της Νεκράς Θάλασσας. Ο ισραηλινός στρατός εναντίον ιορδανικού χωριού και των τριγύρω περιοχών του, όπου είχαν την έδρα τους μέλη της ΟΑΠ. Ο ιορδανικός στρατός και η Οργάνωση είχαν υψηλό ποσοστό απωλειών.

Και οι δύο αυτές επιχειρήσεις των Ισραηλινών κατέδειξαν στους αντιπάλους τους ότι είναι ευάλωτοι όσο βρίσκονται κατά μήκος του Ιορδάνη. Οι τελευταίοι αποσύρθηκαν σε ορεινότερες περιοχές. Ήταν η στιγμή που η ισραηλινή πολεμική αεροπορία ανέλαβε δράση χτυπώντας τις συγκεντρώσεις ανταρτών στην περιοχή Σαλτ της Ιορδανίας, αναγκάζοντας τους αντάρτες να υποχωρήσουν ακόμα πιο ανατολικά, σε μεγαλύτερο υψόμετρο και να διασπείρουν τις δυνάμεις τους σε μεγαλύτερη περιοχή, αναμειγνύόμενοι ταυτόχρονα με τον ιορδανικό πληθυσμό. Μελλοντικά αυτό οδήγησε σε ένταση μεταξύ των Ιορδανών και των Παλαιστίνιων μαχητών οδηγώντας στον Μαύρο Σεπτέμβρη. Παρ' όλ' αυτά οι ανταλλαγή βολών πυροβολικού και ο βομβαρδισμός ισραηλινών αστικών κέντρων δεν σταμάτησε. Το ισραηλινό πυροβολικό χτύπησε και αυτό αστικά κέντρα στην Ιορδανία φτάνοντας να βομβαρδίζει και την πόλη Ίρμπιντ στα βόρεια της Ιορδανίας. Στην τακτική αυτή συμμετείχε και η Ιρακινή Εκστρατευτική Δύναμη που μεταστάθμευε στην χώρα. Το αποτέλεσμα ήταν να δεχθεί την επίθεση της ισραηλινής αεροπορίας και να υποστεί σοβαρές απώλειες.

Στις 22 Νοεμβρίου 1967 πέρασε το ψήφισμα 242 του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ που ζητούσε την εγκαθίδρυση μιας δίκαιης και βιώσιμης λύσης στην Μέση Ανατολή στα πλαίσια του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ και στη βάση α) της

απόσυρσης των ισραηλινών δυνάμεων από τα εδάφη που κατέλαβε μετά τον πρόσφατο πόλεμο και β) του τερματισμού των εχθρικών ενεργειών, του σεβασμού της κυριαρχίας και της εδαφικής ανεξαρτησίας, της πολιτικής ανεξαρτησίας όλων των χωρών στην περιοχή και στη βάση του δικαιώματος να ζουν ειρηνικά εντός ασφαλών και αναγνωρισμένων συνόρων χωρίς απειλές. Ειδικός απεσταλμένος του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ ήταν ο Σουηδός διπλωμάτης Gunnar Jarring που για τα επόμενα δύο χρόνια θα προσπαθούσε να εφαρμόσει το ψήφισμα του Σ.Α. Οι προσπάθειές του τελικά δεν είχαν καμιά επιτυχία, αλλά η αποδοχή τους από την Αίγυπτο, την Ιορδανία και το Ισραήλ προσέφερε την βάση για την επίτευξη της πρώτης ειρήνευσης στην περιοχή το 1979.

Στις 10 Απριλίου του 1969 ξεκίνησε η φάση της απελευθέρωσης. Οι ανταλλαγές βολών πυροβολικού άρχισαν να γίνονται το κυρίαρχο χαρακτηριστικό της περιόδου. Αιγυπτιακά αεροσκάφη παραβίαζαν τον ισραηλινό εναέριο χώρο σε αποστολές αναγνώρισης. Ένα εξ αυτών καταρρίφθηκε. Σημαντικό γεγονός της δεύτερης ημέρας της νέας φάσης ήταν ο θάνατος του Α/ΓΕΣ των Αιγυπτίων από ισραηλινά πυρά την στιγμή που βρισκόταν σε προωθημένο παρατηρητήριο.

Οι Αιγύπτιοι βάσιζαν τα σχέδια τους σε ορισμένες αντιλήψεις της ισραηλινής κοινής γνώμης και της στρατιωτικής ηγεσίας και στην υπεροπλία τους στο πυροβολικό. Οι Ισραηλινοί έδειχναν τις αρετές τους όταν υπήρχε μαζική κινητοποίηση για την αντιμετώπιση του εχθρού, δεν μπορούσαν να αντέξουν μεγάλες απώλειες σε έμπυχο δυναμικό και βασιζόντουσαν πάντα σε πολέμους ελιγμών. Ένας πόλεμος φθοράς ακύρωνε όλα τους τα προτερήματα και χτυπούσε στην «αχίλλειο πτέρνα» τους που ήταν η αδυναμία να υποστούν απώλειες πρωτίστως σε έμπυχο δυναμικό και κατά δεύτερο λόγο σε υλικά μέσα.

Οι Ισραηλινοί από την πλευρά τους συνέχισαν την κατασκευή της γραμμής Bar-Lev. Τα καταφύγια φτιαχόντουσαν έτσι ώστε να αντέξουν το μέγιστο όγκο πυρός των αντιπάλων. Ταυτόχρονα υψώθηκε τείχος από χώμα ώστε να μην υπάρχει η δυνατότητα παρατήρησης των κινήσεών τους από την απέναντι πλευρά. Σε αρκετές περιπτώσεις, επειδή οι μηχανικοί δεχόντουσαν πυρά από την αιγυπτιακή όχθη, μεταφέρθηκαν βαγόνια τραίνων γεμάτα με χώμα ως τείχος. Η τακτική του αιγυπτιακού στρατού να μεγιστοποιεί τις απώλειες στους Ισραηλινούς, ανάγκασε τους τελευταίους να αναθεωρήσουν την δική τους στρατηγική. Έτσι στράφηκαν στην στρατηγική της έμμεσης προσέγγισης οργανώνοντας καταδρομικές ενέργειες εντός της Αιγύπτου. Σε μια απ' αυτές κατέστρεψαν τα καλώδια υψηλής τάσης που

μετέφεραν ρεύμα από το φράγμα του Ασουάν στο Κάιρο, ενώ σε μια άλλη άκρως παράτολμη αποστολή κατέστρεψαν το Πράσινο Νησί, που ήταν ένα τεχνητό νησί που είχε αποστολή να προστατεύσει το Σουέζ από εχθρική προσέγγιση.

Η πιο σημαντική διαφοροποίηση ήταν η απόφαση του Ισραήλ να αναβαθμίσει τον ρόλο της αεροπορίας στην σύγκρουση. Όπως είδαμε νωρίτερα οι Ισραηλινοί διεξήγαγαν πολέμους ταχύτητας και ελιγμών, γι' αυτό και έδιναν βάση στην αεροπορία, στους μηχανοκίνητους σχηματισμούς και στο όπλο των τεθωρακισμένων, και για τον λόγο αυτό δεν είχαν επαρκή υποστήριξη πυροβολικού. Η απουσία της τελευταίας γινόταν όλο και πιο καταφανής. Η απόφαση να «ρίξουν» την αεροπορία στην αντιπαράθεση είχε σαν στόχο να αμβλύνουν την απουσία πυροβόλων. (Βραχυπρόθεσμα θα είχε θετικά αποτελέσματα. Μακροπρόθεσμα, όμως, η επιτυχής χρήση θα είχε σοβαρές επιπτώσεις στην άμυνα, γεγονός που φάνηκε στον Πόλεμο του Γιομ Κιπούρ). Ουσιαστικά η πολεμική αεροπορία θα λειτουργούσε σαν «ιπτάμενο πυροβολικό». Κύριοι στόχοι της ήταν οι θέσεις αντιαεροπορικών πυραύλων του αιγυπτιακού στρατού. Η αντίδραση της αντίπαλης πλευράς ήταν να εμπλέξει και αυτή την αεροπορία της, οδηγούμενες έτσι και οι δύο στην εμπλοκή σε αερομαχίες. Τον Ιούλιο του 1969 οι 1000 έξοδοι των ισραηλινών αεροσκαφών, έναντι των 100 των αντιπάλων τους, είχαν αποτέλεσμα να καταρριφθούν συνολικά 21 αεροσκάφη της Αιγύπτου έναντι 3 ισραηλινών.

Η σύγκρουση συνεχιζόταν και σε επίπεδο χερσαίων δυνάμεων. Μεταξύ 8 και 11 Σεπτεμβρίου 1969 οι Ισραηλινοί διεξήγαγαν μια παράτολμη επιχείρηση. Την πρώτη ημέρα υποβρύχιοι καταστροφείς τους βύθισαν δύο τορπιλακάτους στο λιμένα Ras-a-Sadat (διώρυγα του Σουέζ). Την επόμενη ημέρα ένα τεθωρακισμένο συγκρότημα επιπέδου τάγματος διέσχισε το Κανάλι με αποβατικά σκάφη. Ήταν μία από τις πιο ριψοκίνδυνες και παράτολμες ενέργειες του ισραηλινού στρατού. Οι Αιγύπτιοι αιφνιδιάστηκαν πλήρως καθώς το τελευταίο που ανέμεναν ήταν να βρουν δυνάμεις του αντιπάλου στην πλευρά τους. Η διοίκηση των μονάδων παρατηρήθηκε ότι ήταν ανεπαρκής γεγονός που εκμεταλλεύθηκαν οι Ισραηλινοί που συνέχισαν την επίθεσή τους και σε άλλες περιοχές νοτιότερα, με την στήριξη πάντα της αεροπορίας, επιτυγχάνοντας τον αντικειμενικό τους σκοπό που ήταν η καταστροφή σταθμού ραντάρ. Επί δέκα ώρες ο ισραηλινός σχηματισμός κινήθηκε εντός εχθρικού εδάφους, καλύπτοντας απόσταση 30 μιλίων, καταστρέφοντας 12 παρατηρητήρια και σημεία ελέγχου και προκαλώντας απώλειες που έφτασαν τους 100 νεκρούς. Μέχρι να συνειδητοποιήσουν οι Αιγύπτιοι τι είχε συμβεί, οι ισραηλινές δυνάμεις είχαν

αποσυρθεί στην απέναντι όχθη. Ο Νάσσερ λόγω του επεισοδίου αυτού υπέστη έμφραγμα ενώ υπήρξαν αλλαγές στην στρατιωτική ηγεσία.

Άλλη μια δύσκολη και πετυχημένη επιχείρηση από τους Ισραηλινούς ήταν η επίθεση στον σταθμό ραντάρ Ras-Atab. Αντικειμενικός σκοπός δεν ήταν η καταστροφή του αλλά η υφαρπαγή και μεταφορά του στο Ισραήλ. Χάρη στην επιχείρηση αυτή κατάφεραν οι Ισραηλινές Δυνάμεις Ασφαλείας καθώς και άλλες δυτικές δυνάμεις, να μελετήσουν το σοβιετικό σύστημα και να ετοιμάσουν τα κατάλληλα ηλεκτρονικά αντίμετρα.

Στις αρχές του 1970 άρχισε να γίνεται ορατή η νέα κατάσταση στην οποία είχε περιέλθει ο Πόλεμος της Φθοράς. Η Αίγυπτος, παρ' όλο που είχε εξοπλιστεί με τα πιο σύγχρονα αεροσκάφη και συστήματα αντιαεροπορικής άμυνας της Σοβιετικής Ένωσης, αδυνατούσε να αναχαιτίσει την ισραηλινή αεροπορία, που εκτελούσε αποστολές σε μεγάλο βάθος εντός της αιγυπτιακής επικράτειας. Το γεγονός αυτό θορύβησε τα μέλη του Σοβιετικού συνασπισμού και προκάλεσε μεγάλη αναστάτωση στην αιγυπτιακή κοινή γνώμη και το καθεστώς του Νάσσερ.

Οι Ισραηλινοί χάρη στην αντεπίθεσή τους απέκτησαν πλέον το πλεονέκτημα στον Πόλεμο της Φθοράς. Στην πρώτη φάση της αντεπίθεσής τους (Ιούλιος-Σεπτέμβριος 1969) το Ισραήλ απέκτησε την πρωτοβουλία στον αέρα. Στη δεύτερη φάση επιτέθηκαν σε όλες τις μονάδες ραντάρ και αντιαεροπορικών πυραύλων και στην Τρίτη μετέφεραν τα πλήγματα σε μεγάλο βάθος στο εσωτερικό της Αιγύπτου. Αυτή η φάση ήταν καθαρά ψυχολογική. Στόχος ήταν ο πόλεμος να αγγίξει την καθημερινότητα του αιγυπτιακού λαού, που λόγω της απόστασης από τα σύνορα και της προπαγάνδας, δεν είχε επίγνωση της πραγματικότητας, καθώς επίσης και να πλήξει τις μονάδες στα μετόπισθεν, όπως είναι τα κέντρα διοίκησης, ανεφοδιασμού και οι εφεδρείες. Θα αναγκαζόταν έτσι να ασκήσει πίεση στην κυβέρνηση του Νάσσερ να επανέλθει στην κατάπαυση του πυρός.

Η κατάσταση στη Διώρυγα του Σουέζ συνέχιζε να βρίσκεται στα ίδια επίπεδα. Η ανησυχία του Νάσσερ μέρα με τη μέρα γινόταν όλο και πιο έντονη, οδηγούμενος έτσι στο να ζητήσει βοήθεια από την Σοβιετική Ένωση.

Τον Δεκέμβριο του 1969 ο Σοβιετικός αρχηγός των Αντιαεροπορικών Δυνάμεων επισκέφθηκε την Αίγυπτο για να διαπιστώσει τους λόγους που τα σοβιετικά οπλικά συστήματα δεν μπορούσαν να αντιμετωπίσουν την ισραηλινή αεροπορία. Τον επόμενο μήνα ήταν η σειρά του Νάσσερ να επισκεφθεί την Μόσχα προκειμένου να ζητήσει βοήθεια. Η απάντηση των Σοβιετικών ήταν άμεση,

στέλνοντας 1500 ειδικούς στην χώρα με τους νέους πυραύλους SAM-3. Τα νέα συστήματα θα είχαν Σοβιετικούς χειριστές και θα τοποθετούνταν σε μια μεγάλη έκταση, από την Διώρυγα μέχρι βαθιά μέσα στην ενδοχώρα. Το σύνολο των σοβιετικών δυνάμεων που βρίσκονταν στην Αίγυπτο ανήλθε συνολικά σε 15000 άτομα. Ρόλος τους ήταν να επανδρώνουν τα συστήματα που παρείχε ως βοήθεια η χώρα τους και αργότερα να επανδρώνουν και να πετούν σε μάχιμες αποστολές τα σοβιετικά αεροσκάφη που δίνονταν στους Αιγύπτιους.

Όπως προαναφέραμε σημαντικό μέρος της σοβιετικής βοήθειας αφορούσε αεροσκάφη και αντιαεροπορικά συστήματα. Τα τελευταία αναπτύχθηκαν σε πολύ πυκνή διάταξη σε όλη την περιοχή μεταξύ Καΐρου και Σουέζ, με την λογική να την καταστήσουν απαγορευτική για τις πτήσεις των ισραηλινών αεροπορικών δυνάμεων και μελλοντικά να προωθηθούν σε σημείο τέτοιο ώστε να είναι εκτός βεληνεκούς των ισραηλινών πυροβόλων αλλά να καλύπτουν ταυτόχρονα και μέρος του εναέριου χώρου του Ισραήλ, ιδιαίτερα για την περίοδο που θα ξεκινούσε η επίθεση των Αιγυπτίων στο κατεχόμενο Σινά. Οι δυνάμεις των τελευταίων θα είχαν ανάγκη από αντιαεροπορική κάλυψη και αυτή την αποστολή θα εκτελούσαν μεταξύ άλλων και τα νέα αντιαεροπορικά συστήματα. Οι επιτυχίες που είχαν καταφέρει οι νέοι πύραυλοι και τα νέα πυροβόλα εκείνες τις ημέρες έδωσαν αισιοδοξία στους Αιγύπτιους.

Ένα σημαντικό γεγονός συνέβη το τελευταίο δεκαήμερο του Ιουλίου του 1970. Οκτώ αεροσκάφη MiG-21 με Σοβιετικούς πιλότους επιτέθηκαν σε ισραηλινά αεροσκάφη που εκτελούσαν αποστολή περιπολίας μάχης στο βόρειο τομέα του Σουέζ. Στις εμπλοκές που ακολούθησαν καταρρίφθηκαν 5 από τα MiG-21 έναντι καμίας ισραηλινής απώλειας. Ένας πιλότος διασώθηκε χωρίς τραύματα, δύο ήταν τραυματίες και οι άλλοι δύο νεκροί. Προς αποφυγή κλιμάκωσης κανένα ανακοινωθέν δεν υπήρξε και ούτε οι Αιγύπτιοι ούτε και οι Σοβιετικοί έκαναν δημόσια αναφορά για το γεγονός.

Τον Δεκέμβριο του 1969 οι ΗΠΑ πρότειναν σε όλες τις πλευρές το σχέδιο Ρότζερς. Σύμφωνα με αυτό η Αίγυπτος, το Ισραήλ και η Ιορδανία θα έπρεπε να κηρύξουν κατάπαυση πυρός για μια περίοδο τριών μηνών, και επιπλέον το Ισραήλ θα έπρεπε να αποχωρήσει από τις κατεχόμενες περιοχές. Η μόνη εξαίρεση που θα γινόταν ήταν για την λωρίδα της Γάζας και την περιοχή του Sharm El-Sheikh. Το σχέδιο έγινε δεκτό και τέθηκε σε εφαρμογή τα μεσάνυχτα της 8^{ης} Αυγούστου 1970. Όλοι θεώρησαν παράξενη την συμπεριφορά της Αιγύπτου να δεχτεί τόσο εύκολα το σχέδιο. Με τον καιρό άρχισαν πολλοί διπλωμάτες και πολιτικοί να πιστεύουν ότι η

κατάπαυση πυρός θα ήταν μια ευκαιρία για την Αίγυπτο να προωθήσει τον τελικό της στόχο. Κανένας δεν διαψεύστηκε. Η Αιγύπτιοι μυστικά συνέχισαν την προώθηση των αντιαεροπορικών τους δυνάμεων σε νέες θέσεις τις οποίες θα κατασκεύαζαν την περίοδο των τριών μηνών, χωρίς να υφίστανται απώλειες. Από την πλευρά του το Ισραήλ προχώρησε στην επισκευή των ζημιών που είχαν υποστεί τα παρατηρητήρια της Γραμμής Bar-Lev και επιπλέον κατασκεύασαν και μια δεύτερη σειρά, για να μειώσουν τις ήδη υψηλές απώλειες (500 νεκροί και 2000 τραυματίες σε όλα τα μέτωπα του Πολέμου Φθοράς) που υπέστησαν την τελευταία τριετία.

Κλείνοντας την αναφορά στα γεγονότα του πολέμου Φθοράς που πολέμησε το Ισραήλ, μπορούμε να πούμε ότι οι μάχες δόθηκαν σε όλες τις συνοριακές γραμμές της χώρας και όχι μόνο με την Αίγυπτο. Η απειλή των μαχητών της Οργάνωσης για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης οι οποίοι δρούσαν από το ιορδανικό έδαφος εξουδετερώθηκε όταν αυτοί κατέφυγαν στον Λίβανο μετά τον Μαύρο Σεπτέμβρη το 1970. Εκείνη ακριβώς την περίοδο συριακές μονάδες υπό την κάλυψη των Παλαιστινίων εισέβαλαν στην Ιορδανία. Η κίνηση αυτή των Σύριων κινητοποίησε τις ΗΠΑ και το Ισραήλ που δεν επιθυμούσαν ήττα των Ιορδανών. Οι ΗΠΑ έστειλαν τον 6^ο Στόλο πλησίον των συριακών ακτών, με τα αεροσκάφη της δύναμης να απο/προσγειώνονται στα ισραηλινά αεροδρόμια ως μήνυμα στήριξης του Ισραήλ και βούλησης επέμβασης αν αυτό καταστεί αναγκαίο. Οι Σοβιετικοί για τον λόγο αυτό πίεσαν τους Σύριους να αποσυρθούν πράγμα το οποίο και έπραξαν. Παρ' όλ' αυτά οι Ισραηλινοί συνέχισαν να μάχονται και στα μέτωπα της Ιορδανίας και της Συρίας-Λιβάνου.

Ο Νάσσερ θέλησε να χρησιμοποιήσει την τρίμηνη κατάπαυση του πυρός για να ισχυροποίηση των αιγυπτιακών μονάδων και ειδικότερα των αντιαεροπορικών με στόχο να καταφέρει κάποια στιγμή να προκαλέσει σοβαρές απώλειες στην Heil Ha'aniv¹¹⁹. Ωστόσο δεν πρόλαβε να δει κάτι τέτοιο να πραγματοποιείται καθώς πέθανε πριν την ολοκλήρωση του σχεδίου του. Τον αντικατέστησε ο Anwar Sadat ο οποίος σε μελλοντική στιγμή έφτασε να μιλήσει για ειρήνευση με το Ισραήλ. Την περίοδο, όμως, του Πολέμου της Φθοράς και έπειτα, τα σχέδιά του ήταν να οργανωθεί μια μεγάλη επιχείρηση διάσχισης του Σουέζ που θα έβγαζε τις δύο χώρες από την στασιμότητα στην οποία είχαν επέλθει αυτό το διάστημα. Για να καταφέρει κάτι τέτοιο ήθελε ελευθερία κινήσεων και ειδικότερα ελευθερία από την επίβλεψη

¹¹⁹ Ισραηλινή Πολεμική Αεροπορία

και τα όρια που έθετε η ΕΣΣΔ. Έτσι, το 1972 έδωσε τους σοβιετικούς συμβούλους από την χώρα. Έβαλε την χώρα σε περίοδο πολεμικής προετοιμασίας, ενισχύοντας παράλληλα τον πολιτικό σχεδιασμό και το σχέδιο παραπλάνησης των Ισραηλινών ώστε να τους ωθήσει σε μείωση του επιπέδου ετοιμότητας των μονάδων τους, φτάνοντας στο σημείο να βλέπει κανείς, την εποχή εκείνη, τους Αιγύπτιους στρατιώτες να ψαρεύουν στην απέναντι όχθη ακόμα και να αναπτύσσουν φιλίες με τους ισραηλινούς συναδέλφους τους. Ο επόμενος πόλεμος στην Μέση Ανατολή δεν θα αργούσε να ξεσπάσει.

Η ανάλυση του Πολέμου Φθοράς

Από το 1967 υπήρξαν προσπάθειες να διευθετηθεί με πολιτικά μέσα η διαμάχη μεταξύ Αιγύπτου και Ισραήλ για το ζήτημα του Σινά. Πρώτη προσπάθεια έγινε στην συνάντηση κορυφής μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ στο Glassboro, μεταξύ του προέδρου Johnson και του πρωθυπουργού Kosygin, για να ακολουθήσει η πρόταση της Αιγύπτου για άνοιγμα της Διώρυγας στη ναυσιπλοΐα και τέλος η προσπάθεια του απεσταλμένου του Γ.Γ. του ΟΗΕ, Gunar Jarring. Η αποτυχία αυτών των προσπαθειών συνέβαλε στην θεώρηση των Αιγυπτίων ότι η αποχώρηση των Ισραηλινών από το Σινά χωρίς υπογραφή ειρήνης μεταξύ των δύο χωρών δεν είναι εφικτή με πολιτικά μέσα.

Η άποψη ότι μόνο με χρήση περιορισμένων στρατιωτικών μέσων θα ήταν δυνατό να αλλάξει στάση το Ισραήλ και οι ΗΠΑ που το στήριζαν, ενισχυόταν και από δύο ακόμα παραμέτρους που εκφράστηκαν μέσα από μία δήλωση του προέδρου Νάσσερ στις 21 Ιανουαρίου 1968 στην εφημερίδα Al-Ahram. Πιο συγκεκριμένα ανέφερε ότι πρώτη προτεραιότητα σε αυτή τη σύγκρουση έχει το στρατιωτικό μέτωπο και πως δεν πρόκειται να υπάρξει πολιτική λύση αν ο αντίπαλος δεν κατανοήσει ότι έχουν (σ.σ. οι Αιγύπτιοι) την δυνατότητα να τους εκδιώξουν μέσω σύγκρουσης.

Η απόφαση της Αιγύπτου ότι μπορεί να ξεκινήσει ένα περιορισμένο πόλεμο φθοράς βασίστηκε σε δύο στοιχεία και πιθανόν σε ένα τρίτο. Πρώτα απ' όλα στο γεγονός ότι το Ισραήλ δεν απολάμβανε πλέον την στρατιωτική υπεροχή που είχε στον πόλεμο των Έξι Ημερών και μετά καθώς η Αίγυπτος είχε εξοπλιστεί επανακτώντας τις δυνάμεις που είχε χάσει στον πόλεμο. Δεύτερον, πέρα από την σχετική ισορροπία δυνάμεων, οι Αίγυπτος είχε απόλυτη υπεροπλία σε ανθρώπινο δυναμικό, σε τεθωρακισμένα και πυροβολικό. Το τρίτο στοιχείο που ίσως ώθησε τους Αιγύπτιους

στο να λάβουν την απόφαση για στρατιωτική λύση είναι η στάση της ΕΣΣΔ αν και κάτι τέτοιο δεν είναι απόλυτα τεκμηριωμένο, δεδομένων των πρωτοβουλιών που είχε λάβει για την επίλυση του ζητήματος και των συστάσεων προς την Αίγυπτο ότι μια πολιτική λύση θα μπορούσε να δοθεί μόνο μέσω των υπερδυνάμεων.

Οι στόχοι και η στρατηγική της Αιγύπτου

Ο πόλεμος φθοράς μεταξύ Αιγύπτου και Ισραήλ είναι περίπτωση περιορισμένου πολέμου λόγω των περιορισμών αναφορικά με το στοιχείο των στρατιωτικών δυνατοτήτων των αιγυπτιακών δυνάμεων. Οι προϋποθέσεις για την επιτυχία της στρατηγικής της χώρας ήταν να υπάρχει ισορροπία ισχύος κυρίως στον στρατιωτικό τομέα, ετοιμότητα στον αραβικό κόσμο ώστε να στηρίζει ενεργά την Αίγυπτο στην κήρυξη ενός γενικευμένου πολέμου και ύπαρξη ευνοϊκών συνθηκών σε διεθνές επίπεδο για την κήρυξη ενός γενικευμένου πολέμου δεδομένης της φοβίας επέμβασης των μεγάλων δυνάμεων (κυρίως των ΗΠΑ) να σταματήσουν την σύγκρουση.

Η στρατηγική της Αιγύπτου είχε δύο όψεις, μια πολιτική και μια στρατιωτική. Κύριος στόχος ήταν να δημιουργήσουν απειλή στρατηγικής αποσταθεροποίησης με σκοπό να πιάσουν τη διεθνή κοινότητα να αναλάβει σοβαρές διπλωματικές πρωτοβουλίες για πολιτική επίλυση του προβλήματος σε αιγυπτιακούς όρους - απόσυρση των Ισραηλινών από το Σινά και πολιτική επίλυση του Παλαιστινιακού ζητήματος.

Η λογική πίσω από αυτή την κίνηση είναι η χειραγώγηση του υψηλού βαθμού εμπλοκής, των κρίσιμων συμφερόντων των μεγάλων δυνάμεων και της δέσμευσής τους προς τις δύο χώρες (Αίγυπτος και Ισραήλ). Η κεντρική υπόθεση ήταν ότι το ξέσπασμα ενός πολέμου, έστω και περιορισμένου, που μπορεί να ξεφύγει από τον έλεγχο των υπερδυνάμεων θα έθετε σε κίνδυνο τα συμφέροντά τους. Η ΕΣΣΔ και οι ΗΠΑ δεν είχαν θα διακινδύνευαν μια μεταβολή του καθεστώτος φοβούμενες μια κλιμάκωση που θα τις έφερνε σε σύγκρουση μεταξύ τους. Όσον αφορά τις μεγάλες δυνάμεις βασικό στόχο αποτελούσε η στάση των Ηνωμένων Πολιτειών που στήριζαν το Ισραήλ. Θα έπρεπε να πεισθούν ότι συμφέρον γι' αυτές ήταν η παύση της στήριξης των Ισραηλινών και η πολιτική επίλυση της κατοχής του Σινά.

Η αυξανόμενη εμπλοκή της Σοβιετικής Ένωσης στην Μέση Ανατολή είχε σαν στόχο να καταδείξει την δέσμευσή της και την εγκυρότητα της απειλής εμπλοκής της.

Ταυτόχρονα, ο Νάσσερ μέσω της εμπλοκής αυτής ήθελε να δημιουργήσει στενούς δεσμούς μεταξύ των δύο χωρών σε σημείο που μια αιγυπτιακή ήττα θα θεωρούνταν και σοβιετική. Ο περιορισμένος πόλεμος προστάτευε αυτή τη σχέση καθώς το επίπεδο έντασης δεν θα έθετε σε κίνδυνο τις σχέσεις των Σοβιετικών με τις ΗΠΑ.

Στο επίπεδο των αιγυπτο-ισραηλινών σχέσεων ο Νάσσερ στόχευε στην χειραγώγηση των πολιτικών και στρατιωτικών περιορισμών του Ισραήλ, το οποίο αν οδηγούσε την σύγκρουση σε κλιμάκωση θα είχε να αντιμετωπίσει την Σοβιετική Ένωση, θα έθετε σε κίνδυνο το status quo που δημιουργήθηκε μετά τον πόλεμο των Έξι Ημερών και γενικά θα ερχόταν πιο κοντά σε ένα γενικευμένο πόλεμο.

Σε στρατιωτικό επίπεδο οι Αιγύπτιοι στόχευαν να δημιουργήσουν προγεφυρώματα στην ανατολική όχθη του Σουέζ και να φθείρουν τις ισραηλινές δυνάμεις. Μετά την είσοδο της ισραηλινής αεροπορίας στην σύγκρουση μοναδικός στόχος του Νάσσερ ήταν να προκαλέσει μεγάλες απώλειες στους Ισραηλινούς. Μοναδική λύση ήταν ένας επιμηκυμένος πόλεμος αντίθετος στα δεδομένα του ισραηλινού στρατού. Αυτό το είδος πολέμου συνεπάγεται υψηλό βαθμό φθοράς, δεν περιλαμβάνει πραγματικές νίκες, αλλά έχει πραγματικές απώλειες σε ανθρώπινο δυναμικό και υλικά μέσα, στοιχεία που το Ισραήλ διέθετε σε περιορισμένες ποσότητες. Το αντίκρισμα των απωλειών σε ψυχολογικό επίπεδο είναι έντονο. Η αιγυπτιακή ηγεσία θεωρούσε ότι η ισραηλινή κοινωνία δεν θα άντεχε το υψηλό κόστος και θα ζητούσε την απόσυρση από το Σινά. Τέλος, η κατασκευή της γραμμής Bar-Lev ήταν για τους Αιγύπτιους ότι το Ισραήλ προετοιμαζόταν να πολεμήσει ένα στατικό πόλεμο στον οποίο δεν είχε εμπειρία.

Οι ισραηλινοί στόχοι

Η στάση των Ισραηλινών ήταν κυρίως αμυντική και ο κύριος αντικειμενικός σκοπός ήταν η διαφύλαξη του status quo όπως αυτό διαμορφώθηκε μετά τον Πόλεμο των Έξι Ημερών. Για να υλοποιηθεί αυτός ο στόχος το Ισραήλ έπρεπε:

- α) Να διατηρήσει τις θέσεις του σε βάθος χρόνου σε όλο το μήκος της ανατολικής ακτής της διώρυγας του Σουέζ,
- β) να αποτρέψει τους Άραβες και κυρίως τους Αιγυπτίους από το να διαβούν την διώρυγα ή να κατακτήσουν την ανατολική ακτή της ή να δημιουργήσουν προγεφυρώματα σε αυτή,

γ) να αποτρέψει γενικευμένο πόλεμο καθώς κάτι τέτοιο θα οδηγούσε σε διαπραγματεύσεις που θα περιελάμβαναν και το ζήτημα του Σινά,

δ) να αποτρέψει οποιαδήποτε κλιμάκωση

ε) και σε περίπτωση που ο αντίπαλος προκαλούσε, να αποτρέψει την κλιμάκωση σε πόλεμο.

Η ισραηλινή ηγεσία είχε αξιολογήσει ορθά τις κινήσεις των Αιγυπτίων και των Αράβων συμμάχων τους. Υπολόγισαν σωστά τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες θα ξεκινούσαν ένα νέο πόλεμο οι Άραβες αντίπαλοί τους, αλλά γνώριζαν ότι όσο στρατιωτικά ισχυροί κι αν ήταν εκείνη τη στιγμή δεν ήταν ακόμα σε θέση να εκκινήσουν έναν ολοκληρωτικό πόλεμο. Ανάμεσα σε όλα τα δεδομένα δεν παραμέλησαν να θεωρήσουν και την μεταβλητή της Σοβιετικής Ένωσης. Γνώριζαν ότι η ΕΣΣΔ θα έπαιρνε το μέρος των Αιγυπτίων και ότι η στρατιωτική της παρουσία στην χώρα αυτή θα αποτελούσε ψυχολογικό τονωτικό στο να οδηγηθούν κάποια στιγμή σε πόλεμο. Η σκέψη των Ισραηλινών λειτουργούσε με βάση το χειρότερο σενάριο (worst case scenario). Υπό αυτό το πρίσμα δεν θεώρησαν σωστά ότι η παρουσία των Σοβιετικών στην Αίγυπτο δεν θα παρότρυνε την ηγεσία της τελευταίας, αλλά θα την ανάγκαζε να την συμβουλευτεί πριν κάνει οποιαδήποτε κίνηση.

Στο πλαίσιο της μη-κλιμάκωσης της κρίσης εντάσσεται και η δημιουργία της γραμμής Μπαρ-Λεβ. Η δημιουργία της δεν είναι ένα απλό οχυρωματικό έργο. Είναι μια κατά βάση πολιτική κίνηση που σηματοδότησε την αλλαγή στη στρατηγική. Μέχρι εκείνη την ημέρα το Ισραήλ αντιμετώπιζε τις προκλήσεις με επιθετικότητα, ακόμα και μέσω του προληπτικού πολέμου. Τώρα πλέον η ηγεσία αποφάσισε ότι ήταν η ώρα της διατήρησης του καθεστώτος και η στροφή στην στατική άμυνα. Αν και από καθαρά στρατιωτικής άποψης η κινητή άμυνα ήταν προτιμότερη της στατικής, αποφασίστηκε η εφαρμογή της τελευταίας με καθαρά πολιτικά κριτήρια. Έμμεσα η κίνηση αυτή οδήγησε τους Αιγυπτίους να λάβουν την απόφασή τους για την διεξαγωγή του πολέμου της Φθοράς σε όλες τις φάσεις της στρατηγικής τους. Οι Ισραηλινοί ευρισκόμενοι μπροστά σε ένα τέλμα, χωρίς να έχουν τον πρώτο λόγο στην σύγκρουση, με όλες τις πρωτοβουλίες να τις έχει ο Αιγυπτιακός στρατός, αποφάσισαν να ρίξουν στην μάχη την πολεμική τους αεροπορία.

Η αεροπορία αποφασίστηκε να χρησιμοποιηθεί μόνο όταν έγινε ορατό ότι οι Αιγύπτιοι κινόντουσαν ξεκάθαρα προς την εφαρμογή του σχεδίου τους να διαβούν την διώρυγα του Σουέζ. Μέχρι εκείνη την στιγμή κανένας στην πολιτική και στην

στρατιωτική ηγεσία, εξαιρουμένου του Ezer Weizman¹²⁰, δεν επιθυμούσε την εμπλοκή της αεροπορίας, επειδή θα αποτελούσε καθαρή κλιμάκωση, με πιθανές επιπλοκές και για τις μεγάλες δυνάμεις. Το επιχείρημα του Ισραήλ στην χρήση της πολεμικής αεροπορίας ήταν ότι από την στιγμή που οι αιγυπτιακές δυνάμεις επιχειρούσαν μια διάβαση της διώρυγας, θα έπρεπε να έχουν αεροπορική υπεροχή στην περιοχή, καθώς θα έπρεπε έπειτα να αναλάβουν αποστολές διώξης/βομβαρδισμού των ισραηλινών δυνάμεων. Η επικράτηση της ισραηλινής αεροπορίας θα καταδείκνυε στην Αίγυπτο ότι είναι εξαιρετικά δύσκολο αν όχι ανέφικτο να επιχειρήσει διάβαση της διώρυγας χωρίς πρώτα να διαθέτει εναέρια υπεροχή, ασχέτως αν διέθετε ικανό αριθμό αντιαεροπορικών συστημάτων. Ο AΓΓΕΕΘΑ Bar Lev χαρακτήρισε την χρήση της αεροπορίας ως στρατηγική κλιμάκωσης για χάρη της αποκλιμάκωσης. Με άλλα λόγια η αεροπορία με την κυριαρχία της θα αφαιρούσε την πρωτοβουλία που είχαν οι Αιγύπτιοι στις κινήσεις τους, θα μετέφερε τον πόλεμο σε βάθος εντός της αιγυπτιακής επικράτειας, θα τους ανάγκαζε να διασπείρουν τις δυνάμεις σε μεγαλύτερο πλάτος του μετώπου, θα κατέστρεφε τα αντιαεροπορικά τους συστήματα, θα κατέστρεφε μέρος των δυνάμεων που θα χρησιμοποιούνταν για την διάβαση της διώρυγας και όπως προαναφέραμε θα έδειχνε στους Αιγύπτιους ότι δεν δύνανται να πολεμήσουν έναν γενικευμένο πόλεμο.

Η χρήση της αεροπορίας ανάγκασε τους Αιγύπτιους να μην προχωρήσουν άμεσα στο βασικό τους σχέδιο, που ήταν η διάβαση του Σουέζ, και να παραμείνουν για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα στο φάσμα της φθοράς. Ουσιαστικά η αεροπορία δεν έφερε το γρήγορο τέλος που επιθυμούσαν, μεταξύ άλλων, οι Ισραηλινοί, ούτε την αποσταθεροποίηση του καθεστώτος του Νάσσερ. Απεναντίας δημιούργησε αντίστροφα αποτελέσματα. Ο Νάσσερ χρησιμοποίησε τους βομβαρδισμούς των αιγυπτιακών πόλεων από τα ισραηλινά αεροσκάφη και συσπείρωσε τον λαό γύρω του, ενώ η σοβιετική εμπλοκή έγινε εντονότερη. Έτσι το Ισραήλ αναγκάστηκε να δεχτεί την κατάπαυση του πυρός Δυστυχώς, για την ισραηλινή πλευρά, δεν είχε γίνει καταλάβει ότι η αεροπορία από μόνη της δεν μπορεί να δώσει τέλος σε μια σύγκρουση. Είναι ένα μέσο που χρησιμοποιείται ώστε να καταστεί εφικτή η χρήση χερσαίων δυνάμεων που μπορούν να τερματίσουν μια σύγκρουση μέσω της νίκης τους. Η μόνη επιτυχία τους ήταν ότι κατάφεραν να φθείρουν τις αιγυπτιακές δυνάμεις

¹²⁰ Διευθυντής Επιχειρήσεων του Ισραηλινού ΓΕΕΘΑ, πρώην αρχηγός της Αεροπορίας και μετέπειτα πρόεδρος της χώρας

και να μειώσουν σε κάποιες περιπτώσεις το ρυθμό απωλειών που προκαλούσαν τα πυρά πυροβολικού του Αιγυπτιακού στρατού.

Η εμπλοκή της ΕΣΣΔ

Τα οφέλη που αποσκοπούσε να λάβει η Αίγυπτος από την εμπλοκή της ΕΣΣΔ ήταν η εξισορρόπηση της ισραηλινής στρατιωτικής ισχύος (ειδικά της αεροπορικής) και η διαπραγματευτική ισχύς που θα πήγαζε από την απειλή γενίκευσης του πολέμου. Επιπλέον, η αιγυπτιακή ηγεσία θεωρούσε ότι κατ' αυτό το τρόπο ενισχυόταν η θέση της Σοβιετικής Ένωσης στις συνομιλίες που γινόντουσαν μαζί με τις ΗΠΑ για τον τερματισμό της σύγκρουσης. Εντούτοις δεν είναι βέβαιο ότι η στάση των Σοβιετικών αποσκοπούσε στο να δώσει κίνητρα στους Αιγύπτιους να επιτεθούν στην ανατολική όχθη της διώρυγας.

Το συγκρουσιακό στοιχείο στην σχέση Αιγύπτου και Σοβιετικής Ένωσης φάνηκε όταν ο Νάσσερ φοβούμενος ότι η ΕΣΣΔ θα προσπαθήσει να έρθει σε συμφωνία με τις ΗΠΑ για την επίλυση της σύγκρουσης, αφήνοντας έκθετη τη χώρα του στην στρατηγική που ακολουθούσε, δήλωσε ότι καμία δύναμη στον κόσμο δεν θα μπορούσε να αποτρέψει την χώρα του από το να διασχίσει το Σουέζ. Ο φόβος του, όμως, τον οδήγησε και στο να συμφωνήσει να συνεχίσει τις συνομιλίες με τις ΗΠΑ, με αντάλλαγμα οι τελευταίες, να σταματήσουν την παράδοση μαχητικών αεροσκαφών και εξοπλισμών στο Ισραήλ. Άλλοι λόγοι που τον ώθησαν στην απόφαση αυτή ήταν η στασιμότητα στην οποία είχε περιέλθει ο πόλεμος της φθοράς, οι υψηλές απώλειες και η προσπάθειά του να αλλάξει την στάση των ΗΠΑ όσον αφορά την Αραβο-Ισραηλινή σύγκρουση.

Το Ισραήλ από την πλευρά του βρέθηκε σε δίλημμα από την στιγμή που ενεπλάκη η Σοβιετική Ένωση. Τα σοβιετικά αεροσκάφη θα αναλάμβαναν το ρόλο της παροχής εναέριας υποστήριξης στα αιγυπτιακά τμήματα που έφθειραν τις ισραηλινές δυνάμεις, με απώτερο στόχο την διάβαση του Σουέζ. Ο υπουργός εξωτερικών του Ισραήλ Abba Eben δήλωσε ότι οι Σοβιετικοί θα βοηθούσαν τους Αιγυπτίους να διασχίσουν τη διώρυγα και να αναγκάσουν τις ισραηλινές δυνάμεις να αποσυρθούν. Θεωρούσε, επίσης, ότι μόνο ένας ανόητος θα πίστευε ότι ο Νάσσερ θα επιδίωκε μόνο την κατάκτηση του Σινά και δεν θα συνέχιζε την προέλασή του με σκοπό να αφανίσει το Ισραήλ. Άρα, συνέχισε, η μάχη της διώρυγας ήταν η μάχη για την διατήρηση της ύπαρξης του κράτους του Ισραήλ. Μια «κόκκινη γραμμή» είχε χαραχθεί εκείνη τη

στιγμή. Επιπλέον, διακήρυξαν ότι θα πολεμούσαν τις σοβιετικές αεροπορικές δυνάμεις, προκειμένου να εξασφαλίσουν εναέρια υπεροχή στην περιοχή του Σινά.

Από εκεί και πέρα το Ισραήλ είχε να λαμβάνει υπόψη του δύο σοβαρά ζητήματα. Το πρώτο ήταν ότι έπρεπε να «πολεμήσει» για την διατήρηση όχι της ακεραιότητας, αλλά της ύπαρξής του, και το δεύτερο ήταν ότι σοβιετικοί θα προσπαθούσαν να θέσουν σε δοκιμασία την πίστη του στις διακηρύξεις και στην «κόκκινη γραμμή» που είχε θέσει, με κίνδυνο να οδηγηθεί σε μία κλιμάκωση. Όσον αφορά, όμως, το δεύτερο ζήτημα η ηγεσία του Ισραήλ θεωρούσε ότι αποτροπή εναντίον των Σοβιετικών θα μπορούσε να γίνει μόνο μέσω της απειλής γενίκευσης της σύγκρουσης. Σε ένα τέτοιο ενδεχόμενο πίστευαν ότι οι ΗΠΑ δεν θα μπορούσαν παρά να εμπλακούν, όχι απαραιτήτως στρατιωτικά, και αυτές στην σύγκρουση με στόχο τον τερματισμό της.

Η κόκκινη γραμμή τέθηκε σε δοκιμασία στις 25 Ιουλίου 1970, όταν σμήνος ισραηλινών A-4 Skyhawk δέχθηκε επίθεση από MIG-21 με σοβιετικούς χειριστές. Το ένα από τα A-4 καταρρίφθηκε χωρίς απώλεια του χειριστή του, ενώ οι εμπλοκές συνεχίστηκαν πέρα από την «γραμμή» και πάνω από το Σινά. Δύο ήταν πλέον οι επιλογές του Ισραήλ. Είτε να εμπλέκεται με τους σοβιετικούς χειριστές, είτε να υποχωρήσει από τις διακηρυγμένες θέσεις του. Προτιμήθηκε η πρώτη λύση. Έτσι λίγο αργότερα, στις 30 Ιουλίου, οι Ισραηλινοί χειριστές έστησαν εναέρια ενέδρα στους Σοβιετικούς, πάνω από την περιοχή του Σουέζ. Στις εμπλοκές καταρρίφθηκαν 5 αεροσκάφη των τελευταίων. Προς αποφυγή κλιμάκωσης της σύγκρουσης το γεγονός κρατήθηκε μακριά από την δημοσιότητα. Η κόκκινη γραμμή ήταν γεγονός.

Συμπερασματικά, για την σοβιετική εμπλοκή θα μπορούσαμε να πούμε ότι αυτή αποτέλεσε την αιτία για τον τερματισμό της σύγκρουσης. Η Αίγυπτος άρχισε να κατανοεί ότι το τίμημα της εμπλοκής των Σοβιετικών ήταν υψηλότερο από αυτό που είχαν υπολογίσει αρχικά. Το Ισραήλ από την πλευρά του έβλεπε ότι η συνέχιση της σύγκρουσης θα είχε σαν αποτέλεσμα κάποια στιγμή στο μέλλον να υπάρξει και σύγκρουση με την ΕΣΣΔ. Οι ΗΠΑ φοβούμενες την γενίκευση του πολέμου ανέλαβαν την πρωτοβουλία να δώσουν μια πολιτική λύση στο πρόβλημα.

Συμπεράσματα

Ο Πόλεμος Φθοράς της Αιγύπτου είχε σαν στόχο να αλλάξει τους κανόνες του παιχνιδιού που επιβλήθηκαν με τον Πόλεμο των Έξι Ημερών. Οι Ισραηλινοί θα

μπορούσαν να ανταλλάξουν τα εδάφη που κατέκτησαν με μια οριστική ειρήνευση με τους Άραβες γείτονές τους. Θα διαπραγματευόντουσαν με όρους ισχύος. Αντιθέτως οι Άραβες θα προσερχόντουσαν σε συνομιλίες, μόνο αν διέθεταν ισορροπία ισχύος σε σχέση με το Ισραήλ. Η στάση των Αράβων σκλήρυνε την αντίστοιχη της ισραηλινής ηγεσίας, που έβλεπε να διακυβεύεται η ύπαρξη του κράτους τους. Έτσι, κάθε δυνατότητα διαλόγου εξανεμίστηκε.

Η στάση των μεγάλων δυνάμεων δεν άφηνε περιθώρια για την ανάπτυξη του διαλόγου. Έτσι η Αίγυπτος ξεκίνησε τον Πόλεμο Φθοράς για να αλλάξει την στρατηγική ισορροπία και να απελευθερώσει τα εδάφη που έχασε, εμπλέκοντας ταυτόχρονα, όλο και περισσότερο, τις μεγάλες δυνάμεις.

Όταν τα σχέδιά της άρχισαν να αποδίδουν καρπούς, το Ισραήλ «έβαλε» στη σύγκρουση την πολεμική του αεροπορία, επιδεικνύοντας την στρατηγική του ανωτερότητα. Όσο πιο πολλά κέρδιζε η Αίγυπτος, τόσο αυξανόταν η θέληση των ΗΠΑ για εμπλοκή προκειμένου να αποτρέψουν ήττα του Ισραήλ.

Η χρήση της αεροπορίας από τους Ισραηλινούς αποδείχθηκε μερικώς αντιπαραγωγική. Η Αίγυπτος ζήτησε και έλαβε την συνδρομή των σοβιετικών μαχητικών και πιλότων. Όσο το Ισραήλ κατάφερε να διατηρεί το υπάρχον καθεστώς, χωρίς την χρήση στρατηγικής υπεροχής, τόσο η ΕΣΣΔ αντιμετώπιζε τους περιορισμούς των ΗΠΑ. Όταν, όμως, το Ισραήλ επιβεβαίωσε την στρατηγική του υπεροχή, οι περιορισμοί που αντιμετώπιζαν οι Σοβιετικοί, μειώθηκαν. Οι ΗΠΑ δέχτηκαν θετικά την εμπλοκή της ΕΣΣΔ προκειμένου να περιοριστεί ο Νάσσερ.

Η σοβιετική εμπλοκή στον Πόλεμο της Φθοράς πέτυχε τα αποτελέσματά της. Οι ΗΠΑ αναγκάστηκαν να αναθεωρήσουν την πολιτική τους στην Μέση Ανατολή. Αυτό που είχαν σαν στόχοι οι Αμερικάνοι, ήταν να μειώσουν την ένταση στην περιοχή, να μειώσουν την εμπλοκή των Σοβιετικών στην Μέση Ανατολή, να αυξήσουν την επιρροή τους στις αραβικές χώρες και να παρουσιάσουν τις ΗΠΑ ως την χώρα που μπορεί να προωθήσει μια πολιτική επίλυση της σύγκρουσης.

Ο Πόλεμος της Φθοράς δεν έληξε με την καθαρή νίκη καμίας εκ των δύο πλευρών. Και οι δύο έφτασαν σε μια συμφωνία λόγω «ισοπαλίας» και μεγάλης φθοράς των δυνάμεών τους. Ουσιαστικά, η Αίγυπτος κατάφερε με την εμπλοκή της Σοβιετικής Ένωσης και την εφαρμογή του Πολέμου της Φθοράς να εξισορροπήσει την στρατηγική υπεροχή του Ισραήλ όπως αυτή εκφράστηκε με τις σε βάθος αεροπορικές προσβολές. Από την άλλη πλευρά, το Ισραήλ όταν κλήθηκε να εξαργυρώσει την υπεροχή που απέκτησε με τον Πόλεμο των Έξι Ημερών,

προσπάθησε να το πράξει εξαναγκαζόμενο να πολεμήσει απλά για την στρατηγική ισορροπία. Όσο το Ισραήλ ήταν σε θέση να μάχεται τόσο πιο δύσκολο ήταν να συνομιλήσει με τους Αιγυπτίους. Η είσοδος της Σοβιετικής Ένωσης στο πλευρό των τελευταίων ανάγκασε το Ισραήλ να στραφεί στην ευκαιρία που προσέφεραν οι διπλωματικές συνομιλίες που προώθησαν οι ΗΠΑ. Εκεί τελικά αναγκάστηκε να δεχτεί την «βοήθεια» των Ηνωμένων Πολιτειών η οποία ουσιαστικά σήμαινε εμπλοκή της χώρας αυτής στα ζητήματα του Ισραήλ.

Τα κέρδη της Αιγύπτου δεν ήταν στρατιωτικά. Αντιθέτως, η στρατιωτική αποτυχία ήταν το ισχυρό της σημείο. Κατάφερε να χρησιμοποιήσει την στρατιωτική βοήθεια των Σοβιετικών μπόρεσε να κινητοποιήσει τις ΗΠΑ. Τον περιορισμό στην σοβιετική ανάμειξη στα εσωτερικά της, η Αίγυπτος τον κατάφερε με την αποδοχή του σχεδίου ειρήνευσης και διαλόγου των ΗΠΑ.

Οι αντιλήψεις των δύο πλευρών για τα κέρδη που αποκόμισαν από την σύγκρουση ήταν οι ίδιες. Η κάθε μία πίστευε ότι κέρδισε τα μέγιστα, κρίνοντας από τους στόχους της όπως αυτή διαμορφώθηκαν πριν και συνέχισαν να διαμορφώνονται κατά τη διάρκεια του Πολέμου της Φθοράς.

Το Ισραήλ πίστευε ότι ήταν πετυχημένο επειδή κατάφερε να διατηρήσει την ακεραιότητά του και ότι η αμερικανική παρέμβαση θεώρησε ότι ήταν με το μέρος. Το εργαλείο για την επιτυχία, σύμφωνα με την κρίση του, ήταν η στρατηγική που ακολούθησε (αντίσταση στην γραμμή Bar-Lev, αεροπορικές επιδρομές σε βάθος και αντίσταση στις σοβιετικές δυνάμεις).

Η κριτική στην θεώρηση αυτή ασκήθηκε από τον Ezer Weizmann που ήθελε να υπάρξει μια αποφασιστική νίκη εναντίον των Αράβων με πλήρη χρήση της στρατιωτικής ισχύος του Ισραήλ. Υπαίτιο για τις λανθασμένες επιλογές θεώρησε τον υπουργό Άμυνας Moshe Dayan και τις υπερβολικές του φοβίες για την εμπλοκή της ΕΣΣΔ. Το μόνο στοιχείο στο οποίο μπορούμε με σιγουριά να πούμε ότι είχε δίκαιο ο Weizmann ήταν το επιχείρημα ότι το Ισραήλ δεν πέτυχε να οργανώσει μια σοβαρή μακροχρόνια στρατηγική με ξεκάθαρους στρατηγικούς στόχους.

Οι Αιγύπτιοι από την πλευρά του θεώρησαν τον Πόλεμο Φθοράς δική τους επιτυχία. Επιτυχία τους ήταν η αποδοχή του σχεδίου κατάπαυσης του πυρός των ΗΠΑ από τους Ισραηλινούς.

Η φθορά που ήθελαν και προκάλεσαν στις ισραηλινές δυνάμεις στην περιοχή του Σουέζ δεν πέτυχε από στρατιωτικής άποψης. Η αποτυχία της ήταν αυτή που έκανε την πολιτική στρατηγική πετυχημένη. Η αλλαγή στην ισορροπία ισχύος που

επιτεύχθηκε οφειλόταν στην ισορροπία των υπερδυνάμεων. Η εκδίωξη των Ισραηλινών θα επιτυγχανόταν μόνο μέσω της εξισορόπησης σε στρατιωτικό επίπεδο. Η αποδοχή του αμερικανικού σχεδίου έγινε δεκτή για να υπάρξει χρόνος προετοιμασίας των αιγυπτιακών και λοιπών αραβικών δυνάμεων, χωρίς να υφίστανται τις καταστροφές της ισραηλινής αεροπορίας. Το σχέδιο αυτό τέθηκε σε εφαρμογή με τον Πόλεμο του Γιομ Κιππούρ λίγο καιρό μετά.

Ο Πόλεμος της Φθοράς είναι μία μορφή περιορισμένου πολέμου και κατ' επέκταση πολέμου χαμηλής έντασης, παρά το γεγονός ότι χαρακτηριζόταν από πολλές διακυμάνσεις στα επιμέρους περιοριστικά στοιχεία. Αυτό οφειλόταν σε λάθη της Αιγύπτου που έδειξε ότι δεν ήξερε να χρησιμοποιήσει ορθά μια τέτοια στρατηγική. Ο Νάσσερ ήθελε να πραγματοποιήσει τους στόχους που θα μπορούσαν να επιτευχθούν μόνο μέσω ενός γενικευμένου πολέμου. Δεν υπολόγισε αν ήταν εφικτό να εκδιώξει τους Ισραηλινούς από το Σινά με έναν περιορισμένο πόλεμο και οι 10.000 απώλειες που υπολόγιζε ότι θα προξενήσει στον αντίπαλο φάνταζαν εξωπραγματικές, όπως επίσης δεν υπολόγισε το εάν ο πόλεμος θα παρέμενε περιορισμένος σε περίπτωση που θα ήταν κοντά στην πραγμάτωση των στόχων του.

Για παράδειγμα, η Αίγυπτος θεωρούσε ότι θα μπορούσε να διασχίσει το Σουέζ και ο πόλεμος να παραμείνει περιορισμένος, πράγμα εξαιρετικά απίθανο δεδομένης της σημασίας που είχε αποδώσει το Ισραήλ στην περιοχή. Η αποτυχία του σχεδίου των Αιγυπτίων φάνηκε όταν οι Ισραηλινοί κλιμάκωσαν την σύγκρουση χρησιμοποιώντας την πολεμική τους αεροπορία, και οι ίδιοι δεν είχαν κανένα τρόπο να απαντήσουν, και όταν το Ισραήλ εκτίμησε τον κίνδυνο της διάσχισης του Σουέζ μεγαλύτερο από τον κίνδυνο της κλιμάκωσης του πολέμου.

Αυτό πέρα από τις λάθος εκτιμήσεις της αιγυπτιακής ηγεσίας οφειλόταν και στο γεγονός ότι αυτή σχεδίαζε μια επίθεση στον αντίπαλο, ως τελική φάση του σχεδίου, οπότε ήταν σίγουρη για την απάντηση των Ισραηλινών.¹²¹

Κάποιες επιπλέον διακυμάνσεις οφείλονταν και στην κλιμάκωση στην οποία οδηγήθηκαν οι δύο πλευρές. Το Ισραήλ με την πολεμική του αεροπορία και η Αίγυπτος με την εμπλοκή της ΕΣΣΔ. Εντούτοις, η κλιμάκωση που επήλθε στους στρατιωτικούς και πολιτικούς στόχους, και ιδιαίτερα η κλιμάκωση που συνεπαγόταν η σοβιετική στρατιωτική δύναμη στην Αίγυπτο, δεν μπορούμε να πούμε ότι άλλαξαν τον γενικότερο χαρακτήρα της σύγκρουσης. Η λήξη της σύγκρουσης ήταν καθαρή

¹²¹ Jervis, Robert - Lebow, Richard Ned - Stein, Janice Gross, *Psychology and deterrence*, Johns Hopkins University, 1991, σελ. 40

επιτυχία των μεγάλων δυνάμεων, στοιχείο που αποδεικνύει τον καταλυτικό τους ρόλο σε μια περιφερειακή σύγκρουση.

Ο περιορισμένος πόλεμος σαν στρατηγική μιας μικρής ή μεσαίας δύναμης, όπως ήταν η Αίγυπτος την περίοδο μετά τον Πόλεμο των Έξι Ημερών¹²², μπορεί εν δυνάμει να φέρει αποτελέσματα. Η εφαρμογή του από τους Αιγυπτίους ουσιαστικά είναι μάθημα για το τι να μην κάνει κάποιος σ' ένα τέτοιο πόλεμο. Εν δυνάμει θα μπορούσε να ήταν επιτυχής, αν οι στόχοι που είχε θέσει ο Νάσσερ ήταν προσαρμοσμένοι στα δεδομένα και όχι τα δεδομένα προσαρμοσμένα στους στόχους. Αν, όμως, θεωρήσουμε την περίοδο του πολέμου που αρχίζει με την χρήση των ισραηλινών αεροσκαφών και λήγει με την κατάπαυση του πυρός, και ταυτόχρονα θεωρήσουμε και τον στόχο των Ισραηλινών που δεν ήταν άλλος από την ανατροπή του Νάσσερ, μπορούμε να πούμε ότι ο περιορισμένος πόλεμος με την στήριξη από μια μεγάλη δύναμη μπορεί να φέρει αποτελέσματα έναντι μιας ισχυρότερης δύναμης.

¹²² Θεωρούμε ότι η Αίγυπτος ήταν μικρότερη στρατιωτική δύναμη σε σχέση με την Αίγυπτο την περίοδο έναρξης του Πολέμου Φθοράς. Λαμβάνουμε υπόψη μας την στρατιωτική ισχύ καθώς αυτή ήταν το βασικότερο στοιχείο που θα χρησιμοποιούσε η αιγυπτιακή πλευρά και εν συνέχεια το πολιτικό. Στις επόμενες φάσεις του πολέμου υπήρξε ισορροπία αλλά σε καμία περίπτωση αυτή δεν σήμαινε ότι η Αίγυπτος έγινε μεγάλη δύναμη, έστω για τα περιφερειακά δεδομένα, ώστε να μπορεί να αλλάζει τη μορφή του υποσυστήματος.

ΚΑΡΓΚΙΛ 1999
ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΧΑΜΗΛΗΣ ΕΝΤΑΣΗΣ
ΙΝΔΙΑΣ ΚΑΙ ΠΑΚΙΣΤΑΝ ΣΤΟ ΚΑΣΜΙΡ

Η σύγκρουση στο Καργκίλ το 1999 είναι μία από τις επί σειρά ετών πολεμικές αναμετρήσεις μεταξύ της Ινδίας και του Πακιστάν για την κατοχή των εδαφών του Κασμίρ. Οι πολεμικές αναμετρήσεις μεταξύ των δύο χωρών έληξαν με την Ινδία να βγαίνει σχεδόν πάντα νικήτρια. Το σύνηθες στοιχείο ήταν το Πακιστάν να εφαρμόζει την στρατηγική της σύγκρουσης χαμηλής έντασης προκειμένου να αλλάξει το καθεστώς στην περιοχή. Συχνά απέστειλε στρατιωτικούς του μεταμφιεσμένους σε αντάρτες ή αντάρτες Μουτζαχεντίν ή παρείχε στρατιωτική βοήθεια στους μουσουλμάνους κατοίκους της περιοχής που θα μπορούσαν να ξεγερθούν εναντίον της Ινδίας, με σκοπό να ανατρέψουν την ινδική κυριαρχία στο Κασμίρ. Το Πακιστάν πέρα από τα στρατιωτικά αυτά μέτρα προσπάθησε να εκμεταλλευθεί και τον παράγοντα «μεγάλες δυνάμεις» προς όφελός του, καθώς επίσης και το γεγονός ότι και οι δύο χώρες κατέχουν πυρηνικά όπλα, γεγονός που μπορούσε να οδηγήσει σε πυρηνικό πόλεμο, που φυσικά καμία μεγάλη δύναμη δεν ήθελε να συμβεί. Τα στοιχεία αυτά σε συνδυασμό με την ισχύ της Κίνας, την «μονοκρατορία» των ΗΠΑ στο διεθνές σύστημα και το γεγονός ότι ο Πακιστανικός στρατός ήλεγχε και συνεχίζει να ελέγχει την πολιτική της χώρας, καθιστούν το ζήτημα του Καργκίλ (και γενικότερα των ινδοπακιστανικών συρράξεων) ένα άκρως ενδιαφέρον ζήτημα, με πολλές μεταβλητές.

Γεωγραφία και ιστορικό του Κασμίρ

Το Καργκίλ αποτελεί περιοχή του Jammu-Kashmir¹²³, το οποίο με τη σειρά

¹²³ Βλ. Χάρτη του Κασμίρ στο Παράρτημα-Χάρτες

κατέχεται από τρεις διαφορετικές χώρες. Η Ινδία έχει στην κατοχή της το κεντρικό και νότιο τμήμα του Κασμίρ, καθώς και τις υψηλότερες κορυφές του παγετώνα Siachen, το Πακιστάν το βορειοδυτικό τμήμα και τις χαμηλότερες κορυφές του παγετώνα, και η Κίνα το βορειοανατολικό. Στη βόρεια πλευρά του τμήματος που κατέχει η Ινδία και σχεδόν επάνω στην Γραμμή Ελέγχου (Line of Control - LOC) με το Πακιστάν, απλώνεται το Καργκίλ, σε μια έκταση 14.086 τ.χλμ.. Βρίσκεται σε μεγάλο υψόμετρο επάνω στα Ιμαλάια, με τις θερμοκρασίες να είναι εξαιρετικά χαμηλές (-40° / -60° C), γεγονός που κάνει πολλά σημεία του ακατοίκητα. Ο μοναδικός εθνικός δρόμος που περνάει από το Καργκίλ και ενώνει τις πόλεις της περιοχής είναι ανοιχτός μόνο κατά το διάστημα Ιουνίου-Νοεμβρίου. Ο πληθυσμός του εκτιμάται σε 140.000 άτομα. Είναι η μόνη περιφέρεια, σε όλη την πολιτεία του Jammu-Kashmir όπου οι μουσουλμάνοι πλειοψηφούν σε ποσοστό 85%.

Καμία εκ των τριών χωρών δεν αναγνωρίζει τις κτήσεις της άλλης, με αποτέλεσμα να δημιουργείται ένα εξαιρετικά ασταθές περιβάλλον. Στη σύγχρονη ιστορία η διαμάχη ξεκινάει από την εποχή της ανεξαρτητοποίησης της Ινδίας και του Πακιστάν από την αγγλική αποικιοκρατία. Το Κασμίρ είχε δική του αυτοδιοίκηση και με την ανεξαρτητοποίησή των δύο τελευταίων κρατών, είχε το δικαίωμα να προσαρτηθεί με ένα εξ αυτών. Το Πακιστάν προσπάθησε ακόμα και με την ένοπλη βία να προσαρτηθεί την περιοχή. Το αποτέλεσμα ήταν ο Sher-I-Kashmir Sheikh Mohammad Abdullah να δημιουργήσει κίνημα για την απελευθέρωση του Κασμίρ από τον αυταρχισμό, κινούμενος εναντίον του Μαχαραγιά της περιοχής. Οι κάτοικοι της περιοχής και το τοπικό τους κοινοβούλιο αποφάσισαν να προσαρτηθούν στην Ινδία και για το λόγο αυτό υπέγραψαν το σχετικό σύμφωνο το 1947. Ο γενικός διοικητής της Ινδίας λόρδος Mountbattan το έκανε αποδεκτό. Την ίδια μέρα κίολας εισήλθαν στην περιοχή τα ινδικά στρατεύματα με σκοπό να εκδιώξουν τους ντόπιους αντάρτες που στήριζαν τον πακιστανικό στρατό και τα σχέδιά του για ένωση με την χώρα.

Το Κασμίρ, παρά τις αντίξοες καιρικές συνθήκες, έχει και γεωπολιτική αξία στην περιοχή. Είναι κομβικό σημείο απ' όπου μπορεί να ελεγχθεί μια μεγάλη γεωγραφική περιοχή στον ευρύτερο χώρο της Νοτιοανατολικής Ασίας, που περιλαμβάνει, πέρα από την Ινδία και το Πακιστάν, και την Κίνα. Μοναδικοί οδικοί άξονες που ενώνουν τις τρεις χώρες μεταξύ τους καθιστούν όποιον τους έχει υπό τον

έλεγχου του, βασικό παράγοντα του υποσυστήματος αυτού. Ο Άξονας Καρακοράμ¹²⁴ (Karakoram Highway) που ενώνει την Κίνα με το Πακιστάν, δημιουργήθηκε ως δρόμος εμπορίου το 1982, αλλά χρησιμοποιείται και ως πέρασμα ισλαμιστών τρομοκρατών, ακόμα και μελών της Αλ Κάιντα στη σημερινή περίοδο, που στηρίζουν τους Ουιγούρους αντάρτες στην νότια Κίνα. Επίσης, το πέρασμα Καρακοράμ που βρίσκεται στο ινδικό Κασμίρ είναι το μοναδικό σημείο εισόδου στην Κίνα από την βόρεια Ινδία.

Οι Βρετανοί αναγνώριζαν την αξία του και γι' αυτό προσπάθησαν μέσω του «διαίρει και βασίλευε» να μην αφήσουν καμία από τις δύο χώρες να έχει τον αποκλειστικό έλεγχο. Η αξία του έγινε ακόμα πιο σημαντική την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου και μετά όταν η άνοδος της Κίνας ως πόλου του διεθνούς συστήματος άρχισε να ανησυχεί όλο και περισσότερους ανθρώπους. Επιπλέον, η εγγύτητά του στην Σοβιετική Ένωση το καθιστούσε κομβικό σημείο στην ευρύτερη περιοχή. Έτσι, πέρα από τους Βρετανούς, έλεγχο στην περιοχή ήθελαν να έχουν οι Αμερικανοί και φυσικά οι Σοβιετικοί.

Η σύγκρουση¹²⁵

Τον Φεβρουάριο του 1999 ο πρωθυπουργός της Ινδίας Atal Behari Vajpayee ταξίδεψε στο Πακιστάν όπου υπέγραψε με τον την ηγεσία της χώρας την Διακήρυξη της Λαχόρης, που ουσιαστικά ενίσχυε την συμφωνία Shimla¹²⁶ (1972). Με την Διακήρυξη τα δύο κράτη συμφωνούσαν στην εντατικοποίηση των προσπαθειών τους για επίλυση του ζητήματος του Jammu-Kashmir, στην μη εμπλοκή του ενός στα ζητήματα του άλλου και στην εντατικοποίηση του διαλόγου στα υπόλοιπα διμερή ζητήματα.

Η Διακήρυξη της Λαχόρης έδωσε ένα αέρα αισιοδοξίας στην ινδική πλευρά και στον λαό της χώρας καθώς τα σημεία της ουσιαστικά ενίσχυαν την πολιτική της Ινδίας και ασκούσαν πίεση στο Πακιστάν που όλα αυτά τα χρόνια προσπαθούσε να ανατρέψει το καθεστώς στην περιοχή του Κασμίρ, είτε μέσω γενικευμένου πολέμου είτε μέσω συγκρούσεων χαμηλής έντασης.

¹²⁴ Είναι ο μοναδικός δρόμος που ενώνει τις δύο χώρες. Έχει μήκος περίπου 500 χμ. και παρά το ότι βρίσκεται σε υψόμετρο 5500μ. παραμένει ανοιχτός και τον Χειμώνα λόγω του ότι οι άνεμοι δεν επιτρέπουν την κάλυψή του από το χιόνι. Επίσης, βλ. Χάρτη του άξονα στο Παράρτημα-Χάρτες

¹²⁵ Chadha Vivek, *Low intensity conflicts in India - An analysis*, United Services Institution of India & Sage Publications, New Delhi-Thousand Oaks-London, 2005, σελ. 143-159

¹²⁶ Η Συμφωνία Shimla υπογράφηκε μετά την λήξη του ινδοπακιστανικού πολέμου του 1971.

Τα σχέδια για μια σύγκρουση στο Καργκίλ υπήρχαν, με βάση διάφορα στοιχεία, από την δεκαετία του '80. Οι συνθήκες δεν ευνόησαν ποτέ μέχρι την στιγμή που το Πακιστάν έκανε την πρώτη του πυρηνική δοκιμή. Η κυβέρνηση του Nawaz Sharif ένιωθε περισσότερο ισχυρή από ποτέ και πίστευε ότι με την πυρηνική απειλή να πλανάται πάνω από την Ινδία, η τελευταία δεν θα αντιμετώπιζε με αποφασιστικότητα την επιθετικότητα του Πακιστάν. Την υλοποίηση του σχεδίου ανέλαβε ο Α/ΓΕΣ Στρατηγός Pervez Musharaf, που είχε αναρριχηθεί στην συγκεκριμένη θέση χάρη στην βοήθεια του πρωθυπουργού εκτοπίζοντας άλλους παλαιότερους στην ιεραρχία. Η υλοποίησή του κρατήθηκε μυστική, ακόμα και από τους υπόλοιπους αρχηγούς των κλάδων των ενόπλων δυνάμεων, ενώ αμφίβολο είναι κατά πόσο ο πρωθυπουργός είχε πλήρη εικόνα των γεγονότων.¹²⁷

Οι επιχειρήσεις

Η εφαρμογή του σχεδίου, με βάση τα στοιχεία, ξεκίνησε με την αρχική αναγνώριση που πιστεύεται ότι έγινε την περίοδο Νοεμβρίου-Δεκεμβρίου 1998. Στην συνέχεια ακολούθησε η λεπτομερής αναγνώριση (Φεβρουάριος-Μάρτιος 1999) και η προώθηση της κύριας δύναμης έγινε κατά τον Απρίλιο του 1999. Εκτίμηση είναι ότι μέχρι το τέλος Μαΐου είχε ολοκληρωθεί η διείσδυση στους τομείς της περιοχής του Καργκίλ.

Η εντύπωση που αρχικά είχε δώσει το Πακιστάν ήταν ότι οι «αντάρτες» ήταν Μουτζαχεντίν που πολεμούσαν στα πλαίσια ενός ιερού πολέμου. Αυτό ακριβώς πίστευαν και οι Ινδοί αξιωματούχοι και αναλυτές. Πολύ αργότερα από τις ανακρίσεις αιχμαλώτων, τον έλεγχο των νεκρών και από τα έγγραφα που υπέπεσαν στα χέρια του Ινδικού Στρατού έγινε γνωστό ότι οι αντάρτες δεν ήταν αποκλειστικά, ούτε Αφγανοί μουτζαχεντίν, ούτε αντάρτες της οργάνωσης Tehrik-i-Jihad¹²⁸, αλλά κυρίως στελέχη των Πακιστανικών Ενόπλων Δυνάμεων.

Πιο συγκεκριμένα ήταν στελέχη του «Βόρειου Ελαφρού Πεζικού» (Northern Light Infantry - NLI). Πρόκειται για μια δύναμη επιπέδου συντάγματος που είχε σαν αντικειμενικό σκοπό την προστασία των βόρειων συνόρων της χώρας. Πριν τον πόλεμο του Καργκίλ ήταν μια παραστρατιωτική δύναμη που στις τάξεις της

¹²⁷ Shaukat Qadir, «An analysis of the Kargil conflict 1999», «*RUSI Journal*», April 2002, Royal United Service Institute, σελ. 25

¹²⁸ Η οργάνωση δημοσιοποίησε ότι οι αντάρτες είναι στελέχη της που εκπαιδεύονταν ταυτόχρονα στις μάχες σε μεγάλο υψόμετρο.

περιελάμβανε μέλη των ντόπιων φυλών. Προήλθε από την συγχώνευση ομάδων ανιχνευτών. Επίσημη μονάδα του Πακιστανικού Στρατού έγινε μετά τον πόλεμο του Καργκίλ. Το προσωπικό της δύναμης αυτής διείσδυσε στο ινδικό έδαφος φορώντας ενδύματα τοπικών φυλών. Η δύναμη περιελάμβανε και στελέχη ειδικών επιχειρήσεων του Special Services Group (SSG), ενώ θα λάμβανε υποστήριξη μεταξύ άλλων και από μονάδες πυροβολικού. Το μέγεθος της δύναμης υπολογιζόταν στα 1500-2400 άτομα και με αναλογία τακτικών και μη τακτικών στρατευμάτων 70:30, σύμφωνα με το πόρισμα της Επιτροπής για το Καργκίλ¹²⁹. Ο τελικός αριθμός των δυνάμεων που ενίσχυσαν το προγεφύρωμα εκτιμάται στους 5000 άνδρες¹³⁰. Σύμφωνα με ορισμένες πηγές οι αντάρτες έπαιξαν περισσότερο ρόλο βοηθητικό επανδρώνοντας τις μονάδες Διοικητικής Μέριμνας. Βασικό πλεονέκτημα του Πακιστάν ήταν ο χρόνος που είχαν οι εισβολείς να προσαρμοστούν στο υψόμετρο και στις θερμοκρασίες που επικρατούσαν στην περιοχή.

Οι πρώτες αναφορές για τους εισβολείς έφτασαν από βοσκούς που κινούνταν στην περιοχή και είδαν άτομα με τοπικές ενδυμασίες να κατασκευάζουν καταλύματα και οχυρωμένες θέσεις. Όπως προαναφέραμε στην εισαγωγή του κεφαλαίου οι κλιματολογικές συνθήκες στην περιοχή είναι από τις πιο ακραίες σε όλη την Γη. Τη μεγαλύτερη περίοδο κάθε έτους επικρατούν πολικές θερμοκρασίες, χιονοθύελλες και οι χιονοστιβάδες είναι συχνό φαινόμενο. Επιπλέον, όλων αυτών πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το μεγάλο υψόμετρο που απαιτεί εγκλιματισμό του αναβάτη. Γίνεται άμεσα κατανοητό πόσο δύσκολο είναι να διεξαχθούν επιχειρήσεις σ' ένα τέτοιο περιβάλλον. Κοινή διαδικασία και για τους δύο στρατούς είναι να μην επανδρώνουν τα μεθοριακά φυλάκια κατά την χειμερινή περίοδο, παρά μόνο όταν ανέβει η θερμοκρασία. Έτσι διατηρούνται ορισμένες από τις θέσεις που έχει δημιουργήσει ο κάθε στρατός. Οι Πακιστανοί εκμεταλλεύθηκαν αυτό το γεγονός και κατέλαβαν 132 θέσεις (φυλάκια) του Ινδικού Στρατού νωρίς το Καλοκαίρι, παρά την άτυπη συμφωνία από το 1977 να μην καταλαμβάνονται θέσεις του αντιπάλου κατά το χρονικό διάστημα μεταξύ 15 Σεπτεμβρίου και 15 Απριλίου κάθε έτους.

Αμέσως μόλις έγιναν αντιληπτοί οι εισβολείς και οι θέσεις τους χάρη στις περιπόλους και την εναέρια παρατήρηση των Ινδικών Ενόπλων Δυνάμεων, οι αντίδραση των τελευταίων ήταν άκρως επιθετική, λόγω της αμηχανίας στην οποία

¹²⁹ Kargil Review Committee Report

¹³⁰ Οι υπόλοιποι εισβολείς, αν αφαιρέσουμε από το σύνολο τους 1500 περίπου, ανήκαν στις μονάδες Διοικητικής Μέριμνας.

είχαν προέλθει και λόγω του ότι ο ενθουσιασμός που προκάλεσε η Διακήρυξη της Λαχόρης μετατράπηκε σε οργή και αίσθημα προδοσίας στις φιλειρηνικές προσπάθειες της ινδικής ηγεσίας.

Το πρώτο βήμα ήταν να σταθεροποιηθεί και να μην επεκταθεί το προγεφύρωμα μήκους 160 χιλιομέτρων, με βάθος που κυμαινόταν μεταξύ 7 και 15 χιλιομέτρων, που είχαν δημιουργήσει οι πακιστανικές δυνάμεις. Ενισχύσεις κλήθηκαν από άλλους τομείς του μετώπου. Μέχρι την 1 Ιουνίου είχαν ολοκληρωθεί η αναγνώριση και η κίνηση των μονάδων στα σημεία εξόρμησης. Ενισχύσεις δεν ήρθαν μόνο από τις χερσαίες δυνάμεις αλλά και από την αεροπορία που θα ενίσχυε το ηθικό και την ισχύ πυρός των μαχόμενων τμημάτων. Τέλος, το Ινδικό Πολεμικό Ναυτικό κινητοποίησε τον δυτικό στόλο κάνοντας ξεκάθαρο στο Πακιστάν ότι η Ινδία είναι διατιθέμενη να μην απολέσει έδαφος.

Οι πακιστανικές δυνάμεις άρχισαν σιγά σιγά να χάνουν την πρωτοβουλία καθώς και την καλύτερη τοποθέτησή τους στο πεδίο της μάχης, σε σημεία που παρείχαν μεγάλους τομείς παρατήρησης και κάλυψης από τα όπλα τους. Οι ινδικές δυνάμεις κατάφεραν να προκαλέσουν ρήγματα στην διάταξη των αντιπάλων και να διεισδύσουν στα μετόπισθόν τους. Επίσης, περιόρισαν τις απώλειές τους λόγω του ότι δεν ήταν αναγκασμένες να διεξάγουν επιθετικές αναγνωρίσεις για να εντοπίσουν την εχθρική διάταξη και να επιτίθενται σε οχυρωμένες θέσεις σε ανώμαλο έδαφος.

Οι κυριότερες μάχες δόθηκαν σε τρεις υπό-τομείς του μετώπου, τους Mashkoh-Dras, Batalik και Turtuk, στους οποίους υπήρχαν οι πόλεις Turtok, Batalik, Kargil, Kaksar, και Dras, και οι κοιλάδες Chorbatla και Mushkoh. Ζωτικής σημασίας ήταν η εθνική οδός NH1A μέσω της οποίας συνδέεται όλο το βόρειο Κασμίρ, και πιο συγκεκριμένα οι πόλεις Jammu, Srinagar, Dras, Kaksar, Kargil και Leh, μεταξύ τους και με την υπόλοιπη χώρα, ενώ κατά την περίοδο των επιχειρήσεων ήταν η μόνη οδός μέσω της οποίας μπορούσαν να εφοδιαστούν οι ινδικές μονάδες. Το πρόβλημα ήταν ότι η εθνική οδός βρισκόταν πολύ κοντά στην Γραμμή Ελέγχου (LoC) και οι πακιστανικές δυνάμεις που κατέλαβαν τις ινδικές θέσεις την έλεγχαν με τα πυρά τους, προκαλώντας μεγάλες απώλειες στους Ινδούς που προσπαθούσαν να περάσουν για να ανεφοδιάσουν τις μονάδες τους.¹³¹

Η πρώτη επιτυχία ήρθε στον τομέα Mashkoh-Dras με την ανακατάληψη της περιοχής Tololing, απ' όπου οι ινδικές δυνάμεις μπορούσαν να ελέγχουν και τον

¹³¹ βλ. Χάρτης 3 στο Παράρτημα

αυτοκινητόδρομο NH1A. Οι μάχες συνεχίστηκαν, για την εκκαθάριση των γύρω κορυφών τον βουνών, σε υψόμετρο που έφτανε τα 6000 μέτρα. Η κατάσταση ήταν ακόμα πιο δύσκολη στην περιοχή του παγετώνα Siachen. Οι μάχες στον τομέα αυτό πέρα από το ότι διεξήχθησαν σε πολύ μεγάλο υψόμετρο, απαιτούσαν γνώση τεχνικών ορειβασίας για τα μαχόμενα τμήματα. Η σημασία του τομέα έγκειται στο ότι όποιος τον ελέγχει μπορεί να πλαγιοκοπήσει την διάταξη του αντιπάλου ή πολύ απλά να περάσει στα μετόπισθόν της με κίνδυνο η αντίπαλη πλευρά να βρεθεί υπερκερασμένη.

Οι επιθέσεις του Ινδικού Στρατού δεν θα είχαν καμία επιτυχία αν δεν υπήρχε η υποστήριξη του πυροβολικού και της αεροπορίας. Τα 300 πυροβόλα έβαλαν καθημερινά 5000 βλήματα διαφόρων διαμετρημάτων. Συνολικά καθ' όλη την διάρκεια των μαχών το ινδικό πυροβολικό έβαλλε 250.000 βλήματα και ρουκέτες. Τέτοιος όγκος πυρός από πυροβόλα δεν είχε ξαναβληθεί από την εποχή του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Οι Ινδοί στρατιώτες κατάφεραν να φτάσουν στις θέσεις των Πακιστανών χάρη στις ευθυτενείς βολές των πυροβολητών συναδέλφων τους, που αναγκάζονταν να εκτελούν τις βολές ακάλυπτοι, με πραγματική αυταπάρνηση κάτω από τις κάννες των πακιστανικών πυροβόλων που χάρη στο υψόμετρο έλεγχαν μεγάλες εκτάσεις εντός του ινδικού εδάφους. Σε ορεινά εδάφη και ειδικά για την καταστροφή οχυρωμένων θέσεων σε τέτοιο είδος εδάφους υπάρχει μεγάλη ανάγκη για όπλα ευθυτενούς και όχι καμπύλης τροχιάς (Ανάλογη κατάσταση αντιμετώπισαν οι Γερμανοί εισβολείς στην Μάχη των Οχυρών). Οι Ινδοί έφτασαν να χρησιμοποιούν μέχρι και πολλαπλούς εκτοξευτές πυραύλων (όπλα παροχής όγκου πυρός και κάλυψης μεγάλων εκτάσεων) για να ανατρέψουν την πακιστανική άμυνα.

Οι αεροπορικές επιχειρήσεις

Οι αεροπορικές επιχειρήσεις σε ορεινό έδαφος είναι και αυτές εξαιρετικά δύσκολες. Στην περίπτωση του Καργκίλ ο παράγοντας υψόμετρο όχι απλά αύξανε αλλά πολλαπλασίαζε τον συντελεστή δυσκολίας. Πρώτ' απ' όλα οι επιδόσεις ενός αεροσκάφους κι ενός βλήματος είναι υψηλότερες κοντά στο επίπεδο της θάλασσας και μειώνονται όσο αυξάνεται το υψόμετρο. Σε ύψος 20.000¹³² ποδιών (6500 μέτρα περίπου) η πυκνότητα του αέρα είναι χαμηλότερη κατά 30% σε σχέση με το επίπεδο

¹³² Τα αεροσκάφη έπρεπε να πετούν σε αυτό το ύψος δεδομένου ότι οι χειρσαίες δυνάμεις μάχονταν σε υψόμετρο 16000-18000 ποδιών

της θάλασσας. Αυτό συνεπάγεται χαμηλότερες επιδόσεις για τον κινητήρα του αεροσκάφους, άρα μικρότερο μεταφερόμενο οπλικό φορτίο, και μειωμένες επιδόσεις για τους πυραυλοκινητήρες των βλημάτων. Λόγω της πυκνότητας του αέρα η τροχιά που ακολουθεί μία βόμβα ελεύθερης πτώσης αλλοιώνεται σε σχέση με το επίπεδο της θάλασσας, ενώ η κλίση του εδάφους συνεπάγεται ότι μια απόκλιση από τον στόχο ως προς τον οριζόντιο άξονα μεταφράζεται σε πολλαπλάσια απόσταση στον κάθετο ακριβώς λόγω της κλίσης. Αυτό σε συνδυασμό με την υψηλή ταχύτητα, τον περιορισμένο χρόνο αντίδρασης του χειριστή, την ανάγκη για επίγνωση της κατάστασης, τον κίνδυνο πρόσκρουσης σε πλαγιές γειτονικών βουνών καθιστούν την σκόπευση εναντίον επίγειων, μικρών σε μέγεθος στόχων εξαιρετικά δύσκολη εργασία. Τέλος, η πυκνότητα του αέρα και οι μειωμένες αποδόσεις των κινητήρων συνεπάγονται μικρότερο ρυθμό στροφής για τα αεροσκάφη που πρακτικά σημαίνει ότι για να ελιχθούν χρειάζονται να εκτελέσουν στροφή με μεγάλη διάμετρο. Σε ορεινό έδαφος είναι εξαιρετικά επικίνδυνο λόγω της πιθανότητας σύγκρουσης σε διπλανές πλαγιές.

Οι αεροπορικές επιχειρήσεις σε τέτοια εδάφη είναι πραγματική πρόκληση για τα αεροσκάφη, τα ηλεκτρονικά τους συστήματα και τους χειριστές τους. Κανένα αεροσκάφος δεν έχει κατασκευαστεί για να μπορεί να επιχειρεί σε τέτοιο υψόμετρο και οι έξοδοι των ινδικών μαχητικών είναι ένας άθλος. (Η απαίτηση για αεροσκάφη με χαμηλή ταχύτητα, με μεγάλη ικανότητα ελιγμών και ισχύ πυρός είναι επιτακτική, στη παρούσα περίοδο και για τις αμερικανικές δυνάμεις στο Αφγανιστάν, που έχουν να αντιμετωπίσουν μια παρόμοια κατάσταση.)

Κατά την διάρκεια των αεροπορικών επιχειρήσεων ένα MIG-27 της ινδικής αεροπορίας κατέπεσε λόγω μηχανικής βλάβης. Ο χειριστής εκτινάχθηκε. Ένας δεύτερος χειριστής αεροσκάφους που πετούσε κοντά στην περιοχή άλλαξε την πορεία του για να εντοπίσει τον συνάδελφό του, αλλά στην προσπάθεια αυτή δέχθηκε αντιαεροπορικό βλήμα και καταρρίφθηκε. Μία ακόμη κατάρριψη σημειώθηκε την επόμενη μέρα στην περιοχή του Tololik, όταν εξοπλισμένο ελικόπτερο που μετέφερε στρατιώτες χτυπήθηκε από αντιαεροπορικό βλήμα Stinger (απ' αυτά που είχαν παραδοθεί στους μουτζαχεντίν μερικά χρόνια νωρίτερα) σκοτώνοντας όλους τους επιβαίνοντες. Ο φόβος των αντιαεροπορικών ανάγκασε να μειωθεί η χρήση ελικοπτέρων σε αποστολές παροχής πυρών υποστήριξης.

Οι υπόλοιποι ρόλοι που ανέλαβαν τα αεροσκάφη ήταν οι εναέριες περιπολίες μάχης και τα ηλεκτρονικά αντίμετρα. Πολλές από τις ασύρματες επικοινωνίες των

πακιστανικών στρατευμάτων μπλοκαρίστηκαν κατ' αυτό το τρόπο. Σε καμία περίπτωση τα ινδικά αεροσκάφη δεν πέρασαν πέρα από την Γραμμή Ελέγχου (LoC) σε μια προσπάθεια αποφυγής κλιμάκωσης της σύγκρουσης. Αυτό δημιούργησε προβλήματα καθώς δεν ήταν δυνατόν να χτυπηθούν τα κέντρα διοίκησης και διοικητικής μέριμνας του Πακιστανικού Στρατού στα μετόπισθεν. Μόνο όσα κέντρα υποστήριξης δημιουργήθηκαν εντός του ινδικού εδάφους καταστράφηκαν. Οι Πακιστανοί και αυτοί από την πλευρά τους δεν παραβίασαν την Γραμμή Ελέγχου με τις αεροπορικές τους δυνάμεις.

Σύμφωνα με την Ινδική Πολεμική Αεροπορία, οι απώλειες που προκάλεσε ανέρχονταν περίπου σε 700 Πακιστανούς. Στις επιχειρήσεις το Πακιστάν είχε περίπου 737 νεκρούς και μέχρι τις 24 Ιουνίου (12 Ιουλίου έληξε ο πόλεμος) 700 τραυματίες. Τα νούμερα είναι κατά προσέγγιση δεδομένου ότι μέχρι σήμερα δεν έχουν δοθεί οι συνολικές απώλειες για ευνόητους λόγους. Άρα με βάση τα δεδομένα αυτά είναι πιθανό οι ισχυρισμοί της Ι.Π.Α. να είναι αληθείς, αν και είναι εξαιρετικά δύσκολο να το επιβεβαιώσουμε από τις υπάρχουσες πηγές. Το αξιοσημείωτο πάντως είναι ότι οι Ινδοί με βάση τα νούμερα που δημοσίευσαν κατά καιρούς, είχαν 524 νεκρούς και 1365 τραυματίες. Στην επίθεση η αναλογία στρατευμάτων είναι μεταξύ αμυνόμενου και επιτιθέμενου κυμαίνεται από 1:3 έως 1:7. Στην περίπτωση του Καργκίλ η αναλογία θα έπρεπε να πλησιάζει στο 1:6-7, λόγω των συνθηκών. Εντούτοις οι απώλειες κλίνουν εις βάρος των εισβολέων, στοιχείο αξιοσημείωτο.

Οι ναυτικές επιχειρήσεις

Το Ινδικό Πολεμικό Ναυτικό (ΠΠΝ) είχε τεθεί σε επιφυλακή πριν ακόμη ξεκινήσει η αντεπίθεση στο Καργκίλ. Η στρατηγική που ακολούθησε είχε δύο στόχους. Πρώτος ήταν η εξασφάλιση των ινδικών ακτών και των παράκτιων και θαλάσσιων εγκαταστάσεων από αιφνιδιαστικές επιθέσεις του Πακιστανικού Ναυτικού. Ο δεύτερος ήταν η αποτροπή οποιασδήποτε προσπάθειας του Πακιστάν να κλιμακώσει την σύγκρουση σε γενικευμένο πόλεμο.

Επόμενο βήμα ήταν η προβολή ισχύος έναντι του Πακιστάν. Έτσι, μετά την άφιξη των μονάδων του Ανατολικού Στόλου, το Ι.Π.Ν. κατευθύνθηκε στην Βόρεια Αραβική Θάλασσα για την διεξαγωγή της άσκησης SUMMEREX. Όταν οι μονάδες του ΠΠΝ πλησίασαν στις πακιστανικές ακτές, στα πλαίσια της άσκησης, το Πακιστανικό Πολεμικό Ναυτικό αναγκάστηκε να οδηγήσει τις μονάδες του στα

ανοιχτά για να αντιμετωπίσει πιθανή ινδική επίθεση. Επίσης, άρχισε να στέλνει τα πλοία του σε αποστολές συνοδείας των πετρελαιοφόρων φοβούμενο επίθεση των ινδικών μονάδων στα πλοία αυτά.

Όταν το Πακιστάν άρχισε να χάνει τον πόλεμο ο κίνδυνος για κλιμάκωση γινόταν όλο και πιο ορατός. Σε αυτό το σημείο το ΠΙΝ ενισχύθηκε με επιπλέον μονάδες από άλλες περιοχές της χώρας. Απουσία του μοναδικού αεροπλανοφόρου, τα μαχητικά αεροσκάφη ναυτικής συνεργασίας Sea Harrier άρχισαν να επιχειρούν επάνω από εμπορικά πλοία. Ετοιμότητα έλαβαν και οι αμφίβιες δυνάμεις που μετακινήθηκαν στα δυτικά σύνορα για κάθε ενδεχόμενο.

Το μεγαλύτερο γεγονός στο σκέλος των ναυτικών επιχειρήσεων ήταν η «Επιχείρηση Talwar», στην οποία ο Ανατολικός Στόλος της Ινδίας απέκλεισε το Πακιστάν από τις θαλάσσιες επικοινωνίες. Πέρα από την αποτροπή και προβολή ισχύος, ο πρωθυπουργός της χώρας Nawaz Sharief αναγκάστηκε να παραδεχτεί ότι σε περίπτωση κλιμάκωσης σε γενικευμένη σύγκρουση το Πακιστάν θα είχε απόθεμα καυσίμων μόνο για 6 ημέρες.

Ο Πακιστανικός Στρατός μετά από την αρνητική έκβαση της σύγκρουσης σχεδίαζε να χτυπήσει ινδικούς στόχους με πυρηνικά όπλα. Το ενδεχόμενο αυτό ανάγκασε τις ΗΠΑ να πιέσουν την κυβέρνηση της χώρας να μην οδηγηθεί σε αυτή τη λύση.

Μετά από περίπου δύο μήνες (74 ημέρες) συγκρούσεων η Ινδία κατάφερε να πάρει πίσω τα εδάφη που είχε χάσει και να εκδιώξει το 80% περίπου των εισβολέων-ανταρτών. Εξάλλου με την Συμφωνία της Ουάσινγκτον το Πακιστάν υποχρεώθηκε να αποσύρει από την περιοχή τις δυνάμεις που υποστήριζε. Εντούτοις κάποιοι από τους μαχητές που ανήκαν στην ισλαμική οργάνωση Jihad (United Jihad Council) ήταν αντίθετοι με την υπογραφή της συμφωνίας από το Πακιστάν και αποφάσισαν να συνεχίσουν τον αγώνα. Ο Ινδικός Στρατός τότε εξαπέλυσε νέες επιχειρήσεις και μέχρι το τέλος Ιουλίου τους είχε εκδιώξει όλους, επαναφέροντας τα σύνορα στην Γραμμή Ελέγχου, όπως αυτή οριζόταν με την Συμφωνία Shimla του 1972.

Η πολιτική ανάλυση της σύγκρουσης

Οι ινδοπακιστανικές σχέσεις χαρακτηρίζονται από μεγάλες εντάσεις από την ημέρα της ανεξαρτησίας των δύο χωρών. Έχουν βρεθεί συνολικά τρεις φορές σε

εμπόλεμη κατάσταση μεταξύ τους. Πολλές ήταν οι συνθήκες και οι συμφωνίες που υπέγραψαν μεταξύ τους, αλλά κάθε φορά παραβιάζονταν. Η Ινδία διατηρούσε μετριοπαθή και αμυντική στάση, σε αντίθεση με το Πακιστάν που προσπαθούσε να βρει ευκαιρία να προβεί σε κινήσεις εις βάρος της αντιπάλου του και γενικά τηρούσε αρνητική στάση στις συνομιλίες.

Η Συμφωνία της Λαχόρης, αν και προηγήθηκε λίγο νωρίτερα αποτυχημένη συνάντηση των υπουργών εξωτερικών, πέτυχε χάρη στους πρωθυπουργούς των δύο κρατών. Η υπογραφή της απαιτούσε:

- εντατικοποίηση των προσπαθειών για την επίλυση όλων των ζητημάτων, συμπεριλαμβανομένου και του ζητήματος του Jammu και Kashmir
- την αποφυγή, εκ μέρους της μίας πλευράς, επέμβασης και παρέμβασης στα εσωτερικά ζητήματα της άλλης
- εντατικοποίηση του διαλόγου για μια σύντομη και θετική εξέλιξη στην ατζέντα των διμερών ζητημάτων
- την λήψη άμεσων μέτρων για την μείωση του κινδύνου ατυχούς ή μη εξουσιοδοτημένης χρήσης των πυρηνικών όπλων, και την συζήτηση ιδεών και δογμάτων με σκοπό να συμφωνηθούν μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης, στον πυρηνικό και συμβατικό τομέα, που θα στοχεύουν στην αποτροπή της σύγκρουσης
- την επανεπιβεβαίωση των στόχων της Νοτιο-Ασιατικής Ένωσης για την Περιφερειακή Συνεργασία¹³³ και τον συντονισμό των προσπαθειών τους προς την υλοποίηση του οράματος της ΝΑΕΠΣ για ανάπτυξη του βιοτικού επιπέδου των λαών της Νότιας Ασίας
- την επανεπιβεβαίωση της καταδίκης τους ενάντια σε όλες τις μορφές της τρομοκρατίας και την διακήρυξή τους ότι θα την καταπολεμήσουν
- την προώθηση και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών.

Μετά από αυτή τη συμφωνία η Ινδία πίστευε ότι πλέον μπορούσε να υπάρξει ειρήνη και πραγματική κατανόηση με το Πακιστάν. Την άποψή της αυτή ενίσχυσε και η αποπομπή του Στρατηγού Jehangir Karamat από την αρχηγία του Πακιστανικού Στρατού. Ήταν δείγμα ότι η δημοκρατία είχε εδραιωθεί στο Πακιστάν και ο Στρατός ήταν υπό τον έλεγχο των πολιτικών.

¹³³ SAARC - South Asian Association for Regional Cooperation (www.saarc-sec.org)

Η διπλωματία

Οι πρωθυπουργοί της Ινδίας και του Πακιστάν, παρά το ότι λίγο καιρό πιο πριν είχαν υπογράψει μια συμφωνία, κατά την διάρκεια της σύγκρουσης στο Καργκίλ δεν είχαν επικοινωνία μεταξύ τους. Στο σημείο αυτό να αναφέρουμε ότι οι αναφορές για τον ρόλο των πολιτικών στην πακιστανική πλευρά είναι αντιφατικές. Οι μεν Ινδοί αναλυτές αναφέρουν ότι δεν υπήρχε περίπτωση ο πρωθυπουργός του Πακιστάν να μην γνώριζε τα σχέδια του Pervez Musharaf. Στα μεν κείμενα ορισμένων Πακιστανών αναλυτών αυτό που αναφέρεται είναι ότι η πακιστανική ηγεσία όντως δεν είχε γνώση του τι επρόκειτο να ακολουθήσει, αλλά και αν υπήρχε γνώση τότε αυτή ήταν αόριστη. Έτσι είναι εξαιρετικά δύσκολο να γνωρίζουμε με ακρίβεια του τι ακριβώς συνέβαινε εντός της πολιτικής και στρατιωτικής ελίτ του Πακιστάν. Για την οικονομία της παρουσίασης θα θεωρήσουμε ότι ο πρωθυπουργός του Πακιστάν είχε μια συγκεκριμένη επίγνωση της κατάστασης.

Ο Nawaz Sharief και ο Vajpayee αντί να επιδιώξουν να διατηρήσουν διαύλους επικοινωνίας προτίμησαν το κενό μεταξύ τους. Ο μόνος τρόπος επικοινωνίας που έδειξε να υπάρχει ήταν οι δηλώσεις τους στα M.M.E., οι κινήσεις των στρατευμάτων και η μυστική διπλωματία. Ο Niaz A. Naik ήταν πρώην υπουργός εξωτερικών του Πακιστάν και σ' αυτό είχε εμπιστευθεί ο Sharief την εκπροσώπηση της χώρας στις συνομιλίες. Από την πλευρά του ο Vajpayee έστειλε έναν σεβαστό από πολλούς πολιτικό και δημοσιογράφο, τον R.K. Mishra.

Ενώ στις επαφές φάνηκε ότι υπήρχε η δυνατότητα οι δύο πρωθυπουργοί να επικοινωνούν μεταξύ τους, έστω έμμεσα, γνωστοποιώντας τις προθέσεις τους, τελικά κάτι τέτοιο κατέστη άκυρο λόγω του ότι δεν στέλνονταν ξεκάθαρα μηνύματα από την πλευρά του Πακιστανού πρωθυπουργού. Η ευθύνη του Πακιστάν στην κλιμάκωση της κρίσης οφείλεται και στις δηλώσεις του Sharif (27 Μαΐου) που δήλωσε ότι μετά τις πυρηνικές δοκιμές του 1998 η χώρα του νοιώθει πιο σίγουρη καθώς μπορεί να αντιμετωπίσει την Ινδία επί ίσοις όροις. Λίγο αργότερα, στις 31 Μαΐου, ο υπουργός Εξωτερικών του Πακιστάν δήλωσε ότι η χώρα του δεν θα διστάσει να χρησιμοποιήσει οποιοδήποτε όπλο έχει στο οπλοστάσιό της για να αμυνθεί της ακεραιότητάς της. Στην ενδιάμεση περίοδο υπήρξε μια αντιφατική δήλωση του πρωθυπουργού Sharif σύμφωνα με την οποία ήταν έτοιμος να στείλει των υπουργό Εξωτερικών του στην Ινδία για συνομιλίες.

Αυτή την χρονική φάση έφτασε στον Sharif η επιστολή του προέδρου των ΗΠΑ Bill Clinton μέσω της οποίας τον καλούσε να λάβει μέτρα για την εκτόνωση της σύγκρουσης. Στα μέσα Ιουνίου ο Vajpayee ενημέρωσε τον Clinton ότι η Ινδία θα εκκαθάριζε το έδαφός της από τους εισβολείς. Ο τελευταίος πρότεινε η σύγκρουση να λυθεί με πολιτικά μέσα και πιο συγκεκριμένα με απευθείας συνομιλίες των δύο πρωθυπουργών. Ο Vajpayee αρνήθηκε να πράξει κάτι τέτοιο όσο οι εισβολείς δεν υποχωρούσαν πίσω από την Γραμμή Ελέγχου. Την στάση της αυτή, η Ινδία, την είχε αποδείξει έμπρακτα στο διάστημα 1-15 Ιουνίου όταν το Πακιστάν ήθελε να στείλει τον υπουργό Εξωτερικών του, αλλά το Νέο Δελχί απάντησε λέγοντας ότι η ημερομηνία δεν ήταν κατάλληλη για τις υποχρεώσεις του υπουργού Εξωτερικών.

Μεταξύ 20-27 Ιουνίου (οι πληροφορίες για την ακριβή ημερομηνία δίστανται) επαναλειτούργησε η μυστική διπλωματία μεταξύ των Naik και Mishra. Καμία, όμως, εξέλιξη θετική δεν υπήρξε καθώς το Πακιστάν το μόνο που ζητούσε ουσιαστικά, πέρα από τον σεβασμό των συμφωνιών, ήταν να σταματήσει ο Ινδικός Στρατός τον βομβαρδισμό στόχων στο Καργκίλ. Όπως ήταν φυσικό, κάτι τέτοιο δεν ήταν δυνατόν να επιτευχθεί και το μόνο που κατάφεραν να επικοινωνούν οι δύο απεσταλμένοι ήταν επιστολές «ξύλινης» γλώσσας. Κάποιοι αναλυτές θεώρησαν ότι η απόρριψη της πρότασης των Πακιστανών για εξομάλυνση της σύγκρουσης έγινε για λόγους εσωτερικής κατανάλωσης και συσσώρευσης πολιτικού κεφαλαίου για τις ερχόμενες εκλογές. Κάτι τέτοιο ακούγεται ανυπόστατο για μια κυβέρνηση που ήταν αποφασισμένη να εκκαθαρίσει το Καργκίλ από τους εισβολείς, που είχε τον πρώτο λόγο μετά από τις νίκες και που θα μπορούσε να κερδίσει, σε διμερές και διεθνές επίπεδο, τα μέγιστα από μία νίκη έναντι του Πακιστάν.

Οι περιορισμοί στη σύγκρουση¹³⁴

Τον χαρακτηρισμό της σύγκρουσης στο Καργκίλ ως περιορισμένης έκανε η Πακιστανική πλευρά μέσα από τα δημοσιεύματα της περιόδου. Σε μια εφημερίδα αναφερόταν ότι ο Πακιστανικός Στρατός κατέλαβε 20 ινδικά φυλάκια σε ένα «περιορισμένο πόλεμο» με την Ινδία. Ακολουθώντας παραθέτουμε τους περιορισμούς στους επιμέρους παράγοντες:

¹³⁴ Chandran Suba, *Limited War with Pakistan: Will It Secure India's Interests?*, Program in Arms Control, Disarmament, and International Security, University of Illinois at Urbana-Champaign, August 2004. <http://www.acdis.uiuc.edu/Research/OPs/Chandran/cover.html>

Έδαφος: Η σύγκρουση παρέμεινε εντός των ορίων. Η Ινδία δεν προώθησε τα στρατεύματά της πέρα από την Γραμμή Ελέγχου. Το Πακιστάν πέρα από την περιοχή του Κασμίρ δεν εισέβαλε σε καμία άλλη περιοχή της Ινδίας, αλλά αυτή ήταν μια απόφαση που χαρακτηρίζεται και από άλλες παραμέτρους. Τέλος, καμία από τις δύο πλευρές δεν εκτέλεσε βολές σε άλλες περιοχές. Το ινδικό πυροβολικό και η ινδική αεροπορία συγκέντρωσαν τα πυρά τους εντός της περιοχής που είχαν καταλάβει οι πακιστανικές δυνάμεις, αποφεύγοντας να χτυπήσει στρατιωτικούς στόχους πέρα από την Γραμμή Ελέγχου.

Αεροπορική ισχύς: Η ινδική ηγεσία αρχικά ήταν αντίθετη στην χρήση της πολεμικής αεροπορίας για δύο λόγους. Ο πρώτος οφειλόταν στην άγνοιά της για το πόσο μεγάλη ήταν η διείσδυση των αντιπάλων και ο δεύτερος στον φόβο ότι η χρήση της θα οδηγούσε σε κλιμάκωση της σύγκρουσης. Τελικά, στάλθηκαν αεροπορικές δυνάμεις, περιορισμένες σε μέγεθος. Με βάση τις διάφορες πληροφορίες που υπάρχουν στα ΜΜΕ, η Ινδία είχε θέσει σε συναγερμό δύο μοίρες της για πιθανές επιχειρήσεις στην περιοχή του Κασμίρ. Οι φόβοι για κλιμάκωση της κρίσης αμβλύνονται από το γεγονός ότι η χρήση αντιαεροπορικών βλημάτων Stinger (κατά πάσα βεβαιότητα από αυτά που είχε παράσχει η CIA στους μουτζαχεντίν στο Αφγανιστάν) δείχνει ότι οι εισβολείς ανέμεναν αεροπορικές επιθέσεις.

Ανθρώπινο δυναμικό: Η Ινδία μόνο περί τα τέλη Ιουνίου κατάφερε να αντιληφθεί ότι οι εισβολείς αριθμούσαν περί τα 1000-1500 άτομα με άλλους 4000 περίπου να παρέχουν την Διοικητική Μέριμνα. Η ινδική ηγεσία κινητοποίησε 20.000 άτομα για να τους εκδιώξει.

Πιθανότητα κλιμάκωσης: Το Πακιστάν μέσω δηλώσεων του πρωθυπουργού και των λοιπών αξιωματούχων της ηγεσίας, πολιτικής και στρατιωτικής, εκβίαζε αναφέροντας ότι η σύγκρουση μπορεί να κλιμακωθεί σε πλήρη σύγκρουση ή ότι η χρήση της αεροπορίας από την πλευρά της Ινδίας είναι ένα σοβαρό ζήτημα που θα έχει άσχημα αποτελέσματα. Με τις κινήσεις αυτές το Πακιστάν περισσότερο προσπαθούσε να εκβιάσει την διεθνή κοινότητα και να την στρέψει έναντι της Ινδίας. Βέβαια, ενώ την μία ημέρα ο Nawaz Sharif δήλωνε ότι η γενίκευση της σύγκρουσης είναι πολύ πιθανή, την επόμενη ημέρα δήλωνε ότι δεν ήταν προς το συμφέρον του

Πακιστάν η γενίκευσή της σε πλήρους κλίμακας πόλεμο. Πραγματικά η «σοβαρότητα» της πακιστανικής ηγεσίας κατά την διάρκεια της σύγκρουσης δημιουργεί πολλά ερωτηματικά!

Από την άλλη πλευρά, η ινδική ηγεσία δεχόταν πολύ μεγάλες πιέσεις από την κοινή γνώμη και τα ΜΜΕ της χώρας να κλιμακώσει τον πόλεμο, για να πάρουν εκδίκηση για την βαρβαρότητα και την εχθρότητα των Πακιστανών. Πίεση υπήρχε και από πρώην αξιωματούχους του στρατεύματος που θεωρούσαν παράλογη την κατά μέτωπο επίθεση στα βουνά του Κασμίρ την στιγμή που οι γραμμές ανεφοδιασμού θα παρέμεναν άθικτες. Ζητούσαν ο ινδικός στρατός να περάσει την Γραμμή Ελέγχου, να χτυπήσει τις βάσεις ανεφοδιασμού των εισβολέων και να τους υπερκεράσει. Η ηγεσία κατανοώντας την κρισιμότητα μιας τέτοιας ενέργειας κράτησε την σύγκρουση στον περιορισμένο χώρο του Καργκίλ.

Πυρηνική απειλή: Το Πακιστάν έκανε επανειλημμένα δηλώσεις για πιθανή χρήση των πυρηνικών του όπλων αν κλιμακωνόταν η σύγκρουση. Αυτοί που τελικά ανησύχησαν περισσότερο ήταν οι Αμερικανοί. Οι υπηρεσίες πληροφοριών των ΗΠΑ και οι αναλυτές τους έδειχναν ότι το Πακιστάν ετοιμάζεται για πυρηνική προσβολή της Ινδίας. Αντιθέτως οι Ινδοί αντιμετώπιζαν το θέμα πολύ μετρημένα και ψύχραιμα. Θεωρούσαν από την αρχή ότι οι δηλώσεις είναι απλά εκφοβισμός και τίποτε άλλο. Στην εφημερίδα The Times of India υπήρχε η δήλωση Ινδού αξιωματούχου που ανέφερε ότι μια χώρα που καταφεύγει στον πυρηνικό εκφοβισμό δεν βάζει τον υπουργό εξωτερικών της να γίνει ο εκφραστής αυτής της άποψης. Αν υπήρχε φόβος για όπλα μαζικής καταστροφής, αυτός περιοριζόταν στα χημικά. Αυτό βγήκε ως συμπέρασμα όταν βρέθηκαν οι εισβολείς να φέρουν μαζί τους μάσκες χημικού πολέμου.

Οι στόχοι: Η Ινδία από την στιγμή που άρχισε να λαμβάνει γνώση του γεγονότος της εισβολής των πακιστανικών δυνάμεων, και έπειτα της έκτασης του εδάφους που είχε καταληφθεί, συμπέρανε τις πραγματικές διαθέσεις των εισβολέων σε τακτικό επίπεδο. Οι Πακιστανοί ήθελαν να καταλάβουν την κοιλάδα του Κασμίρ και ταυτόχρονα να εισβάλλουν στην βορειοανατολική πλευρά του Καργκίλ με κύριο στόχο να αποκόψουν την εθνική οδό NH1A και κατ' επέκταση τις δυνάμεις του Ινδικού Στρατού στο Siachen. Ο δεύτερος στόχος ήταν να προκληθεί η επέμβαση των Ηνωμένων Εθνών και των λοιπών μεγάλων δυνάμεων. Τρίτος στόχος των

Πακιστανών ήταν να δώσει νέα ώθηση στις αντάρτικες επιχειρήσεις των οργανώσεων που στηρίζονταν από το Πακιστάν, αναγκάζοντας την Ινδία να αποσύρει δυνάμεις από την κοιλάδα.

Ο πρώτος όπως φαίνεται ήταν τακτικός στόχος και μέσο για την επίτευξη των άλλων δύο που ήταν οι στρατηγικοί. Αιτία για την διεθνοποίηση του ζητήματος του Κασμίρ ήταν η βελτιωτική τάση που ακολουθούσε η κατάσταση χάρη στα μέτρα της ινδικής κυβέρνησης (εκλογές, μείωση των συγκρούσεων με ξένους βασικά αντάρτες, επαναφορά της ζωής στα ειρηνικά πλαίσια, ανάπτυξη κτλ), η πρόθεση των μεγάλων δυνάμεων να αφήσουν την επίλυση της σύγκρουσης ως διμερές ζήτημα και όχι ως διεθνές, και η βελτίωση των ινδοπακιστανικών σχέσεων. Αν κάτι σοβαρό δεν συνέβαινε το αντάρτικο στο Κασμίρ θα «πέθαινε από φυσικά αίτια».

Η επιλογή του Πακιστάν να καταλάβει εδάφη σε μεγάλο υψόμετρο, από τα οποία θα ήλεγχε την κύρια εθνική οδό και μάλιστα με αιφνιδιαστικό τρόπο δείχνει ότι απλά ήθελε να φέρει την Ινδία προ τετελεσμένων γεγονότων και να την αναγκάσει μπροστά στον κίνδυνο που αντιμετώπιζε, να διαπραγματευτεί από θέση αδυναμίας. Επιπλέον, το γεγονός ότι το Πακιστάν διέψευθε ότι οι εισβολείς ήταν μέρος του τακτικού στρατού ενισχύει την άποψη ότι δεν επιθυμούσε κλιμάκωση. Αν είχε παραδεχτεί ότι ήταν ο τακτικός στρατός αυτός που εισέβαλε, τότε θα θεωρούνταν πράξη πολέμου με τις ανάλογες αντιδράσεις από την πλευρά των Ινδών. Αυτό βέβαια ενισχύει και την άποψη ότι ο πρωθυπουργός Nawaz Sharif δεν είχε πλήρη εικόνα των σχεδίων του Pervez Musharraf. Αν ληφθούν υπόψη οι διαπραγματεύσεις των τελευταίων ετών στις οποίες συμμετείχε και στήριζε και αν θεωρήσουμε ότι ήταν τόσο αγνές όσο φαινόταν, τότε σίγουρα δεν θα είχε επιχειρήσει εισβολή στην Ινδία, αναλογιζόμενος τις συνέπειες. Επίσης, η αποφυγή κλιμάκωσης της κρίσης και διατήρησής της σε περιορισμένα επίπεδα καταδεικνύει και το ότι ενώ υπήρχε η δυνατότητα να συνεχιστεί ο εφοδιασμός των εισβολέων με επιπλέον ενισχύσεις και εφόδια, κάτι τέτοιο δεν έγινε.

Τέλος, η βασικότερη παράμετρος σε αυτή τη σύγκρουση που ήταν το έδαφος, δείχνει ξεκάθαρα ότι οι στόχοι του Πακιστάν ήταν περιορισμένοι. Το Καργκίλ ήταν το μόνο γεωγραφικό σημείο στο οποίο θα μπορούσαν να ασκήσουν μεγάλη πίεση

λόγω τακτικών πλεονεκτημάτων¹³⁵ και λόγω της πολιτικής του σημασίας για την Ινδία που ήθελε να αποφύγει την διεθνή παρέμβαση, φοβούμενη ότι θα είναι εις βάρος της.

Γενικές παρατηρήσεις

Το Πακιστάν προσπαθούσε από την εποχή της ανεξαρτησίας των δύο χωρών από την Βρετανική εξουσία να συμπεριλάβει ολόκληρο το Κασμίρ εντός των γεωγραφικών του ορίων. Το μεγαλύτερο πολιτικό του κεφάλαιο σε διεθνές επίπεδο επενδύονταν στην σύγκρουσή του με την Ινδία. Προσπάθησε στους δύο προηγούμενους πολέμους με την αντίπαλη χώρα, σαν η πιο αδύναμη πλευρά να εκμεταλλευθεί τον διεθνή παράγοντα και την ισχύ της Κίνας για να αποκομίσει οφέλη. Δεν κατάφερε τίποτε. Μόνο η Κίνα κατάφερε να κερδίσει ένα τμήμα του Κασμίρ στον πόλεμο με την Ινδία το 1962¹³⁶. Όσον αφορά τις διεκδικήσεις των δύο χωρών να αναφέρουμε ότι το μεν Πακιστάν θεωρεί ότι το Κασμίρ ως έχων μουσουλμανική πλειοψηφία πρέπει να αποτελέσει έδαφος του και αυτό θα επιτευχθεί αν διεξαχθεί τοπικό δημοψήφισμα, και το κυριότερο η προσάρτησή του έγινε κατόπιν πιέσεων που ασκήθηκαν στην ηγεσία του, ενώ υπάρχει και διμερής δέσμευση διατήρησης του status quo της περιοχής. Η Ινδία αντικρούει το επιχείρημα αυτό λέγοντας ότι η απόφαση για το Κασμίρ λήφθηκε με την συνθήκη προσάρτησής του στην Ινδία, κατόπιν απόφασης της μουσουλμανικής ηγεσίας της περιοχής και ότι, επιπλέον, η προσάρτηση αποφασίστηκε επειδή οι Πακιστανοί φύλαρχοι είχαν εισβάλει στην περιοχή και ετοιμάζονταν να καταλάβουν την αρχαία πρωτεύουσά του, το Srinagar.

Μετά τις δύο ήττες του το Πακιστάν, περί τα τέλη της δεκαετίας του '80, ξεκίνησε πόλεμο χαμηλής έντασης με την Ινδία. Οι επιχειρήσεις περιελάμβαναν είσοδο τρομοκρατών / ανταρτών¹³⁷, αρκετοί από τους οποίους είχαν εκπαιδευθεί στο

¹³⁵ Στην περιοχή αυτή οι κορυφές που κατέχει ο Πακιστανικός Στρατός είναι υψηλότερα από αυτές στις οποίες βρίσκεται ο Ινδικός. Επιπλέον, οι τα πλεονεκτήματα απόκρυψης που παρείχε το έδαφος έδιναν στο Πακιστάν τον χρόνο να εξελιχθεί η σύγκρουση ομαλά και σε βάθος χρόνο, αφού όπως είδαμε, πήρε πολύ χρόνο στην Ινδία να λάβει γνώση της εισβολής και ακόμα περισσότερο της έκτασής της, ενώ η έντονη μορφολογία του ήταν εγγύηση για το ότι οι επιχειρήσεις θα διεξάγονταν με βραδύ ρυθμό. Έτσι το Πακιστάν θα είχε τον χρόνο με το μέρος του και την δυνατότητα να ελέγχει την κρίση ευκολότερα, αποφεύγοντας τους κινδύνους της κλιμάκωσης.

¹³⁶ Τα εδάφη αυτά ακόμα και σήμερα παραμένουν υπό κινεζική διοίκηση και κατοχή. Για την Ινδία αποτελούν αμφισβητούμενο έδαφος, που θεωρεί ότι της ανήκει.

¹³⁷ Το Πακιστάν στήριζε με κάθε μέσο περί τα 4 αποσχιστικά αντάρτικα κινήματα στην περιοχή του Κασμίρ και επιπλέον 3 στην υπόλοιπη Ινδία. - Byman Daniel, Chalk Peter, Hoffman Bruce, Rosenau

Πακιστάν. Στόχος τους ήταν να ενισχύσουν τις αποσταθεροποιητικές τάσεις ή να τις εντείνουν. Οι αντάρτες έλαβαν ισχυρή στήριξη σε όλα τα επίπεδα για την διεξαγωγή των επιχειρήσεών τους. Αυτό που ήθελε εξάλλου το Πακιστάν ήταν να προκληθεί φθορά σε όλους τους τομείς της ινδικής κοινωνίας και του αισθήματος ασφάλειας που είχε, να αναγκαστεί να πληρώσει ένα μεγάλο κόστος για την περιοχή αυτή, να αναγκαστεί η ινδική κυβέρνηση την στρατιωτική και κατασταλτική της ισχύ για την αντιμετώπιση των ανταρτών και χάσει σε διεθνή νομιμοποίηση. Τέλος, από την στιγμή που το Πακιστάν ανέπτυξε πυρηνικά όπλα, πάντα άφηνε να πλανάται η κλιμάκωση της κρίσης σε σημείο που θα αναγκαζόταν να χρησιμοποιήσει τα συγκεκριμένα όπλα, εκβιάζοντας κατ' αυτό τον τρόπο την διεθνή κοινότητα.

Σαν γενικές παρατηρήσεις¹³⁸ μπορούμε να πούμε ότι το Πακιστάν μετά την σύγκρουση στο Καργκίλ κατανόησε ότι ανάλογες επιχειρήσεις θα αποβούν εις βάρος του και θεωρεί πλέον ότι μόνο μέσω της βίας σε επίπεδο σύγκρουσης χαμηλής έντασης (πλην περιορισμένου πολέμου) θα μπορέσει να αποκομίσει πολιτικά οφέλη. Όπως και τις προηγούμενες φορές απέτυχε να κατανοήσει το διεθνές σύστημα με αποτέλεσμα να βρεθεί απομονωμένο. Για την Ινδία η σύγκρουση απέδειξε για άλλη μια φορά ότι ο αντίπαλός της είναι μη ορθολογικός προβαίνοντας σε αφυπολόγητες ενέργειες. Κατανόησε ότι ο διεθνής παράγοντας δεν είναι απαραίτητος αρνητικός για το μέλλον του ζητήματος του Κασμίρ. Παρ' όλ' αυτά η Ινδία ακολουθεί μια αυστηρή πολιτική στο ζήτημα μη δεχόμενη ξένες παρεμβάσεις.

Συμπεράσματα

Η σύγκρουση στο Καργκίλ αποτελεί ένα υπόδειγμα πολέμου χαμηλής έντασης (περιορισμένου πολέμου) στην μεταψυχροπολεμική εποχή. Εντούτοις υπήρχαν πυρηνικά όπλα για τα οποία δεν υπήρχε πρόθεση χρήσης, δεδομένου ότι οι στόχοι ήταν περιορισμένοι.

Βασικές αιτίες στην αποτυχία της σύγκρουσης στο Καργκίλ, για την πακιστανική πλευρά, αποτέλεσαν: α) το γεγονός ότι ο Στρατός έκανε πολιτική, β) επακόλουθο του α' ήταν να μην γίνει μια συνδυασμένη προσπάθεια με την πολιτική ηγεσία και τους πολιτικούς κρατικούς οργανισμούς, αλλά ο Στρατός αποφάσισε και

William, Brannan David, *Trends in outside support for insurgent movements*, RAND Corporation, 2001, σελ. 13

¹³⁸ Tellis Ashley, Fair Christine, Medby Jo Jamison, *Limited conflict under the nuclear umbrella: Indian and Pakistani lessons from the Kargil crisis*. RAND Corporation, 2001, σελ. 5

έπραξε μόνος του, γ) ο φανατισμός έναντι της ορθολογικότητας στην σκέψη του Πακιστάν, δ) η ανωριμότητα που χαρακτήριζε την ηγεσία του όσον αφορά τα πυρηνικά (Αυτό που έγινε τελικά, σε συνδυασμό με τις παραπάνω αιτίες, ήταν να στραφεί το διεθνές σύστημα εναντίον του), ε) η ανωριμότητα και αναξιοπιστία για την στρατηγική που ακολουθούσε, όπως αυτή φαινόταν μέσα από τις άκρως αντιφατικές δηλώσεις της ηγεσίας, στ) το ασταθές πολιτικό σύστημα (ο πρωθυπουργός Sharif φοβόταν ότι αν υποχωρούσε το Πακιστάν, ο Στρατός ως θεσμός θα στρεφόταν εναντίον του και θα τον εκτόπιζε από την εξουσία, όπως και τελικά έγινε), ζ) η άγνοια/απειρία πυρηνικής αποτροπής, η) η μη σωστή πρόβλεψη των αντιδράσεων της Ινδίας και θ) η μη ύπαρξη εναλλακτικής στρατηγικής, σε περίπτωση αποτυχίας της πρώτης, η οποία δεν θα είχε επιπλέον κόστος για την χώρα, κάτι που τελικά δεν απεφεύχθει.

Τα παραπάνω λάθη φανερώνουν την μη σωστή οργάνωση της σύγκρουσης από την πλευρά του Πακιστάν, αλλά και το ότι ξεκίνησε μια περιορισμένη σύγκρουση λόγω της αδυναμίας να υποστηρίξει μια γενικευμένη σύγκρουση, ευρισκόμενο σε θέση αδυναμίας.

Τελικά, όμως, η καταφυγή σε πιο «σίγουρες» και «ήπιων τόνων» λύσεις, όπως οι υπόλοιπες μορφές του πολέμου χαμηλής έντασης καταδεικνύει ότι το είδος αυτού του πολέμου μπορεί εν δυνάμει να αποτελέσει στρατηγική για μια χώρα που υπολείπεται δυνατοτήτων έναντι του αντιπάλου της. Χρησιμοποιούμε τον όρο «εν δυνάμει» γιατί θα πρέπει να συντρέχουν ευνοϊκές προϋποθέσεις για να φτάσει κανείς στην νίκη. Το Πακιστάν διέπραξε μια σωρεία λαθών που αν δεν υπήρχαν θα μπορούσαν να φέρουν ένα θετικό αποτέλεσμα. Τα αποτελέσματα της σύγκρουσης χαμηλής έντασης δεν έχουν οριστικοποιηθεί. Το Κασμίρ είναι μια περιοχή που συνεχίζει να είναι χώρος ακραίων αντιδράσεων εκ μέρους των διάφορων οργανώσεων, κυρίως των ισλαμικών, που έχει αποδειχθεί ότι στηρίζονται έμμεσα από το Πακιστάν.

Η Ινδία από την πλευρά της επέδειξε επιθετικό πνεύμα στην αντιμετώπιση μιας σύγκρουσης που μπόρεσε να αναπαραχθεί, μεταξύ άλλων, λόγω της αποτυχίας των υπηρεσιών πληροφοριών. Πρόκειται για ξεκάθαρο αιφνιδιασμό της χώρας. Παρ' όλ' αυτά το πνεύμα επιθετικότητας που είχε η ινδική κυβέρνηση ήταν αναγκαίο για να δοθεί λύση στο πρόβλημα, απέναντι σ' έναν αντίπαλο που χρησιμοποιούσε κατά κύριο λόγο την στρατιωτική ισχύ. Η ινδική κυβέρνηση δεν στράφηκε στη διεθνή κοινότητα θεωρώντας ότι αυτή θα προβεί σε εις βάρος της αποφάσεις. Όμως, ακόμα

κι όταν το Πακιστάν άρχισε να απομονώνεται από την διεθνή κοινότητα, η Ινδία δεν σταμάτησε τις επιχειρήσεις. Επένδυσε στην ισχύ και την αποτροπή της πολεμώντας μέχρι να εκδιώξει και τον τελευταίο εισβολέα. Το είχε πράξει σε παλιότερους πολέμους και το έπραξε και τώρα, βγαίνοντας κερδισμένη.

Η στάση της χώρας, να εκδιώξει τους αντάρτες με στρατιωτικά μέσα, αντιβαίνει εν μέρει στην θεωρία της σύγκρουσης χαμηλής έντασης, που θέλει τις χώρες που αντιμετωπίζουν αντάρτικα κινήματα με την βία να δέχονται τις επικρίσεις και την καταδίκη ή ακόμα και τον παρεμβατισμό εκ μέρους του διεθνούς συστήματος. Η Ινδία λειτούργησε με λογική «δύναμης» (θα μπορούσαμε να πούμε μεσαίας δύναμης σε συστημικό επίπεδο) μην αφήνοντας περιθώρια αντίδρασης στις δυνάμεις του διεθνούς συστήματος σε περίπτωση που ήθελαν να παρέμβουν άμεσα ή έμμεσα στην πολιτική αυτή. Χρησιμοποιήσαμε τον όρο «εν μέρει» παραπάνω επειδή στο υπόδειγμά μας το Πακιστάν έχει παρελθόν ως αντιδημοκρατική χώρα που προσπαθεί να ανατρέψει την υπάρχουσα κατάσταση. Αλλά ακόμα και στην περίπτωση της χρήσης βίας για την καταστολή εξέγερσης στο Κασμίρ, παρά το ότι οι διεθνείς οργανισμοί θεωρούν ότι η χώρα είναι αντιδημοκρατική σε ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καμία μεγάλη δύναμη του διεθνούς συστήματος δεν έχει προβεί σε κινήσεις εναντίον της Ινδίας. Βασικοί λόγοι γι' αυτό είναι η ξεκάθαρη στάση της χώρας σε ζητήματα εθνικής ασφάλειας, το κύρος του λόγου της που απέκτησε αξία από τις αποφάσεις του παρελθόντος και η κατοχή πυρηνικών όπλων σε ένα ασταθές περιφερειακό υποσύστημα.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η ΣΧΕ ΩΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΜΙΚΡΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

Από τα παραπάνω κεφάλαια της εργασίας θα πρέπει πρώτα να κρατήσουμε τους λόγους για τους οποίους διεξάγεται η σύγκρουση χαμηλής έντασης. Επιγραμματικά αναφέρουμε ότι είναι α) η αποφυγή κλιμάκωσης σε συμβατικό πόλεμο, β) η μη πρόκληση των δρώντων του διεθνούς συστήματος ή/και των αντιπάλων, γ) η αποφυγή αντίδρασης από τις εσωτερικές πολιτικές δυνάμεις, δ) η μη άμεση εμπλοκή σε μία σύγκρουση αλλά έμμεσα (outsourcing) μέσω της στήριξης μιας εσωτερικής ομάδας αντίθετης προς τα συμφέροντα του αντιπάλου και ε) η μη κινητοποίηση όλων των συντελεστών ισχύος.

Το δεύτερο που θα πρέπει να κρατήσουμε υπόψη μας είναι η στρατηγική των μικρών δυνάμεων και ποιοι είναι οι βασικότεροι περιοριστικοί παράγοντες στην άσκηση της εξωτερικής τους πολιτικής. Κύριοι περιορισμοί τίθενται από το διεθνές σύστημα που δεν επιτρέπει μεγάλη ελευθερία δράσης, ανάλογα πάντα, με τον βαθμό πόλωσής του. Σε γενικές γραμμές θα λέγαμε ότι οποιαδήποτε κι αν είναι η μορφή του διεθνούς συστήματος, μια μικρή δύναμη πάντα θα πρέπει να το υπολογίζει σοβαρά, αλλιώς κινδυνεύει να βρεθεί απροστάτευτη. Η δεύτερη «ομάδα» περιορισμών πηγάζει από την έλλειψη συντελεστών ισχύος ή από την μη επάρκειά τους σε μέγεθος.

Τα κοινά στοιχεία ανάμεσα στη στρατηγική των μικρών δυνάμεων και στην σύγκρουση χαμηλής έντασης είναι η ανεπάρκεια ή η απουσία συντελεστών ισχύος, οι περιορισμοί του διεθνούς συστήματος, η προσπάθεια αποφυγής κλιμάκωσης της σύγκρουσης, ειδικά εις βάρος ενός ισχυρού αντιπάλου και η μη επιδίωξη κινητοποίηση όλων των διαθέσιμων συντελεστών ισχύος.

Εδώ ακριβώς έγκειται η χρησιμότητα της σύγκρουσης χαμηλής έντασης. Δύναται να δώσει λύσεις στα στρατηγικά προβλήματα των μικρών δυνάμεων. Η στρατηγική αυτή βέβαια δεν είναι το αντίδοτο σε όλα τα προβλήματα των μικρών δυνάμεων. Η κάθε μικρή δύναμη έχει να αντιμετωπίσει ξεχωριστά προβλήματα.

Το κείμενο αυτό δείχνει μια άλλη στρατηγική επιλογή που μπορούν να έχουν οι μικρές δυνάμεις, πέρα από τις κλασσικές θεωρίες αποτροπής με συμβατικά ή πυρηνικά μέσα, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι μια μικρή δύναμη θα έχει να επιλέξει αποκλειστικά μεταξύ της αποτρεπτικής στρατηγικής και της σύγκρουσης χαμηλής έντασης. Η κάθε μία στρατηγική καλύπτει τα αδύναμα σημεία της άλλης.

Τα τρία υποδείγματα που χρησιμοποιήσαμε είναι περιπτώσεις διεθνών συγκρούσεων που προκύπτουν από την βούληση της μίας ή και των δύο πλευρών να χρησιμοποιήσουν την ισχύ και σε μεγάλο βαθμό την στρατιωτική. Το πρώτο υπόδειγμα αντλήθηκε με στόχο την μελέτη και παρουσίαση του τρόπου λειτουργίας της σύγκρουσης χαμηλής έντασης ως στρατηγική μιας μεγάλης δύναμης εναντίον μιας μικρής, στο διπολικό σύστημα ασφάλειας, με πυρηνική επιλογή, με μία εκ των μεγάλων δυνάμεων να φοβάται την παρέμβαση της δεύτερης μεγάλης δύναμης εις βάρος της. Δηλαδή, ο κύριος περιοριστικός παράγοντας στο διεθνές σύστημα ήταν η κλιμάκωση της σύγκρουσης χαμηλής έντασης σε πυρηνική μεταξύ των δύο πόλων.

Το δεύτερο και τρίτο υπόδειγμα χρησιμοποιήθηκε για να παρουσιαστεί μία μορφή σύγκρουσης χαμηλής έντασης, η «περιορισμένη σύγκρουση». Η διαφορά στα δύο υποδείγματα είναι η μεταβλητή της ύπαρξης δύο ή περισσότερων μεγάλων δυνάμεων. Στο υπόδειγμα του πολέμου φθοράς μεταξύ Αιγύπτου και Ισραήλ, υπήρχε διπολικό σύστημα. Μία δεύτερη δύναμη που θα μπορούσε να προκληθεί να συμμετάσχει στην σύγκρουση άμεσα ή έμμεσα στο πλευρό μίας εκ των δύο αντιμαχόμενων πλευρών. Στο τρίτο υπόδειγμα, αυτό της σύγκρουσης μεταξύ Πακιστάν και Ινδίας η μεταβλητή ήταν η ύπαρξη μόνο μιας μεγάλης δύναμης στο διεθνές σύστημα.

Η περίπτωση της Νικαράγουα αποτελεί σύγκρουση χαμηλής έντασης μεταξύ μιας μεγάλης δύναμης με μία μικρή. Οι υπόλοιπες δύο περιπτώσεις είναι συγκρούσεις χαμηλής έντασης μεταξύ δύο δυνάμεων που σε επίπεδο διεθνούς συστήματος καμία δεν είναι μεγάλη δύναμη. Διαφορές υπάρχουν μόνο στο μεταξύ τους επίπεδο, αν και αρκετά δύσκολο να εξαχθεί ένα ξεκάθαρο συμπέρασμα για το αν υπάρχει ανισορροπία ισχύος ή όχι.

Η Νικαράγουα ως μικρή δύναμη δεν μπόρεσε να αντέξει την πίεση που ασκούσε η αμερικανική ισχύς σε όλα τα επίπεδα. Το βασικότερο ζήτημα που μας απασχόλησε στο υπόδειγμα ΗΠΑ-Νικαράγουα ήταν το κατά πόσο η σύγκρουση χαμηλής έντασης ήταν η κατάλληλη στρατηγική για τους σκοπούς που χρειαζόταν να

εξυπηρετήσει. Στο εσωτερικό οι ΗΠΑ έπρεπε να αντιμετωπίσουν τις φοβίες που δημιουργήθηκαν στην κοινή γνώμη από τον πόλεμο του Βιετνάμ και τα οικονομικά προβλήματα. Σε συστημικό επίπεδο ο περιοριστικός παράγοντας ήταν η ΕΣΣΔ.

Με βάση τα αποτελέσματα, είδαμε ότι η σύγκρουση χαμηλής έντασης λειτούργησε ως στρατηγική. Η ΕΣΣΔ δεν παρενέβη και στο εσωτερικό δεν δημιουργήθηκε ουσιαστικό πρόβλημα. Η Νικαράγουα μπορούσε να λάβει βοήθεια μόνο από σύμμαχες χώρες που και αυτές ήταν μικρές δυνάμεις. Αν είχε συμμαχήσει με κάποια από τις μεγάλες δυνάμεις του συστήματος, στην προκειμένη περίπτωση με την Σοβιετική Ένωση, θα μπορούσε πολύ ευκολότερα να αντιμετωπίσει την αμερικανική ισχύ. Το ζήτημα, όμως, δεν είναι τόσο απλό δεδομένων των αμερικανικών συμφερόντων στην περιοχή, γεγονός που σήμαινε ότι η στάση των ΗΠΑ θα ήταν ανελαστική.

Η Αίγυπτος και το Ισραήλ είναι δύο μεσαίες δυνάμεις, αρκετά μεγάλες για τα δεδομένα της περιοχής τους, η κάθε μία για ξεχωριστούς λόγους. Η Αίγυπτος είναι μια μεγάλη πληθυσμιακά χώρα, με στρατηγική θέση λόγω της διώρυγας του Σουέζ. Έχει μεγάλο αριθμητικά στρατό που εκείνη την χρονική περίοδο μόλις είχε εξέλθει ηττημένος από έναν πόλεμο, με μεγάλο ποσοστό του εξοπλισμού του να είναι κατεστραμμένο και με ένα μεγάλο μέρος του εδάφους της χώρας να έχει χαθεί. Η Αίγυπτος έχει ένα πολίτευμα όπου οι πολίτες μπορούν να κινητοποιηθούν άμεσα, υπάρχει κεντρική εξουσία που λαμβάνει τις αποφάσεις χωρίς να απαιτείται πλειοψηφία. Ο ρόλος της στον αραβικό κόσμο είναι βαρύνουσας σημασίας, και ήταν δυνάμενη να παίζει ηγετικό ρόλο και να κινητοποιήσει τις υπόλοιπες χώρες εναντίον του Ισραήλ. Από την άλλη πλευρά το Ισραήλ διέθετε αξιόλογη στρατιωτική ισχύ, που αν και μικρότερη σε μέγεθος ήταν ικανή να προκαλέσει μεγάλες απώλειες στους αντιπάλους. Το φρόνημα του λαού ήταν στο ζενίθ, παρά τα όποια προβλήματα και τις αντιπαλότητες που δημιουργήθηκαν ανάμεσα στις διάφορες κοινωνικές ομάδες. Το Ισραήλ μέχρι εκείνη την εποχή διέθετε την στήριξη των ΗΠΑ, αλλά μετά τον πόλεμο των Έξι Ημερών και την κατοχή ξένου εδάφους, αυτή δεν ίσχυε πλέον.

Η Αίγυπτος ήταν σε μειονεκτική θέση έναντι του Ισραήλ, από στρατιωτικής και συμμαχικής άποψης. Αποφάσισε, όμως, να ξεκινήσει τον πόλεμο της Φθοράς με στόχο να αλλάξει το status quo που δημιουργήθηκε με τον πόλεμο των Έξι Ημερών, καθώς δεν διαφαινόταν κάποια θετική γι' αυτήν λύση. Η στρατηγική της Αιγύπτου ήταν να προκαλέσει την εμπλοκή της Σοβιετικής Ένωσης στο πλευρό και να

εμβαθύνει όσο ήταν δυνατόν περισσότερο την εμπλοκή της στην σύγκρουση με το Ισραήλ.

Πιο συγκεκριμένα η Αίγυπτος χωρίς να ανήκει ξεκάθαρα σε κάποιον από τους δύο πόλους του διεθνούς συστήματος της εποχής προσπάθησε να εκμεταλλευθεί την πόλωσή του, να κάνει την θέση της ελκυστική, να στρέψει κατά κύριο λόγο την ΕΣΣΔ εναντίον του Ισραήλ και να απελευθερώσει το Σινά. Ο αρχικός στόχος (η επανάκτηση του Σινά) δεν επιτεύχθηκε, κατά κύριο λόγο επειδή η Σοβιετική Ένωση δεν ήταν σε θέση να ρισκάρει την σχέση της με τις Ηνωμένες Πολιτείες για χάρη της Αιγύπτου, γι' αυτό και δεν ενεπλάκη περισσότερο στο πλευρό των Αιγυπτίων. Εντούτοις η Αίγυπτος πέτυχε μέσω του είδους πολέμου χαμηλής έντασης που εφάρμοσε κατάφερε να μεταβάλλει την ισορροπία ισχύος σε σχέση με το Ισραήλ, τουλάχιστον μέχρι την περίοδο της έναρξης του Πολέμου του Γιομ Κιπούρ, κατάφερε να εμπλέξει τις μεγάλες δυνάμεις διεθνοποιώντας έτσι το ζήτημα, κατάφερε να αποτρέψει το Ισραήλ από την προσπάθειά του να ανατρέψει τον Νάσσερ μέσω των αεροπορικών βομβαρδισμών και τέλος χάρη στις μεγάλες δυνάμεις ανάγκασε τον αντίπαλό της να δεχτεί το σχέδιο κατάπαυσης του πυρός που προώθησαν οι ΗΠΑ.

Είναι η περίπτωση που μία μικρή σχετικά δύναμη συμμαχεί με μία μεγάλη δύναμη του διεθνούς συστήματος για να εξισορροπήσει τον αντίπαλο και καταφέρνει να επιτύχει μια πληθώρα στόχων. Το ότι δεν υλοποιήθηκε η κατάκτηση του Σινά είναι καθαρά λάθος της αιγυπτιακής ηγεσίας που αντί να προσαρμόσει την στρατηγική στα δεδομένα, έπραξε το αντίθετο. Αποδεικνύεται έτσι πως μια μικρή δύναμη, διαχειριζόμενη σωστά την πόλωση του διεθνούς συστήματος και τα συμφέροντα των μεγάλων δυνάμεων, κατάφερε να εξισορροπήσει τα εις βάρος της γεγονότα.

Το τελευταίο υπόδειγμα που θεωρήσαμε ήταν η σύγκρουση Πακιστάν και Ινδίας για το Καργκίλ το 1999. Οι στόχοι της πακιστανικής πλευράς ήταν να διεθνοποιήσει το ζήτημα του Κασμίρ, να προκαλέσει έτσι την επέμβαση των διεθνών οργανισμών και των μεγάλων δυνάμεων. Ο τρόπος που υλοποιήθηκε η στρατηγική του Πακιστάν για το συγκεκριμένο ζήτημα, δεν είναι τίποτε άλλο από μια σειρά λαθών. Επιγραμματικά, ο Στρατός ήταν αυτός που ουσιαστικά κυβερνούσε (και κυβερνάει), η κυβέρνηση και οι υπόλοιποι θεσμοί του κράτους είχαν από μηδενική έως συγκεκριμένη γνώση του τι επρόκειτο να ακολουθήσει. Αυτοί που τελικά προχώρησαν στην εφαρμογή του σχεδίου δεν έδειξαν να γνωρίζουν από πυρηνική

στρατηγική και τα ανάλογα δόγματα. Το κυριότερο ήταν ότι δεν διέγνωσαν το διεθνές σύστημα προκειμένου να προβλέψουν τις αντιδράσεις του.

Το Πακιστάν ως μικρή δύναμη, προσπάθησε να εφαρμόσει μια στρατηγική σύγκρουσης χαμηλής έντασης. Διεξήγαγε μία περιορισμένη σύγκρουση για κάποιους πολύ συγκεκριμένους σκοπούς, αλλά χωρίς να έχει τον απαραίτητο ενδιάμεσο σχεδιασμό που απαιτείται από το σημείο καθορισμού των στόχων μέχρι την επίτευξή τους. Δεν μελέτησε σωστά τα δεδομένα με αποτέλεσμα να σκοντάψει στην ισχύ της Ινδίας. Το Πακιστάν με την ασυνάρτητη πολιτική του προκάλεσε αρνητικά το διεθνές σύστημα, ειδικά τις ΗΠΑ, εκβιάζοντας την χρήση πυρηνικών όπλων. Τα συμφέροντα της μόνης υπερδύναμης στην Νότια Ασία δεν εξυπηρετούνταν από μία σύγκρουση που, με βάση τους πακιστανικούς εκβιασμούς, μπορούσε να κλιμακωθεί πολύ εύκολα σε πυρηνική. Η αρνητική πρόκληση, στο ανώτατο επίπεδο ισχύος που συνιστούν τα πυρηνικά όπλα, σε ένα υποσύστημα που θα έφερνε την υπερδύναμη και τις περιφερειακές δυνάμεις, την Κίνα, την Ινδία, την Ρωσία σε πιθανή σύγκρουση συμφερόντων ήταν αρκετή για να αναγκάσει το διεθνές σύστημα να στραφεί εναντίον του Πακιστάν. Πιο απλά, η πακιστανική ηγεσία προσπάθησε να εφαρμόσει την σύγκρουση χαμηλής έντασης μη κρατώντας την ένταση χαμηλά. Αυτό απλά και μόνο καταδεικνύει την προχειρότητα της πακιστανικής στρατηγικής. Η τελική στροφή σε άλλες μορφές σύγκρουσης πραγματικά χαμηλής έντασης, όπως είναι η στήριξη των αποσχιστικών αντάρτικων κινημάτων εντός του εδάφους της Ινδίας, φανερώνει ότι το Πακιστάν κατανόησε τα λάθη του.

Η αποτυχία του Πακιστάν να πετύχει τον στόχο του δεν μειώνει σε κανένα σημείο την αξία της σύγκρουσης χαμηλής έντασης ως στρατηγικής για μία μικρή δύναμη. Η αποτυχία επίτευξης των στόχων οφείλεται αποκλειστικά στα λάθη που διέπραξε η χώρα ως μικρή δύναμη. Ουσιαστικά ό,τι ενδιάμεσο στάδιο ακολούθησε το Πακιστάν, μέχρι την λήξη της σύγκρουσης, είναι «μάθημα» για το τι δεν πρέπει να κάνει μια μικρή δύναμη όταν πρόκειται να αντιμετωπίσει μια ισχυρότερη χώρα και με τα συμφέροντα των μεγάλων δυνάμεων να διακυβεύονται. Επιπλέον, η σύγκρουση στο Καργκίλ είναι και «μάθημα» για τα όρια της σύγκρουσης χαμηλής έντασης. Από την στιγμή που η Ινδία έδειξε ξεκάθαρη στάση ενάντια στις βλέψεις του Πακιστάν και αντέδρασε κυρίως με την στρατιωτική της ισχύ, κατάφερε να ακυρώσει την όποια στρατηγική του αντιπάλου της. Η Ινδία είχε τις δυνάμεις αλλά κυρίως την θέληση να τις χρησιμοποιήσει. Δεν πίστεψε στον διεθνή παράγοντα και τις συστημικές πιέσεις για να λύσει το πρόβλημά της. Αδιαφόρησε γι' αυτά δεχόμενη να πληρώσει το

κόστος για την εδαφική της ακεραιότητα, αλλά και για την αξιοπιστία της στρατηγική της.

Η σύγκρουση χαμηλής έντασης, όπως είδαμε, μπορεί να αποτελέσει στρατηγική για μικρές δυνάμεις. Οι υποθέσεις εργασίας που μπορεί να χρησιμοποιήσει κάποιος είναι πολλές. Επειδή η σύγκρουση χαμηλής έντασης έχει πολλές μορφές τα υποδείγματα που μπορούν να ληφθούν υπόψη είναι εξίσου πολλά. Η σύγκρουση χαμηλής έντασης μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως ολοκληρωμένη στρατηγική μικρών δυνάμεων ή ως τμήμα μιας ευρύτερης στρατηγικής μίας τέτοιας χώρας. Στην πραγματικότητα η σύγκρουση χαμηλής έντασης δεν είναι μια ξεκάθαρη, αυστηρά καθορισμένη στρατηγική, όπως είναι η πυρηνική. Θα λέγαμε ότι είναι πεδίο συγκερασμού πολλών επιμέρους στρατηγικών που ενωμένες ή σε ομάδες μπορούν να φέρουν θετικά αποτελέσματα και με το μικρότερο δυνατό κόστος. Πάντοτε, όμως, θα πρέπει να τηρούνται οι βασικές αρχές που πρέπει να έχει μία μικρή δύναμη στην συμπεριφορά της στο διεθνές σύστημα, αφού πρώτα γίνει διάγνωσή του.

Η νέα μορφή της σύγκρουσης χαμηλής έντασης έχει γίνει μια καθημερινότητα τα τελευταία χρόνια. Όλο και πιο συχνά βλέπουμε βελοούδινες επαναστάσεις (π.χ. Ουκρανία), αντάρτικα κινήματα που δίνουν λαβή για παρεμβατισμό μεγάλων δυνάμεων (UCK, Κοσσυφοπέδιο) ή αντιτρομοκρατικές επιχειρήσεις (υπο-Σαχάρια Αφρική, Ινδονησία κτλ) κτλ. Το πιο ξεκάθαρο παράδειγμα αποτελεί ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας. Το μεγαλύτερο μέρος του «πολέμου» αυτού είναι δικτυοκεντρικές Επιχειρήσεις Βασιζόμενες στα Αποτελέσματα (Effects Based Operations). Ο στόχος δεν είναι αποκλειστικά η επικράτηση του αντιπάλου στο πεδίο της μάχης, αλλά σε όλο το φάσμα της κοινωνικής ζωής μιας χώρας. Η χρήση του όρου «πόλεμος» γίνεται για ψυχολογικούς λόγους. Επιβεβαιώνεται η αφοσίωση στον στόχο με ό,τι μέσο ή κόστος κι αν απαιτηθεί και ταυτόχρονα δημιουργείται συσπείρωση στον λαό.

Όλο και πιο πολλές χώρες ή μη-κρατικοί δρώντες καταφεύγουν συνειδητά ή ασυνείδητα στην χρήση της σύγκρουσης χαμηλής έντασης ως ολοκληρωμένης στρατηγικής ή των επιμέρους τμημάτων της. Παρόλο που η σημερινή εποχή χαρακτηρίζεται από έντονη αλληλεξάρτηση υπάρχει χώρος για την επιδίωξη του εθνικούς συμφέροντος ή των στόχων γενικότερα. Οι μικρές δυνάμεις ξέρουν καλύτερα τις διεθνείς σχέσεις απ' ό,τι οι Μήλιοι, ενώ η τεχνολογία τους δίνει νέες δυνατότητες, με την ασυμμετρία να αποκτά νέο νόημα. Οι μικρότερες δυνάμεις δεν

είναι παγιδευμένες στην τυραννία των μικρών αποφάσεων και ως σύγχρονοι Μήλιοι παίρνουν την εκδίκησή τους στο νέο διεθνές σύστημα.¹³⁹

¹³⁹ McKenzie, Kenneth F. Jr, *The revenge of the Melians: Asymmetric threats and the next QDR*, McNair Paper, Institute for National Strategic Studies, National Defense University, Washington D.C. 2000

Άρθρο Χ – George Kennan

«Το κύριο στοιχείο οποιασδήποτε πολιτικής των ΗΠΑ έναντι της Σοβιετικής Ένωσης πρέπει να είναι αυτό της μακροχρόνιας, υπομονετικής και προσεκτικής ανάσχεσης των Ρωσικών επεκτατικών τάσεων...

Με βάση τα παραπάνω, θα γίνει ξεκάθαρο ότι η Σοβιετική πίεση εναντίον των ελεύθερων θεσμών του δυτικού κόσμου είναι κάτι που μπορεί να αποτραπεί με την επιδέξια και προσεκτική εφαρμογή αντίδρασης (counter-force) σε μια σειρά από σταθερά μεταβαλλόμενων γεωγραφικών και πολιτικών σημείων, που αντιστοιχούν στις μεταβολές και στους ελιγμούς της Σοβιετικής πολιτικής...

Αλλά στην πραγματικότητα οι δυνατότητες της Αμερικανικής πολιτικής δεν περιορίζονται μόνο στο να κρατά τις θέσεις και να ελπίζει για το καλύτερο. Είναι μέσα στις δυνατότητες των ΗΠΑ να επηρεάσουν με τις δράσεις τους τις εσωτερικές διαδικασίες μέσα στην Ρωσία αλλά και σε όλο το Διεθνές Κομμουνιστικό κίνημα, από το οποίο καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό η Ρωσική πολιτική. Αυτό δεν είναι θέμα του κατά πόσο η κυβέρνηση μπορεί να διεξάγει πληροφοριακή δραστηριότητα μέσα στη Σοβιετική Ένωση και αλλού, αν και αυτό είναι χρήσιμο. Είναι καθαρά θέμα του κατά πόσο οι ΗΠΑ μπορούν να δημιουργήσουν στους λαούς του κόσμου, το αίσθημα ότι είναι μια χώρα που ξέρει τι θέλει, που αντιμετωπίζει με επιτυχία τα προβλήματα της εσωτερικής της ζωής και με την ευθύνη μιας Παγκόσμιας Δύναμης, και ότι έχει μια πνευματική ζωτικότητα ικανή να την στηρίξει από μόνη της ανάμεσα στα μεγαλύτερα πνευματικά ρεύματα της εποχής...

Θα ήταν υπερβολή να πούμε ότι η Αμερικανική συμπεριφορά χωρίς καμία βοήθεια και μόνη της, μπορεί να ασκήσει μια ισχύ ζωής και θανάτου επάνω στο Κομμουνιστικό κίνημα και να επιφέρει την έγκαιρη πτώση της Σοβιετικής ισχύος στην Ρωσία. Αλλά οι ΗΠΑ έχουν από μόνες τους την δύναμη να αυξήσει σε μεγάλο βαθμό την πίεση κάτω από την οποία θα πρέπει να λειτουργήσει η Ρωσική πολιτική, ώστε το Κρεμλίνο να αναγκαστεί σε περισσότερη μετριοπάθεια και προσοχή, απ' ό,τι μέχρι σήμερα, και με αυτό τον τρόπο να προωθήσουν τάσεις που θα βρουν διέξοδο μέσα από την διάλυση ή την σταδιακή αποδυνάμωση της Σοβιετικής ισχύος.

Γι' αυτό το λόγο η απόφαση θα είναι σε μεγάλο ποσοστό της χώρας αυτής. Το θέμα των Αμερικανοσοβιετικών σχέσεων είναι στην ουσία ένα τεστ της αξίας των ΗΠΑ ως έθνος ανάμεσα σε άλλα έθνη. Για να αποφύγουν την διάλυση οι Ηνωμένες Πολιτείες να φανούν αντάξιες των παραδόσεών τους και να αποδείξουν ότι είναι ικανές να διατηρηθούν ως έθνος.

Σίγουρα, δεν υπήρξε ποτέ πιο δίκαια δοκιμή για την εθνική ποιότητα απ' αυτή. Υπό το πρίσμα αυτών των καταστάσεων, ο σκεπτόμενος παρατηρητής των Αμερικανοσοβιετικών σχέσεων δεν θα βρει καμιά αιτία παραπόνου για την πρόκληση του Κρεμλίνου στην Αμερικανική κοινωνία...»¹⁴⁰

¹⁴⁰ May Ernest R., «Introduction: NSC 68: The theory and politics of strategy», στο May Ernest R., *American Cold War strategy – Interpreting NSC 68*, Bedford Books of St. Martin's Press, 1993, σελ. 6-7

NSC 20/4 – George Kennan

«Οι κύριοί μας στόχοι σε σχέση με την Ρωσία, σε καιρό ειρήνης αλλά και πολέμου θα πρέπει να είναι:

- Να μειώσουμε την ισχύ και την επιρροή της ΕΣΣΔ σε όρια τα οποία δεν αποτελούν πλέον απειλή για την ειρήνη, την εθνική ανεξαρτησία και την σταθερότητα της παγκόσμιας οικογένειας των εθνών.
- Να φέρουν μια βασική αλλαγή στην διεξαγωγή των διεθνών σχέσεων από την κυβέρνηση της Ρωσίας...

Η επίτευξη αυτών των στόχων απαιτεί από τις ΗΠΑ:

- Να αναπτύξουν ένα επίπεδο αμυντικής ετοιμότητας που μπορεί να διατηρηθεί για όσο καιρό είναι αναγκαίο ως αποτροπή στην Σοβιετική επιθετικότητα, ως αδιαχώριστη στήριξη της πολιτικής μας συμπεριφοράς απέναντι στην ΕΣΣΔ, και ως μια επαρκή βάση για άμεση στρατιωτική υποχρέωση και για ταχεία κινητοποίηση σε περίπτωση που ο πόλεμος ήταν αναπόφευκτος
- Να εξασφαλίσει την εσωτερική ασφάλεια
- Να μεγιστοποιήσει την οικονομική μας δυνατότητα
- Να ενισχύσει τον προσανατολισμό προς τις ΗΠΑ των μη-Σοβιετικών εθνών
- Να εφαρμόσει την μέγιστη πίεση στην Σοβιετική δομή ισχύος και συγκεκριμένα στις σχέσεις μεταξύ Μόσχας και των κρατών δορυφόρων
- Να κρατά το Αμερικανικό κοινό πλήρως ενήμερο για τις απειλές ενάντια στην εθνική ασφάλεια.»¹⁴¹

¹⁴¹May Ernest R., *Introduction στο American Cold War Strategy: Interpreting NSC 68*, Bedford Books of St. Martin's Press, 1993, σελ 4-8

1. Χάρτης του Κασμίρ

Kashmir Region

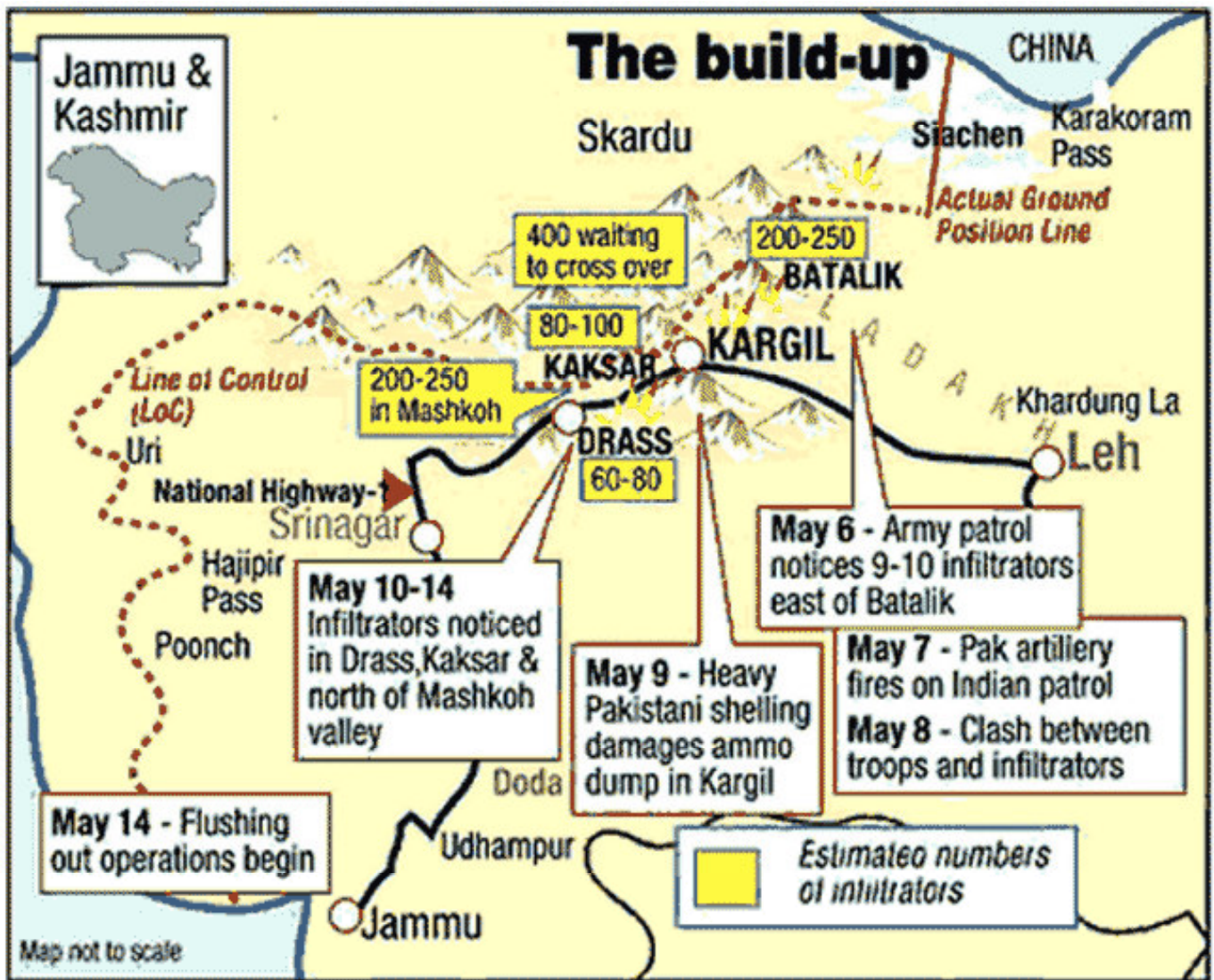
Πηγή: http://www.lib.utexas.edu/maps/middle_east_and_asia/kashmir_region_2004.jpg

2. Χάρτης του άξονα Καρακοράμ μεταξύ Πακιστάν και Κίνας

Πηγή : <http://yaleglobal.yale.edu/display.image?id=3597>

3.Χάρτης της εθνικής οδού NH1A, των πόλεων του βόρειου Κασμίρ και της Γραμμής Ελέγχου

Πηγή: <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/images//krg3.gif>

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

Βιβλιογραφία

Ελληνική

Γιανναράς Χρήστος, *Ιχνηλασία Νοήματος, πολιτική-κοινωνία-παιδεία στην Ελλάδα σήμερα*, εκδόσεις Νέα Σύνορα – Λιβάνη, Αθήνα 1998

Ήφαιστος Παναγιώτης, *Ο πόλεμος και τα αίτιά του – Τα πολλά πρόσωπα του ηγεμονισμού και της τρομοκρατίας*, εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2002

Κονδύλης Παναγιώτης, *Θεωρία του Πολέμου – Β' έκδοση*, Εκδόσεις Θεμέλιο, Στουτγάρδη 1988

Κουσκουβέλης Ηλίας, *Πυρηνική Αποτροπή και Στρατηγική στον Ψυχρό Πόλεμο*, εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2000

Κουσκουβέλης Ηλίας, *Εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις*, εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2004

Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική: 1945-2002*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2002

Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική 6^{ος}-11^{ος} αιώνας*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2000

Σκληρός Γεώργιος, *Η φιλοσοφία του πολέμου και της ειρήνης*, εκδόσεις Ιωλκός, Αθήνα, 2003

Ξένη

Baldwin A. David (editor), *Neorealism and neoliberalism – The contemporary debate*, Columbia University Press, New York 1993

Bar-Siman-Tov Yaacov, *The Israeli-Egyptian war of attrition 1969-1970*, Columbia University Press, New York 1980

Berkowitz Bruce D., – Goodman Allan E., *Strategic Intelligence for American National Security*, Princeton University Press, Princeton – New Jersey, 1989

Byman Daniel, Chalk Peter, Hoffman Bruce, Rosenau William, Brannan David, *Trends in outside support for insurgent movements*, RAND Corporation, 2001

Collins John M., *Grand Strategy Principles and Practices*, Naval Institute Press, Annapolis – Maryland, 1973

Chadha Vivek, *Low intensity conflicts in India – An analysis*, United Service Institution of India & Sage Publications, India 2005

Chandran Suba, *Limited War with Pakistan: Will It Secure India's Interests?*, Program in Arms Control, Disarmament, and International Security, University of Illinois at Urbana-Champaign, August 2004

- Clausewitz, Carl von, *On War*, (edited & translated by Howard Michael and Paret Peter), Princeton University Press, New Jersey 1989
- Doyle, Michael W., *Ways of war and peace*, Norton publications, 1997
- Fick Nathaniel, *One bullet away - The making of a Marine officer*, Houghton Mifflin Company, Boston - New York, 2005
- Freedman Lawrence (editor), *War*, Oxford University Press, 1994
- Gaddis John Lewis, *Strategies of containment: A critical appraisal of postwar american national security*, Oxford University Press, 1982
- Haas Richard, *Intervention – The use of American military force in the post-cold war world*, A Carnegie Endowment Book, 1994
- Handel Michael, *Weak states in the international system*, Frank Cass publications, 1990 – 2nd edition
- Herzog Chaim, *The Arab-Israeli Wars - War and peace in the Middle East from the War of Independence through Lebanon*, Vintage Books, 1982
- Heuser Beatrice, *Reading Clausewitz*, Pimlico publications, UK 2002
- Hobbs, Richard A. (USMC), *The role of the Marine Amphibious Unit, Special Operations Capable in Low-Intensity Conflict*, Thesis presented to the faculty of the U.S. Army Command and General Staff College for the degree ‘‘Master of Military Arts and Science’’, U.S. Army Combined Arms Center, Fort Leavenworth, Kansas, 1988
- Jervis, Robert - Lebow, Richard Ned - Stein, Janice Gross, *Psychology and deterrence*, Johns Hopkins University, 1991
- Klare, Michael T. & Kornbluh Peter (eds), *Low intensity warfare – Counterinsurgency, proinsurgency and antiterrorism in the eighties*, Pantheon, New York, 1988
- Kedzior Richard W., *Evolution and endurance – the US Army division in the 20th century*, RAND, Santa Monica, CA, 2000
- Knorr Klaus & Read Thornton (eds), *Limited strategic war»,* CIS Princeton University - Praeger Frederick Publications, New York, 1962
- May Ernest R., *American Cold War strategy – Interpreting NSC 68*, Bedfor Books of St. Martin’s Press, 1993
- McKenzie, Kenneth F. Jr, *The revenge of the Melians: Asymmetric threats and the next QDR*, McNair Paper, Institute for National Strategic Studies, National Defense University, Washington D.C. 2000
- Metz Steven, *American Strategy: Issues and alternatives for the Quadrenial Defense Review*, National Defense University – Strategic Studies Institute, September 2000, Carlisle PA
- Molloy Ivan, *Rolling back revolution*, Pluto Press, Sterling Virginia, 2001

Moore, John Norton (ed.), *Deception and deterrence in «wars of national liberation» - State sponsored terrorism and other forms of secret warfare*, Carolina Academic Press, Durham NC, 1997

Pare Peter (editor) *Makers of modern strategy, from Machiavelli to the Nuclear Age*, Princeton University Press, 1986

Paul T.V., *Assymetric conflicts: War initiation by weaker power*, Cambridge Studies in International Series, Cambridge University Press, 1994

Posen Barry R., *The Sources of Military Doctrine – France, Britain and Germany Between the World Wars*, Cornell University Press, Cornell University, Ithaca, 1984

Powell Robert, *In the shadow of power – States and strategies in the international politics*, Princeton University Press, Princeton, 1999

Scott, James M., *Deciding to intervene - The Reagan doctrine and American foreign policy*, Duke University Press, Durham and London 1996

Smith, Edward A., *Effects-based operations - Applying network centric warfare in peace, crisis and war*, Department of Defense - Command and Control Research Program, November 2002

Tellis Ashley, Fair Christine, Medby Jo Jamison, *Limited conflict under the nuclear umbrella: Indian and Pakistani lessons from the Kargil crisis*. RAND Corporation, 2001

Thompson, Loren B., *Low-intensity conflict – The pattern of warfare in the modern world*, The Georgetown international security studies series, Lexington Books

Walt Stephen, *The origins of alliances*, Cornell University Press, 1987

Williams Thomas J., *Strategic Leader Readiness and Competencies for Assymetric Warfare*, Parameters, US Army War College, Carlisle PA, Summer 2003

Bouthoul Gaston, *Πραγματεία περί πολεμολογίας – Κοινωνιολογία των πολέμων*, Διεύθυνση Εκδόσεων ΓΕΣ, Αθήνα 1980

Bull Hedley, *Η άναρχη κοινωνία. Μελέτη της τάξης στην παγκόσμια πολιτική*, εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2001

Wight Martin, *Διεθνής θεωρία – Τα τρία ρεύματα σκέψης*, εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 1998

Γκραϊλσαμερ Ιλάν, *Η νέα ιστορία του Ισραήλ*, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2000

Αρθρογραφία

Ελληνική

Λαζαρίδης Χρύσανθος, «Τρομοκρατία: μύθοι, αντι-μύθοι, από-μυθοποίηση και κάθαρση», *Στρατηγική*, τεύχος 95, Αύγουστος 2002

Ξένη

Brodie Bernard, "More about limited war", «*World Politics*», Vol. 10, No. 1, (Oct., 1957)

Betts Richard K., "Analysis, War and Decision: Why Intelligence Failures are Inevitable", «*World Politics*», Vol. 31, No 1, October 1978

Buzan Barry, "New Patterns of Global Security in the Twenty-First Century", *International Affairs*, Volume 67, Issue 3, July 1991

Carpenter Ted, "U.S. Aid to Anti-Communist Rebels: The "Reagan Doctrine" and Its Pitfalls", CATO Institute Policy Analysis No 74, June 24, 1986

Dougherty Kevin (US Army), "The indirect application of military power: US policy toward Nicaragua", *Military Review*, October 1994

Evera, Stephen van, «Offense, defense and the causes of war», «*International Security*», Vol. 22, No 4 (Spring 1998)

Fulton, John S. (US Army), "The debate about low-intensity conflict", «*Military Review*», February 1986

Gilpin Robert, "The theory of hegemonic war", *Journal of interdisciplinary history*, Vol. 18, No. 4, Spring 1988

Hippler Jochen, "Low-Intensity Warfare: Key Strategy for the Third World Theater", *MERIP – Middle East Report*, Volume 0, Issue 144, The Middle East: Living by the Sword, January-February 1987

Keohane, Robert O., "Lilliputians' dilemmas: small states in international politics", «*International Organization*», Vol. 23, No. 2 (Spring 1969)

Krasner Stephen, "Compromising Westphalia", *International Security*, Volume 20, Issue 3, Winter 1995-1996

Locher, James R., «Low intensity conflict and the changing nature of warfare», *Infantry*, September-October 1991

Mearsheimer John J., "Maneuver, Mobile Defense, and the NATO Central Front", *International Security*, Volume 6, Issue 3, Winter 1981-1982

Saunders-Newton Desmond & Frank Aaron, "Effects-based operations: Building the analytic tools", «*Defense Horizons*», Center for Security and National Security Policy, National Defense University, No 19, October 2002

Shaukat Qadir, «An analysis of the Kargil conflict 1999», «*RUSI Journal*», April 2002, Royal United Service Institute

Walt Stephen, "The Case for Finite Containment: Analyzing U.S. Grand Strategy", *International Security*, Volume 4, Issue 1, Summer, 1989

Wells Samuel F. Jr., "The origins of massive retaliation", *Political Science Quarterly*, Vol 96, Issue 1 (Spring 1981)

Εγχειρίδια Εκστρατείας – Λοιπά κείμενα

Naval War College - The Force Planning Faculty, *Fundamentals of Force Planning, Vol. 1 – Concepts*, Naval War College Press, Newport R.I., 1990

The National Security Strategy of the United States of America – September 2002, The White House

FM 100-20 / AFP 3-20, *Military operations in low intensity conflict*, Headquarters – Department of the Army and Air Force, Washington DC, 12/05/1990

FM 7-98, *Operations in a low-intensity conflict*, Headquarters – Department of the Army, Washington DC, 19/10/1992

ΕΕ 125-1, Ψυχολογικές Επιχειρήσεις, Ανωτάτη Σχολή Πολέμου, Γραφείο Μελετών – Ερευνών